

Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA

6

WROCŁAWSKIE SPOTKANIA
BIBLIOTEKARZY POLONIJNYCH

**Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA**

6

**WROCŁAWSKIE SPOTKANIA
BIBLIOTEKARZY POLONIJNYCH**

REDAKCJA

Henryk Szarski, Małgorzata Kuziela

**Wydawnictwo TArt
Wrocław 2008**

Recenzja naukowa:
dr hab. Maria Pidłypczak-Majerowicz
prof. Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie

Opublikowane fotografie pochodzą ze zbiorów Biblioteki Głównej i OINT
Politechniki Wrocławskiej i zbiorów własnych autorów.

© Copyright by Wydawnictwo **TArt**, Wrocław 2008

ISBN 978-83-85417-28-6

STUDIO WYDAWNICZO-POLIGRAFICZNE

TArt

52-311 Wrocław, ul. Jutrzenki 80A

tel./fax 071 793 26 72

tart@poczta.onet.pl

Skład: Studio **TArt**
Druk: Drukarnia TRIADA

SPIS TREŚCI

Szarski Henryk Wstęp	7
Lucja Abrams The University of Western Ontario – najnowsze osiągnięcia w dziedzinie elektronicznego przepływu informacji bibliotecznej	9
Marta Bryszewska Biblioteka Polska im. Ignacego Domeyki	19
Aleksandra Erlandsson Pedagogiska centralen – model centrum pedagogicznego w Malmö	21
Annekathrin Genest Biblioteka Instytutu Polskiego w Berlinie – biblioteka polska, polonijna czy berlińska?	29
Zdzisław Gębołyś Biblioteki polskie na Litwie	37
Maria Kalczyńska Niemieckie polonika biblioteczne. Na przykładzie historycznych kolekcji Polskiej Misji Katolickiej	67
Danuta Kiss Działalność dydaktyczna Centralnej Biblioteki Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego	83
Bernard Kwoka Systemy kształcenia i wynagradzania bibliotekarzy w Niemczech	91
Maria Małgorzata Maczkowska Wielofunkcyjność Biblioteki Uniwersyteckiej w Bitoli	103
Iwona H. Pugaciewicz Centrum Dokumentacji i Informacji Polonii Północnej Francji – historia, działalność, perspektywy	111
Ewa Rutkiewicz Biblioteki polskie i życie kulturalne Polonii w Australii (relacja z podróży)	129

Stefan Władysiuk Biblioteka Polska im. Wandy Stachewicz przy Uniwersytecie McGill w Montrealu i jej działalność	137
Elżbieta Zielińska-Sutáné Országos Idegennyelvű Könyvtár – Ogólnokrajowa Biblioteka Języków Obcych w Budapeszcie	147
Danuta Dudziak, Magdalena Iwańska Korpo.ibuk.pl – pierwszy polski serwis książek elektronicznych dla bibliotek	157
Regina Rohleder, Paulina Figacz, Jolanta Bronowicka Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa ponad granicami	173
Anna Komperda Rozwój systemu dokumentowania prac naukowych na Politechnice Wrocławskiej	193
Teresa Koniaszewska, Anna Uniejewska, Ewa Zysek-Nockowska Biblioteka Beletrystyczna na Politechnice Wrocławskiej w latach 1953-2007. Historia – Zbiory – Czytelnictwo	207
Małgorzata Kuziela Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych jako forum bezpośredniej wymiany informacji	231
Bożena Grocholska Wywiad z Marią Małgorzatą Maczkowską z Macedonii, uczestniczką Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy Polonijnych (4-6 lipca 2007)	243
Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych – program konferencji	249

WSTĘP

Pierwsze Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych odbyły się w lipcu 2007 r. Organizatorem konferencji była Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej. Pomysł zorganizowania takiej imprezy, a następnie największy wkład pracy w jej przeprowadzenie, to zasługa zespołu pracowników Oddziału Gromadzenia Druków Zwartych, a w szczególności mgr Danuty Dudziak oraz mgr Małgorzaty Kuzieli.

W Spotkaniach udział wzięli goście z Niemiec, Słowacji, Węgier, Macedonii, Holandii, Szwecji, Wielkiej Brytanii, Argentyny, Kanady i Stanów Zjednoczonych, a także z ośrodków akademickich całej Polski. Głównym celem konferencji było nawiązanie bliższych kontaktów między bibliotekarzami polskimi i ich kolegami pracującymi w bibliotekach zagranicznych. W wygłaszanych referatach prezentowano poszczególne biblioteki, podkreślając ich specyfikę i znaczenie nie tylko dla środowiska polonijnego. Poruszano też problemy bardziej szczegółowe, dotyczące standardu obsługi użytkowników, szkolenia bibliotecznego studentów, współpracy z wydawcami, warunków pracy i rozwoju bibliotekarzy oraz miejsca biblioteki w strukturze uczelni i w regionie.

Drugim tematem poruszonym na konferencji była problematyka książki elektronicznej. Prezentowano aktualne rozwiązania dotyczące gromadzenia i udostępniania tego typu zasobów bibliotecznych. Dziełono się doświadczeniami w zakresie metod analizowania rynku wydawniczego oraz sposobów zwiększenia efektywności wykorzystania książek elektronicznych.

Zawartość bieżącego zeszytu „Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia” związana jest merytorycznie z zaprezentowaną powyżej

tematyką Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy Polonijnych. Opublikowane zostały referaty wygłoszone w trakcie obrad i te, które powstały później, ale tematycznie były inspirowane lub nawiązujące do zakresu konferencji. Wystąpienia uczestników Spotkań prezentujące księgozbiory i działalność bibliotek polonijnych i zagranicznych zostały zebrane w pierwszej części tomu i zachowano dla nich formę nadaną im przez autorów.

Henryk Szarski

Łucja Abrams

University of Western Ontario
London, Ontario, Kanada

THE UNIVERSITY OF WESTERN ONTARIO – NAJNOWSZE OSIĄGNIĘCIA W DZIEDZINIE ELEKTRONICZNEGO PRZEPLÝWU INFORMACJI BIBLIOTECZNEJ

Uniwersytet występuje pod trzema terminami: The University of Western Ontario, UWO lub po prostu Western. Western University of London Ontario było pierwszą nazwą uczelni, która została założona w 1878 r. przez światłego i niezwykle energicznego człowieka, polskiego pochodzenia, Izaaka Helmuta, biskupa Anglikańskiej Diecezji Huron. Western zaliczany jest do najstarszych uniwersytetów Kanady. Uczelnia w 1881 r. miała dwa wydziały: medyczny i humanistyczny; każdy z tych fakultetów już w 1883 r. miał absolwentów. W 1908 r. Uniwersytet stał się uczelnią świecką, a dzisiaj Western jest ośrodkiem koedukacyjnym, niewyznaniowym, naukowo-badawczym. Funkcjonują w nim następujące wydziały: humanistyczny, pedagogiczny, naukoznawczy, muzyczny, socjologiczny, inżynieryjny, pielęgniarstwa, stomatologiczny, medyczny, prawniczy, wychowania fizycznego, a także kierunki: bibliotekoznawstwo i informacja naukowa oraz dziennikarstwo. Ponadto w skład Uniwersytetu wchodzi trzy afiliowane kolegia: Brescia College, Huron College i King's College. Mają one własne biblioteki. Motto Uniwersytetu brzmi *Veritas et Utilitas* (Prawda i Użyteczność).

W niniejszym opracowaniu autorka przedstawia krótką charakterystykę bibliotek istniejących w systemie bibliotecznym Western, ich stan posiadania, obsługę współczesnego odbiorcy informacji i narzędzia służące temu celowi oraz podkreśla, że „ściany budynków nie tworzą biblioteki”. Naczelną bibliotekarkę Uniwersytetu (University Librarian), Joyce C. Garnett, określa, kto i w jaki sposób może korzystać z usług bibliotecznych. Podkreśla, że „Biblioteki są zobowiązane do doskonałej pracy w wychodzeniu naprzeciw zapotrzebowaniom na wszelkiego rodzaju informacje i usługi biblioteczne, by sprostać zamierzeniom Uniwersytetu w prowadzeniu prac badawczych, zdobywaniu wiedzy, w nauczaniu i uczeniu, także do pełnego udostępnienia serwisu całej uniwersyteckiej społeczności i partnerom kluczowym (są nimi: Robart Research, National Research Council, Institute of Technology, Hospitals – Ł.A.). Nasi pracownicy są w pełni zaangażowani w czynienie wszelkich starań w rozwoju nowych usług i nieustannie starają się prześcignąć oczekiwania zróżnicowanych grup użytkowników”.

Ważnym zadaniem bibliotek jest wspieranie założeń strategicznych uczelni. By zaspokoić błyskawicznie rosnące zapotrzebowanie na informację naukową oraz sprostać uniwersyteckim priorytetom, system biblioteczny Western zobowiązał się do reorganizacji. Bibliotekarkę Uniwersytetu stojący na najwyższym szczeblu struktury organizacyjnej systemu bibliotecznego uczelni ustanowił cztery pododdziały i powołał bibliotekarki do pełnienia obowiązków w powierzonych sekcjach. Są to: 1) Information Services, gdzie zatrudniony jest bibliotekarz serwisu informacyjnego i obsługi komputerów ze szczególnym uwzględnieniem dostępu do zbiorów i usług bibliotecznych dla użytkowników; 2) Information Resources z naczelnym bibliotekarzem informacji naukowej zajmującym się kolekcją zbiorów bibliotecznych, zarówno drukowanych (materialnych), jak i elektronicznych, nadzorującym pracę bibliotekarzy – specjalistów z różnych dziedzin wiedzy, w doborze zbiorów i współpracującym z Działem Gromadzenia i Opracowania Zbiorów; 3) Administrative Services z pełniącym obowiązki tej sekcji asystentem do spraw administracyjnych i finanso-

wych; 4) University Archives z archiwistą uniwersyteckim sprawującym pieczę nad właściwym funkcjonowaniem archiwum i wszystkimi jego zbiorami. Western Libraries (WL) stanowi system siedmiu bibliotek objętych powyższą strukturą. Należą do niego: D.B. Weldon Library, Archives and Research Collection Centre (ARCC), Allyn & Betty Taylor Library, Business Library, Education Library, John & Dotsa Bitove Family Law Library i Music Library.

D.B. Weldon Library jest największą z bibliotek, ze zbiorami książek, wszystkich publikacji rządowych Kanady oraz USA i innych krajów świata, mikrofilmów i mikrofisz, zbiorów audiowizualnych, z bogatym zasobem dzienników, czasopism i źródeł elektronicznych. Zbiorami swymi i usługami biblioteka służy pomocą w badaniach naukowych w dziedzinach humanistycznych, sztuki, literatury klasycznej, informacji i mediów. Weldon jest też domem bogatej kolekcji zbiorów w języku polskim, skrzętnie gromadzonej i pielęgnowanej przez byłego bibliotekarza Władysława Pomarańskiego.

ARCC jest stosunkowo młodą jednostką systemu bibliotecznego. Biblioteka Weldon jest fizycznie połączona z budynkiem Archiwum, który został do niej dobudowany w 2003 r. Zastosowano w nim, obsługiwany przez jedną osobę przemieszczającą się na podnośniku, zautomatyzowany system zwartej magazynowania zbiorów, z pełną, nowoczesną klimatyzacją dla zabezpieczenia optymalnych warunków przechowywania zbiorów archiwalnych. Tutaj zgromadzone są zbiory regionalne (The J.J. Talman Regional Collection), zbiory specjalne (The James Alexander and Ellen Rea Benson Special Collection), materiały z poszczególnych wydziałów UWO. Kolekcje dokumentują historię uczelni, London i regionu południowo-zachodniego Ontario. Znajdują się tu również rzadziej używane zbiory wszystkich bibliotek Western, białe kruki oraz inne dokumenty o znaczeniu archiwalnym, pochodzące z różnych instytucji i organizacji miasta i okolic.

Allyn & Betty Taylor Library jest biblioteką naukową ze zbiorami mającymi subskrypcję ponad 7 tys. bieżących drukowanych i elektronicznych czasopism, źródeł informacyjnych, książek i materiałów au-

diowizualnych z zakresu medycyny, stomatologii, opieki zdrowotnej, inżynierii i nauk ścisłych.

Business Library obsługuje szkołę biznesu, jedną z najbardziej prestiżowych szkół w amerykańskim systemie edukacji. Biblioteka ma obszerną kolekcję z dziedziny administracji biznesowej, informacji lokalnych, narodowych i międzynarodowych kompanii, przemysłu i marketingu.

Education Library gromadzi książki i wszelkie pomoce do nauczania w szkolnictwie podstawowym i średnim, tj. Curriculum Resource Collection (CRC), który stanowi wyodrębniony dział biblioteki z różnorodnymi multimedialnymi materiałami, jak: rządowe (prowincjonalne) instruktaże pedagogiczne, zestawy do nauczania tzw. kits (pomoce w postaci zabawek, gry, układanki, puzzle, klocki, karty do gry), podręczniki szkolne.

John & Dotsa Bitowe Family Law Library posiada ogromną kolekcję książek i periodyków z dziedziny prawa oraz akta prawne rządu federalnego i prowincjonalnego Kanady.

Music Library to przebogate zbiory muzyczne książek i czasopism, nut dla chórów, zespołów, orkiestr i ponad 20 tys. dysków i płyt. Biblioteka posiada też manuskrypty oper i pierwsze wydania muzyczne od XVII do początków XX wieku. Dumą biblioteki jest kolekcja listów i dokumentów z życia austriackiego kompozytora Gustava Mahlera.

Najnowsze osiągnięcia w dziedzinie elektronicznego przepływu informacji na pewno przyczyniają się do lepszej organizacji pracy w bibliotekach. Niewątpliwie najważniejszym udoskonaleniem pracy bibliotekarza jest komputer. Trudno dziś sobie wyobrazić bibliotekę funkcjonującą bez komputerów i ich narzędzi, np. Internetu, który umożliwia szeroki dostęp do serwisów i źródeł informacyjnych. Western Libraries oprócz regularnych wypożyczeń i udostępniania zbiorów na miejscu, z możliwością obejrzenia filmu video, przejrzania mikrofilmów i mikrofisz czy wykonania fotokopii artykułów z czasopism, oferują swoim użytkownikom następujące usługi:

- RefWorks (bibliographic management software), który jest ważnym narzędziem w usługach bibliograficznych, pomagającym użytkownikom w tworzeniu własnych bibliografii;

- sesje biblioteczne, czyli lekcje w bibliotekach czy klasach szkolnych przeprowadzane przez bibliotekarzy, instrukcje na Web przygotowujące początkujących studentów do korzystania ze zbiorów bibliecznych, zarówno materialnych – z zapoznaniem ich z klasyfikacją Biblioteki Kongresowej oraz lokalizacją poszczególnych zbiorów – jak też umiejętnością operowania katalogiem zbiorów elektronicznych;
- Assignment Planner to nowoczesne narzędzie instruujące studentów, jak efektywnie pisać wypracowania, aby je oddać ukończone w wyznaczonym terminie;
- My Library Account umożliwiający wszystkim użytkownikom WL sprawdzenie swojego konta bibliotecznego, z możliwością prolongaty wypożyczonych materiałów, a także upewnienia się, czy któryś z nich nie jest potrzebny innemu użytkownikowi.

Misją Uniwersytetu są badania naukowe. To prężne centrum nauki zatrudnia około 1270 profesorów, wykładowców oraz pracowników naukowych prowadzących prace naukowo-badawcze i nauczających 35 tys. studentów. Uniwersytet zatrudnia w swoim systemie bibliotecznym około 170 pracowników; jest on zaliczany do jednego z największych systemów bibliecznych kraju. Najnowsze trendy w świecie bibliotekarskim podsuwają myśl, aby nowo zatrudniani bibliotekarze, oprócz dyplomu bibliotekarza, posiadali również dyplom ukończenia innego fakultetu, z założeniem, że każdy bibliotekarz jest specjalistą danej dziedziny wiedzy. Dlatego ostatnio zatrudnieni w uniwersyteckim systemie bibliotecznym bibliotekarze to: ekonomista, socjolog, językoznawca znający język francuski, hiszpański, niemiecki, także stomatolog i znawca w zakresie komputerów i nauk ścisłych. Jedną z ważniejszych jednostek systemu bibliotecznego jest dział Library Technical Services (LTS), czyli Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów, który obsługuje wszystkie siedem bibliotek Uniwersytetu. Pracuje tu czterdzieści osób, łącznie z działem księgowości dokonującym opłat za zamówione książki, czasopisma, źródła elektroniczne.

Biblioteki UWO pod względem wielkości zbiorów plasują się na czwartym miejscu wśród wszystkich bibliotek Kanady. Łącznie bi-

blioteki UWO posiadają ponad 8,5 mln jednostek bibliotecznych, w tym: 3,4 mln woluminów książek i czasopism, 3,9 mln mikrofilmów i mikrofisz, ponad 1,1 mln CD, płyt, zapisów nutowych, filmów video, map, kits, zbiorów graficznych, manuskryptów i białych kruków, około 140 tys. książek elektronicznych (e-books). Posiadane przez biblioteki nowości techniczne pozwalają na bardzo sprawną obsługę użytkowników. Są to: 1) maszyna do samoobsługi czytelników, która zwalnia wypożyczającego z oczekiwania w kolejce do wypożyczenia materiałów bibliotecznych; 2) barcode czyli kod kreskowy używany przy włączaniu książek i innych dokumentów do biblioteki, który został udoskonalszony przez podklejenie na rewersie specjalnej taśmy zabezpieczającej książkę przed kradzieżą.

Biblioteki Western używają Innovative Interfaces Inc. (Innopac)-Millenium jako zintegrowanego systemu bibliotecznego. W dobie ciągle rosnącej digitalizacji źródeł informacyjnych biblioteki szukają sposobów wydajnego zarządzania zasobami elektronicznymi Electronic Resorce Management (ERM); produkt Innovative, jest cennym narzędziem integracji tych zasobów z umiejętnym dobozem licencji. ERM efektywnie kontroluje informacje między subskrypcjami i licencjami zamawianych źródeł, takich jak e-czasopisma czy Abstracting & Indexing (A&I) i pełnotekstowe bazy danych. ERM spełnia następujące funkcje: wyszukuje koszt baz danych, podaje detale opłat, kieruje poprzez linki do zasobów elektronicznych, informuje o restrykcjach dostępu do źródeł elektronicznych, zawiera dane dotyczące zbiorów elektronicznych w bazach danych, ukazuje dane adresowe i dla optymalnych korzyści śledzi kontrakty i licencje oraz detale negocjacji. Ponieważ ERM w pełni współpracuje z serwisem Millenium, pracownicy są w stanie dość szybko lokalizować detale i licencje, sprawdzić wymogi wypożyczeń międzybibliotecznych, także stan posiadania czasopism i akces URL. Z kolei dla użytkowników WebOPAC podane są restrykcje w korzystaniu ze zbiorów, informacje o wejściu do systemu, pozwolenie na kopiowanie (*printing*) oraz zasób czasopism i także dostęp do URL. Poprzez ERM w systemie Innovative WL wypożyczający mają możliwość dojścia do źródeł elektronicznych ofe-

rowanych przez różne instytucje handlowe, wydawców oraz tzw. *aggregators*, czyli kompanii dostarczających elektroniczne bazy danych zawierające indeksy i pełnotekstową zawartość oryginalnie publikowaną w innych źródłach. Jedną z nich jest instytucja Serials Solutions (SS) założona przez bibliotekarza dla bibliotekarzy. SS dostarcza pomocy i serwisów, które umożliwiają bibliotekarzom i użytkownikom korzystanie z ich elektronicznych czasopism. Jeszcze jednym elementem Millennium, pozwalającym na transferowanie on-line opisów bibliograficznych z innych bibliotek podłączonych do systemu do katalogu lokalnego Western, jest Remote, czyli zdalne poszukiwanie. Biblioteki Western korzystają także z innych znanych już bibliotekarzom systemów, m.in.:

- OCLC (Online Computer Library Center), organizacja zrzeszająca biblioteki, których zintegrowane katalogi z pełnymi opisami bibliograficznymi są udostępniane innym bibliotekom. WL używają WorldCat, który jest produktem OCLC i jest bazą danych tychże książek, czasopism, nagrań muzycznych, manuskryptów i innych materiałów, umożliwiających kopiowanie tych opisów;

- eZcat, również cenne źródło opisów bibliograficznych, z którego korzystają biblioteki Western. Ponieważ eZcat współpracuje z każdym zautomatyzowanym systemem bibliotecznym, który akceptuje rekordy MARC 21, a Millennium jest takim systemem, więc przetransferowane na dysk opisy bibliograficzne mogą być importowane do katalogu biblioteki;

- OCUL (Ontario Council of University Libraries) – optymalne rozwiązanie przy kurczących się budżetach uczelni i rosnących cenach książek i czasopism oraz wzroście zapotrzebowania ze strony użytkowników na informację elektroniczną. Konsorcja są jednym ze sposobów rozwiązania problemu ekonomicznego bibliotek i uczelni. OCUL założony w 1967 r. jest właśnie takim konsorcjum, które zrzesza 20 bibliotek uniwersyteckich w prowincji Ontario. WL poprzez współpracę z OCUL mają dostęp do dużej liczby źródeł elektronicznych poprzez Scholars Portal (SP), który jest owocem współpracujących bibliotek. SP w swojej elektronicznej kolekcji ma ponad 8 mln

artykułów z ponad 7300 pełnotekstowych czasopism akademickich. Scholars Portal oferuje następujące usługi: 1) Illumina – umożliwia poszukiwania w bazach danych poprzez krzyżowe pytania, 2) Electronic Journals (e-journals) – pozwalają na proste wyszukiwania (niezłożone) w wielu źródłach, 3) Get It (SFX), który pozwala na wyszukiwanie artykułów w publikacjach, 4) RefWorks – do tworzenie indywidualnej bibliografii oraz 5) RACER, który umożliwia użytkownikom dokonywanie wypożyczeń międzybibliotecznych;

– KO (Knowledge Ontario) – to jeszcze jeden przykład współpracy bibliotek w osiąganiu sukcesów w dziedzinie informacji elektronicznej. Program rządowy sponsorowany przez Ministerstwo Kultury Ontario, Ontario Library Association i wspomniany wyżej OCUL. Obejmuje on nie tylko biblioteki uniwersyteckie, ale również biblioteki college'ów, biblioteki publiczne, szkolne i rządowe. KO dostarcza wszystkim bibliotekom produkty digitalne, zarówno indywidualnym mieszkańcom Ontario, jak też studentom i uczniom w każdym wieku. Zawartość baz danych zaopatrywanych przez Thomson Gale i EBSCO oferuje pełne teksty dzienników, periodyków i książek.

Biblioteki Western przystąpiły także do ogólnokrajowego programu bibliotek, jakim jest Canadian Research Knowledge Network (CRKN). Ta organizacja non profit założona w 2004 r. skupia 72 uniwersytety kanadyjskie na zasadzie partnerstwa i kontynuuje program Canadian National Site Licensing Project (CNSLP). CRKN wprowadził innowacje w porozumieniach dotyczących licencji źródeł elektronicznych, dzięki czemu 650 tysięcy pracowników naukowych i studentów ma dostęp do zawartości ponad 2200 tytułów akademickich periodyków z dziedzin społecznych i humanistycznych (przykładem jest tu Springer Publications).

Osoby, które włożyły wielki wkład w dobrą organizację bibliotek i sprawne działanie systemów elektronicznej informacji, to przede wszystkim:

– Karen Marshall – dyrektor Library Technical Services (Działu Gromadzenia i Opracowania Zbiorów); wraz z innymi pracownikami WL jest zaangażowana w prace OCUL w zakresie wprowadzania pro-

duktów i usług Scholars Portal. K. Marshall jest też członkiem jednego z działów OCUL (Electronic Government Documents Group) i przyczynia się wraz z grupą ekspertów do ujednoczenia przepisów dotyczących rządowych (prowincjonalnych) dokumentów elektronicznych w celu wychwycenia opublikowanych, lecz nieskatalogowanych materiałów oraz ich archiwizacji i udostępnienia użytkownikom online.

– Lorraine Busby (Associate University Librarian), powołana została do pracy w sekcji Information Resources. Oprócz obowiązków w doborze zbiorów, w akademickim systemie bibliotecznym, we współpracy z bibliotekarzami-specjalistami kontaktuje się z wydawcami i instytucjami dostarczającymi zbiory zarówno materialne, jak i elektroniczne do bibliotek Western. Jej doświadczenie w stosunkach handlowych między bibliotekami i wydawcami, w negocjowaniu z wydawcami zakupu źródeł informacyjnych i usług, akceptowaniu licencji pozwoliło otworzyć nowy kurs bibliotekoznawstwa. Lorraine Busby jest w tym kursie zarówno twórcą jego programu, jak i wykładowcą.

– Anne Deacon – Head of Acquisitions (Library Technical Services – LTS) i Paul Hamilton – Integrated Library System Administrator (ILS); zostali uhonorowani przez Canadian Library Association i 3M nagrodą The CLA/3M Canada Award za swoją innowacyjną pracę. Wymaga wyjaśnienia, że rozpoczęli nagrodzoną pracę od Z39.50, który jest protokołem między serwerem a klientem w celu poszukiwania, pozyskiwania, sortowania i przeglądania opisów bibliograficznych poprzez „remote” w komputerowych bazach danych. Zrozumiałe nawet dla niezbyt zorientowanego użytkownika działanie tego protokołu, można określić czynnościami: 1) klient wysyła żądanie/pytanie do serwera, np. „Co to jest komputer?”, 2) serwer otrzymuje żądanie/pytanie, 3) serwer przetwarza żądanie/pytanie, 4) serwer wysyła odpowiedź do klienta. Anne Deacon i Paul Hamilton mając możliwość wykorzystania tego protokołu w systemie III-Millennium (w WL) i współpracując z wiceprezydentem Coutts Information Services Andrejsem Alferovs, osiągnęli wspaniały sukces. Swój projekt zaprezentowali przed ponad stu bibliotekarzami i innymi dostawcami materiałów bibliecznych podczas konferencji w Charleston w 2004 r.

Współpraca z dostawcą była kluczem do osiągnięcia celu. Coutts, który jest jednym z najważniejszych dostawców książek i innych materiałów do WL, poprzez próby i manipulowanie elektronicznym systemem wypracował nowy serwis nazwany Online Acquisition & Selection Service (OASIS). Jego kompatybilność z uniwersyteckim systemem Innovative spowodowała, że został zaakceptowany. W rezultacie WL przystąpiły do użytkowania OASIS, który ma następujące funkcje:

- 1) pozwala na poszukiwania w bogatych bazach danych Coutts via „remote”;
- 2) transferuje dobrej jakości opisy bibliograficzne MARC, przetwarzając je w Innovative Leader do systemu bibliotecznego WL;
- 3) eliminuje czasochłonne zamówienia na drukach i pozwala na oszczędność czasu i papieru;
- 4) automatycznie kreuje rekord zamawianych materiałów (*order record*) i rekord wypożyczalni (*circulation record*);
- 5) pozwala na większą efektywność pracy, od selekcjonowania zamówień poczynając, poprzez składanie zamówienia, kopiowanie gotowego opisu bibliograficznego do katalogu i na szybszym otrzymywaniu zamówionych książek kończąc. Czas oczekiwania skraca się z trzech dni do 24 godzin;
- 6) przesyła elektronicznie dokładniejsze opisy i spisy treści książek.

Podczas wręczania nagrody, 16 czerwca 2006 r. na konferencji CLA w Ottawie, prezydent CLA Barbara Clubb powiedziała, że Komisja Selekcyjna wytypowała za wybitne osiągnięcia w dziedzinie bibliotekarstwa zespół techniczny LTS i ILS UWO za uzyskanie, a nawet przewyższenie poziomu w pracy innowacyjnej. Dodała też, że rezultat pracy nagrodzonego zespołu może być wykorzystany przez biblioteki w całym kraju.

Marta Bryszewska

Biblioteka Polska im. Ignacego Domeyki
Buenos Aires, Argentyna

BIBLIOTEKA POLSKA IM. IGNACEGO DOMEYKI W BUENOS AIRES

Argentyna zajmuje długi pas ciągnący się pomiędzy łańcuchem Andów a Oceanem Atlantyckim, na południu kontynentu amerykańskiego. Charakteryzuje ją wielka różnorodność klimatów, od lodowców Antarktydy po tropikalną puszcze, oraz cywilizacji, od nowoczesnego miasta Buenos Aires po rezerwy i dawne zabytki Indian. Po Brazylii jest to największy kraj Ameryki Łacińskiej, liczący prawie 2800 tys. km² ale słabo zaludniony, bo podobnie jak Polska ma ok. 39 mln mieszkańców, spośród których 1/3 mieszka w stolicy kraju i jej bliskich okolicach. Większość mieszkańców Argentyny jest pochodzenia europejskiego, są to przeważnie potomkowie Włochów i Hiszpanów.

W eleganckiej i bardzo modnej obecnie dzielnicy Buenos Aires zwanej Palermo Soho, przy ul. Jorge Luis Borgis mieści się Dom Polski, siedziba Związku Polaków w Argentynie. Budynek stanowił niegdyś własność prywatną zamożnej rodziny argentyńskiej; został odkupiony przez Polaków po drugiej wojnie światowej i znacznie rozbudowany na miarę potrzeb znajdującego się w nim Związku Polaków.

Trudno znaleźć dokładną odpowiedź na pytanie ilu Polaków mieszka obecnie w Argentynie, bowiem nie ma oficjalnej demograficznej statystyki. Przeprowadzone żmudne obliczenia w latach siedemdziesiątych XX wieku wykazywały liczbę 174 tys. mieszkańców o polskim rodowodzie. Liczba ta jednak budzi wątpliwości. Należy pod-

kreślić, że ogromną większość Polonii argentyńskiej stanowią dzisiaj osoby urodzone i wychowane już w Argentynie, bo po ostatniej (po wojennej – po 1945 r.) fali emigracyjnej Polacy z kraju docierają do Argentyny sporadycznie. Argentyna jest po Brazylii drugim krajem Ameryki Południowej, do którego wyemigrowała największa liczba Polaków. Pierwsi osadnicy, o których są dokładne wiadomości, przybyli do Argentyny na początku XIX wieku. Byli to głównie żołnierze armii pokonanego Napoleona i uczestnicy powstań narodowych. Wy różniali się wśród nich wojskowi, inżynierowie i przedstawiciele różnych innych zawodów, którzy odegrali pionierską rolę w pierwszym stuleciu istnienia państwa argentyńskiego. W 1890 r. powstało w Buenos Aires Polskie Towarzystwo Demokratyczne, stanowiące pierwszą polską organizację w Ameryce Południowej.

Masowe wychodźstwo polskie do Argentyny trzeba podzielić na trzy fale:

– Pierwszą masową emigrację stanowili chłopi. W sierpniu 1827 r. do argentyńskiej prowincji Misiones, położonej między Brazylią a Paragwajem przybyło 14 polskich rodzin chłopskich. Data ta uważana jest za początek polskiego osadnictwa chłopskiego w Argentynie. Zakładane przez nich, w bardzo trudnych warunkach przyrodniczych, plantacje *yerba mate* w szybkim czasie pokryły południową część prowincji, stanowiąc podstawę zamożności tamtejszej Polonii. Do wybuchu pierwszej wojny światowej z ziem polskich wyemigrowało do Argentyny blisko 32 tys. osób, spośród których 1/3 osiadła na terenach Misiones.

– Drugą falę emigracyjną stanowili w zdecydowanej większości robotnicy. W okresie dwudziestolecia międzywojennego do Argentyny wyemigrowało około 200 tys. polskich obywateli. Byli wśród nich też Żydzi oraz ukraińscy i białoruscy chłopi z dawnych polskich kresów wschodnich. Przyjeżdżali też chłopi i rzemieślnicy, którzy osiedlali się zarówno w stolicy, jak i innych miastach Argentyny. W okresie II Rzeczypospolitej Polonia Argentyńska powołała do działania wiele polskich organizacji. Głównym ich celem było utrzymywanie polskości i rozwijanie pracy kulturalno-oświatowej wśród emigrantów pol-

skich. W 1927 r. powstał Związek Polaków w Argentynie działający na zasadzie federacji. Związek energicznie i efektywnie działa do dzisiaj.

– Trzecia fala emigracyjna była falą polityczną, bo po zakończeniu drugiej wojny światowej do Argentyny przybyło blisko 20 tys. Polaków. Byli to przeważnie zdemobilizowani żołnierze II Korpusu gen. Andersa i innych formacji Polskich Sił Zbrojnych oraz ich rodziny. Wśród emigrantów znalazła się znaczna liczba polskiej inteligencji – zwłaszcza technicznej – która rozwinęła prężną działalność kulturalną i oświatową. Najcenniejszą inicjatywą tej fali emigracyjnej było utworzenie Biblioteki Polskiej im. Ignacego Domeyki.

Inicjatywa założenia Biblioteki Polskiej w Buenos Aires wyłoniła się w 1960 r. Polacy zamieszkali w Argentynie postanowili uczcić Tysiąclecie Państwa Polskiego fundacją trwałego pomnika nauki i kultury polskiej na obczyźnie. Tym pomnikiem stała się Biblioteka im. Ignacego Domeyki. Dla potrzeb powstałej i rozwijającej się biblioteki wybudowano osobny pawilon na posesji Związku Polaków w Argentynie przy dawnej ul. Serrano, obecnie Jorge Luis Borges. Po 48 latach nieustannej działalności i pracy na rzecz Polonii biblioteka może się poszczycić wieloma inicjatywami. *Encyklopedia Powszechna* odnotowuje Bibliotekę Polską jako największą w Ameryce Łacińskiej i jedną z największych w świecie, spośród istniejących poza granicami ojczystego kraju. Biblioteka dzięki prywatnym darowiznom i dotacjom polskich instytucji liczy obecnie 24 tys. dokumentów. Są to przede wszystkim książki polskie lub obcojęzyczne, ale dotyczące Polski, w księgozbiorze bibliotecznym jest też bardzo cenna kolekcja polskich gazet drukowanych w Argentynie od początku XX wieku do dzisiaj. Gromadzone są także dokumenty piśmienne i fotografie dotyczące życia społecznego i kulturalnego argentyńskiej Polonii.

Biblioteka, która przez długie lata pełniła rolę czytelnicy i wypożyczalni zbiorów, przekształca się obecnie w centrum informacji o Polsce na terenie Argentyny. Wzrasta szybko liczba udzielanych konsultacji i informacji dotyczących historii, kultury i turystyki Polski, a bibliotekę odwiedza coraz więcej młodzieży szkolnej i uniwersyteckiej

oraz osób polskiego pochodzenia urodzonych w Argentynie i zainteresowanych krajem swoich przodków.

Biblioteki nie ominęły również i złe chwile. W styczniu 2005 r. wybuchł pożar w pomieszczeniach bibliotecznych, który zniszczył całkowicie przylegający do głównej sali bibliotecznej magazyn. Skutki pożaru dotknęły także cenne zbiory, które pokryte zostały grubą warstwą sadzy. Poważnie zagroziło to funkcjonowaniu biblioteki, która stanęła przed problemem konserwacji zniszczonych zbiorów.

Z pomocą bibliotece pospieszyło wiele organizacji i instytucji, również z Polski. Z Zakładu Konserwacji Papieru i Skóry Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu przyjechały dr Halina Rosa, kierownik Zakładu i towarzyszące jej cztery studentki. Ich przyjazd umożliwiło Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w Warszawie. Torunianki w ciągu miesiąca przeprowadziły najważniejsze zabiegi konserwatorskie na zniszczonym księgozbiorniku, co pozwoliło bibliotece dość szybko i sprawnie przywrócić normalne funkcjonowanie. Ponadto dzięki dotacjom Wspólnoty Polskiej biblioteka została gruntownie odrestaurowana i zmodernizowana, wygospodarowano miejsce na regały z książkami, ośrodek informacji z dostępem do Internetu, czytelnię, pracownię naukową, a nawet miejsce na niewielkie wystawy. Biblioteka ma teraz własną linię telefoniczną, klimatyzację i potencjalnie duże możliwości rozwoju. Zyskał także lokal biblioteki, który zmodernizowany i dostosowany do współczesnej funkcji biblioteki, przyciąga nowych i licznych czytelników.

Aleksandra Erlandsson

Pedagogiska centralen

Malmö, Szwecja

PEDAGOGISKA CENTRALEN – MODEL CENTRUM PEDAGOGICZNEGO W MALMÖ

Pedagogiska centralen jest instytucją działającą w różnych formach już od połowy lat sześćdziesiątych. Początkowo były to dwie instytucje: Centrala Środków Audiowizualnych, zajmująca się wypożyczeniem filmów edukacyjnych i sprzętu audio-wizualnego, ich serwisem i naprawą oraz Centrala Bibliotek Szkolnych. Jej zadaniem było z kolei różnorodne wspieranie bibliotek szkolnych, m.in. poprzez udostępnianie zbiorów centralnych oraz prowadzenie kursów i warsztatów dla nauczycieli-bibliotekarzy.

Na początku lat dziewięćdziesiątych obie instytucje zostały przeniesione do nowego lokalu i połączone wspólną nazwą: Pedagogiska centralen. Pod jej dachem znalazła również miejsce szkoła przyrody, warsztaty matematyczne, muzeum szkolnictwa i informatyka. Do końca lat dziewięćdziesiątych, mimo wspólnej nazwy i budżetu, funkcjonowały one samodzielnie. Zmiany organizacyjne ostatnich lat zdecydowanie zaczęły już zdążać ku zjednoczeniu tych różnych dziedzin działalności.

Obecne Pedagogiska centralen podlega administracyjnie Wydziałowi Oświaty w Malmö i zatrudnia około trzydziestu pracowników: bibliotekarzy, asystentów bibliotecznych, nauczycieli matematyki i biologii, informatyków i tzw. media-pedagogów. Pedagogiska centralen, finansowana z budżetu miasta, pełni dzisiaj funkcję gromadzenia i rozdzie-

lania wspólnych zasobów, zarówno materialnych, jak i personalnych, dla około stu komunalnych szkół w Malmö oraz szkół prywatnych, które mają z nią podpisaną umowę określającą zakres świadczeń.

Pedagogiska centralen oferuje różnego rodzaju kursy i szkolenia, zarówno dla pedagogów, jak i bibliotekarzy, spotkania tematyczne, seminaria i odczyty. Służy również poradą i praktyczną pomocą konkretnej szkole oraz inicjuje i uczestniczy w różnego rodzaju projektach. Udostępnia poza tym książki w pakietach kilku egzemplarzy lub tematycznych oraz pakiety zawierające różne media, jak np. pakiet „Ciało człowieka”, który obejmuje książki, filmy edukacyjne oraz modele części ciała. Dużą popularnością cieszą się także filmy i programy edukacyjne.

Głównym obszarem działalności Pedagogiska centralen jest wykorzystanie mediów i techniki informacyjnej w szkołach. W jej ramach wspierane są prace bibliotekarzy szkolnych i propagowane wykorzystanie bibliotek szkolnych w procesie dydaktycznym. Czyni to m.in. stymulując współpracę między bibliotekarzami a nauczycielami. Na uwagę zasługuje tu ostatni projekt o nazwie SMiLE, którego celem jest podniesienie standardu bibliotek szkolnych, zainicjowanie i pogłębienie współpracy między nauczycielami i bibliotekarzami oraz uświadomienie wartości dydaktycznych biblioteki szkolnej. W projekcie tym, którego realizacja będzie trwać trzy lata, bierze udział dziesięć szkół reprezentowanych zarówno przez bibliotekarzy, nauczycieli, jak też dyrektorów szkół. Projekt obejmuje część teoretyczną połączoną z wykładami teoretyków tej miary, co prof. Louise Limberg i prof. Ross Todd.

Ważnym elementem we wspieraniu pracy bibliotekarzy szkolnych jest poradnictwo i pomoc przy organizowaniu bibliotek szkolnych i zakupie materiałów. Pedagogiska centralen oferuje także centralne opracowanie zbiorów. Udział jej pracowników w pracach przy planach strategicznych, przetargach i projektach ma duże znaczenie dla codziennego trudu bibliotekarzy szkolnych. Ponadto w ramach wykorzystania mediów i techniki informacyjnej w szkołach pracownicy Pedagogiska centralen inspirowują do używania różnego typu mediów

i lansują technikę informacyjną. Wykorzystanie różnego typu mediów ma szczególne znaczenie w treningu i rozwoju języka w takim mieście jak Malmö, gdzie 25% mieszkańców jest obcego pochodzenia i gdzie mówi się ponad 140 językami.

Niezwykle ważnym zadaniem jest również rozszerzenie wiedzy o mediach, rozwijanie umiejętności posługiwania się nimi oraz wykorzystania informacji i komunikacji. Dobrym tego przykładem jest aktualny projekt PIM – Praktyczna Wiedza o Technice Informacyjnej i Mediach. Jest to projekt o zasięgu ogólnokrajowym, który został przystosowany do potrzeb lokalnych. Główna część zawiera materiały dotyczące ogólnej orientacji komputerowej: Word, PowerPoint, Internet, e-mail oraz prezentacje multimedialne z wykorzystaniem kamer cyfrowych i własnych nagrań audio. Część lokalna obejmuje obsługę szkolnej sieci intranet oraz korzystanie z katalogu bibliotecznego. Cały kurs, łącznie z ćwiczeniami, dostępny jest dla wszystkich pedagogów w Internecie, a egzaminy odbywają się drogą elektroniczną.

Rozwój techniki informacyjnej i jej coraz częstsza i szersza obecność w szkołach sprawiły, że zaistniała potrzeba strukturyzacji i planowania jej rozwoju. Pedagogiska centralen bierze czynny udział w planowaniu strategicznym, rozwoju i ochronie techniki informacyjnej. Reprezentuje ona też sektor szkolny w różnych projektach związanych z tą techniką, mających znaczenie dla celów pedagogicznych. Rozwija i odpowiada za strategiczne rozwiązania techniki informacyjnej dla potrzeb pedagogiki. Reprezentuje także sektor szkolny w przedsięwzięciach związanych z jej zabezpieczeniem i ochroną.

Ważną częścią działalności centrum pedagogicznego w Malmö jest współpraca zarówno krajowa, regionalna, jak i międzynarodowa. Wśród krajowych partnerów warto wymienić Bibliotekę Publiczną w Malmö, Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu w Malmö, Wyższą Szkołę Bibliotekarską w Borås oraz centra pedagogiczne w Göteborgu, Sztokholmie, Kopenhadze i regionie Oresund. Pedagogiska centralen jest również członkiem kilku organizacji międzynarodowych, takich jak: IASL, IFLA i AECT. Jest też partnerem w kilku sieciach Comenius 3, spośród których wymienić można ESSP, BSR, MIR

i ECOLE. Ponadto bierze także udział w międzynarodowych projektach, m.in. w Dirac TIClang i Culture Kuest.

Kolejnym ogniwem jej działalności jest szkoła przyrody zajmująca się poradnictwem i szkoleniem w celu zwiększenia zainteresowania nauką na świeżym powietrzu. Informuje także o obszarach rekreacyjnych w Malmö, inspirowane do budowania zielonych placów szkolnych i placów zabaw oraz prowadzi poradnictwo w zakresie zaznajomienia uczniów z przyrodą. Warsztaty matematyczne pomagają z kolei nauczycielom uczynić matematykę bardziej przyjazną i zrozumiałą dla uczniów.

W pracy oprócz spojrzenia w przyszłość Pedagogiska centralen sięga często do wcześniejszych przeżyć i doświadczeń przy wsparciu Muzeum Szkolnictwa w Malmö. Pokazuje ono rozwój szkolnictwa od reformy szkolnej w 1842 r. do dzisiaj. W ramach swej muzealnej działalności organizuje stałe i okazjonalne wystawy, zwiedzanie z przewodnikiem oraz gromadzi materiały muzealne pochodzące z zamkniętych lub przebudowywanych szkół. Wirtualna Pedagogiska centralen oferuje m.in. takie zasoby internetowe jak Glantan, która jest pedagogicznym centrum informacyjnym szkoły przyrody. Na jej stronie można znaleźć różne pomysły do wykorzystania w nauczaniu na świeżym powietrzu, bazę danych roślin i zwierząt występujących w regionie oraz informacje o przyrodzie wokół Malmö. Na szczególną uwagę zasługuje tu publikacja dokumentacji zrealizowanych projektów, wśród nich zielonych placów szkolnych. Na stronie internetowej można znaleźć też kalendarium prowadzonych kursów, seminariów, imprez i wydarzeń, dokumentacje projektów, przydatne linki oraz katalog biblioteczny SELMA.

Pedagogiska centralen odpowiada również za administrację i rozwój sieci szkolnej (intranet) oraz wspólnego systemu bibliotecznego. Sieć szkolna działająca obecnie na bazie FirstClass ma około 47 tysięcy kont e-mailowych pracowników szkół i uczniów. Daje ona możliwość komunikacji w obrębie Malmö, jak też z całym światem. Przy jej pomocy szkoły mogą w bardzo prosty sposób publikować własne materiały i dzielić się nimi z innymi. Administracja i rozwój wspólnego systemu bibliotecznego obejmuje zarówno platformę używaną

przez pracowników bibliotek szkolnych (Millenium), jak i wersję internetową katalogu SELMA. OPAC daje użytkownikom możliwość bezpośredniego wyszukiwania materiałów znajdujących się w konkretnej szkole lub w Pedagogiska centralen. Oprócz zwykłej rezerwacji mogą oni również zamawiać materiały na konkretny, wcześniej wybrany dzień, co jest możliwe dzięki specjalnemu modułowi z wbudowanym kalendarzem dostępności materiałów.

Jednym z ciekawszych osiągnięć pracowników Pedagogiska centralen jest dystrybucja on-line, bezpośrednio z internetowego katalogu bibliotecznego ponad 4 tys. radiowych i telewizyjnych programów edukacyjnych oraz filmów video. Jak na razie, ze względu na prawo autorskie, jest to możliwe jedynie w zamkniętej sieci miasta Malmö, ale w ciągu najbliższego roku (2008) za pomocą specjalnej identyfikacji będzie to również możliwe poza jej granicami. Ta nowa forma dystrybucji zyskała ogromną popularność wśród pedagogów. Nie muszą oni już zamawiać i czekać na kasety VXS czy DVD, których dostępność jest ograniczona ilością egzemplarzy i ich transportem między szkołami. Dystrybucja on-line daje możliwość nieograniczonego, równoczesnego dostępu oraz różnych form projekcji: w całej klasie, w małych grupach i indywidualnie.

Annekathrin Genest
Instytut Polski w Berlinie
Berlin, Niemcy

BIBLIOTEKA INSTYTUTU POLSKIEGO W BERLINIE – BIBLIOTEKA POLSKA, POLONIJNA CZY BERLIŃSKA?

Gdy otrzymałam zaproszenie na Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych nasunęło mi się pytanie, czy na pewno chodzi o moją osobę. Nie mogę się bowiem określić ani jako „bibliotekarz polonijny”, zważywszy, że brak mi polskich korzeni, ani jako bibliotekarz pracujący w „bibliotece polonijnej”, działającej głównie na rzecz Polonii.

Instytut Polski w Berlinie od dawna promuje kulturę polską w stolicy Niemiec. W czerwcu zeszłego roku w słynnym Tränenpalast („Pałacu Łez”), tuż przy dawnym niemiecko-niemieckim przejściu granicznym Friedrichstraße, obchodziliśmy pięćdziesiątą rocznicę powstania instytutu. Właśnie na Friedrichstraße w Berlinie Wschodnim znajdowała się pierwsza siedziba „Domu Kultury Polskiej”. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych instytut, już jako „Polskie Centrum Informacji i Kultury”, miał swoją siedzibę na Karl-Liebknecht-Straße, w pobliżu Alexanderplatz. W czasach „Solidarności” był dla obywateli NRD prawdziwym „oknem na świat”, oferując m.in. aktualną prasę polską, która po części wychodziła w przekładzie niemieckim.

Po przełomie w 1989 r. nastąpiła zmiana strategii promocyjnej i działalności instytutu polegająca na rozszerzeniu promocji i współpracy na Berlin i lokalnych partnerów. W 2005 r. udało się przepro-

wadzić instytut do mniejszych lecz nowocześniejszych pomieszczeń, w historycznym sercu miasta na Burgstrasse 27. Nowa strategia działania polega głównie na prezentacji kultury polskiej w mieście, w atrakcyjnych klubach, galeriach, teatrach i kinach, przyciągając dzięki temu nową publiczność.

BIBLIOTEKA POLSKA

Funkcja bibliotek Instytutów Polskich wynika z celów statutowych i zasad funkcjonowania Polskich Instytutów zagranicznych:

- będących placówkami dyplomatycznymi Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP,
- zajmujących się upowszechnianiem polskiej kultury wśród społeczności kraju, w którym się znajdują,
- funkcjonujących w Niemczech na podstawie Polsko-Niemieckiego Traktatu o Współpracy i Dobrym Sąsiedztwie z 17 czerwca 1991 r., szczególnie artykułu 24 mówiącego o założeniu i działalności instytutów kultury (na tej podstawie powstały w Polsce Instytuty Goethego, a w Niemczech Instytuty Polskie).

Zadaniem biblioteki jest zaopatrzenie pracowników instytutu i ich partnerów w materiały i informacje służące przygotowaniu imprez oraz prezentacja aktualnego i różnorodnego wizerunku Polski i Polaków czytelnikom, głównie w regionie Berlina i Brandenburgii, choć nie tylko. Szczególnym zadaniem pracy bibliotekarskiej jest nawiązywanie kontaktów ze środowiskami naukowymi i edukacyjnymi oraz troska o nie. Stąd wynika stałe uzupełnianie zbiorów biblioteki o nowości wydawnicze z polskiego rynku księgarskiego, począwszy od beletrystyki a skończywszy na literaturze fachowej oraz dokonywanie zakupu niemieckich nowości wydawniczych poświęconych stosunkom polsko-niemieckim, zarówno w kontekście historycznym, społecznym, jak i politycznym. Obecnie w bibliotece Instytutu Polskiego znajduje się ponad 40 tys. książek w języku polskim i niemieckim, ponadto w stałej prenumeracie znajduje się 35 periodyków; do zbiorów należą także multimedia: płyty muzyczne, książki audio, zbiór filmów video i DVD.

Lista czytelników zapisanych do biblioteki obejmuje ok. 2500 osób. Nie obejmuje ona użytkowników korzystających wyłącznie z zasobów istniejących, tzn. przede wszystkim przedstawicieli instytucji naukowych lub kulturalnych oraz szkół lub firm korzystających z zasobów biblioteki instytutu w celu przygotowania własnych imprez o tematyce polskiej. Stosunek użytkowników polskich i obcych jest wyrównany, przy czym przyporządkowanie czytelników do tych kategorii w wielokulturowym Berlinie jest trudne. Zaobserwować można widoczne „odmłodzenie” czytelników oraz silniejszą tendencję naukową. Dostrzegalny jest także przyrost liczby czytelników niepolskich, lecz mówiących po polsku lub uczących się języka polskiego.

W celu rozszerzania kompetencji i możliwości informacyjnych biblioteki nawiązana została współpraca z niemiecko-polskim centrum dokumentacji w Słubicach, które podtrzymuje kontakty z polskimi bibliotekami uniwersyteckimi.

BIBLIOTEKA POLONIJNA

Pojęcie „biblioteka polonijna” kojarzy się z biblioteką, która w sposób instytucjonalny powiązana jest z Polonią. Kryterium to spełnia biblioteka Instytutu Polskiego o tyle, iż część budżetu na zakup mediów pochodzi z Fundacji Oświaty Polski za Granicą.

Berlińska Polonia jako grupa docelowa jest nader liczna i różnorodna, stanowi bowiem trzecią co do wielkości grupę narodowościową Berlina, po Niemcach i Turkach. Statystyki podają, iż w Berlinie jest aż 44 461 Polaków mających stałe zamieszkanie, a wszystkich Polaków szacuje się na ok. 130 000¹. W tym kontekście warto podkreślić, że w Berlinie istnieje mnóstwo inicjatyw i środowisk polonijnych oraz polsko-niemieckich. Polacy berlińscy są więc ważnymi propagatorami kultury polskiej w Niemczech, a zarazem adresatami, do których skierowana jest oferta biblioteki Instytutu Polskiego, po-

¹ Amt für Statistik Berlin-Brandenburg: Pressemitteilung vom 20.04.2007 – Nr. 88. <http://www.statistik-berlin-brandenburg.de/pms/2007/07-04-20.pdf>

nieważ wielu polskich imigrantów drugiego pokolenia, pomimo używania języka polskiego w domu, nie ma kontaktu z polską literaturą.

BIBLIOTEKA BERLIŃSKA

Pojęcie „biblioteka berlińska” oznacza tutaj bibliotekę będącą integralną częścią regionalnej infrastruktury edukacyjnej, naukowej, kulturalnej, informacyjnej i rozrywkowej.

W tym miejscu chciałabym przedstawić owe placówki, które z uwagi na swoje funkcje bądź zbiory dysponują pokaźnymi zasobami poloników. Innym kryterium jest fakt, iż biblioteka Instytutu Polskiego utrzymuje z bibliotekami berlińskimi różne stosunki, polegające choćby na wymianie informacji fachowych, wydawnictw i dubletów, czy przekazywaniu egzemplarzy obowiązkowych, a także poprzez hospitację praktykantów, kontakty z nauczycielami i pracownikami naukowymi, wspólne projekty, udział w wyszukiwarkach wirtualnych itd. Poniższe przykłady prezentują różne typy bibliotek w niemieckiej przestrzeni bibliotecznej, uwarunkowane rozwojem polityczno-historycznym Niemiec jako federacji.

NAUKOWA BIBLIOTEKA UNIWERSALNA

Z racji konsolidacji Niemiec w ramach państwa narodowego i podziału po II wojnie światowej nie posiadamy w Niemczech żadnej centralnej biblioteki narodowej. Niemieckojęzyczną literaturę zbiera się w Niemieckiej Bibliotece we Frankfurcie nad Menem i w Książnicy Niemieckiej w Lipsku, które to wspólnie z Niemieckim Archiwum Muzycznym w Berlinie tworzą „Niemiecką Bibliotekę Narodową”. Odpowiedzialność za zakup naukowo wartościowej literatury zagranicznej spada na tak zwane obszary zbiorów specjalnych, które są rozmieszczone na terenie całych Niemiec i wspierane finansowo przez Niemieckie Towarzystwo Badawcze (DFG). Biblioteka Państwowa w Berlinie – Fundacja Pruskiego Dziedzictwa Kulturowego, jako największa biblioteka uniwersalna Niemiec, sprawuje pieczę

m.in. nad gromadzeniem zbiorów z zakresu filologii i literatury słowiańskiej. Posiada ona około 160 000 tomów, co obok Bawarskiej Biblioteki Państwowej w Monachium i biblioteki Instytutu Herdera w Marburgu stanowi chyba najobszerniejszy zbiór poloników w Niemczech. Na uwagę zasługuje tutaj również fakt, iż opieka nad zbiorami odbywa się w komfortowych – w porównaniu do innych typów bibliotek – warunkach finansowych, np. za zakup i opracowanie rzeczowe polskich tytułów odpowiada zatrudniony specjalnie referent przedmiotu. Do jego zadań należy ponadto opieka nad użytkownikami działów specjalnych, utrzymywanie kontaktów z polskimi bibliotekami i śledzenie nowości na polskim rynku wydawniczym. Również opracowanie formalne leży w gestii bibliotekarzy władających językiem polskim bądź będących polskiego pochodzenia².

BIBLIOTEKI PUBLICZNE

Aмерыkańска Biblioteka Pamięci (AGB) – dar Stanów Zjednoczonych dla berlińczyków po blokadzie sowieckiej 1948/1949 – jest zorganizowana według modelu amerykańskiej „Public Library”, z bardzo szeroką ale równomiernie wyspecjalizowaną ofertą mediów. Udział literatury obcojęzycznej jest tu bardzo wysoki. Nie posiada ona za to własnego działu polskojęzycznego z odpowiednio wykwalifikowaną opieką fachową, jak to jest np. w przypadku języków: albańskiego, greckiego, kurdyjskiego, rosyjskiego, serbsko-chorwackiego czy tureckiego. Polskie tytuły sprowadza się poprzez dział beletrystyki i wystawia się tam obok niemieckojęzycznych wydań odpowiednich autorów. Biblioteka ma znaczny zasób polskich filmów. Polskie gazety i czasopisma zainteresowany czytelnik znajdzie w Bibliotece Miejskiej w dzielnicy Mitte, która razem z Aмерыkańсką Biblioteką Pamięci tworzy Centralną i Krajową Bibliotekę w Berlinie. Ponieważ nie istnieje tam specjalny dział polonistyki, zakup polskich tytułów

² Informacje o Staatsbibliothek w języku polskim na stronie internetowej biblioteki: [dostęp 12 maja 2007]. http://staatsbibliothek-berlin.de/polnisch/imagefaltblatt_pl.pdf

odbywa się tu dzięki wielkiemu zaangażowaniu pojedynczych bibliotekarzy, którzy przy wyborze i opracowaniu mediów znajdują pomoc i fachowe wsparcie w Instytucie Polskim³.

DZIELNICOWE BIBLIOTEKI MIEJSKIE

Związek Publicznych Bibliotek Berlińskich składa się z ok. 100 bibliotek dwunastu dzielnic berlińskich, których zbiory zebrano we wspólnym katalogu elektronicznym i udostępniono użytkownikom posiadającym wspólną legitymację czytelnika. Zależnie od składu etnicznego ludności w poszczególnych dzielnicach miasta istnieją biblioteki z obcojęzyczną literaturą, gazetami, muzyką, filmami itp. To, w jakiej ilości nabywa się owe media, leży w gestii bibliotek i zależy – jak w wyżej wymienionych bibliotekach – m.in. od kwalifikacji personelu i sytuacji finansowej. Orientację dają tutaj wskazówki IFLA „Multicultural Communities Guidelines for Library Services”⁴.

BIBLIOTEKI UNIWERYTECKIE, BIBLIOTEKI SZKÓŁ WYŻSZYCH I ZAWODOWYCH

Innymi typami bibliotek – posiadających znacznie szersze zbiory polskojęzyczne – są biblioteki uniwersyteckie. Istnieją one przy uniwersytetach oferujących polonistyczne lub slawistyczne kierunki studiów, np. przy Uniwersytecie Humboldtów (Sławistyka), przy Wolnym Uniwersytecie (Studia Wschodnioeuropejskie), przy Uniwersytecie Poczdamskim (kierunki bachelor i master Polonistyki). Inne uczelnie wyższe i zawodowe, np. Uniwersytet Sztuk Pięknych, Wyższa Szkoła Filmu i Telewizji w Poczdamie, a także szkoły zawodowe (turystryka, zarządzanie kulturą, ekonomia, praca socjalna), również oferują zajęcia na temat Polski, zgodnie z realizowanym programem. Ich

³ Informacje dla polskich czytelników Zentral- und Landesbibliothek [dostęp 12 maja 2007]. http://www.zlb.de/wissensgebiete/oea_114_erstinfo_polnisch.pdf

⁴ IFLA Multicultural Communities Guidelines for Library Services, 2. nd. edition, revised. 1998, [dostęp 12 maja 2007]. <http://www.ifla.org/VII/s32/pub/guide-e.htm>

pracownicy i studenci – podobnie jak w przypadku wyżej wymienionych uniwersytetów – bardzo chętnie korzystają z biblioteki Instytutu Polskiego, w której oprócz konkretnych tytułów, mogą otrzymać również informacje i materiały, pomoc w poszukiwaniach naukowych, tłumaczeniach tekstów i odnalezieniu lokalnych partnerów w różnych dziedzinach nauki i życia społecznego. Biblioteki szkolne należą niestety w Niemczech do rzadkości, tak więc uczniowie i nauczyciele szkolni również szukają informacji o Polsce w Instytucie Polskim.

BIBLIOTEKI SPECJALNE

Biblioteki specjalne umiejscowione są przy najrozmaitszych instytucjach, takich jak muzea, miejsca pamięci, instytuty kultury i badań, władze administracji itd. Zasadniczo kieruje nimi minimalna liczba personelu, nierzadko tylko jedna osoba. Pracujący tam bibliotekarze są w szczególności zdani na współpracę, a w regionie istnieje dla nich np. Zespół Roboczy „Bibliotekarzy Jednoosobowych” (OPL-Arbeitskreis Berlin-Brandenburg), który już po raz trzeci spotkał się na corocznym zebraniu w Instytucie Polskim. Przykładem biblioteki tego typu, mającej szersze zbiory poloników, jest – obok Instytutu Polskiego⁵ – biblioteka Centrum Europy Wschodniej⁶, mająca swą siedzibę przy Placówce Pamięci i Badań na Normannenstraße, w dawnej siedzibie NRD-owskiej Stasi. Tam znajdują się też archiwa, do których obywatele od początku lat dziewięćdziesiątych mogą kierować wnioski o wgląd do swoich akt. Zajmuje się ona dokumentacją opozycji i ruchu oporu przeciwko dyktaturze komunistycznej, ze szczególnym uwzględnieniem Polski. W dalszej kolejności należy wymienić Bibliotekę Fundacji Topografii Terroru⁷ specjalizującej się

⁵ Strona internetowa biblioteki Instytutu Polskiego: [dostęp 12 maja 2007]. <http://www.polnischekultur.de/bibliothek.html>

⁶ Strona internetowa Osteuropa-Zentrum [dostęp 12 maja 2007]. <http://www.osteuropa-zentrum.de/>

⁷ Strona internetowa Topographie des Terrors [dostęp 12 maja 2007]. <http://www.topographie.de/>

w historii socjalizmu narodowego, Trzeciej Rzeszy i II wojny światowej oraz Centrum Dokumentacji Pracy Przymusowej w Berlinie-Schöneweide. *Nota bene*, centrum w maju tego roku otworzyło wystawę „Zachować pamięć – praca przymusowa i niewolnicza obywateli polskich na rzecz Trzeciej Rzeszy w latach 1939-1945” i założyło bibliotekę specjalną odnoszącą się do tematu pracy przymusowej.

PRACA SOCJALNA BIBLIOTEK

Lektura i informacja są szczególnie ważna dla ludzi nie mogących się swobodnie poruszać. Biblioteka dla Pacjentów Charité posiada media w 20 językach, m.in. w języku polskim⁸. Biblioteka Więzienia Śledczego Moabit posiada książki w 22 językach, a dzięki darom książkowym Polskiego Instytutu tytuły polskojęzyczne stanowią drugi co do wielkości zasób po języku niemieckim⁹.

WNIOSKI I PERSPEKTYWY ROZWOJU

Biblioteka Instytutu Polskiego poczyniła w ostatnich latach postępy w procesie modernizacji i otwarcia się na nowe grupy użytkowników i współpracę z nowymi partnerami. Wejście Polski do Unii Europejskiej i rosnące zainteresowanie lokalnymi autorami w sąsiednim kraju przyspieszyły ów proces, tak że można odnotować znaczny wzrost zapotrzebowania na usługi informacyjne biblioteki. Priorytety układają się następująco: nawiązywanie kontaktów z konkretnymi multiplikatorami, wywieranie merytorycznego wpływu na kulturę, ekonomię i oświatę w regionie, „widoczność” Polski i podnoszenie aktywności Instytutu Polskiego oraz długotrwała działalność w regionie jako instytucji i partnera.

⁸ Strona internetowa Patientenbibliothek der Charité – Campus Benjamin Franklin [dostęp 12 maja 2007]. <http://www.charite.de/patientenbib-cbf/>

⁹ Gudrun Petersen-Buck, kierownik pedagogiczny JVA Moabit i opiekunka biblioteki dla więźniów na spotkaniu OPL-Arbeitskreis Berlin-Brandenburg 10.II.2006 r. w Niemieckim Instytucie Urbanistyki (DIfU), protokół spotkania w blogu zespołu [dostęp 12 maja 2007 r.]. <http://oplbb.blogg.de/eintrag.php?id=46>

Zdzisław Gębołyś

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego
Katowice

BIBLIOTEKI POLSKIE NA LITWIE

WSTĘP

Biblioteka w powszechnym rozumieniu tego słowa to instytucja kultury zajmująca się upowszechnianiem wiedzy poprzez udostępnianie nagromadzonych przez nią zasobów dokumentów i informacji. Definicja ta, adekwatna właściwie dla wszystkich bibliotek, niezależnie od wielkości, czy lokalizacji nie przystaje w pełni do tego, czym jest biblioteka działająca na rzecz środowiska mniejszości narodowej. Widzimy to w czasach nieodległych, spoglądając na rozwój bibliotek mniejszości niemieckiej w Polsce międzywojennej¹, spostrzegamy to również w odniesieniu do placówek bibliotecznych organizowanych przez polską mniejszość narodową na Litwie.

Biblioteka urasta w tych społecznościach do rangi domu kultury, a nawet więcej, do roli miejsca służącego kultywowaniu i podtrzymywaniu własnej tożsamości narodowej, w szczególności języka, obyczajów, staje się miejscem zwyczajnych kontaktów międzyludzkich. Też tę postaramy się wykazać na przykładzie bibliotek służących polskiej mniejszości narodowej na Litwie. Świadomi, że biblioteki działają w określonej rzeczywistości i że owa rzeczywistość w dużym

¹ Z. Gębołyś, *Das deutsche Buch und die deutsche Presse im Lesesaal der Stadtbibliothek Kattowitz*, [w:] 26. *ABDOS-Tagung Prag. 5-8. Mai 1997, Referate und Beiträge*, Berlin 1997 s. 200-202.

stopniu determinuje ich funkcjonowanie, pokażemy na drugim planie położenie mniejszości polskiej poprzez wieloaspektowy portret statystyczny, polityczny, kulturowy i ekonomiczny.

STAN BADAŃ

Biblioteki jako jeden z przejawów życia duchowego tamtejszych Polaków są zwykle tematem nielicznych publikacji, częściej poruszanym na marginesie tematu szerszego, jak np. życie gminy lub działalność polskiej szkoły². Od czasu do czasu biblioteki stają się jednak głównym obiektem zainteresowania dziennikarzy³, nieco rzadziej trafiają do publikacji o charakterze naukowym⁴. Tekstom owym, zwłaszcza dziennikarskim, nie można odmówić przenikliwości w analizie

² Sylwetki gmin rejonów wileńskiego i sołecznickiego ukazują się cyklicznie w „Przyjaźni”, „Magazynie Wileńskim” i w „Naszej Gazecie” – zob. „Magazyn Wileński” 1999 nr 3 (zeszyt monograficzny poświęcony gminie Rukojnie w rejonie wileńskim); „Magazyn Wileński” 1999 nr 4 (zeszyt monograficzny poświęcony Mickunom). Zob. też artykuły w „Przyjaźni”: A. Kołosowski, *Biała Waka – miasteczko na torfowiskach*, „Przyjaźń” 2000, nr 27, s. 1, 4 oraz w „Naszej Gazecie”: A. Makowska, *Landwarów – duże problemy małego miasta*, „Nasza Gazeta” 1998, nr 18, s. 1, 5.

³ Zob. W. Wojciuk, *W bibliotekach rejonu wileńskiego brakuje polskich książek*, „Nasza Gazeta” 1999, nr 1-2, s. 4; A. Kołosowski, *Bibliotece w Sołecznikach – 50 lat*, „Przyjaźń” 2000, nr 16.

⁴ Wyróżnić tu należy teksty Zdzisława Gębołyśa – zob. Z. Gębołyś, J. Dziłbo, *Biblioteka Szkoły Średniej im. Władysława Syrokomli w Wilnie*, „Biblioteka w szkole” 1993, nr 6, s. 14-15; Z. Gębołyś, *Biblioteka Szkoły Średniej nr 11 im. Adama Mickiewicza w Wilnie*, „Poradnik Bibliotekarza” 1994, nr 10, s. 1-5; idem, *In statu nascendi (Biblioteka Szkoły Średniej im. Jana Pawła II w Wilnie)*, „Bibliotekarz” 1995, nr 10, s. 2; idem, *Przyczynek do dziejów polskiej książki na Litwie*, „Poradnik Bibliotekarza” 1995, nr 11/12, s. 45; idem, *Biblioteka Szkoły Średniej im. J. I. Kraszewskiego Nowej Wilejce*, [w:] *Studia bibliologiczne*, t. 10: *Prace ofiarowane Profesorowi Bronisławowi Zysce*, red. I. Socha, Katowice 1997, s. 158-177; idem, *Biblioteka szkoły średniej w Mickunach (Republika Litwy) w latach 1990-1999*, [w:] *Studia bibliologiczne*, t. 14, red. K. Heska-Kwaśniewicz, Katowice 2002, s. 86-101; Z. Gębołyś, B. Ćwiertnia, *Czytelnictwo uczniów szkół polskich (klasy XI-XII) w świetle badań ankietowych*, [w:] *Studia bibliologiczne*, t. 11, red. I. Socha, Katowice 1998, s. 129-141;

sytuacji czy też trafności w formułowanych sądach⁵. Podnoszone są przy takich okazjach takie stałe problemy, jak: niedostatek literatury pięknej w języku polskim oraz prasy polskiej w bibliotekach publicznych i szkolnych. Niemniej często czytelnicy są informowani o kolejnych darach książkowych dla bibliotek płynących z Ojczyzny⁶. Temat bibliotek jest właściwie nieobecny lub ledwie sygnalizowany w publikacjach książkowych poświęconych Polakom na Litwie, a wyda-

Z. Gębołyś, *Czasopisma polskie z krajów Europy Wschodniej (byłych republik ZSRR) w bibliotekach polskich*, [w:] *Regionalne i lokalne media w społeczeństwie wielokulturowym*, red. J. Glensk, M. Kalczyńska, Opole 2004, s. 117-134; Z. Gębołyś, *Polskie biblioteki szkolne na Litwie na przełomie tysiącleci*, [w:] *Národnostní menšiny na přelomu tisícletí. Sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 12. a 13. listopadu 2002 ve Slezském ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*, Opava 2003, s. 181-195; *Spotkanie po latach (Biblioteka ZPL w Wilnie)*, „Bibliotekarz 2005, nr 1, s. 24-25; Z. Gębołyś, *Święto polskiej książki? (Kiermasz książki polskiej w domu Kultury Polskiej w Wilnie)*, „Wydawca” 2005, nr 3, s. 17-18; Z. Gębołyś, *Mediateka Instytutu Polskiego w Wilnie*, Bibliotekarz” 2006, nr 2, s. 13-17; Z. Gębołyś, J. Dziłbo, *Media drukowane i elektroniczne w polskich rodzinach mieszanych na Wileńszczyźnie*, [w:] *Socialné a národnostné smišené rodiny v českých zemích a ve Střední Evropě od druhé poloviny 19. století do současnosti*, Opava 2004, s. 231-249; Z. Gębołyś, E. Warżagolis, *Biblioteka miejscem komunikacji, integracji i budowania tolerancji (na przykładzie bibliotek polskich w Wilnie)*, [w:] *Migrace – Tolerance – Integrate*, ed. P. Šrajeroва, Opava 2005, s. 252-266; Z. Gębołyś, E. Warżagolis, *Biblioteka miejscem komunikacji, integracji i budowania tolerancji (na przykładzie bibliotek publicznych w Wilnie)*, [w:] *Migrace – Tolerance – Integrate*, ed. P. Šrajeroва, Opava 2006, s. 346-359.

⁵ Zob. H. Mażul, *Różnolicy matuzalem*, „Przyjaźń” 1998, nr 39, s. 1, 4; Cz. Paczkowska, *Żeby ta szkoła stała wiecznie...*, „Przyjaźń” 1998, nr 48, s. 1, 4; H. Mażul, *W Zujunach będą maturzyści*, „Przyjaźń” 1999, nr 24, s. 1, 4; B. Kondratowicz, *Gmina Niemież czasu terażniejszego*, „Przyjaźń” 1999, nr 50, s. 1, 4; *Niezabudki znad Mereczanki*, „Nasza Gazeta” 1997, nr 33, s. 1, 4; I. Kołosowska, *Obrazek przeszłości z klasztorem w tle*, „Nasza Gazeta” 1998, nr 5, s. 4-5; A. Milewska, *Biała Waka – historia i terażniejszość*, „Nasza Gazeta” 1999, nr 11, s. 4-5.

⁶ Zob. R. Pszczołowska, *Goście z Wrocławia w Sużanach*, „Przyjaźń” 1998, nr 47, s. 1; *Wieści z Wileńszczyzny*, „Przyjaźń” 2000, nr 20, s. 3; *Dary Opolan*, „Nasza Gazeta” 1998, nr 48, s. 5; J. Osipowicz, *Legionowo dla Rudomina*, „Nasza Gazeta” 1999, nr 21, s. 7.

nych w Polsce⁷. Byłoby jawną niesprawiedliwością sądzić, że temat bibliotek jest zgoła obojętny Polakom na Litwie. Jak się wydaje, nie zajmuje on jednak należnego miejsca chociażby w dokumentach programowych polskich organizacji społecznych, np. Związku Polaków na Litwie (ZPL)⁸, czy też polskich partii politycznych⁹, nie mówiąc już o władzach samorządowych tak zwanych polskich rejonów: wileńskiego i solecznickiego. W dokumentach programowych Związku Polaków na Litwie z lat 1988-1998 właściwie nie ma mowy o bibliotekach. Poza nielicznymi wyjątkami, którymi są biblioteki oddziałów: wileńskiego i kowieńskiego ZPL¹⁰ oraz biblioteki parafialne¹¹, dzisiaj na Litwie nie funkcjonują, tak z nazwy, jak i z treści, biblioteki polskie. Rolę tę wypełniają częściowo biblioteki szkolne mieszczące się w szkołach z polskim językiem nauczania. Siłą rzeczy nie są one w stanie pełnić funkcji bibliotek polskich w pełnym tego słowa znaczeniu, stanowiąc część systemu oświaty państwa litewskiego.

POLACY NA LITWIE

POLACY W STATYSTYCE

Polacy na Litwie są największą mniejszością narodową, w świetle ostatniego spisu powszechnego, niespełna 250-tysięczną (6,74%)¹² – zob. tabela 1.

⁷ Zob. A. Srebrakowski, *Polacy w Litewskiej SRR 1944-1989*, Toruń 2001; A. Bobryk, *Odrodzenie narodowe Polaków w Republice Litewskiej 1987-1997*, Toruń 2005.

⁸ Zob. *Sprawozdanie z obrad 8. Zjazdu ZPL*, „Przyjaźń” 2000, nr 22 – nie poruszono tam tematu bibliotek. Głos w tej sprawie zabrał jedynie delegat z Laudy.

⁹ Zob. *Akcja Wyborcza Polaków na Litwie (Program wyborczy AWPL)*, „Przyjaźń” 1997, nr 10, s. 3 – nie wspomina się w nim o bibliotekach.

¹⁰ Zob. Z. Gębołyś, *Biblioteka Polska w Wilnie...*, s. 26-27; L. Minowicz, *Biblioteka ZPL – każdemu rada*, „Nasza Gazeta” 1998, nr 1, s. 4; „Magazyn Wileński” 2000, nr 4 (biblioteka polska w Kownie).

¹¹ Zob. I. Kołosowska, *Sprzymijająca jedynka w numeracji*, „Nasza Gazeta” 1998, nr 6, s. 9; *Wyświęcenie biblioteki katolickiej*, „Nasza Gazeta” 1998, nr 10, s. 4 – oba teksty dotyczą biblioteki katolickiej w Solecznikach.

Tabela 1. Struktura etniczna społeczeństwa litewskiego (2001)

	Ludność ogółem	%
Ogółem	3483972	100
Litwini	2907293	83,45
Polacy	234989	6,74
Rosjanie	219789	6,31
Białorusini	42866	1,23
Ukraińcy	22488	0,65
Żydzi	4007	0,12
Niemcy	3243	0,09
Tatarzy	3235	0,09
Łotysze	2955	0,08
Cyganie	2571	0,07
Ormianie	1477	0,04
Inni	6138	0,18
Nieokreśleni	32921	0,94

Źródło: *Population by ethnicity* [dostęp: 2007-03-13]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.stat.gov.lt/en/pages/view/?id=1731>

Ranga społeczności polskiej jest jednak niewspółmiernie większa, czego przyczyn możemy się doszukać we wspólnej historii obu narodów, polskiego i litewskiego, ale i w uwarunkowaniach współczesnych. Szczególnie istotne jest głębokie przywiązanie do własnej tradycji, wiary, języka, co ułatwia rozmieszczenie ludności polskiej, zamieszkującej w sposób zwarty obszar stolicy Litwy, Wilna, oraz dwóch rejonów wileńskiego i solecznickiego, w których stanowi większość – zob. tabela 2.

¹² Zob. *Statistics*, [dostęp: 2007-03-13]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.stat.gov.lt/en/search/?query=population>

Tabela 2. Ludność Litwy w miastach i rejonach wg narodowości

	Narodowość									
	litewska	polska	rosyjska	białoruska	ukraińska	żydowska	niemiecka	tatarska	łotyszcza	cygańska
P. wileński	466296	216012	98790	30491	9055	2896	490	1678	579	874
m. Wilno	318510	104446	77698	22555	7159	2785	361	1060	467	640
Wilno	313424	101526	75850	21484	7012	2769	352	952	459	640
m. Elektrenai	23740	2175	1906	367	276	10	32	47	16	6
R. solecznicki	34731	31223	1948	1139	253	8	9	33	13	105
R. szyrwinski	17507	2019	387	93	73	7	7	6	5	15
R. święciański	16899	9089	4392	1453	230	22	12	95	12	6
R. trocki	19798	12403	3188	880	255	17	11	65	12	4
R. wilkomirski	45901	335	1841	135	190	10	24	8	11	55
R. miejski wileński	19855	54322	7430	3869	619	37	34	364	43	43

Źródło: *Population by ethnicity* [dostęp: 2007-03-13]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.stat.gov.lt/en/pages/view/?id=1731>

Wspomniany spis powszechny z 2001 roku *expressis verbis* przedstawia socjograficzny obraz mniejszości polskiej na Litwie. Do znajomości języka polskiego przyznaje się 80% osób deklarujących się jako Polacy. Podobnie, jak fakt, iż tylko 6,3% całej polskiej populacji legitymuje się wykształceniem wyższym, a 6% nie ukończyło nawet szkoły podstawowej skłonni jesteśmy traktować jako smutne dziedzictwo epoki radzieckiej, w której pod hasłami „braterstwa, internacjonalizmu i władzy proletariatu” Polacy podlegali mniej lub bardziej planowej polityce wynarodowienia, wyzucia z własnej tożsamości narodowej, z przekonań patriotycznych i religijnych, wreszcie pozbawienia posiadanych majątkowości. Jeśli w pełni zawierzyć statystyce wyznaniowej, ów plan spalił na panewce, gdyż, aż 93% wszystkich Polaków przyznawało się do religii rzymskokatolickiej¹³. Godzi się tu zaznaczyć, że msze

¹³ Zob. Z. Kurcz, *Mniejszość polska na Wileńszczyźnie*, Wrocław 2005.

święte w języku polskim są odprawiane w prawie wszystkich parafiach Wileńszczyzny, również tam, gdzie już nie istnieją szkoły polskie, tj. na północnych i południowych rubieżach Wileńszczyzny (Święciany, Druskienniki).

Abstrahujemy w tym miejscu od bardziej pogłębionego socjologicznego portretu społeczności polskiej, w tym wskaźnika rozwodów, przestępczości i innych patologii społecznych, które również nie ominęły Polaków. Paradoksalnie swój udział w podtrzymaniu polskości Wileńszczyzny mają władze Związku Radzieckiego, które kierując się łacińską maksymą *divide et impera*, „reanimowały” po latach, wbrew protestom Litwinów, polskie szkolnictwo, pozwalając na szczątkowe formy aktywności kulturalnej, a nawet – w odróżnieniu od Białorusi – nie prześladowały zbyt przywiązania Polaków do Kościoła katolickiego. Nie możemy jednak zapominać o bardzo słabej pozycji ekonomicznej Polaków, będącej rezultatem „antykułackiej” polityki kolejnych rządów radzieckich, a w bliższych nam czasach hamowania przez władze litewskie procesu zwrotu ziemi.

SYTUACJA POLITYCZNA POLAKÓW

Od marca 1995 roku¹⁴, aż do czasów najnowszych (wybory samorządowe luty 2007) Polacy rządzą samodzielnie i niepodzielnie w dwóch samorządach: rejonowym wileńskim i sołecznickim. Mimo stałych prób ograniczania tych wpływów metodami administracyjnymi i pozaadministracyjnymi, np. zmiana granic okręgów wyborczych, Polakom udaje się utrzymać swoją wysoką pozycję w stołecznym Wilnie¹⁵ oraz w innych okółowileńskich samorządach: trockim i święciańskim. Od początku odzyskania przez Litwę niepodległości Polacy posiadają swoją reprezentację polityczną w litewskim parlamencie (sej-

¹⁴ *Ibidem*, s. 77-109.

¹⁵ Zob. *Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimai 2007* [dostęp: 2007-03-13]. Dostępny w World Wide Web: http://www.vrk.lt/2007_savivaldybiu_tarybu_rinkimai/balsu_uz_partijas_skaiciavimas/rinkimu_apygardos.html

mie), zdobywając od 2 do 3 mandatów. Politycznym reprezentantem polskiej społeczności jest Akcja Wyborcza Polaków na Litwie.

SZKOLNICTWO POLSKIE

Ostoją polskości na Litwie jest zapewne rodzina, ta bliższa i dal-sza. Nie będzie błędem jednak uznanie wyjątkowej wagi polskiej szkoły w podtrzymywaniu łączności młodych Polaków z Macierzą, nawet jeżeli przyznamy, że szkoły te znajdują się w „orbicie” działań i celów polityki oświatowej państwa litewskiego. Ogółem w 2002 r. funkcjonowały na Litwie 124 szkoły z polskim językiem nauczania, z czego 40 szecebla średniego, 46 szecebla podstawowego oraz 37 szecebla początkowego¹⁶. Ogółem uczęszczało do nich 28 678 uczniów. Rozkład terytorialny szkolnictwa polskiego pokrywa się z obszarami zamieszkiwania Polaków na Litwie – zob. tabela 3.

Tabela 3. Szkoły z polskim językiem nauczania na Litwie – stan 2002

Typ szkoły	m. Wilno	Rejon wileński	Rejon solecznicki	Rejon trocki	Rejon święciański	Rejon szyrwinski	Razem
Średnia	9	18	8	4	1	0	40
Podstawowa	6	22	14	2	2	1	47
Początkowa	4	12	16	3	2	0	37
Liczba ogólna	14421	6754	7216	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

Źródło: Samorząd Rejonu Wileńskiego; Samorząd Rejonu Solecznickiego; Polska Macierz Szkolna

Aspiracje oświatowe Polaków sięgają wyżej. W 1998 roku po siedmiu latach starań udało się im otworzyć prywatną szkołę wyższą, Uniwersytet Polski w Wilnie¹⁷. Ponadto w rejonie solecznickim i wileńskim działają rolnicze szkoły pomaturalne z polskim językiem nauczania (Biała Waka, Dziewieniszki, Wojdaty). Dodajmy jeszcze do

¹⁶ Zob. Z. Gębołyś, *Polskie biblioteki szkolne na Litwie...*, s. 181-195.

¹⁷ Zob. A. Bobryk, *Odrodzenie narodowe Polaków w Republice Litewskiej...*, s. 266-271. W końcu lipca 2007 roku władze litewskie wyraziły zgodę na rejestrację filii Uniwersytetu Białostockiego w Wilnie.

tego, aby obraz był pełny, filologię polską w Uniwersytecie Wileńskim i Uniwersytecie Pedagogicznym w Wilnie.

FORMY AKTYWNOŚCI KULTURALNEJ POLAKÓW

Na bazie pierestrojki nastąpiło odrodzenie polskiego życia narodowego i społecznego. Reglamentowane, dawkowane i pilnie nadzorowane przez radzieckie władze komunistyczne przejawy aktywności kulturalnej Polaków: dziennik „Czerwony Sztandar”, polski zespół pieśni i tańca, polski teatr amatorski¹⁸ nabrały tempa, rozwinęły się w wachlarz różnorodnych działań, o różnym zabarwieniu politycznym i społecznym. Dzisiaj na Litwie działa około 60 zespołów artystycznych mniejszości polskiej, z których najważniejsze to „Wilia” i „Wileńszczyzna”. Spadł wprawdzie nakład prasy w języku polskim, ale zastąpiła go różnorodna paleta tytułów, w tym dziennik „Kurier Wileński”, tygodnik „Tygodnik Wileńszczyzny”, miesięcznik „Magazyn Wileński”, miesięcznik katolicki „Spotkania” i inne¹⁹. Polacy są również obecni na falach eteru. Codzienną 15-minutową audycję w języku polskim nadaje II program Radia Litewskiego. Od 1997 r. działa w Wilnie i okolicach polskie radio muzyczno-informacyjne „Znad Wili”. Raz w tygodniu Telewizja Litewska nadaje półgodzinną audycję w języku polskim. Dzięki umowie polsko-litewskiej na całej Litwie jest odbierany program TVP, TV Polonia. Polacy na Litwie są silnie zorganizowani, zrzeszeni w organizacjach o charakterze kulturalnym, zawodowym, społecznym i wyznaniowym.

STOSUNKI MNIEJSZOŚCI POLSKIEJ Z LITEWSKĄ WIĘKSZOŚCIĄ

Na położenie mniejszości polskiej na współczesnej Litwie rzutują wydarzenia historyczne oraz będące w pewnym sensie ich pochodną często nieprzyjazne, niekiedy o charakterze dyskryminacyjnym, działa-

¹⁸ Zob. A. Srebrakowski, *Polacy w Litewskiej SRR...*, s. 175-219.

¹⁹ Zob. J. Szostakowski, *Między wolnością a zniewoleniem. Prasa w języku polskim na Litwie w okresie od września 1939 do 1964 roku*, Wilno 2004.

nia władz litewskich. Wciąż obecne są w świadomości większości litewskiej negatywne stereotypy Polaka, stymulowane przez część środowisk politycznych. Widzą oni w Polakach spolonizowanych Litwinów, okupantów, w najgorszym wypadku nazywając ich V Kolumną. Armia Krajowa jest przedstawiana jako zbrodnicza organizacja, dopuszczająca się mordów na narodzie litewskim. Wbrew oczywistym faktom szerzone są opinie o najwyższym stopniu skomunizowania Polaków wśród innych narodów Litwy. Pseudooskarżeniom szowinistycznych kręgów litewskich, w tym szczególnie szowinistycznego stowarzyszenia „Vilnija”, wybielających jednocześnie kolaboracje szerokich rzesz Litwinów z okupantem niemieckim oraz ich udział w mordowaniu Żydów, towarzyszą szykany władz administracyjnych w stosunku do Polaków, mające wyraźne piętno narodowościowe. Pod pretekstem popierania przez Polaków radzieckich władz polskie władze samorządowe zostały rozwiązane w 1991 r. i zastąpione rządami komisarycznymi. Właśnie w tym okresie doszło do największych nieprawidłowości w procesie zwrotu ziemi prawowitym właścicielom (najczęściej Polakom – Z.G.), odbieraniu im należnej własności i przekazywaniu jej Litwinom. Zważywszy na wyjątkowo dużą wartość materialną ziemi, zwłaszcza w rejonie wileńskim, działania te mają wyraźnie charakter antypolski. Należy dodać, że mimo objęcia władzy w rejonach przez polską partię polityczną AWPL, hamowanie zwrotu ziemi Polakom ma nadal miejsce. Podczas gdy proces ten został w zasadzie ukończony w innych rejonach Litwy, w „polskich” rejonach doszedł on ledwie do połowy.

Ze strony władz litewskich podejmowane są systematyczne działania mające na celu marginalizację obecności Polaków w życiu publicznym. Widowym jej znakiem jest Ustawa o języku litewskim uchwalona w 1995 r. nakazująca wyłączone posługiwanie się językiem litewskim w urzędach oraz uzależniająca zatrudnienie w instytucjach publicznych od znajomości tego języka. Język polski jest rugowany również z innych obszarów. Decyzją litewskich władz oświatowych w 1999 r. został on usunięty listy przedmiotów egzaminacyjnych na egzaminie dojrzałości w szkołach z polskim językiem, następnie po protestach ludności polskiej przywrócony jako przedmiot nieobowiąz-

kowy. Systematycznie zmniejszane są nakłady na rozwój polskiego szkolnictwa, na remonty i modernizację szkół, właściwie zaprzestano wydawania podręczników dla szkół polskich. Co pewien czas uchwalane są nowe akty reorganizujące szkolnictwo polskie, które w istocie zmierzają do zmniejszenia liczby polskich szkół. Gdyby nie pomoc finansowa władz polskich wiele placówek oświatowych zapewne uległoby likwidacji. Najbardziej bolesnym przykładem dyskryminacji na tym polu są niższe nakłady na dożywianie dzieci polskich w stosunku do dzieci litewskich. Podobną niechęć dostrzegamy również na innych płaszczyznach: wieloletnie torpedowanie rejestracji polskiego uniwersytetu na Litwie; kłopoty z nostryfikacją dyplomów uzyskanych na uczelniach wyższych w Polsce. W tym kontekście do rangi symbolu uchodzi ustawa sejmiku litewskiego z 2002 r. o podwójnym obywatelstwie, dopuszczająca doń tylko osoby litewskiego pochodzenia.

Od działań o charakterze dyskryminacyjnym w stosunku do Polaków nie jest niestety wolny również hierarchiczny Kościół katolicki na Litwie. Mimo wielokrotnych próśb polskich katolików kolejni arcybiskupi wileńscy nie wyrażają zgody na mszę polską w wileńskiej katedrze. Zaobserwować można przy tym ograniczanie w zakresie kształcenia polskich kleryków oraz obsadzanie „polskich” parafii duchownymi litewskimi, często bardzo słabo znającymi język polski. Wydarzeniem przelewającym przysłowiową czarę goryczy było zabranie w 2005 roku za przyzwoleniem arcybiskupa wileńskiego obrazu Bożego Miłosierdzia z kościoła Ducha Świętego.

BIBLIOTEKI POLSKIE NA LITWIE

BIBLIOTEKI SZKOLNE

Zgodnie z litewską ustawą o bibliotekach w każdej szkole ogólnokształcącej, a zatem także w szkołach z polskim językiem nauczania, powinna znajdować się biblioteka²⁰. Odpowiedź na pytanie, ile z 124

²⁰ Zob. *Lietuvos respublikos bibliotekų ástatymos*, „Valstybės Žinios” 1995, nr 51. Zob. też <http://195.22.164.130/biblioteka>

szkół polskich ma bibliotekę, nie jest łatwa. Niestety nie prowadzi się stosownej statystyki na poziomie administracji samorządowej. Z dużą dozą prawdopodobieństwa możemy przyjąć, że biblioteki znajdują się we wszystkich szkołach średnich i podstawowych, a więc w sumie w 87 placówkach. Niewiadomą są natomiast szkoły początkowe. Jak przypuszczamy, te poniekąd obiektywne braki²¹ nie powinny rzucać na wymowę uogólnień, poczynionych na bazie badań oraz analizy i krytyki źródeł.

Zacznijmy od „fizjonomii” biblioteki, czyli od jej wyglądu zewnętrznego. Najczęściej, w ponad 90% przypadków biblioteka zajmuje byłe pomieszczenie klasowo-lekcyjne, adaptowane na cele biblioteczne. Chlubnym wyjątkiem jest Szkoła Średnia im. Jana Pawła II w Wilnie. Jest tu pierwsza i bodaj jedyna polska biblioteka szkolna na Litwie, zaprojektowana i wykonana z myślą o przeznaczeniu. Z reguły bibliotekę szkolną tworzą dwie izby, z których jedna służy jako wypożyczalnia, magazyn i czytelnia (w przypadku braku czytelnia). Druga izba pełni natomiast funkcję magazynu podręczników szkolnych. Jest to ogólnolitewska norma, od której nie ma w zasadzie odstępstw. Osobliwością litewskiego systemu oświaty jest wypożyczanie uczniom bezpłatnych kompletów podręczników. Ich gromadzeniem, przechowywaniem i udostępnianiem zajmuje się biblioteka. Bolączką wielu polskich bibliotek szkolnych jest zatem ciasnota, co pozostaje poniekąd w związku z koniecznością wygosparowania w szkole magazynu podręcznikowego. Przykładowo całkowita powierzchnia użytkowa biblioteki w Ciechanowiskach (rejon wileński) to zaledwie 20 m², w Ławaryszkach (Lavoriškes)²² w rejonie wileńskim tylko o 16 m² więcej, tj. 36 m². Na przeciwnym biegunie odnotowujemy bibliotekę Szkoły Średniej im. Konarskiego w Wilnie o łącznej powierzchni 80 m², bibliotekę Szkoły Średniej w Jaszunach (Jašiūnai)

²¹ Do podstawowych braków należą: niepełna dokumentacja oraz brak odpowiedzi na ankiety.

²² W tekście głównym przy pierwszy raz występującej nazwie topograficznej podano jej odpowiednik w języku litewskim.

w rejonie sołecznickim, której metraż wynosi 77 m² czy też bibliotekę Szkoły Średniej w Niemieży (Nemežis) w rejonie wileńskim o powierzchni 74 m². Pomiędzy wielkością powierzchni biblioteki a jej urządzeniem zazwyczaj występuje relacja prosta. Tam, gdzie miejsca jest pod dostatkiem, jak np. w Niemenczynie (Nemenčinė) w rejonie wileńskim, w Rukojniach (Rukainiai) w rejonie wileńskim czy w Szkole Średniej im. Konarskiego w Wilnie, „pełnoprawną” częścią biblioteki jest osobna czytelnia, w Rukojniach nawet dla 8 osób. Trzeba zauważyć, że jest to rzadkość. Zdecydowanie częściej spotykanym rozwiązaniem jest kącik czytelniczy zlokalizowany w bezpośrednim sąsiedztwie bibliotekarza, w wypożyczalni. Wyposażenie polskich bibliotek szkolnych jest zgoła tradycyjne. Przeważają drewniane meble biblioteczne, w tym regały, biurko bibliotekarza, stoły i stołki. Nie ma to zasadniczego wpływu na przechowywanie zbiorów. Wspominamy o tym, gdyż w wielu przypadkach widoczny jest kontrast między wyposażeniem szkoły a wyposażeniem biblioteki na niekorzyść tej ostatniej²³. Uwagę tę należałoby rozciągnąć również na sprzęt biblioteczny. Nie spotyka się w nich ani magnetowidów, ani też odtwarzaczy kompaktowych. Towarzyszy temu zresztą najczęściej brak w bibliotece dokumentów, do których te urządzenia służą. Zupełną rzadkością w bibliotece są komputery, w odróżnieniu od szkolnych pracowni komputerowych. Jakkolwiek w ostatnich latach powiększa się jednak, co godzi się zauważyć, liczba bibliotek z komputerem. W niektórych miejscach jednak, jak np. w Niemenczynie, sprzęt komputerowy jest mocno przestarzały.

WIELKOŚĆ KSIĘGOZBIORU

Wielkość księgozbiorów w polskich bibliotekach szkolnych na Litwie sytuuje je w przedziale od ok. 2000 do 28 000 woluminów. Ową rozpiętość można złożyć na karb szeregu czynników. W dużym stop-

²³ Wiele na to przykładów znajdziemy w polonijnym banku danych o szkołach polskich na Litwie – zob. [dostęp: 2007-03-13]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.polonijny-bank-danych.org.pl>

niu wielkość księgozbioru jest determinowana przez typ szkoły. Odpowiednio większe kolekcje spotykamy w bibliotekach szkół średnich. Na przykład biblioteka Szkoły Średniej im. W. Syrokomli w Wilnie liczy 22 792 woluminy, biblioteka w Szkole Podstawowej w Kamionce (Akmenė) – 3235 woluminów. Z tego uogólnienia wyłamuje się jednak Szkoła Podstawowa w Kolonii Wileńskiej (Pavilnys) w dzielnicy Wilna z biblioteką liczącą 9292 woluminy z jednej strony oraz biblioteka Szkoły Średniej w Czarnym Borze (Juodšiliai) – 2800 woluminów, czy jeszcze mniejsza biblioteka Szkoły Średniej w Sużanach (Sužionys) w rejonie wileńskim – 2143 woluminy. Jeśli dodamy do tego, że biblioteka szkolna w Sużanach działa od 1953 r., podczas gdy czarnoborska biblioteka dopiero od 1992 r., to musimy wykluczyć chronologię powstania jako główny czynnik ukształtowania tak niewielkiego księgozbioru.

Pewien wpływ na wielkość księgozbiorów w poszczególnych bibliotekach mogły mieć cykliczne selekcje zbiorów. Dobrym przykładem jest tu biblioteka Szkoły Średniej w Mickunach (Mickūnai) w rejonie wileńskim, gdzie w ich rezultacie wielkość księgozbioru spadła prawie o połowę: z 15 271 do 9396 woluminów²⁴. Można zaryzykować też stwierdzenie, że na ostatnie dziesięciolecie ubiegłego wieku przypada spowolnienie budowy księgozbiorów polskich bibliotek szkolnych.

Biblioteki szkolne padły niewątpliwie ofiarą oszczędności finansowych ze strony władz różnych szczebli. Bibliotekarz nie miał i nie ma w tym względzie nic do powiedzenia. Zakup książek i czasopism do biblioteki pozostaje, tak jak w czasach radzieckich, w rękach wydziału oświaty danej jednostki administracyjnej (miasta, rejonu). W rezultacie do bibliotek w polskich szkołach kupuje się przede wszystkim książki w języku litewskim. Przykładowo do Szkoły Średniej nr 14 w Wilnie zakupiono w 1997 r. 597 książek, w tym 568 litewskich, 18 rosyjskich i 6 polskich. W 1996 r. do Szkoły Średniej w Rudominie (rejon wileński) zakupiono 172 książki, z tego 148 litewskich. W peł-

²⁴ Zob. Z. Gębołyś, *Biblioteka szkoły średniej w Mickunach...*, s. 90.

ni potwierdza tę tezę zestawienie kilkuletnich zakupów do biblioteki Szkoły Średniej im. J. Słowackiego w Bezdanych (Bezdonys) w rejonie wileńskim. Niestety nie udało się znaleźć przeciwnego przykładu, tj. biblioteki, w której przeważałyby zakupy literatury polskiej nad literaturą w języku litewskim. Przypadek bezdański jest zupełnie nieusprawiedliwiony. W roku szkolnym 1999/2000 uczęszczało do niej 117 uczniów, z tego 99 do klas polskich (85%), a tylko 18 do klas rosyjskich. Nie możemy tego ocenić inaczej jak celowe i przemyślane działanie zmierzające do jednostronnego (pod względem językowym) ukierunkowania księgozbioru. Z punktu widzenia realizacji zadań dydaktycznych można je ocenić używając jedynie przymiotnika szkodliwy.

Sytuację ratuje pomoc książkowa płynąca z Polski. Dociera ona na Litwę różnymi kanałami: prywatnym i instytucjonalnym. Szczególne miejsce w zbieraniu i ekspedycji polskich książek na Litwę przypada Fundacji Pomocy Szkołom Polskim na Wschodzie im. Goniewicza. W latach 1997-1998 przykładowo do biblioteki w Mickunach napłynęło z Polski ok. 1400 książek. Do roku 2000 napłynęło do biblioteki bezdańskiej z Polski ogółem 1770 książek. Uchwycenie skali pomocy z Polski jest bardzo trudne, ponieważ w myśl zaleceń metodycznych biblioteki nie ujmują darów z Polski w sprawozdaniach, nie rejestrują ich też w katalogach, co może być odczytywane jako tworzenie pewnego stanu tymczasowości. Podsumowując tę kwestię, należy stwierdzić, że w pierwszej fazie (na początku lat 90.) napływało do bibliotek bardzo wiele książek. Często były to jednak dary przypadkowe, tj. nieadekwatne do potrzeb. Aktualnie nastąpiła przemiana jakościowa, m.in. dzięki Polskiej Akcji Humanitarnej. Do bibliotek trafia mniej książek, w rzadszych odstępach, ale są to książki odpowiadające rzeczywistym potrzebom szkół²⁵. Przekonanie o nieadekwatności księgozbiorów w polskich bibliotekach szkolnych w stosunku do ich zadań pozwala potwierdzić niemal w pełni ich analiza

²⁵ Zob. *Polska Akcja Humanitarna*, [dostęp: 2007-03-13]. Dostępny w World Wide Web: http://pah.ngo.pl/dok_lit_ksiaz.html

językowa i rzeczowa. Jak już nadmienialiśmy, pozostałością po czasach radzieckich są nieproporcjonalnie duże partie rosyjskojęzyczne w bibliotekach. Dotyczy to zwłaszcza szkół polsko-rosyjskich lub byłych szkół rosyjskich.

LITERATURA PIĘKNA

Misją szkół polskich na Litwie jest m.in. zapoznanie swoich wychowanków z dziedzictwem kultury i literatury polskiej. W realizacji tego zadania biblioteka może dopomóc tylko w niewielkim stopniu. Wniosek taki wypływa wyraźnie z analizy obecności w księgozbiorach obowiązkowych lektur szkolnych.

Przedmiotem analizy uczyniono tylko polską literaturę współczesną dla klasy XII, aby uwypuklić rozmiar tego zjawiska. Co z niej wynika? Otóż najlepiej zaopatrzone w lektury są szkoły w Wilnie: Szkoła Średnia im. W. Syrokomli, Gimnazjum im. A. Mickiewicza, a spoza Wilna, Szkoła Średnia w Rudziszkach (Rūdiškės) w rejonie trockim oraz Szkoła Średnia im. M. Balińskiego w Jaszunach. Na przeciwległym biegunie znajdują się już wspomniane Sużany, gdzie nie ma w bibliotece ani jednej książki z tego kręgu oraz Awżeniy (Aviženai), Ejszyszki (Eišiškės), Biała Waka i Połuknie (Polukne), gdzie znajduje się tylko 1 lektura obowiązkowa dla klasy XII. Spośród autorów najlepiej są reprezentowani: Jerzy Andrzejewski, Tadeusz Borowski, Władysław Broniewski, Zofia Nałkowska. Bardzo słabo zaopatrzone są biblioteki w poezję Wisławy Szymborskiej i Zbigniewa Herberta oraz, co może dziwić, w książki wilnian: Czesława Miłosza i Tadeusza Konwickiego. Rzeczywistym problemem w tej kwestii jawi się jednak nie tyle reprezentacja klasyków polskich, co liczba egzemplarzy danego tytułu przypadająca na ucznia. Nie ma tu większego znaczenia lokalizacja biblioteki. Determinuje ona tylko nasilenie ogólnej tendencji. Czy to Wilno, rejon wileński, czy rejon solecznicki, problem ten występuje z podobnym natężeniem. Liczba uczniów przypadająca na 1 lekturę ukazuje prawdziwą skalę jego występowania. Z punktu widzenia ucznia różnica między dostępnością

poszczególnych lektur jest niewielka, jeżeli do 1 lektury aspiruje 10, 20, 30, a nawet 50 uczniów. Sytuacja w szkołach rejonu wileńskiego jest tylko pozornie lepsza. Wprawdzie nie ma tam takich dysproporcji w dostępie do lektur jak w Wilnie, ale też i samych lektur jest o wiele mniej. Słabą stroną polskich bibliotek szkolnych na Litwie jest również prenumerata gazet i czasopism tak w języku polskim, jak w języku litewskim. Regułą jest tutaj zupełny brak prenumeraty lub niewielka liczba prenumerowanych tytułów – od 2 do 4.

UDOSTĘPNIANIE ZBIORÓW I DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNA

Miarą użyteczności biblioteki w szkole jest m.in. zasięg czytelnictwa. Mimo wykazanych niedostatków nie wygląda on najgorzej w poszczególnych bibliotekach, osiągając 70-90% ogółu uczniów, np. w Rudominie (Rudomino) wynosi 70%, w Niemenczynie ok. 84%, a w Mickunach aż 90%. Powtarzającą się prawidłowością jest duży zasięg czytelnictwa w klasach I-IV oraz IX-XII. Jak się wydaje, wiele zależy od tego, jak wygląda praca z czytelnikiem, a właściwie, jaka jest jej intensywność oraz różnorodność formalna. Bibliotekarze polskich bibliotek szkolnych wykorzystują w swej pracy tradycyjne formy, jak konkursy, wystawy i pogadanki. Rzadkością jest natomiast prowadzenie lekcji bibliotecznych czy organizowanie kółek bibliotecznych. Trudno tu winić jedynie bibliotekarza. Przeszkodą jest raczej jego status. Jest on wprawdzie członkiem rady pedagogicznej szkoły, ale nie jest formalnie jak w Polsce nauczycielem. W związku z tym w myśl litewskich przepisów nie ma on uprawnień do prowadzenia lekcji. Jest to jednak możliwe, o czym świadczy przykład Niemenczyna, Mickun oraz Szkoły Średniej im. Konarskiego w Wilnie, gdzie lekcje biblioteczne są prowadzone dzięki determinacji bibliotekarza oraz życzliwości dyrektora szkoły, który udziela bibliotekarzowi okresowych gratyfikacji. Z całą pewnością warunki udostępniania nie są przeszkodą w upowszechnieniu czytelnictwa.

Analizując te warunki w poszczególnych szkołach, można dostrzec ich spore zróżnicowanie, zwłaszcza w zakresie czasu i liczby wypo-

życanych jednorazowo książek²⁶. Przeszkód tych należy już raczej szukać w ubogim warsztacie informacyjnym bibliotek. W większości bibliotek jest tylko jeden katalog, tj. katalog alfabetyczny. Regułą, niestety zgodną z przepisami²⁷ jest brak katalogu systematycznego. Wyjątkiem jest biblioteka w Sużanach. Dodatkowym utrudnieniem w dostępie do zbiorów jest rozbitcie katalogu alfabetycznego na trzy katalogi językowe: polski, litewski i rosyjski. Sami bibliotekarze przeczą temu, twierdząc, że eliminuje je niemal powszechna znajomość tych języków wśród młodzieży. Pozytywnym przykładem jawią się tu biblioteki w Kowalczukach i Niemenczynie z dwoma katalogami: alfabetycznym i rzeczowym.

Dwie ostatnie konstatacje mogą dowodzić jeszcze jednej rzeczy: słabego albo – mówiąc eufemistycznie – nieodpowiedniego przygotowania zawodowego personelu bibliotek. W istocie rzeczy w bibliotekach przeważają bibliotekarze bez fachowego wykształcenia. Są to zazwyczaj nauczyciele różnych przedmiotów: historycy, filolodzy, dobrze, jeśli uzupełniają oni swoje kwalifikacje podczas warsztatów bibliotekarskich na Litwie lub w Polsce²⁸. W kilku bibliotekach – Niemenczyn, Koleśniki (Kolesninkai), Rudomino – kadre stanowią absolwenci wyższych studiów bibliotekarskich. Mankamentem w pracy polskich bibliotek szkolnych jest rzadkie występowanie kartotek tematycznych. Pozytywnym wyjątkiem potwierdzającym tę smutną regułę są m.in. biblioteki w Kowalczukach, w Niemenczynie oraz biblioteka Szkoły Średniej im. Konarskiego w Wilnie.

²⁶ Przykładowo w bibliotece rudomińskiej szkoły średniej uczeń może jednorazowo wypożyczyć 5 książek na 30 dni; nauczyciel – do 10 książek na czas nieograniczony. W bibliotece szkoły średniej w Miednikach przyjęto nieco inne rozwiązanie. Uczeń może tu wypożyczyć od 3 do 5 książek na 15 dni, natomiast nauczyciel tę samą liczbę na dwukrotnie dłuższy czas. Jak widzimy zatem, nie ma tu jednolitości, i być nie musi.

²⁷ Bendrojo Lavinimo Mokyklos Biblioteka. PATVIRTINTA Dvetimo ir mokslo ministerijos 1998 01 27, ásakymu Nr. 173 Kultūros ministerijos 1998 01 27 Ásakymo Nr. 57.

²⁸ Zaledwie kilku bibliotekarzy ma wyższe wykształcenie bibliotekoznawcze (Rudomina, Koleśniki), w tym jeden (Koleśniki) ukończył studia wyższe w Polsce.

Naszkicowany obraz polskich bibliotek szkolnych na Litwie na przełomie tysiącleci jawić się może jako katalog niedostatków, problemów i potrzeb. Ciasnota, brak czytelni, niewielkie księgozbiory, brak podstawowych lektur szkolnych, nielicznie prenumerowane gazety, nikły zakup polskich książek, brak katalogów i kartotek, niefachowa obsada personalna. To najważniejsze cechy charakterystyczne po stronie mankamentów. Ich nagromadzenie w jednym miejscu, tzn. w jednej polskiej bibliotece, utożsamianej z ogółem polskich bibliotek szkolnych, niewątpliwie nie wystawiałoby im najlepszego świadectwa. Do polskich bibliotek szkolnych zaliczymy z całą pewnością księgozbiory trzech szkół rolniczych w Wojdatach, Białej Wace i Dzieweniszkach, w których nauka odbywa się w języku polskim i litewskim. Kilkudziesięcioletni księgozbiór posiada Uniwersytet Polski w Wilnie (ok. 50 tys. książek). Kolekcje książki polskiej zlokalizowane są również przy Polskim Centrum Katechetycznym działającym przy parafii św. Ducha. Niestety brak w źródłach jakichkolwiek informacji czy wzmianek na ten temat, a próby uzyskania odpowiedzi u zainteresowanych zakończyły się niepowodzeniem.

BIBLIOTEKI POLSKICH ORGANIZACJI SPOŁECZNYCH

Drugą gałęzią polskiego bibliotekarstwa na Litwie – w pełni rodzimą, tj. tworzoną i rozwijaną przez miejscowych Polaków, współdecydujących również o jej obliczu – są biblioteki należące do polskich organizacji społeczno-kulturalnych i politycznych. Jest to, zaznaczymy już na wstępie, najśłabsze jej ogniwo. W zasadzie ogranicza się do pięciu bibliotek, w tym czterech należących do Związku Polaków na Litwie, najsilniejszej organizacji reprezentującej interesy polskiej społeczności. Największa z nich, Biblioteka Zarządu Miejskiego ZPL, mieści się w Wilnie, dwie na południowych rubieżach Wileńszczyzny, w Domach Polskich w Ejszyszkach²⁹ i Druskiennikach, czwarta dzia-

²⁹ Dom Polski w Ejszyszkach działa od 1999 r. Mieści się w nim czytelnia i wypożyczalnia książek licząca ok. 2 tys. tomów,

ła przy Oddziale ZPL w Kownie. Nie jest to wiele jak na kilkunastotysięczną (ok. 14 000 członków) organizację stawiającą sobie za cel m.in. krzewienie i podtrzymywanie polskości na tych obszarach. Dopiero od niedawna zresztą ZPL, a właściwie AWPL, zaczęła przejawiać większe zainteresowanie tym segmentem kultury, koncentrując się jednakowoż na zaopatrzeniu w książki polskie przez biblioteki publiczne w terenie. Wstydliwym poniekąd tematem jest nieobecność biblioteki w największym polskim obiekcie kulturalnym Wilna, jakim jest Dom Kultury Polskiej³⁰.

Biblioteka ZPL w 2006 r. obchodziła piętnastolecie działalności. Placówka od razu zyskała sobie akceptację i popularność wśród polskiej społeczności Wilna i okolic – odwiedzają ją również mieszkańcy rejonów wileńskiego i trockiego. Przez cały ten czas mieści się w siedzibie ZM ZPL przy ul. Pylimo 45-2, na pierwszym piętrze, a od niedawna w nowym, większym w stosunku do poprzedniego, pomieszczeniu (60 m²). Kieruje nią od początku jej istnienia Bronisława Kozłowska, bibliotekarz z długoletnim stażem zawodowym. W 1993 r. biblioteka liczyła 6000 książek, w 2004 r. dwukrotnie więcej, tj. około 12 000 woluminów. Trzon księgozbioru, zarówno wtedy, jak i obecnie, stanowi polska literatura piękna, nie brak w niej jednak książek historycznych, słowników i encyklopedii. W bibliotece można przeczytać bieżącą prasę polską wydawaną na Litwie oraz prasę kolorową wydawaną w Polsce. Biblioteka posiada również niewielką wideołecę (50 kaset) z ekranizacjami literatury polskiej, filmami dokumentalnymi i filmami dla dzieci.

Spoglądając na całość księgozbioru, można powiedzieć, że daleko mu do kompletności oraz konkurencyjności, zwłaszcza w stosunku do zasobów Instytutu Kultury Polskiej w Wilnie. Niewystarczający w stosunku do potrzeb czytelników jest dział literatury popularnonaukowej, dalekie od aktualności zasoby literatury pięknej oraz encyklopedii, prawie nieobecne są bieżące czasopisma z Polski. Tu dotyka-

³⁰ Zob. Strona internetowa Domu Polskiego [dostęp: 2007-03-13]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.polskidom.lt>

my delikatnej materii finansowania biblioteki. Głównym źródłem zaopatrzenia biblioteki przez te wszystkie lata byli i nadal są ofiarodawcy z Polski, indywidualni i instytucjonalni, np. Fundacja Pomocy Polakom na Wschodzie. W ostatnich latach zainteresowanie losami polskiej diaspory na Litwie ze strony rodaków z Polski słabnie, słabnie też strumień darów książkowych z Macierzy. W ich miejsce pojawiają się darczyńcy z Wilna, wileńscy Polacy. Od czasu do czasu biblioteka może liczyć na „finansowy zastrzyk” ze strony ZPL. Nie rozwiązuje to jednak problemu finansowania biblioteki jako takiego. Miarą potrzeby i użyteczności każdej biblioteki są jej czytelnicy. W 2004 roku biblioteka ZPL rejestrowała ok. 500 osób, a w tym gronie znalazły się kobiety (większość), osoby starsze, uczniowie, studenci. W minionych latach zjawiali się w bibliotece również Litwini i Rosjanie, ale obecnie skutecznie odciąga ich bogatszy i aktualniejszy repertuar medioteki Instytutu Kultury Polskiej. To jednak wcale nie mała, zważywszy, że biblioteka jest otwarta tylko 2 dni w tygodniu (wtorek i czwartek) po 5 godzin (13⁰⁰-18⁰⁰). Jest to nawet pewien regres w stosunku do 1993 r., kiedy biblioteka była dostępna przez 17 godzin w tygodniu (także w niedzielę). Przypomnijmy jednak, że jest to instytucja prowadzona społecznie przez jedną osobę – zob. tabela 4.

Tabela 4. Biblioteka ZPL w Wilnie (2004)

Biblioteka ZPL
ok. 12 000 woluminów
50 kaset wideo
Aktualna polska prasa wydawana w Wilnie
nieregularnie, z opóźnieniem napływająca prasa polska wydawana w Polsce
ok. 500 czytelników
ok. 60 m ²

Źródło: Gębołyś Z., *Spotkanie po latach (Biblioteka ZPL w Wilnie)*, „Bibliotekarz” 2005, nr 1, s. 24-25

Odrębnego opisanie wymaga Dom Polski w Ejszyszkach, najbardziej „polskim” miasteczku na Litwie³¹. W roku 2000 staraniem Wspólnoty Polskiej została odremontowana tam kamieniczka i oddana do użytku jako wielofunkcyjna placówka kulturalna, której częścią jest biblioteka. Zmiany personalne, które nastąpiły w międzyczasie, sprawiły, że biblioteka licząca ok. 1500 książek znajduje się w stanie zupełnie początkowym. Brak jej podstawowego warsztatu, w rodzaju inwentarza i katalogu. Książki wypożyczane są na tzw. zeszyt. Rocznie odwiedza bibliotekę około 100 czytelników, jednak nie tylko po to, by wypożyczyć książki, ale również o nich porozmawiać w kameeralnych warunkach przy kawie³².

W pewnym sensie osobliwością wśród bibliotek polskich jest czytelnia dzieł Józefa Mackiewicza, przy redakcji czasopisma „Nasz Czas”; osobliwością z uwagi na „jednowymiarowy” dobór literatury oraz ze względu na możliwość wypożyczenia dzieł również w formie elektronicznej³³.

Zupełnie wyjątkową na tym tle inicjatywą społeczną jawi się Archiwum Wileńskie. Zostało założone Wilnie w październiku 2006 r. przez znanego polskiego działacza politycznego i dziennikarza, Jana Sienkiewicza, pod patronatem i we współpracy z Ośrodkiem „Karta” i Archiwum Wschodnim w Warszawie. Archiwum stawia sobie za cel gromadzenie materiałów dotyczących Polaków na Litwie od czasów najdawniejszych do dnia dzisiejszego. Znajdują się tu materiały pisane (oryginały i kopie) i drukowane, w sposób bezpośredni lub pośredni dokumentujące wszystkie aspekty życia Polaków na Wileńszczyźnie i innych obszarach Litwy. Zamiarem założycieli jest też utworzenie przy Archiwum biblioteki. W założeniu ma to być ośrodek dostępny dla każdego – służący zarówno celom edukacyjnym,

³¹ Ludność Ejszyszek liczy ok. 3600 mieszkańców, z których ponad 95% to Polacy – zob. [dostęp: 2007-05-10]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Ejszyszki>

³² Informacje uzyskane od dyrektora Domu Polskiego w Ejszyszkach, Anny Jaświł.

³³ *Redakcyjna wypożyczalnia dzieł Józefa Mackiewicza* [dostęp: 2007-03-13]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nasz-czas.lt/702/wypozycz.html>

kulturalnym, jak i naukowo-badawczym – prowadzący również działalność kulturalno-oświatową (konkursy pamiętnikarskie, kronikarskie, historyczne)³⁴.

KSIEGYZBIORY POLSKIE W BIBLIOTEKACH LITEWSKICH

Książka polska na Litwie funkcjonuje od wieków. Jej obecność w księgozbiorach publicznych i prywatnych jest czymś zupełnie naturalnym, pomimo niesprzyjających jej okresów historycznych (czas zaborów, okupacja hitlerowska, okres po II wojnie światowej). Książkę polską można napotkać praktycznie w każdej bibliotece naukowej i publicznej na Wileńszczyźnie, tj. na obszarze zwartej zamieszkiwania społeczności polskiej. Większe jej skupiska, kolekcje historyczne sprzed 17 września 1939 r., a także wcale niemałe zbiory książki współczesnej o charakterze naukowym są dostępne w głównych bibliotekach naukowych Litwy, tj. w Bibliotece Narodowej im. M. Mažvydasa, w Bibliotece Litewskiej Akademii Nauk (dawna Biblioteka Towarzystwa Przyjaciół Nauk), w Bibliotece Uniwersytetu Wileńskiego. Kolekcje polskiej książki naukowej jako odrębne księgozbiory specjalistyczne stanowią trzon bibliotek dwóch wileńskich polonistik, działających przy Uniwersytecie Wileńskim oraz Wileńskim Uniwersytecie Pedagogicznym³⁵. Krąg adresatów wymienionych bibliotek ze zrozumiałych względów ogranicza się do studentów, pracowników naukowych oraz zainteresowanych nauką. Specyficznym księgozbiorem na tej biblioteczej mapie jest Biblioteka Publiczna im. Mickiewicza w Wilnie. Jest to księżnica naukowa o charakterze publicznym, gromadząca zarówno książki naukowe, jak i literaturę piękną. Przynajmniej potencjalnie powinna również gromadzić książki i czasopisma w języku polskim, zważywszy, iż Polacy

³⁴ *Archiwum Wileńskie. Ocalmy pamięć!*, „Kurier Wileński” 2006 (2 X), s. 5.

³⁵ *VPU MOKSLINĖS VEIKLOS ATASKAITA 2003* [dostęp: 2007-03-13]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.vpu.lt/bibl/elvpu/43578.pdf>; *Polonistikos centro darbuotojai* [dostęp: 2007-03-13]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.flf.vu.lt/index.php?id=47>

stanowią aż 18% (ok. 110 tysięcy) mieszkańców Wilna. W rzeczywistości jej oferta jest w tym względzie bardzo uboga. W roku 1990 biblioteka miała w swoich zasobach zaledwie 2,9% książek w języku polskim, podczas gdy czytelników-Polaków było odpowiednio 12%. W 1996 roku zbiory polskie wzrosły do 4% – czytelników polskich było 13%³⁶. Niestety sytuacja prawie się nie zmieniła od tego czasu. Z informacji uzyskanej z Biblioteki Adama Mickiewicza wynika, iż księgozbiór polskojęzyczny 11 lat później wzrósł o 0,05%, czyli wyniósł 4,05%, tymczasem stali czytelnicy-Polacy stanowią 12,03%. Na tle tej ponurej statystyki cieszy jedynie fakt, że biblioteka prenumeruje obecnie 18 tytułów w języku polskim – zob. tabela 5.

Tabela 5. Biblioteka Publiczna w Wilnie im. A. Mickiewicza. Dane statystyczne (2007)

Rok	Liczba czytelników	Liczba czytelników-Litwinów	Liczba czytelników-Polaków	Ilość wypożyczeń	Wielkość księgozbioru	Książki polskie	Książki litewskie	Książki w innych językach	Liczba CD	Liczba polskich czasopism
2007	21459	17824	2215	605663	599723	24298	305956	229469	6725	18

Źródło: Informacja uzyskana od Biblioteki Publicznej im. A. Mickiewicza w Wilnie

Nieco lepiej kształtuje się sytuacja w sieci samorządowych bibliotek publicznych Wilna, chociaż i tam księgozbiór w języku polskim to zaledwie 6,2% całego zasobu książek. Niemniej wymownym faktem jest prenumerata przez centralną bibliotekę publiczną Wilna tylko jednego czasopisma w języku polskim – zob. tabela 6.

³⁶ M. Kocójowa, *Głód polskiej książki na Wileńszczyźnie w latach 1989-1990*, [w:] *Mniejszości polskie i Polonia w ZSRR*, red. H. Kubiak, Wrocław-Kraków 1992, s. 237-243.

Tabela 6. Centralna Samorządowa Biblioteka Publiczna w Wilnie.
Dane statystyczne (2006)

Rok	Liczba czytelników	Liczba czytelników-Litwinów	Liczba czytelników-Polaków	Ilość wypożyczeń	Wielkość księgozbioru	Książki polskie	Książki litewskie	Książki w innych językach	Liczba CD	Liczba polskich czasopism
2006	52510	X	X	1607560	299800	29980	479863	479863	17521	1

Źródło: Informacja uzyskana od Centralnej Samorządowej Biblioteki Publicznej w Wilnie

Podstawowym źródłem zaopatrującym Polaka z Litwy w książkę polską są – czy powinny być – biblioteki publiczne. Ich sieć obejmuje całe państwo litewskie. Bibliotekę spotkać można praktycznie w każdej gminie, rejonie i powiecie Litwy. Specjalnego znaczenia w omawianym kontekście nabierają biblioteki publiczne znajdujące się w skupiskach, w których zamieszkują Polacy. W szczególności mamy na myśli Wilno oraz rejony zamieszkałe przez Polaków: rejon wileński, solecznicki, trocki, święciański i szyrwincki. Niestety biblioteki te nie prowadzą statystyki zbiorów ani czytelnictwa z uwzględnieniem czynnika narodowościowego. Tak przynajmniej deklarują w swych odpowiedziach na ankiety pisemne lub zapytania telefoniczne³⁷. Badania autora w odniesieniu do bibliotek najbardziej polskiej dzielnicy Wilna – Nowej Wilejki – potwierdzają smutną w wymowie konstatację o znikomej obecności książki polskiej w bibliotekach wileńskich³⁸ – zob. tabela 7.

³⁷ Niestety większość ankietowanych nie odpowiedziała ani na zapytania telefoniczne, ani kilkakrotne monity pocztowe i elektroniczne autora.

³⁸ Zob. Z. Gębołyś, E. Warzagolis, *Biblioteka miejscem komunikacji, integracji i budowania tolerancji (na przykładzie bibliotek publicznych w Wilnie)*..., s. 346-359.

Tabela 7. Biblioteki publiczne w rejonach zwartego zamieszkiwania Polaków

Nazwa rejonu	Liczba bibliotek	Wielkość księgozbioru	Liczebność Polaków (2001)
m. Wilno	27 bibliotek, w tym 3 biblioteki dziecięce	ok. 789 380 tys. wol.	ok. 108 tys. (18%)
Rejon wileński	42 biblioteki	472 896 wol. (literatura w języku polskim – 18,3 %); 93 156 czytelników (czytelnicy-Polacy – 63,5%)	61,3%
Rejon solecznicki	28 bibliotek	373 tys. książek i czasopism (32 383 w jęz. polskim – 10,4%); 11 078 czytelników (czytelnicy-Polacy – ok. 87 000 – 90%)	79%
Rejon trocki	18 bibliotek	63255 wol. 2315 czytelników; 71 980 wypożyczeń (2001)	37 368 ogółem; Polacy – 12 403
Rejon święciański	24 biblioteki	257 592 wol. 31 909 czytelników	Ogółem 32 992 mieszkańców, w tym 47,4% stanowią Litwini, 28,8% – Polacy
Rejon szyrwincki	21 bibliotek	181 369 wol. 11 247 czytelników	2019

Źródło: World Wide Web http://www.lnb.lt/stotisFiles/uploadedAttachments/Vilniaus_raj200662794725.pdf

http://www.lnb.lt/stotisFiles/uploadedAttachments/Traku_raj200662623058.pdf

http://cid.lnb.lt/stotisFiles/uploadedAttachments/Svencioniu_raj200662694712.pdf

http://www.lnb.lt/stotisFiles/uploadedAttachments/Sirvintu_raj200662622618.pdf

http://193.219.130.3/stotisFiles/uploadedAttachments/Vilniaus_m200662794443.pdf

[dostęp: 2007-03-13].

**BIBLIOTEKI POLSKIE
(FINANSOWANE PRZEZ PAŃSTWO POLSKIE)**

Jak już wielokrotnie zaznaczaliśmy, państwo polskie i Polacy z Polski wspierają swoich rodaków z Litwy, m.in. przekazując im liczne dary w postaci książek. Nie sposób wymienić tu wszystkich ofiarodawców instytucjonalnych i prywatnych, jest ich tak wielu, a ich krąg zatacza prawie całą Polskę. Niewątpliwie do najważniejszych z nich należą Wspólnota Polska, Fundacja Pomocy Polakom na Wschodzie. Liczne są kontakty szkół z Polski ze szkołami polskimi z Wileńszczyzny, czego owocem są również dary książkowe. Nie należy zapominać o oficjalnej współpracy polskich rejonów, wileńskiego i sołecznickiego, która również przyczynia się do napłynięcia książki polskiej na Wileńszczyznę. W roku 2005 głośnym echem odbił się dar Polskiego Radia SA, które przekazało swoją likwidowaną bibliotekę Polakom na Litwie. Polskie wydawnictwa uczestniczą regularnie w wystawach książki, co jest także okazją do promocji książki polskiej. Niezależnie od tego można ją nabyć w prawie wszystkich wileńskich księgarniach.

Instytucją, która mimo krótkiego okresu działalności wybitnie zasłużyła się w dziele upowszechniania polskiej książki, i szerzej polskiego słowa, jest Medioteka Instytutu Polskiego (IP) w Wilnie, działająca od 2003 r., służąca m.in. popularyzacji kultury polskiej i myśli naukowej – zob. tabela 8.

Tabela 8. Rozwój Medioteki IP w Wilnie w latach 1999-2004

Rok	Liczba książek	Liczba płyt oraz CD	Czasopisma (ilość tytułów krajowych)	Filmy (ilość tytułów)	Czytelnicy
2005	3700	410	11	610	650

Źródło: Sprawozdanie dyrektor IP w Wilnie dr M. Kasner, 2 marca 2005; Informacja Bożeny Tautkienė, sekretarki Instytutu Polskiego w Wilnie, Wilno, 14 XII 2005.

Z zestawienia tego wynika po pierwsze, że księgozbiór IP ma profil wyraźnie humanistyczny, po drugie, że dominującą pozycję zajmuje w nim dział historyczny, a po trzecie, że dużą wagę przykładają do budowania kolekcji dzieł poświęconej sztuce polskiej w szerokim te-

go słowa znaczeniu (sztuki plastyczne, literatura, film, architektura). Drugą osobliwością, tym razem pozytywną, jest jedna półka z przekładami literatury polskiej na język litewski. Literatura piękna jest reprezentowana m.in. przez naszych klasyków: Sienkiewicza, Słowackiego, Mickiewicza, Tuwima, Reymonta i Szymborską. W dziale literackim są zgromadzone podstawowe kompendia z zakresu literatury powszechnej i polskiej. Dział historyczny wypełniają m.in. książki o Piłsudskim, o Powstaniu Warszawskim oraz syntezы z zakresu historii powszechnej. Niewątpliwie mocną stroną medioteki jest zbiór czasopism. Od roku 2003 jest to 14 tytułów czasopism krajowych („Polityka”, „Rzeczpospolita”, „Forum”, „Twórczość”, „Literatura”, „Tygodnik Powszechny”, „Twój Styl”, „Poradnik Domowy”, „Literatura na świecie”, „Jazz Forum”, „Dialog”, „Sukces”, „Teatr”, „Kino” („Gazeta Wyborcza”, „Cogito”) oraz kilka tytułów w języku polskim i litewskim wydawanych na Litwie („Lietuvis Menas”, „Nasz Czas”, „Tygodnik Wileńszczyzny”, „Znad Wili”, „Kulturos baras”). Od 2005 roku z uwagi na znikome zainteresowanie czytelników dzienniki zostały zastąpione wydaniem internetowymi³⁹.

Ponad wszelką wątpliwość do atutów biblioteki należą starannie kompletowane płytoteka i filmoteka. W skład płytoteki wchodzi m.in. polskie melodie i pieśni patriotyczne, polska muzyka klasyczna i popularna, jazz i muzyka filmowa. Zainteresowani znajdą w tej kolekcji również nagrania z utworami poetyckimi, audycjami naukowymi, gospodarczymi i religijnymi. Nie może w niej zabraknąć również polskiego hymnu narodowego oraz nagrań do nauki języka litewskiego.

Zainteresowanie polską książką, polskimi czasopismami i – idąc dalej – polskim słowem drukowanym i elektronicznym wśród Polaków jest czymś naturalnym. Narodowość jest głównym wyznacznikiem tego zainteresowania. Najwięcej uwagi w stosunku do polskiego słowa

³⁹ W 2005 roku abonowano następujące tytuły: „Forum”, „Kino”, „Polityka”, „Teatr”, „Poradnik Domowy”, „Auto Świat”, „Sekretariat”, „Pc World Komputer + Dvd”, „Tygodnik Powszechny”, „Twój Styl”, „Cogito”. W 2006 roku będzie abonowana również „Rzeczpospolita” – zob. Informacja Bożeny Tautkiene, sekretarki Instytutu Polskiego w Wilnie, Wilno, 14 XII 2005.

okazują oczywiście Polacy, na dalszych miejscach Litwini i Rosjanie. Ta hierarchia wynika poniekąd z więzów historycznych i kulturowych łączących narody polski i litewski. Choć dzieli ich język, obyczaje i inne szczegółowe elementy, to w gruncie rzeczy więcej łączy ich ze sobą, aniżeli Polaków z Rosjanami czy Białorusinami. Pamiętajmy także o związkach krwi. Małżeństwa mieszane polsko-litewskie nie są wszak rzadkością we współczesnej Litwie, a to oznacza znajomość języka polskiego przynajmniej w mowie, już rzadziej w piśmie, jako że polski nie jest nauczany w szkołach z litewskim językiem nauczania. Tę konstatację potwierdzają badania nad czytelnictwem polskiej młodzieży na Litwie przeprowadzone w przeciągu ostatnich kilkunastu lat przez autora samodzielnie⁴⁰ i z innymi osobami⁴¹. Wbrew obiegowym opiniom wykazują one przywiązanie młodzieży polskiej do języka polskiego w bardzo różnorodnej formie, zarazem jej otwartość wobec kultury zarówno litewskiej, jak i rosyjskiej. Największym powodzeniem cieszą się wśród nich nadal polscy klasycy. Niewątpliwie barierą w dostępie do polskiego słowa drukowanego jest stosunkowo wysoka cena książki polskiej i jej słaba obecność w litewskich, a zwłaszcza w polskich księgarniach.

PODSUMOWANIE

Biblioteki polskie na Litwie na progu XXI wieku znajdują się *in status nascendi*. Od 1939 do 1990 r. były właściwie nieobecne w kra-

⁴⁰ Z. Gębołyś, J. Dziłbo, *Biblioteka Szkoły Średniej im. Władysława Syrokomli w Wilnie...*, s. 14-15; Z. Gębołyś, *Biblioteka Szkoły Średniej nr 11 im. Adama Mickiewicza w Wilnie...*, s. 1-5; idem, *Biblioteka Szkoły Średniej im. J. I. Kraszewskiego Nowej Wilejce...*; idem, *Biblioteka szkoły średniej w Mickunach (Republika Litwy)...*, s. 86-101; Z. Gębołyś, *Czasopisma polskie z krajów Europy Wschodniej (byłych republik ZSRR) w bibliotekach polskich...*, s. 117-134; Z. Gębołyś, *Polskie biblioteki szkolne na Litwie na przełomie tysiącleci...*, s.181-195) Z. Gębołyś, *Mediateka Instytutu Polskiego w Wilnie...*

⁴¹ Z. Gębołyś, B. Czwiertnia, *Czytelnictwo uczniów szkół polskich (klasy XI-XII) w świetle badań ankietowych...*, s. 129-141; Z. Gębołyś, J. Dziłbo, *Media drukowane i elektroniczne w polskich rodzinach mieszanych na Wileńszczyźnie...*, s. 231-249; Z. Gębołyś, E. Warżagolis, *Biblioteka miejscem komunikacji, integracji i budowania tolerancji (na przykładzie bibliotek polskich w Wilnie)...*, s. 231-249, 252-266, 346-359.

jobrazie bibliotecznym Litwy. W czasach władzy radzieckiej utworzenie jakiegokolwiek niezależnej, niekoncesjonowanej polskiej instytucji, w tym biblioteki, było praktycznie niemożliwe. Wraz z odzyskaniem niepodległości przez Litwę towarzyszący mu proces odrodzenia polskiego życia narodowego stał się szansą, być może niepowtarzalną, odtworzenia polskich instytucji kulturalnych. Tak się stało w wielu przypadkach. Niestety owa reaktywacja ominęła bibliotekarstwo służące polskiej społeczności. Przyczyn tego stanu rzeczy jest wiele. Najważniejsze z nich to: niski status ekonomiczny Polaków na Litwie, niesprzyjająca polityka narodowościowa władz litewskich. Nie możemy jednakowoż nie zauważyć pewnych zaniedbań ze strony samych Polaków. Cztery biblioteki Związku Polaków na Litwie to przysłowiowa kropla w morzu potrzeb, jeśli połączyć to z ubogimi kolekcjami polskich książek w litewskich bibliotekach publicznych. Próżno szukać w różnych dokumentach programowych ZPL i AWPL zapisów o promowaniu książki polskiej. Dopiero od niedawna zwróciły uwagę na ten problem władze „polskich” rejonów samorządowych: wileńskiego i solecznickiego.

Obserwacja rozwoju polskich bibliotek na Litwie w ostatniej dekadzie uwidacznia brak jakiejś ogólniejszej wizji czy koncepcji ewolucji tego ważnego segmentu życia kulturalnego. Na Litwę docierają z Polski dziesiątki tysięcy książek z Polski. Należałoby jednak nadać tej bezcennej pomocy płynącej z Polski bardziej uporządkowany charakter, w szczególności pomyśleć o sporządzeniu list najpotrzebniejszych książek polskich dla szkół, dla bibliotek, rozbudować sieć domów polskich, których częścią byłaby biblioteka. Książkę polską należałoby bezwzględnie kierować do bibliotek publicznych w miejscowościach, w których mieszkają Polacy. W tym kontekście wymowny jest brak biblioteki w Domu Kultury Polskiej na Litwie, a jest tam miejsce na saunę, fryzjera, stomatologa, siedzibę firmy ubezpieczeniowej. Więcej uwagi należałoby skierować na odpowiednie przygotowanie fachowe bibliotekarzy pracujących w bibliotekach polskich. Nieodzowne wydaje się też podjęcie współpracy przez Polaków na Litwie z bibliotekarzami litewskimi.

Maria Kalczyńska

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Śląskiego
Katowice

NIEMIECKIE POLONIKA BIBLIOTECZNE. NA PRZYKŁADZIE HISTORYCZNYCH KOLEKCJI POLSKIEJ MISJI KATOLICKIEJ

WPROWADZENIE

Biblioteki to także jedne z polskich instytucji działających poza krajem, które z dużym pietyzmem zajmują się gromadzeniem, ochroną i upowszechnianiem utrwalonego wydawniczo dorobku kulturalnego naszego narodu. Historia zna wiele przykładów potwierdzających powyższą tezę. Należy tu wspomnieć np. o ważnej roli patriotyczno-kulturotwórczej Biblioteki Polskiej w Paryżu, biblioteki Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie oraz wielu bibliotek fundacyjnych, rodowych, oświatowych i misyjnych¹.

U podstaw kolekcjonerstwa bibliotecznego leży ochrona dzieł szczególnie cennych i rzadkich. Wiąże się także z dziejami polskiej diaspory oraz z jej udziałem w życiu społeczno-kulturalnym czy politycznym środowisk emigracyjnych.

W nowej rzeczywistości europejskiej biblioteki polskie usytuowane za granicą znalazły się niejako na peryferiach współczesnych zjawisk kulturowych. Obecnie niektóre z nich przeżywają kryzys orga-

¹ O czym szerzej można przeczytać np. w pracach: H. Szwejkowska, *Wybrane zagadnienia z dziejów książki XIX i XX w.*, Warszawa 1981; B. Bienkowska, H. Chamera, *Tysiąc lat książki i bibliotek w Polsce*, Wrocław 1992.

nizacyjny i merytoryczny. Zachodzące dość gwałtownie przemiany w wielu aspektach życia społeczeństw emigracyjno-polonijnych wpływają także na zmianę funkcji wielu ośrodków i instytucji kultury, spychając je często na margines społeczny. Obecnie tradycyjna forma książki bywa często zastępowana bardziej atrakcyjnymi nośnikami medialnymi.

Wiele cennych kolekcji książkowych staje przed widmem zapomnienia i zaprzepaszczenia. To swoiste *signum temporis* skłania badaczy do głębokich przemyśleń, jak również do podejmowania różnych inicjatyw zmierzających do ochrony zagrożonego dziedzictwa kulturowego. Przykładem takich poczynań jest projekt prowadzony od lat przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Dotychczas z jego inicjatywy zarejestrowano i w pewnym sensie rozpoznano kolekcje znajdujące się na byłych polskich ziemiach wschodnich oraz polonika biblioteczne z lat 1938-1948². Prowadzone są także intensywne prace na innych obszarach³.

Jak wiemy, pierwsze biblioteki polskie za granicą lokowane były głównie przy dużych skupiskach wychodźczych i polonijnych. Związane były one z rozwojem polskiego życia emigracyjnego, jak również duszpasterstwa narodowego. Z biegiem czasu uzupełnieniem działań polonijnych bibliotek stały się placówki zakładane i prowadzone przez instytucje zagraniczne oraz obywateli państw przyjmują-

² *Biblioteki polskie poza krajem w latach 1938-1948. Informator*, pod red. B. Bieńkowskiej, U. Paszkiewicz i J. Szamańskiego, Poznań 2005.

³ W Departamencie do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą MKiDN rozpoczęte zostały prace nad rejestracją księgozbiorów polskich przechowywanych poza granicami Kraju. Przedsięwzięciu temu przyświecają cele naukowe i dokumentacyjne. Założeniem jest zgromadzenie informacji o istniejących obecnie kolekcjach polonijnych dla przechowania wiedzy i pamięci o nich.

Ewidencja obejmuje: Zbiory biblioteczne mające wartość historyczną, kulturalną lub bibliofilską zarówno jako całość, jak też w poszczególnych fragmentach czy jednostkach gromadzone przez Polaków oraz instytucje polonijne. Inne rodzaje kolekcji np. archiwalne, muzealne, pamiątki historyczne. Więcej na stronach www.mkidzn.gov.pl

cych. W wielu tego typu placówkach powstały także bogate zbiory poloników⁴.

GENEZA BIBLIOTEK POLSKICH W NIEMCZECH

Biblioteki polskie w etnicznych Niemczech wywodziły się zazwyczaj ze struktur polskiego kościoła obecnego w tym kraju od dawna. Pod koniec XIX wieku pracę wśród emigracji polskiej w Zagłębiu Ruhry rozpoczął ks. Franciszek Liss, redaktor pierwszego czasopisma polskiego „Wiarus Polski” (1890-1924). W duszpasterstwie pomagali mu także kapłani zapraszani z Polski. Dzięki nim powstawały polskie kościoły i liczne stowarzyszenia religijne⁵. Do takich należało Towarzystwa Polsko-Katolickie w Berlinie prowadzące niewielkie biblioteczki ludowe. Wiele bibliotek powstawało także przy polskich parafiach prowadzących szkoły niedzielne⁶. W okresie międzywojennym, po krótkim rozwoju, wiele cennych inicjatyw uległo likwidacji. Wraz z usankcjonowaniem po II wojnie światowej Polskiego Duszpasterstwa

⁴ O czym pisałam m.in. w pracy *Kultura książki polskiej w Niemczech*, Katowice 2004.

⁵ Masowa emigracja Polaków „za chlebem” do Niemiec nastąpiła pod koniec XIX wieku. Sprzyjało temu ogromne zapotrzebowanie na siłę roboczą, głównie w kopalniach i hutach Zagłębia Ruhry. Ludność polska przybywała także do prac w portach Hamburga. W 1900 r. w Niemczech przebywało od 250 do 300 tys. Polaków zaś w 1914 r. ich liczba wzrosła do 750 tys. osób, skupionych głównie w Westfalii i Nadrenii, a także w prowincji hanowerskiej i w Berlinie. Równocześnie rozwijała się także emigracja sezonowa. Polacy przybywali do prac sezonowych na roli w okolicach Hanoweru i Magdeburga. Spis z 1907 r. wykazywał, że na terenie Prus było wówczas 237 tys. robotników sezonowych.

Polscy emigranci, od początku wykazywali wielkie przywiązanie do Kościoła. Znanе są z tego okresu nazwiska ks. Antoniego Kanteckiego, ks. Władysława Enna czy ks. Józefa Szotowskiego, którzy spieszyli z pomocą duszpasterską Polakom. Por.: *Duszpasterstwo polskojęzyczne w Niemczech 1945-2005*, pod red. ks. S. Budynia, Lublin-Hannover 2006.

⁶ Por. J. Kozłowski, *Rozwój organizacji społeczno-narodowych wychodźstwa polskiego w Niemczech w latach 1870-1914*, Wrocław 1987.

sterstwa w Niemczech zaczęto przy poszczególnych ośrodkach tworzyć biblioteki parafialne. Na ich zbiory składały się najczęściej dary od osób prywatnych przebywających w Niemczech: emigrantów wojennych i ekonomicznych oraz ich potomków.

Od 1975 r. przy oficjalnie utworzonej Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech [PMK] zaczęto organizować biblioteczek: wiele z nich przechowywało historyczne kolekcje świadczące o dziejach Polaków w Niemczech. Inne tego typu instytucje powstały na potrzeby szkółek niedzielnych. Finansowo wspierane były przez rodziców posyłających dzieci na naukę języka polskiego i przedmiotów ojczystych⁷.

W końcu XX w. przy większości polskich parafii w Niemczech działały niewielkie biblioteczek. Często były to jedyne ośrodki kultury polskiej na danym terenie. Pełniły rolę nieformalnych klubów, gdzie zwykle spotykali się Polacy. Niektóre mogły poszczycić się cennymi zbiorami muzealnymi książki historycznej⁸.

HISTORYCZNE KOLEKCJE POLONIJNE

Po 2000 r. w Niemczech działały 62 centralne ośrodki Polskiej Misji Katolickiej. W 2005 r. wg danych szacunkowych przy PMK czynnych było: 26 biblioteczek, w tym dwie związane z instytucjami współpracującymi z misją oraz kilka *stricte* prywatnych, jako własność polskich księży. W porównaniu do lat ubiegłych, mowa tutaj o końcu XX w., stan ten zmniejszył się niemal o połowę⁹.

⁷ W 1994 r. sytuacja została zalegalizowana instytucjonalnie, a mianowicie przy PMK powołano stowarzyszenie – Katolickie Centrum Krzewienia Języka, Kultury i Tradycji Polskiej w Niemczech, sprawujące legalną opiekę nad działaniami oświatowymi; M. Kalczyńska, *Tradycje i współczesność Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech*, „Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnoty Polskiej” (Warszawa) 1998, nr 7.

⁸ Podczas prowadzonych przeze mnie badań ankietowych na zlecenie MKiDN od lutego do czerwca 2007 r. zarejestrowano na terenie Niemiec ok. 30 bibliotek parafialnych.

⁹ Por. M. Kalczyńska, *Dostęp do kultury rodzimej w społeczeństwie wielokulturowym na przykładzie Polaków w Niemczech. Wybrane aspekty upowszechniania kultu-*

Jedną ze starszych bibliotek polskich w Niemczech nawiązującą do tradycji XIX w., jest biblioteka PMK przy kościele św. Anny w Dortmundzie.

Omawiana biblioteka istnieje od końca XIX w., od czasu działania na terenie Nadrenii Północnej Westfalii duszpasterstwa polskiego. Pomimo, że dawne zbiory nie zachowały się w całości, to na podstawie kilku pojedynczych dokumentów możemy mówić o ciągłości historycznej tej cennej kolekcji.

Obecnie biblioteka-archiwum PMK w Dortmundzie jest jedną z nielicznych placówek w Niemczech, w której można obejrzeć autentyczne wydawnictwa związane z dawną i współczesną działalnością kulturalną Polaków na terenie Zagłębia Ruhry. Najcenniejszym zachowanym drukiem jest *Protokolarz posiedzeń Towarzystwa Polskiego „Jedność”* z 1887 r. Jest to zbiór informacji nie tylko o działalności organizacyjnej, ale także o sytuacji społeczno-politycznej Polaków mieszkających w owym czasie w Dortmundzie.

W kolekcji znajdziemy też wiele danych na temat działalności duszpasterstwa polskiego. Zachowały się np. materiały dotyczące pracy misyjnej ks. Józefa Okosa, który po II wojnie światowej zakładał szkółki polskie, organizował pracę oświatowo-kulturalną, sprowadzał polskie książki do Niemiec, zakładał liczne biblioteczki parafialne¹⁰.

ry polskiej przez Polską Misję Katolicką w Zjednoczonych Niemczech, [w:] *Sborník z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 12. a 13. listopadu 2002 ve Slezském ústavu slezského zemského muzea v Opavě*, ed. Olga Srajerová, Opava 2002, s. 170-180.

¹⁰ Ks. Józef Okos (14.02.1911-30.05.1999), urodzony na Opolszczyźnie, która po zakończeniu I wojny światowej pozostała nadal w Niemczech. Po ukończeniu szkoły podstawowej naukę kontynuował w Polsce, w Gimnazjum Staroklasycyzmu w Lublińcu, które ukończył maturą w 1931 r. W 1932 r. wstąpił do Towarzystwa Chrystusowego w Potulicach, przyjęty przez samego Założyciela, kard. A. Hlonda. Po rocznym nowicjacie rozpoczął dwuletnie studia filozoficzne w Prymasowskim Wyższym Seminarium Duchownym w Gnieźnie, a następnie czteroletnie studia teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Poznaniu. Świecenia kapłańskie przyjął 3 czerwca 1939 r. z rąk kard. A. Hlonda. Następnie był wikariuszem w parafii Poznań-Winiary. Posługę tę pełnił także po wybuchu II wojny światowej, aż do sierpnia

Innym wieloletnim duszpasterzem Polaków w Dortmundzie był ks. Wacław Tokarek¹¹, były więzień obozu w Dachau. W okresie powo-

1941 r. Mimo ograniczeń okupanta było to możliwe, gdyż pochodził spod Opola i miał obywatelstwo niemieckie. Kiedy jednak władze niemieckie dowiedziały się o duszpasterskiej pracy dla Polaków, został odwołany z Poznania i skierowany na Śląsk, gdzie przez przeszło rok pracował w Nowej Wsi koło Gliwic. Stamtąd został zabrany 23 października 1942 r. do wojska niemieckiego, gdzie służył jako sanitariusz. Po zakończeniu wojny włączył się do pracy duszpasterstwa polskiego, najpierw w obozach dla Polaków, a następnie oddał się całkowicie na służbę Polaków w Niemczech. Obok pracy duszpasterskiej rozwinął szeroko działalność kulturalno-oświatową, pracując niestrudzenie aż do samego końca życia. Po reaktywowaniu Związku Polaków w Niemczech, objął w 1946 r. nad nim opiekę duszpasterską, otrzymując nominację z Kurii Biskupiej dla Polaków w Niemczech. Stałym miejscem jego pobytu stał się Recklinghausen. Na początku złożył wniosek do kurii biskupich z prośbą o przywrócenie polskich nabożeństw w kościołach niemieckich według stanu sprzed 1939 r. Mimo wielu oporów osiągnął sukces. Reaktywowano wówczas polskie ośrodki duszpasterskie wraz ze szkolnictwem w języku polskim. W 1947 r., kiedy powstała przy Polskiej Misji Wojskowej „Opieka nad dzieckiem”, został członkiem głównego komitetu tej organizacji, niosąc pomoc materialną polskim dzieciom. Razem ze Związkiem Polaków organizował wakacje dla dzieci, także z Polski. Komitet organizował też akcję gwiazdkową, którą starano się objąć wszystkich Polaków mieszkających w Niemczech. We wrześniu 1947 r. ks. Okos prowadził międzynarodowy obóz dla studentów i maturzystów w Iserlohn. Najliczniej reprezentowani byli tam Polacy. Współ ze Związkiem Polaków zorganizował I Zjazd Młodzieży Nadreńsko-Westfalskiej w Herne, który odbył się 9 listopada 1947 r. Punktem kulminacyjnym było uczczenie kilkudziesięciu sztandarów polskich przechowywanych w czasach hitleryzmu. Dla młodzieży organizował kursy języka polskiego, zakładał i wizytował polskie szkółki. Brał też udział w egzaminowaniu nauczycieli dla Polaków, a na wielu spotkaniach wygłaszał referaty. Utrzymywał stały kontakt z Inspektorem Nauki Religii, rozdając wśród nauczycieli i słuchaczy tysiące podręczników. Ks. Okos wraz z ks. W. Mrozowskim zorganizowali w 1947 r. pierwszą po wojnie polską pielgrzymkę do Neyiges. Zmarł w 30 maja 1999 r., w Essen, a pochowany został w kwaterze Chrystusowców na cmentarzu miłostowskim w Poznaniu. (Oprac. na podstawie pracy ks. Bernarda Kołodzieja TChr, Poznań 2000.)

¹¹ Ks. Wacław Tokarek, pseud. Żygot (1914-1990), urodzony 15.01.1914 r. w Łodzi, zmarł 2.07.1990 r. w Dortmundzie. Absolwent Seminarium Duchownego w Łodzi (1936). Święcenia kapłańskie przyjął w Łodzi (15 sierpnia 1936). Kontynuował

jennym był bardzo aktywny na polu wydawniczym. Wydawał śpiewniki, książki religijne oraz prasę katolicką, m.in.: „Słowo Polskie”, później „Słowo Katolickie”, „Słowo Boże”, „Byle prędzej” i dla dzieci „Słówko polskie”. Wśród parafian PMK w Dortmundzie zachowały się jeszcze archiwalne egzemplarze druków wydawanych z jego inicjatywy na tym terenie. Pozostałe zbiory i dokumenty związane z działalnością ks. Tokarka, obecny proboszcz – ks. dr prałat Ryszard Mroziuk¹² – przekazał do archiwum Rektoratu PMK w Hanowerze.

naukę na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego oraz na studiach dziennikarskich (wieczorowych) w Wyższej Szkole Dziennikarskiej w Warszawie. Naukę przerwał z powodu wojny. Pracował w duszpasterstwie w Pabianicach, jako kapelan szpitala (1939). Aresztowany 6 października 1941 r. w Pabianicach i przewieziony do obozu koncentracyjnego w Dachau, gdzie przebywał do 29 kwietnia 1945 r. Praca w Monachium w duszpasterstwie dla Polaków (1945-1950). Wydawca i redaktor biuletynu informacyjnego „Słowo Polskie” (1945-1948). W 1950 r. we Francji, mieszkał w Paryżu. Redaktor czasopisma „Polska Wierna” – organ PMK we Francji i „Słowo Katolickie” – kontynuacja „Słowa Polskiego” (1945-1959). W 1969 r. w Niemczech Zachodnich, mieszkał w Mannheim. Pracował przez rok jako kapelan w klasztorze sióstr niemieckich oraz duszpasterz wśród Polaków w Kampaniach Wartowniczych. 1 listopada 1970 r. otrzymał nominację z rąk Rektora PMK w Niemczech – Edwarda Lubowieckiego na duszpasterza dla Polaków w Dortmundzie i okolicy. Zapoczątkował obchody procesji Bożego Ciała, wprowadził do parafii kult św. Antoniego; relikwie sprowadził z Padwy. Wydawca i redaktor pism katolickich dla dorosłych. Współzałożyciel organizacji świeckiej „Polonia Semper Fidelis” (Moers) (1978-1990). Odznaczony: „Za szczególne zasługi dla Skarbu Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej” (1960), przez Papieża Jana Pawła II godnością kapelana Prałata (1980), w dowód zasługi dla Polonii Orderem Polonia Restituta przez Rząd Londyński oraz Krzyżem Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej, „Exuli bene de Ecclesia merito” przez ks. Kardynała Rubina. Oprac. na podstawie: Dokumenty archiwalne PMK w Dortmundzie (1998); J. Szponder, *Pogrzeb ks. prałata W. Tokarka*, „Znak Czasu” 1990, nr 6; G. Janusz, *Katolicka prasa polonijna w Niemczech Zachodnich po 1945*, [w]: *Szkolnictwo parafialne w upowszechnianiu języka i kultury polskiej w środowiskach polonijnych. Materiały z konferencji, Poznań 14-17.07.1988*, Poznań 1991, s. 127-138.; M. Kalczyńska, *Polsko-niemiecki leksykon biograficzny*, Opole 2001.

¹² Ks. Ryszard Mroziuk, urodzony 2.06.1945 r. w Tarnowie k. Krakowa (Małopolska). Maturę zdał w Technikum Kolejowym we Wrocławiu (1964). Absolwent wydziału filozoficzno-teologicznego w Wyższym Seminarium Duchownym we Wrocławiu.

Ponadto warto zaznaczyć, że w Dortmundzie w dzielnicy Eving w 1945 r. powstało osiedle dla dipisów – osób pozostałych na terenie Niemiec, które wcześniej były werbowane tam do pracy bądź po II wojnie światowej wyszły z obozów koncentracyjnych¹³. Do tej pory wielu z nich tam mieszka, zrzeszając się w organizacjach społecznych i kulturalnych.

Omawiana kolekcja ma bardzo duży związek z okresem II wojny światowej i tuż po niej. W zbiorach są liczne wydawnictwa dipisowskie i inne zachowane pamiątki (zdjęcia, kroniki, dokumenty) przedstawiające życie Polonii niemieckiej z tego okresu. Wśród dokumen-

wiu (1970). Świecenia kapłańskie otrzymał z rąk biskupa. B. Kominka (1970). Praca doktorska na Papieskim Fakultecie Teologicznym we Wrocławiu; *Teologiczne idee polskich kongresów eucharystycznych* (1995). Praca – wikariusza w Strzelinie (1970-1973), we Wrocławiu (1973-1975, 1977-1983), w Wołowie (1975-1977). Proboszcz w Bukowie (1984-1987). Od 1987 r. w Niemczech. Proboszcz w PMK w Dortmundzie, jednym z większych polskich ośrodków misyjnych w Niemczech. W 1997 r. otrzymał samodzielny kościół p.w. św. Anny dla PMK w Dortmundzie. Przy parafii Koło Przyjaciół Radia Maryja, zespół muzyczny i chór, wydawany biuletyn „Wiadomości parafialne”, czynna biblioteka, organizowane pielgrzymki i oazy młodzieżowe. W 1999 r. ks. Mroziuk mianowany opiekunem młodzieżowej grupy modlitewnej PMK w Dortmundzie, zgromadzonej wokół „Radia Maryja”. Twórczość: rozprawa naukowa: *Teologiczne idee polskich kongresów eucharystycznych*, Wrocław 1996; w pracy zbiorowej: *Duszpasterstwo polskie w Niemczech, [w:] Polacy i Niemcy. Płaszczyzny i drogi normalizacji. Duszpasterstwo i szkolnictwo*, red. M. Lis, Opole 1993, s. 13-21; publikacje w prasie polonijnej: „Exodus”, „Zbliżenia”, „Nasze Słowo”. Informacja: Archiwum PMK w Würzburgu; *Księga Jubileuszowa Duszpasterstwa Polskiego w Niemczech*, red. F. Mrowiec, Würzburg 1995, s. 103-104, fot.; J. Mandziuk, *Słownik księży pisarzy archidiecezji wrocławskiej 1945-1992*, Warszawa 1997, s. 244-245; „Nasze Słowo” 2000, nr 1.

¹³ Dipisi – *displaced persons*, w skrócie DPS, były to osoby wywiezione na roboty przymusowe na teren hitlerowskich Niemiec przede wszystkim z terenów Europy Wschodniej oraz uwolnione z obozów koncentracyjnych. Osoby te nie powróciły zaraz po wyzwoleniu do swoich krajów i zostały umieszczone w specjalnych obozach dla dipisów. Ocenia się, że na terenie Niemiec pod koniec 1945 r. przebywało ok. 2 mln Polaków. Por. interesujące opracowanie na ten temat: K.M.B. Leonowicz–Babiak, Z. Babiak, *Zanim zasypie piasek ślad...*, Lublin 2005; <http://pl.wikipedia.org/wiki/Dipisi>

tów znajdujemy także wiele informacji o działalności ówczesnych działaczy polonijnych, np. dr Jana Szpondera¹⁴, założyciela i przewodniczącego Stowarzyszenia Polskich Katolików Świeckich w Niemczech „Polonia Semper Fidelis”, Kazimierzy Długosz¹⁵, założycielki

¹⁴ Jan Szponder (1920-1990), urodzony 2.01.1920 r. w Liszkach k. Krakowa (Małopolska), zmarł 27.07.1990 r. w Moers k. Duisburga (Niemcy), wydawca, redaktor, działacz polonijny. Absolwent przedwojennej Szkoły Nowodworskiej w Krakowie. W czasie II wojny światowej brał udział w polskim ruchu oporu. Od 1949 r. na emigracji w Niemczech, mieszkał w Moers. Absolwent inżynierii Uniwersytetu Technicznego (Technische Universität) w Claustahl (1960). Pracował m.in. na stanowisku dyrektora kopalni Friedrich-Heinrich w Duisburgu (do 1985). Założyciel i prezes Stowarzyszenia Katolików Polskich w Niemczech „Polonia Semper Fidelis”. Oprac. na podstawie biuletynu Stowarzyszenia „Znak Czasu” (1978-1990); G. Janusz, *Katolicka prasa polonijna w Niemczech Zachodnich po 1945 r.*, [w:] *Szkolnictwo parafialne w upowszechnianiu języka i kultury polskiej w środowiskach polonijnych. Materiały z konferencji, Poznań 14-17.07.1988 r.*, Poznań 1991, s. 127-138.; M. Kalczyńska, *Polsko-niemiecki leksykon...*, Opole 2001.

¹⁵ Kazimiera Długosz z domu Andreasik (1931-1999), urodzona 10.03.1931 r. w Gudnej Górnej, pow. Jasło (Podkarpacie), zmarła 16.05.1999 r. w Düsseldorfie (Północna Nadrenia-Westfalia), nauczycielka. Do Niemiec została wywieziona wraz z rodzicami z Polski w czasie II wojny światowej. Przebywała w sześciu różnych obozach pracy, w marcu 1945 r., będąc w obozie w Krefeld, doczekała się wyzwolenia przez armię amerykańską. Po wojnie przebywała w obozach utworzonych dla obcokrajowców przez aliantów w Niemczech. Maturę zdała w gimnazjum w Kolonii w 1950 r., po czym zdobyła kwalifikacje dyplomowanej opiekunki społecznej i przedszkolanki. Pracowała w przedszkolach dla polskich i niemieckich dzieci. Współzałożycielka Polskiej Macierzy Szkolnej (Polnischer Schulverein) w Niemczech z siedzibą w Düsseldorfie oraz jej długoletnia prezes (1965-1999). Celem jej działalności był rozwój polskiej oświaty poza krajem ojczystym. Była członkiem Rady Naczelnej PMSZ z siedzibą w Wielkiej Brytanii i Polskiej Rady Duszpasterskiej Europy Zachodniej, powołanej przez ks. abp. Szczepana Wesołego oraz Rady Duszpasterskiej Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech, powołanej przez ks. prał. Franciszka Mrowca. Odznaczona wyróżnieniem „Pro Ecclesiae et Pontifice” przyznany przez Ojca św. Jana Pawła II (9.05.1999 r.). Oprac. na podstawie: *Odezwy Polskiej Macierzy Szkolnej*, Dortmund 1987-1994; R. Braun, *Das wahre Leben war es nicht. „Displaced Persons” und das Lager Lintorf*, „Die Quecke” 1995, nr 63-65; K. Długosz, *Problemy pogłębiania międzynarodowych kontaktów młodzieży polskiej i niemieckiej oraz wza-*

Macierzy Szkolnej w Niemczech, Władysława Janika¹⁶, wieloletniego prezesa ZPwN „Zgoda”, Teresy Góry, po mężu Sznuak – założycielki polskich zespołów folklorystycznych, opiekunki Domu Polskie-

jemnego poszanowania narodowej odrębności, [w:] *Polacy i Niemcy. Współpraca młodzieży*, red. M. Lis, Opole 1995, s. 33-36; *Rada Duszpasterska PMK w Niemczech*, „Nasze Słowo” 1997, nr 26; M.S. *Pro Ecclesiae et Pontifice*, „Nasze Słowo” 1999, nr 11; „Nasze Słowo” 1999, nr 12; K. Chrostowski, *Nowy Zarząd Polskiej Macierzy Szkolnej w Niemczech*, „Nasze Słowo” 1999, nr 20; M. Kalczyńska, *Polsko-niemiecki leksykon...*, Opole 2001.

¹⁶ Władysław Janik (1930-2000), urodzony 14.08.1930 r. w Dąbrowie k. Niepołomic (Małopolska). Zmarł 7.01.2000 r. w Rheinhausen (Północna Nadrenia-Westfalia), działacz polonijny, publicysta. Absolwent Liceum Telekomunikacyjnego w Krakowie (1950). Z nakazem pracy osiadł we Wrocławiu, pracował w Urzędzie Telekomunikacyjnym w centrali międzymiastowej. Następnie został zatrudniony przy budowie centrali automatycznej w Wałbrzychu. Prezes NOT-u (1954-1956). Na ogólnopolskim zjeździe NOT-u w 1956 r. domagał się zaprzestania zagłuszania Radia „Wolna Europa”. W 1958 r. musiał wyjechać do Niemiec Zachodnich. Praca w kopalni na wydziale elektrycznym, następnie w hucie Kruppa w Duisburgu-Rheinhausen (1958-1960). Absolwent Wyższej Szkoły Technicznej (Technische Hochschule) w Duisburgu. Do przejścia na emeryturę w 1987 r. pracował w koncernie Kruppa. Członek ZPwN Rodło, wieloletni prezes, przewodniczący Komisji Rewizyjnej, sekretarz Zarządu Głównego, redaktor odpowiedzialny „Głosu Polskiego” (1963-1994). Członek Kongresu Polonii Niemieckiej, pierwszy przewodniczący (od 1992). Członek chórów polonijnych w Północnej Nadrenii-Westfalii oraz chóru niemieckiego „Germania”. Organizator kultury i oświaty polonijnej w Niemczech, m.in. imprez „Tobie Polsko śpiewamy” (od 1963). Pisał na łamach „Głosu Polskiego”, „Dialogu”. Inne publikacje: *Rodzina, kolonie letnie i organizacje polonijne w służbie nauczania i miłości do języka ojczystego*, [w:] *Polacy i Niemcy. Płaszczyzny i drogi normalizacji. Duszpasterstwo i szkolnictwo*, red. M. Lis, Opole 1993, s. 79-83; *Wkład Związku Polaków „Zgoda” w utrzymanie i rozpowszechnianie polskiej kultury w Niemczech*, [w:] *Polacy i Niemcy. Płaszczyzny i drogi normalizacji. Kultura*, red. M. Lis, Opole 1994, s. 51-57. Oprac. na podstawie: W. Janik, *Festiwalowa uczta*, „Głos Polski” 1988, nr 16; [A. Giese], *Jeśli mnie szukacie, szukajcie mnie w waszych sercach...*, „Samo Życie” 2000, nr 2; J. Sobkowiak, *Zawsze wierny Polsce*, „Kurier” [Hamburg] 2000, nr 2 i „Piaś” 2000, nr 9; *Sein Herz schlug ein Leben lang für die deutsch-polnische Freundschaft*, „Ech-West”, 17.01.2000; M. Kalczyńska, *Polsko-niemiecki leksykon...*, Opole 2001.

go przy PMK w Dortmundzie¹⁷. Zbiory zawierają także materiały dotyczące działalności najnowszej emigracji polskiej, można znaleźć tu m.in. dokumenty z lat 80. Wymienić warto nazwiska paru działaczy niepodległościowych, którzy na terenie Dortmundu zakładali wydawnictwa emigracyjne: m.in. Jacka Proszowskiego – pomysłodawcy i redaktora ukazującego się w latach 1984-1995 miesięcznika polsko-niemieckiego „Zbliżenia/Annäherungen”¹⁸. Roczniki tego cennego periodyku są przechowywane w archiwum bibliotecznym PMK w Dortmundzie. Z pismem tym współpracowało wielu ówczesnych emigrantów politycznych, m.in. Andrzej Piwarski – postać bardzo dobrze znana w środowisku artystów i działaczy narodowościowych¹⁹. War-

¹⁷ Teresa Góra pochodzi z rodziny wywiezionej na przymusowe roboty do Niemiec, urodziła się w 1946 r. w DP-s-Camp, zaraz po urodzeniu otrzymała zastrzyk, który miał spowodować jej śmierć. Szerzej: K.M. Leonowicz-Babiak, Z. Babiak, *op. cit.*, s. 275-277.

¹⁸ Zob. także M. Kalczyńska, L. Paszek, *Niemieckie polonika prasowe*, Opole 2004, s. 107.

¹⁹ Andrzej Piwarski, urodzony 27.03.1938 w Warszawie. Artysta, malarz, działacz społeczny i polonijny, animator życia artystycznego. Studia artystyczne na Wydziale Malarstwa Akademii Sztuk Pięknych w Gdańsku (1960-1966); Gość – docent w pracowni malarstwa w Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Münster (RFN) (1976-1980); Stypendium Zarządu Komunalnego Zagłębia Ruhry w Essen (1979-1980); docent w pracowni malarstwa w Europejskiej Letniej Akademii Sztuk Pięknych w Luksemburgu (1987-1991). Od 1981 roku w Niemczech Zachodnich. Członek: Związku Polskich Artystów Plastyków (od 1966), Związku Artystów Plastyków IG Medien w Niemczech (od 1982), Stowarzyszenia Polskich Artystów Plastyków w Niemczech (założyciel i prezes od 1992), Europejskiego Laboratorium Sztuki w Tuchomiu (założyciel i prezes od 1993), Europejskiego Koła Promocji Sztuki CEPA w Luksemburgu (członek Prezydium 1990-1991), Chrześcijańskiej Służby Wyzwolenia Narodów (współzałożyciel razem z ks. Blachnickim; prezes 1982-1983, członek Zarządu 1983-1985, prezes 1988-1993), Rady Zagranicznej Polskiego Stronnictwa Chrześcijańskiej Demokracji w Londynie (1989), Kongresu Polonii Niemieckiej (członek założyciel, członek Prezydium 1992-1994), Krajowego Zrzeszenia Organizacji Polskich w Północnej Nadrenii-Westfalii (członek założyciel, członek Prezydium od 1996). W latach 1983-1985 i 1988-1989 organizator i współorganizator Marszów Wyzwolenia Narodów na trasie Carlsberg-Zamek Hombach (Niemcy). Uczestnik Kongresu

to tylko wspomnieć, że razem z ks. Karolem Blachnickiem organizowali Chrześcijańską Służbę Wyzwolenia Narodów oraz współredagowali pismo „Prawda – Krzyż – Wyzwolenie”²⁰.

Ważną postacią dla dziejów książki w tym czasie był także Jerzy Ludwik Janiszewski – wydawca i właściciel wydawnictwa „Unser Forum” (Nasze Forum), znany działacz solidarnościowy i społeczny²¹.

Kultury Polskiej w Londynie (1985). Organizator i uczestnik wielu manifestacji imprez i sympozjów potępiających stan wojenny w Polsce oraz poświęconych walce o suwerenność i niepodległość Polski i innych narodów ujarzmionych przez reżimy komunistyczne m.in. w RFN, Norwegii, Francji, Wielkiej Brytanii (od 1981). Od 1990 r. orędownik i czynny propagator idei zjednoczenia organizacji polonijnych działających w Niemczech. W latach 1985-1990 organizuje w Essen imprezy kulturalno-polityczne pod nazwą „Spotkania w naszym domu”. Od 1985 r. organizuje wystawy sztuki pod nazwą „Spotkania ze sztuką”. Od 1993 r. organizuje w Tuchomiu (Kaszuby) Międzynarodowe Sympozja Artystów, wydając przy tym co roku obszerny katalog ilustrujący poczynania uczestniczących w sympozjum artystów. Uczestnik wielu międzynarodowych sympozjów i plenerów malarskich. Na jego twórczość artystyczną składa się malarstwo, grafika, rysunek, rzeźba i inne. Oprac. na podstawie: M. Lazar *Działalność kulturalno-społeczna rodziny Piwarskich w Niemczech jako przykład pracy twórczej Polaków za granicą*, praca magisterska, Uniwersytet Śląski, wydział w Cieszynie, Cieszyn 1999; E. Kiedrowicz, *Europejskie Laboratorium Sztuki w Tuchomiu – Kultura i sztuka pomostem łączącym Europę*, praca licencjacka, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Słupsku, Słupsk 2000; *Artyści z Essen*, Essen 1994; K. Butow, *Europejski Leksykon Artystów*, t. III, Bavaria Kunstverlag 1992; Z.A. Judycki, *Kwartalnik Biograficzny Polonii*, nr 15, Paryż 2000; A. Judycka, Z. Judycki, *Polonia – Słownik biograficzny*, Warszawa 2000; *Leksykon Polonii i Polaków w Świecie*, Warszawa 2001; *Prasowe polonika niemieckie*, oprac. M. Kalczyńska, L. Paszek, Opole 2003.

²⁰ Więcej na ten temat: M. Marczewski, *Blachnicki Franciszek Karol*, [w:] *Encyklopedia „Białych Plam”*, t. III, Radom 2000, s. 102-104; W. Hładkiewicz, M. Kalczyńska, *Ks. Franciszek Blachnicki. Głosiciel wyzwolenia człowieka poprzez prawdę*, [w:] *Duchowieństwo polskie w świecie*, pod red. A. i Z. Judyckich, Toruń 2002, s. 125-130.

²¹ Jerzy Ludwik Janiszewski, malarz, wydawca, ilustrator książek, animator kultury, naukowiec, pedagog. Założyciel Teatru Ruchu w Warszawie (w Domu Kultury na Ochocie). W latach 80. działacz niepodległościowy. Od 1988 poza granicami ojczyzny, aktywnie uczestniczy w organizacjach polonijnych. Uczestnik zjazdów Wol-

W zbiorach dortmundzkich jest ponadto archiwum Jerzego Duchnika, przewodniczącego Zjednoczenia Poszkodowanych przez Niemiec ką Trzecią Rzeszę Polskich i Wschodnioeuropejskich Robotników Przymusowych, oraz Więźniów Obozów Koncentracyjnych w Niemczech. Archiwum to zdeponowano w osobnym pomieszczeniu na terenie Domu Polskiego PMK w Dortmundzie. Opiekę nad archiwum sprawują państwo Babiakowie z Dortmundu – znani popularyzatorzy i społecznicy wielu działań naukowo-oświatowych²². Kolekcja historyczna biblioteki nie jest powszechnie udostępniana. Służy do badań naukowych i jest ważnym świadectwem obecności Polaków w Niemczech.

Tradycyjna biblioteka liczy obecnie ok. 3500 woluminów (2007). Na zawartość ogólnie dostępną składa się literatura piękna polska i obca, literatura religijna, historyczna, popularnonaukowa, książki dla dzieci, poradniki, informatory. Z biblioteki miesięcznie korzysta regularnie ok. 20 osób. Bibliotekę prowadzi Maria Koterbska-Maier, nauczycielka języka polskiego w szkółce PMK, a wspomaga ją Lidia Kordialna. Biblioteka czynna jest podczas zajęć szkoły języka polskiego raz w tygodniu²³.

Kolejną istniejącą biblioteką, która w swoich zbiorach kryje specjalistyczny księgozbiór historyczny, jest biblioteka czynna przy PMK w Hanowerze. Powstała ona w 1985 r. z inicjatywy ks. proboszcza Stanisława Budynia, obecnego rektora PMK w Niemczech. W 2000 r. zbiory liczyły 6600 woluminów, a w 2004 r. – ponad 9 tys. woluminów, w tym: literatura piękna polskich i obcych autorów, literatura religijna (400 woluminów), popularnonaukowa, historyczna,

nych Polaków w Londynie. Uczestnik rozmów konsultacyjnych ruchu niepodległościowego (ZUP = Zjednoczenie Uchodźców Polskich) w Niemczech. Uczestnik Marszu Pokoju, Ruchu Oazowego w Calsbergu. Blisko związany z ks. K. Blachnickim. Wydawca emigracyjnego pisma „Nasze Forum”. Od 1986 r. właściciel wydawnictwa i drukarni „Nasze Forum”, autor książki biograficznej *Konserwa* (Witten 2006). Wydawca ponad 600 prac. Mieszka w Witten w Niemczech. www.jani-nf.de

²² W przygotowaniu znajduje się opracowanie tych cennych zbiorów archiwalnych.

²³ *Księga jubileuszowa Duszpasterstwa polskiego...*, s. 103; B. Leonowicz-Babiak, Z. Babiak, *op. cit.*; Informacje: ks. R. Mroziuk, Dortmund, marzec 2007 r.

biografistyczna i pamiętnikarska. Dużym powodzeniem cieszy się literatura sensacyjna, literatura dla dzieci i młodzieży oraz fantastyka.

Wśród wymienionych najcenniejsza jest kolekcja poloników historycznych. Pochodzą one z pierwszych wydawnictw powojennych (1945-1947). Są to książki związane z wychodźstwem wojennym i środowiskiem dipisowskim. Szacuje się, że zbiory te liczą ok. 200 egzemplarzy. Stanowią odrębną pamiątkową kolekcję historyczną i świadczą o powojennej aktywności oświatowo-kulturalnej Polaków za granicą. Wśród druków z tego okresu znajdujących się w Hanowerze można wymienić liczne publikacje następujących wydawnictw: Polskiego Związku Wychodźstwa Przymusowego w Hanowerze²⁴, Strażnicy w Celle, Polskiego Ośrodka Kulturalno-Artystycznego POKA w Hanowerze, Zjednoczenia Polskiego w Strefie Brytyjskiej, Wydawnictwa Antoniego Markiewicza w Celle oraz książki wydane nakładem autorów Jana Stanbora i Stanisława Borowskiego.

Odrębną grupę stanowią książki, które przywędrowały do biblioteki razem z żołnierzami zdemobilizowanymi z wojska lub zwolnionymi z obozów. Ich proveniencja jest bardzo różna, część pochodzi nawet z innych kontynentów. Wśród znanych firm emigracyjnych tamtych lat znajdują się m.in. wydawnictwa włoskie: Instytut Literacki, Centralna Składnica Książek, Biblioteka Orła Białego, angielskie: Książnica Polska, Orbis, Ognisko Polskie, Światopol – Światowy Związek Polaków z Zagranicy, Katolicki Ośrodek Wydawniczy „Veritas”, amerykańskie: Roy Publishers AN – New York, The Polish Book Importing Co.Inc. – New York, Roj in Exile – New York, jerozolimskie: W Drodze, United Publishers Ltd., Sekcja Wydawnicza Jednostek Wojskowych na Środkowy Wschód i Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego²⁵. Kolekcja ta przechowywana

²⁴ Wydawnictwo założone zostało przez Mieczysława Lurczyńskiego, inż. Rainelta oraz ks. Józefa Nowaka. Ogółem w latach 1945-1947 opublikowało ok. 200 tytułów. Por. A. Łakomy, *Dipisowskie wydawnictwa hanowerskie w Bibliotece Związku Polaków*, [w:] *Biblioteki polskie za granicą...* [w druku].

²⁵ *Księga jubileuszowa duszpasterstwa polskiego w Niemczech*, red. F. Mrowiec, Würzburg 1995, s. 92; 50 lat życia i działalności Polaków i z Polski pochodzących

jest w osobnych szafach, nie jest udostępniana. Pokazuje się ją jedynie przy okazji wystaw lub ważnych odwiedzin czy uroczystości.

Z biblioteki tradycyjnej w latach 1985-1995 korzystało ponad 700 czytelników, rocznie ok. 250 czytelników. Pracownikami biblioteki byli m.in. ks. Stanisław Budyn, Zofia Wieczorek, Beata Kublik, Iłona Zawadzka, od 1986 – Maria Czarczyńska, od 1989 – Hanna Lordowska, od 1992 – Bogusława i Andrzej Knapikowie²⁶.

Warto może nadmienić, że w sąsiedztwie biblioteki znajduje się archiwum PMK w Niemczech. Zbiory zapoczątkował ks. infułat Edward Lubowiecki po II wojnie światowej. Na zbiory składają się dokumenty osobowe i instytucji oraz wydawnictwa związane z polskojęzycznym duszpasterstwem w Niemczech, jak: księgi chrzcielne, pogrzebowe oraz dotyczące codziennej działalności polskojęzycznego duszpasterstwa. Zwłaszcza cenne są archiwalia z lat 40., 50. i 60. dokumentujące zapotrzebowanie na polski kościół w Niemczech tuż po II wojnie światowej.

Obecny rektor PMK ks. prałat Stanisław Budyn kładzie bardzo duży nacisk na zachowanie i utrzymanie dawnego archiwum oraz na prowadzenie obecnej działalności PMK. To dzięki jego staraniom zapoczątkowano prace renowacyjne archiwów misyjnych, a szczególnie archiwum Rektoratu PMK. Obecnie część dokumentów archiwalnych Rektoratu znajduje się w odkwaszaniu, a następnie będzie skanowana i digitalizowana. W planach jest udostępnienie archiwum w wersji cyfrowej. Istnieje już wstępny katalog zbiorów, oceniany bardzo dobrze przez fachowców.

Zbiory nie są udostępniane powszechnie. Nad ich katalogowaniem pracują wolontariusze oraz specjaliści, wspomagani m.in. przez współpracowników Rektoratu: ks. Bogusława Ostafina oraz sekretarkę Alicję Krauze²⁷.

w Hanowerze, Hannover 1995, s. 35-36; *Duszpasterstwo polskojęzyczne w Niemczech 1945-2005*, pod red. ks. Stanisława Budynia, Lublin–Hannover 2006, s. 240.

²⁶ Informacje: ks. Tadeusz Kluba – proboszcz, Hanower, marzec 2007 r.

²⁷ Zob. także: M. Stankiewicz, „Rzeczpospolita” 24/02/2007 r. Zasoby archiwum obejmują ok. 1000 teczek formatu A4 o grubości 15-25 cm, w których zgromadzono

PODSUMOWANIE

Omówione tutaj wybrane przykłady kolekcji historycznych bibliotek PMK w Niemczech trzeba uznać za ważne świadectwa dorobku polskiej kultury. Pomimo że te niepozorne dzisiaj bardzo często druki nie są uznawanymi dziełami sztuki książki ani literatury, to ich walor historyczno-patriotyczny jest bardzo znaczny. Dostrzegamy w nich złożoność polskich dziejów, widzimy trudności sytuacji społecznej, dostrzegamy wartości kulturowe, edukacyjne i siłę polskości w czasach sprzed II wojny światowej, w latach wojennych oraz okresu polskiej „Solidarności”. Zadaniem dla potomnych jest zachowanie pamięci o tych wydarzeniach i ludziach z nimi związanych. Kolekcje poloników niemieckich są także przyczynkiem do dalszych badań nad problematyką polskiej książki i prasy nie tylko w Niemczech²⁸.

i posegregowano zapisy czynności kościelnych dokonywane najczęściej na luźnych kartkach. Archiwum podzielone jest na następujące działy: chrzty, bierzmowania, pierwsze komunie, śluby, pogrzeby, konwersje, groby, sprawozdania dziekanów, spis obozów DP-sów z lat 1965-1968 oraz ich działalność, korespondencja ordynariatu, albumy ze zdjęciami. Dokumenty zgromadzone w archiwum zostały zapisane na gątkowo złym papierze, stąd konieczność podjęcia prac konserwatorskich w celu zabezpieczenia ich przed powolnym niszczeniem (materiały zgromadzone w archiwum nie posiadają kopii!). Pierwsza część prac polegająca na kopiowaniu akt i odkwaszaniu papieru przeprowadzana jest przez specjalistyczne firmy i finansowana ze środków Konferencji Episkopatu Niemiec.

²⁸ W 2006 r. powstał Gabinet Książki i Prasy Polskiej w Niemczech z siedzibą w Opolu. Jednym z celów jest ochrona dziedzictwa polskiego za granicą oraz popularyzacja wiedzy na ten temat w Polsce i Niemczech. Więcej tej o idei zob.: www.polonika.opole.pl. Tutaj także projekt badawczy dotyczący książki polonijnej: *Kultura książki i prasy polonijnej. Dziedzictwo narodowe i światowe*. Celem publikacji jest zwrócenie uwagi na twórców poloników (autorów, drukarzy, wydawców, księgarzy, dziennikarzy, redaktorów, bibliotekarzy, bibliofilów i innych pracowników zasłużonych dla idei). Chcemy ujawnić osoby zasłużone dla polskiej kultury narodowej, tworzące poza granicami kraju. Wskazać także na wkład w dzieje kultury kraju osiedlenia. Być może udałoby się stworzyć leksykon pracowników polonijnej książki i prasy w Europie.

Danuta Kiss

Biblioteka Centralna Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego
Sopron, Węgry

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA CENTRALNEJ BIBLIOTEKI UNIWERSYTETU ZACHODNIO-WĘGIERSKIEGO

Biblioteka, będąc miejscem gromadzenia i udostępnienia zbiorów, w naturalny sposób stała się miejscem zastosowania technologii informatycznych w zakresie opracowania i udostępniania gwałtownie rosnącej liczby publikacji naukowych. Korzystanie z elektronicznych źródeł informacji wymaga od użytkowników biblioteki nowych umiejętności, których wykwalifikowani bibliotekarze są w stanie nauczyć, podejmując się świadomego i samodzielnego kształcenia użytkowników informacji. Głównym zadaniem biblioteki akademickiej jest wspomaganie procesu dydaktycznego uczelni. Podejmowana przez bibliotekę działalność dydaktyczna jest jedną z podstawowych funkcji biblioteki akademickiej, jako wspierania działalności dydaktyczno-naukowej uczelni. Kształcenie użytkowników informacji przyczynia się do podnoszenia poziomu dydaktyki, a poprzez to konkurencyjności uczelni. Poza tym w dobie społeczeństwa informacyjnego rola biblioteki znacznie wykracza poza mury biblioteczne i uczelniane. Znajomość nowych źródeł informacji i umiejętność korzystania z nich jest jednym z podstawowych warunków sukcesu użytkownika indywidualnego, uczelni, a w konsekwencji całego społeczeństwa.

Początki Centralnej Biblioteki Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego sięgają roku 1735, kiedy to dekretem dworu wiedeńskiego za-

łożono Szkołę Górniczą w Selmechánya (obecnie Banská Štiavnica). Jej księgozbiór mieścił się w kilku szafach, a uczniowie, zgodnie z poleceniem fundatora, w wolnym czasie czytali sobie nawzajem dzieła fachowe. Szkoła Górnicza, podniesiona do rangi Akademii Górniczej (1770) a następnie Górniczo-Hutniczo-Leśniczej (1846), była pierwszą uczelnią techniczną Europy posiadającą pieczętowanie tworzonego i bogaty księgozbiór specjalistyczny.

W wyniku zmian politycznych zaistniałych po I wojnie światowej akademia zmuszona do opuszczenia swej blisko 200-letniej siedziby, w 1919 r. została przeniesiona do Sopronu, małego miasta u podnóża Alp w północno-zachodniej części Węgier. Nowy rozdział swej historii rozpoczęła jako Wyższa Szkoła Górnictwa i Leśnictwa, kontynuując doskonalenie kształcenia i rozwijając liczącą wtedy ok. 30 tys. woluminów bibliotekę. Po przeniesieniu Wydziałów Górnictwa i Hutnictwa do powstałego w 1949 r. Uniwersytetu Technicznego Przemysłu Ciężkiego w Miskolcu, soprońska uczelnia działała jako dwuwydziałowa Wyższa Szkoła Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego (1957), a od 1962 r. jako Uniwersytet Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. Kolejne dziesięciolecia przyniosły dalszy rozwój charakteryzujący się wprowadzaniem nowych kierunków kształcenia i pojawianiem się nowych wydziałów, co sygnalizują kolejne zmiany nazwy uczelni: Uniwersytet Sopronski (1996) i Uniwersytet Zachodnio-Węgierski (2000).

Od 1960 do 1989 r. biblioteka brała czynny udział w działalności dydaktycznej uczelni, podejmując się aktywnego nauczania korzystania ze źródeł informacji naukowej, jako przedmiotu obowiązkowego. Podstawą prawną do rozpoczęcia działalności dydaktycznej biblioteki było Rozporządzenie Ministra Rolnictwa z 1960 r. (84/740/1960) oraz Rozporządzenie Ministra Oświaty z 1966 r. (169/1966) o wprowadzeniu obowiązkowego nauczania korzystania ze źródeł informacji naukowej. Rozporządzenie nie zawierało żadnych wskazówek odnośnie formy i zakresu nauczania. Zadanie to powierzono bibliotece. Tematyka korzystania z literatury fachowej była już w mniejszym lub większym stopniu obecna w programie poszczególnych przedmiotów, a zakres i poziom jej nauczania zależał od wykładowcy. Wprowadze-

nie nowego obowiązkowego przedmiotu odbyło się nie bez pewnych oporów kadry naukowo-dydaktycznej, obawiającej się czy bibliotekarze będą w stanie połączyć swą teoretyczną wiedzę bibliotekoznawczą z praktyczną wiedzą specjalistyczną, stanowiącą przedmiot studiów. Początkowo nauczaniem korzystania ze źródeł informacji naukowej objęto studentów pierwszego roku. Ze względu na ograniczone możliwości lokalowe biblioteki nauka odbywała się głównie w formie wykładów. Tematykę zatwierdzała uczelniana Rada do Spraw Kształcenia.

Oddanie do użytku nowego gmachu bibliotecznego przyczyniło się do rozwinięcia działalności dydaktycznej. Od 1977 r. na wniosek dyrektora biblioteki nauczaniem objęto również studentów ostatnich roczników, a dotychczasową formę kształcenia podzielono na przysposobienie biblioteczne oraz przedmiot „Źródła informacji naukowej”.

Wykłady i zajęcia praktyczne z tego przedmiotu odbywały się w bibliotece i prowadzone były przez bibliotekarzy – absolwentów Wydziału Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego. Głównym celem było przekazanie wiedzy i umiejętności korzystania ze źródeł informacji naukowej przydatnej podczas pisania pracy dyplomowej. Egzekwowanie wiedzy odbywało się w formie pisemnego kolokwium oraz ustnego egzaminu.

Ograniczenie działalności dydaktycznej do przysposobienia bibliotecznego i zaniechanie nauczania „Źródeł informacji naukowej”, które miało miejsce w latach 1989-2002 wiązało się prawdopodobnie ze zmianami personalnymi w bibliotece i na uczelni.

Centralna Biblioteka Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego spełnia obecnie rolę biblioteki wydziałowej trzech wydziałów. Jest biblioteką centralną uniwersyteckiego systemu biblioteczno-informacyjnego, a także instytucją publiczną oraz jedyną na Węgrzech biblioteką, która posiada specjalistyczny księgozbiór z dziedziny leśnictwa, przemysłu drzewnego oraz dziedzin pochodnych.

W skład uniwersyteckiej sieci bibliotecznej wchodzi biblioteki wydziałowe, instytutowe i katedralne oraz uniwersyteckie zbiory archiwalne. Obecnie w posiadaniu biblioteki jest ok. 400 tys. woluminów dokumentów, które coraz liczniej są dostępne on-line. Elektroniczne

katalogi systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego budowane w ramach zintegrowanych systemów bibliotecznych – Corvina (Voyager) i ALEPH – biorą udział w tworzeniu centralnego węgierskiego katalogu sieciowego MOKKA oraz ogólnokrajowego katalogu sieciowego ODR, będącego bazą elektronicznego systemu wypożyczania międzybibliotecznego.

Ponad dziesięcioletnia przerwa w działalności dydaktycznej zbiegła się z okresem ogromnego postępu i zmian technologicznych w zakresie opracowania i udostępniania informacji naukowej; pojawiły się nowe nośniki informacji i nowe rodzaje źródeł informacji. Centralna Biblioteka dysponuje aktualnie specjalistycznymi bazami danych, wymagającymi od użytkowników umiejętności stosowania nowych języków informacyjno-wyszukujących. Coraz szerszy dostęp do sieciowych źródeł informacji naukowej wymaga od użytkownika umiejętności orientacji, oceny relewantności informacji oraz znajomości i metod korzystania z tych źródeł.

Na uczelni utworzono nowe kierunki studiów stacjonarnych, nowe formy edukacji, w tym i edukacji na odległość. W ramach realizacji procesu bolońskiego wprowadzono dwuetapowy system edukacji. Studenci o wiele częściej niż przed kilkoma laty stają przed koniecznością dokonywania odpowiedzialnych wyborów, co wymaga dobrej znajomości merytorycznej przedmiotu oraz samodzielności. W ciągu ostatnich kilku lat kilkukrotnie wzrosła liczba studentów i użytkowników biblioteki.

Nauczanie korzystania ze źródeł informacji naukowej podjęto ponownie na podstawie indywidualnej inicjatywy jednego z pracowników dydaktycznych Wydziału Leśnictwa, który – będąc odpowiedzialnym za nauczanie informatyki – znał nowe technologie i źródła informacji, i wiedział o korzyściach płynących z ich stosowania. W opracowaniu programu kształcenia użytkowników biblioteki wziął udział odpowiedzialny za kształcenie przedmiotu pracownik dydaktyczny oraz zespół bibliotekarzy biorących udział w nauczaniu.

Również i na Wydziale Przemysłu Drzewnego wprowadzono „Źródła informacji naukowej” na zasadzie dowolnie wybieranego

przedmiotu od pierwszego roku studiów. Opracowanie tematyki i organizację szkolenia pozostawiono bibliotece, co – biorąc pod uwagę ograniczone możliwości współpracy z odpowiedzialnym za przedmiot pracownikiem dydaktycznym – przyniosło ujemne skutki w efektywności nauczania. W tematyce kształcenia znalazły się: Informacja naukowa i jej formy; Języki informacyjno-wyszukujące i ich stosowanie; Dokument biblioteczny, wydawnictwa informacyjne, katalogi i bazy danych; Sieciowe źródła informacji naukowej; Wymagania dotyczące treści i formy pisemnej pracy naukowej.

Współcześnie nauczanie odbywa się w formie wykładów oraz ćwiczeń bibliotecznych i trwa jeden semestr. Tematyczny zakres zajęć, wybór specjalistycznych źródeł informacji naukowej, został opracowany z uwzględnieniem kierunku studiów. W przedstawionej formie kształcenia wzięli udział studenci dwóch grup: 1) studenci pierwszego roku kierunku przemysłu lekkiego w mieszanej grupie z innymi rocznikami studentów kierunku przemysłu drzewnego, 2) studenci co najmniej trzeciego roku kierunku leśnictwa dysponujący zaliczeniem z informatyki.

Zasadniczą ideą kształcenia jest zapoznanie studentów z dostępnymi w bibliotece i w sieci źródłami informacji naukowej, przekazanie umiejętności wyszukiwania informacji oraz znajomości techniki pisania pracy semestralnej i dyplomowej. Celem jest zarówno kształcenie użytkownika biblioteki, jak i podniesienie poziomu usług bibliotecznych, a co za tym idzie – zapewnienia lepszego zaplecza działalności dydaktyczno-naukowej uczelni.

Sprawdzian zdobytej wiedzy i umiejętności odbywa się w formie pisemnego kolokwium oraz pracy semestralnej lub prezentacji wykonanej na podstawie materiałów pochodzących z bibliotecznych źródeł informacji, z zastosowaniem obowiązujących zasad redagowania. Tematykę pracy semestralnej pozostawia się do wyboru studenta.

Porównując przebieg kształcenia, zaangażowanie studentów oceniane na podstawie egzekwowania zdobytych wiadomości i umiejętności, można stwierdzić, iż warunkami efektywności są: homogeniczność grupy – studenci tego samego kierunku, zaliczenie z informatyki

ki, które jest podstawą do podjęcia przedmiotu, okres nauczania: pierwszy semestr, wymiar nauczania: dwie godziny tygodniowo, dowolna konsultacja biblioteczna, rodzaj zajęć: wykłady oraz nawiązujące do ich tematyki ćwiczenia biblioteczne, aktywna współpraca z odpowiedzialnym za program pracownikiem dydaktycznym.

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń można stwierdzić, że przedstawiona metoda kształcenia przyczynia się do wzrostu samodzielności studentów, świadomego i efektywnego korzystania ze źródeł informacji, będąc jednym z podstawowych warunków umiejętności samokształcenia, prowadzi do lepszej, partnerskiej współpracy z personelem bibliotecznym, pełniejszego wykorzystania potencjału informacyjnego biblioteki, przyczynia się do zwiększenia efektywności zarządzania wiedzą, pozwala na aktywny udział biblioteki w kształtowaniu obywatela uczącego się społeczeństwa.

Powołując się na opinię pracowników dydaktyczno-naukowych Uniwersytetu, można stwierdzić, że zdobyte wiadomości i umiejętności wpływają korzystnie na poziom prac semestralnych, licencjackich i magisterskich. Niejednokrotnie samodzielne wyszukiwanie informacji naukowych jest inspiracją do dalszych poszukiwań oraz podjęcia przez studenta działalności naukowej.

„Źródła informacji naukowej” to przedmiot grupy „B” (przedmiot fachowy fakultatywny), co oznacza, że warunkiem jego podjęcia jest liczba chętnych składająca się z co najmniej 10 osób. W dotychczasowej pięcioletniej praktyce grupy studentów liczyły przeciętnie 35 osób, co stanowiło ok. 1/4 studentów uprawnionych do studiowania tego przedmiotu.

W myśl Rozporządzenia Ministerstwa Narodowego Dziedzictwa Kulturalnego z 2000 r. – 1/2000 (I.14.) bibliotekarzom stawiane są wymagania stałego podnoszenia poziomu wiedzy i kwalifikacji, co daje gwarancję jakości podejmowanej działalności dydaktycznej. Ciągłe zmiany powodowane pojawianiem się nowych źródeł informacji wymagają od biblioteki stałej aktualizacji oferty usług. Wykorzystując utworzony biblioteczny punkt informacji – „Patent Library” – planuje się uzupełnienie programu kształcenia o znajomość i umiejętność

korzystania z bazy danych Węgierskiego Urzędu Patentowego. W najbliższej przyszłości rozważana będzie również możliwość objęcia programem kształcenia słuchaczy Wydziału Ekonomicznego oraz studiów doktoranckich.

Zmiany w szkolnictwie wyższym na Węgrzech charakteryzuje wzrost konkurencji pomiędzy uczelniami, których oferta klasyfikowana jest również pod względem poziomu usług bibliotecznych. Potwierdza to przeprowadzona na początku bieżącego roku akredytacja Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego, która objęła również działalność Centralnej Biblioteki, w tym jej udział w procesie dydaktycznym.

Bernard Kwoka
Martin-Optiz Bibliothek
Herne, Niemcy

SYSTEMY KSZTAŁCENIA I WYNAGRADZANIA BIBLIOTEKARZY W NIEMCZECH

Zawód bibliotekarza w Niemczech w XIX w. przedstawił polskiemu czytelnikowi Zdzisław Gębołyś w swojej pracy *Zawód bibliotekarski na ziemiach niemieckich w latach 1789-1871*¹. Wiek XX wraz z rewolucją naukowo-techniczną i informacyjną wpłynął w zasadniczy sposób na pracę bibliotek oraz zawód bibliotekarza i przyniósł – co oczywiste – poważne zmiany². W Niemczech rozwinęła się struktura zawodu bibliotekarskiego, która w zdecydowany sposób różni się od systemu polskiego. Cechą charakterystyczną jest tutaj, dzisiaj powoli zanikający, wyraźny podział na bibliotekarzy bibliotek publicznych i bibliotekarzy bibliotek naukowych. Inną specyficzną cechą bibliotekarstwa niemieckiego jest czterostopniowa hierarchia służby bibliotecznej, którą tworzą kolejne stopnie:

- podstawowy – pierwszy stopień służby bibliotecznej (einfacher Dienst),

¹ Z. Gębołyś, *Zawód bibliotekarski na ziemiach niemieckich w latach 1789-1871*, Katowice 2002.

² Literatura na temat zawodu i kształcenia bibliotekarzy w Niemczech. Studium, Aus-und Fortbildung. Bibliothek Compact 2007. Bad Honnef: Bock + Hercen, 2007, s. 188

- średni – drugi stopień służby bibliotecznej (mittlerer Dienst),
- wyższy – trzeci stopień służby bibliotecznej (gehobener Dienst),
- najwyższy – czwarty stopień służby bibliotecznej (hoeherer Dienst).

Już sama niemiecka terminologia służb bibliotecznych jest dosyć zawiła, dlatego autor musiał skorzystać z pomocy odpowiedniego słownika³.

Republika Federalna Niemiec, jak wynika z nazwy, jest federacją, dobrowolnym związkiem krajów (landów), mających w wielu dziedzinach własne ustawodawstwo. Fakt ten rzutuje na sprawy finansowania bibliotek oraz formy kształcenia bibliotekarzy. Sprawy kultury, kształcenia i szkolnictwa wyższego leżą w gestii krajów związkowych, które koordynuje Konferencja Krajowych Ministrów (Konferenz der Kulturminister des Laender). Mimo to, ale też dlatego, istnieje w Niemczech ogromna różnorodność w zakresie kształcenia, z czym z kolei związana jest różnorodność tytułów naukowych i zawodowych, które można uzyskać. W ostatnim czasie obserwuje się tutaj jednak tendencje do pewnego ujednoczenia, także ze względu na Unię Europejską. Chodzi o uzyskanie przejrzystości i porównywalności wykształcenia oraz tytułów zawodowych i naukowych.

KSZTAŁCENIE BIBLIOTEKARZY

Generalizując, można powiedzieć, że najniższe stanowiska podstawowej służby bibliotecznej zanikają, co związane jest z wyższym poziomem wykształcenia. W zakresie średniej służby bibliotecznej kształcono do roku 1998 w Republice Federalnej Niemiec asystentów bibliotecznych. Obecnie oficjalna nazwa zawodu brzmi fachowiec ds. mediów i służb informacyjnych (Fachangestellter fuer Median und Informationsdienste – FAMI). Pracownicy wyższej służby bibliotecznej legitymują się dyplomem (bibliotekarz dyplomowany) lub tytułem Bachelor (licencjat), które uzyskuje się po sześciu semestrach stu-

³ E. Bağlajewska-Miglus, R. Berg, *Polnisch. Woerterbuch fuer Bibliotheken. Deutsch-Polnisch, Polnisch-Deutsch*, Wiesbaden 2006.

diów. Aby zostać pracownikiem najwyższej służby bibliotecznej, należy wykazać się co najmniej ukończonymi studiami magisterskimi (obecnie Master) lub też ukończyć studia podyplomowe (po studiach magisterskich lub doktoranckich). Absolwenci wszystkich rodzajów szkół mają możliwość uzyskania statusu urzędnika państwowego, jednak w ostatnim czasie obserwuje się tutaj tendencje do redukcji ilości urzędników – nie tylko w bibliotekach. Głośno stawia się nawet pytanie, czy wszyscy nauczyciele muszą być urzędnikami państwowymi.

System kształcenia bibliotekarzy w Niemczech przedstawia się następująco: po ukończeniu szkoły podstawowej/średniej następuje nauka zawodu określonego jako fachowiec ds. mediów i służb informacyjnych (FAMI), która kończy się na trzynastej klasie. Absolwenci mają możliwość uzupełnienia wykształcenia i złożenia dodatkowego egzaminu w Izbie Przemysłowo-Handlowej i uzyskania tytułu specjalista ds. mediów i służb informacyjnych (IHK – Fachwirt Medien und Informationsdienste). Otwarta jest także droga do podjęcia studiów bibliotekarskich lub innych (tytuł Bachelor, LIS lub odpowiednio innej dziedziny). Studia trwają sześć semestrów. Po trzecim roku studiów możliwa jest kontynuacja studiów i uzyskanie tytułu Master, MLIS. Tytuł ten zdobyć można także poprzez doksztalcenie w odpowiedniej szkole⁴.

W służbie bibliotecznej obowiązują cztery stopnie: podstawowy, średni, wyższy i najwyższy.

1) Służba biblioteczna pierwszego i drugiego stopnia (podstawowa i średnia)

Kandydaci na pracowników średniej służby bibliotecznej kształcą się w szkołach zawodowych i jednocześnie zdobywają praktyczne doświadczenie w bibliotekach, przeważnie w miejskich. Uczniowie pochodzący z krajów związkowych Badenia-Wirtembergia, Bawaria, Nadrenia-Palatynat i Kraj Saary zdobywają wiedzę teoretyczną w szko-

⁴ H.-Ch. Hobohm, *Der Bibliotheks-Bachelor. Oder was ist wirklich neu am neuen Berufsbild des Bibliothekars*, Dostępny: <http://forge.fh.-potsdam.de/hobohm/Hobohm-2005b-Der Bibliothekes-Bachelor.pdf>

le zawodowej w Calw (Badenia-Wirtembergia), a uczniowie z krajów związkowych Brandenburgia, Meklemburgia-Pomorze, Saksonia, Saksonia-Anhalt i Turyngia uczęszczają do szkoły w Sonderhausen (Turyngia). Są to szkoły zawodowe z internatem. Własne szkoły zawodowe, leżące w pobliżu miejsca zamieszkania uczniów, posiadają kraje związkowe Berlin, Hamburg, Hesja oraz Nadrenia-Północna Westfalia. Uczniowie szkół zawodowych mogą wybierać różne specjalizacje, wśród nich: archiwum, biblioteka, informacja i dokumentacja, dokumentacja medyczna⁵.

2) Służba biblioteczna trzeciego i czwartego stopnia (wyższa i najwyższa)

Kształcenie bibliotekarzy służby stopnia wyższego i najwyższego jest, w zależności od kraju związkowego, mocniej zróżnicowane:

– B a d e n i a - W i r t e m b e r g i a

Wyższa Szkoła Mediów w Stuttgarcie (Hochschule der Median, Stuttgart) na Wydziale Informacji i Komunikacji⁶ oferuje studia m.in. na kierunkach: Zarządzanie w bibliotekarstwie i informacji, Serwisy elektroniczne oraz Informatyka gospodarcza, dla których studia kończą się egzaminem na stopień Bachelor (licencjat) a także studia podyplomowe od semestru letniego 2007/2008 na kierunku Zarządzanie biblioteką i informacją, którego ukończenie daje tytuł Master (magister) i uprawnienia do najwyższej służby bibliotecznej oraz Systemy i serwisy informacyjne z tytułem Master (magister).

– B a w a r i a

W Bawarii istnieje ciągle jeszcze podział na kierunki studiów dla bibliotekarzy bibliotek publicznych i bibliotekarzy bibliotek naukowych. I tak Wyższa Szkoła Administracji Publicznej i Prawa w Monachium (Fachhochschule fuer Oeffentliche Verwaltung und Rechtspflege, Muenchen)⁷ kształci bibliotekarzy dyplomowanych dla biblio-

⁵ <http://www.bib-info.de/cgi-bin/daps.pl?instliste=schule>; <http://infobub.arbeitsagentur.de/berufe>

⁶ <http://www.hdm-stuttgart.de/iuk>

⁷ <http://www.bib-bvb.de/fachbereich/index.html>

tek naukowych na kierunku Archiwistyka i bibliotekarstwo. Instytucją kształcąca bibliotekarzy jest także Bawarska Biblioteka Państwowa w Monachium (Bayerische Staatsbibliothek, Muenchen)⁸, która kształci bibliotekarzy najwyższej służby bibliotecznej dla bibliotek naukowych oraz bibliotekarzy służb średnich dla bibliotek naukowych i publicznych. Jej zadaniem jest przeprowadzenie egzaminu wstępnego, egzaminów w czasie studiów oraz umożliwienie odbycia praktyk zawodowych. Wykształcenie teoretyczne zdobywają studenci we wspomnianej już Wyższej Szkole Administracji Publicznej i Prawa w Monachium.

– B e r l i n

Na Wolnym Uniwersytecie w Berlinie istnieje Centrum Doksztalcające (Freie Universitaet Berlin, Weiterbildungszentrum)⁹, gdzie można na różnych stopniach zaawansowania zdobywać i poszerzać wiedzę bibliotekarską. W Instytucie Nauki o Bibliotece i Informacji na Uniwersytecie im. Humboldta (Humboldt-Universitaet zu Berlin, Institut fuer Bibliotheks- und Informationswissenschaft)¹⁰ można zdobyć tytuł naukowy Bachelor (w ciągu trwających sześć semestrów studiów podstawowych lub też podyplomowych), a także tytuły Master of Arts (Library and Information Science) [M.A. (LIS)] w ramach studiów podyplomowych trwających cztery semestry oraz tytuły doktora i doktora habilitowanego. Instytut ten prowadzi teoretyczne kształcenie referendarzy bibliotecznych. Jest to jeden z możliwych tytułów przyszyłych urzędników państwowych.

– B r a n d e n b u r g i a

Na Wydziale Nauk o Informacji Wyższej Szkoły Zawodowej w Poczdamie (Fachhochschule, Potsdam, FB Informationswissenschaften)¹¹ można uzyskać tytuł dyplomowanego archiwisty, bibliotekarza lub dokumentalisty. Instytut Informacji i Dokumentacji tejże szkoły

⁸ <http://www.bib-bvb.de/bibliotheksschule>

⁹ <http://www.fu-berlin.de/weiterbildung>

¹⁰ <http://www.www.ib.hu-berlin.de>

¹¹ <http://www.iw.fh-potsdam.de>

(Institut fuer Information und Dokumentation – IID – der FH Potsdam)¹² prowadzi dokształcanie do zawodu dokumentalista naukowy.

– H a m b u r g

Na Wydziale Biblioteki i Informacji Wyższej Szkoły Nauk Stosowanych w Hamburgu (Hochschule fuer angewandte Wissenschaften, FB Bibliothek und Information)¹³ można uzyskać tytuł bibliotekarza dyplomowanego na kierunku Zarządzanie biblioteką i informacją oraz dokumentalisty dyplomowanego na kierunku Media i informacja.

– H e s j a

Wydział Zarządzania Informacją i Zasobami Wiedzy w Wyższej Szkole Zawodowej w Darmstadt (Fachhochschule Darmstadt, FB Informations- und Wissenmanagement)¹⁴ kształci menedżerów informacji. Punktami ciężkości studiów są informacja ekonomiczna, medialna, chemiczna i bibliotekarstwo. Po dwóch semestrach studiów podstawowych studenci mogą wybrać odpowiedni kierunek. Absolwenci bibliotekarstwa otrzymują tytuł bibliotekarza dyplomowanego. Planuje się wprowadzenie studiów kończących się uzyskaniem stopni naukowych Bachelor lub Master (licencjat, magister).

– D o l n a S a k s o n i a

W Wyższej Szkole Zawodowej w Hanowerze istnieje wydział Informacji i Komunikacji (Fachhochschule Hannover, FB Informations- und Kommunikationswesen)¹⁵, który oferuje studia na kierunku Zarządzanie informacją, m.in. także w bibliotekach naukowych, i umożliwia uzyskanie tytułu Bachelor, który jednocześnie uprawnia do pracy w średniej służbie bibliotecznej w bibliotekach naukowych. Możliwe jest także podjęcie studiów magisterskich (tytuł Master) w zakresie Zarządzanie informacją i zasobami wiedzy. Kształceniem bibliotekarzy dla najwyższej służby bibliotecznej w bibliotekach naukowych Dolnej Saksonii zajmuje się Biblioteka im. Wilhelma Gottfrieda

¹² <http://www.iid-fh-potsdam.de>

¹³ <http://bui.haw-hamburg.de>

¹⁴ <http://www.iuw.fh-darmstadt.de>

¹⁵ <http://www.ik.fh-hannover.de>

da Leibniza, Dolnosaska Biblioteka Krajowa w Hanowerze (Gottfried-Wilhelm-Leibnitz-Bibliothek. Niedersaechsische Landesbibliothek)¹⁶. Biblioteka ta kształci także fachowców średniej służby bibliotecznej w zakresie służby medialnej i informacyjnej.

– N a d r e n i a P ó ł n o c n a - W e s t f a l i a

W Nadrenii Północnej-Westfalii zniesiono podział na studia dla bibliotekarzy bibliotek naukowych i bibliotekarzy bibliotek publicznych. Na Wydziale Nauk o Informacji i Komunikacji Wyższej Szkoły Zawodowej w Kolonii (Fachhochschule Koeln, Fakultet fuer Informations-und Kommunikationswissenschaft)¹⁷ można uzyskać tytuł bibliotekarza dyplomowanego oraz, po dodatkowych studiach, tytuł Master of Information Science. Od roku 2007 szkoła ta będzie prowadzić także doksztalcanie bibliotekarzy, które dotychczas było w gestii Centrum Bibliotek Szkół Wyższych Nadrenii Północnej-Westfalii (Hochschulbibliothekszentrum).

– N a d r e n i a - P a l a t y n a t

Kształcenie bibliotekarzy najwyższej służby bibliotecznej koordynuje tutaj Krajowe Centrum Biblioteczne w Koblencji (Landesbibliothekszentrum Rheiland-Pfalz, Koblenz)¹⁸, które w tym zakresie współpracuje z Bawarską Szkołą Bibliotekarską w Monachium (wiedza teoretyczna) i bibliotekami naukowymi w Nadrenii-Palatynacie (praktyka).

– S a k s o n i a

W Wyższej Szkole Techniki, Ekonomii i Kultury w Lipsku jest Wydział Mediów (Hochschule fuer Technik, Wirtschaft und Kultur Leipzig, FB Median)¹⁹, który oferuje studia w zakresie nauki o bibliotece i informacji, księgarstwa/ekonomiki wydawnictw, techniki medialnej, muzeologii i in. W zakresie bibliotekarstwa można uzyskać tytuł bibliotekarza dyplomowanego.

¹⁶ <http://www.gwlb.de>; <http://www.bibfin.de>

¹⁷ <http://www.fbi.fh-koeln.de>

¹⁸ <http://www.lbz-rlp.de>

¹⁹ <http://www.fbm.htwk-leipzig.de>

FINANSOWANIE BIBLIOTEK

Jak już wspomniano, biblioteki w Niemczech finansowane są przez różne jednostki administracyjne²⁰. Z budżetu Republiki Federalnej Niemiec finansowana jest przede wszystkim Niemiecka Biblioteka Narodowa (biblioteki w Lipsku i Frankfurcie nad Menem oraz Niemieckie Archiwum Muzyczne w Berlinie), centralne biblioteki fachowe oraz, wspólnie z krajami związkowymi, Biblioteka Państwowa w Berlinie. Biblioteki publiczne dotowane są przez odpowiednie samorządy terytorialne (miasto, gmina). Dodać trzeba, że utrzymywanie biblioteki publicznej jest dobrowolnym świadczeniem danej jednostki samorządowej. Biblioteki szkół wyższych oraz biblioteki krajowe finansowane są z budżetu krajów związkowych, ponieważ, jak już wspomniano, sprawy kultury i kształcenia leżą w ich gestii. Kwestia finansowania jest o tyle ważna, że ma ona decydujący wpływ na sprawę wynagrodzenia pracowników bibliotek.

WYNAGRODZENIE BIBLIOTEKARZY

Do 30 września 2005 r. obowiązywała w Niemczech umowa płacowa dla pracowników służb publicznych (Bundesangestelltentarifvertrag – BAT). Oczywiście, ze względu na federalny charakter państwa, zróżnicowany. Różne, chociaż w końcowym efekcie porównywalne, tabele istniały dla pracowników samorządów terytorialnych (miasta, gminy) oraz dla pracowników instytucji finansowanych z budżetu Republiki Federalnej i krajów związkowych. Istniały także różne tabele dla pracowników zachodniej części Republiki i dla pracowników jej wschodniej części (była NRD). Wynagrodzenie pracowników w nowych krajach związkowych wynosiło 94% wynagrodzenia ich kolegów w krajach zachodnich Republiki Federalnej Niemiec. Od 1 października 2005 r. obowiązuje nowa umowa płacowa dla służb publicznych (Tarifvertrag fuer oeffentlichen Dienst – TvoeD); tak jak

²⁰ W. Kessler, *Biblioteki publiczne w Niemczech*, „Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski” 2000, nr 1-2, s. 58-68, tutaj s. 61-62.

dotychczasowe, wynegocjowana przez związki zawodowe w rozmowach z pracodawcami, których reprezentuje federalny minister spraw wewnętrznych. Celem nowego systemu jest zastąpienie sztywnego systemu BAT takim, który umożliwi honorowanie indywidualnego wysiłku pracownika. Bez federalnej struktury życie w Republice Federalnej byłoby monotonne. Nowy system płacowy przejęły początkowo jedynie instytucje finansowane z budżetu federalnego oraz jednostki finansowane przez samorządy terytorialne. Instytucje finansowane przez kraje związkowe przejęły nowy system dopiero 1 listopada 2006 r. W ramach tej umowy płacowej istnieją różne tabele wynagrodzeń dla pracowników jednostek samorządowych, krajów związkowych oraz jednostek finansowanych z budżetu federalnego. Oddzielne tabele istnieją dla pracowników mających status urzędnika państwowego oraz dla pracowników bez takiego statusu. W dalszym ciągu różne tabele stosowane są w zachodnich i wschodnich krajach związkowych (wspomniane już 94% dochodu).

Analiza proponowanych w latach 2006 i 2007 miejsc pracy dla bibliotekarzy różnych grup opublikowana w fachowym piśmie „Der Bibliotheksdienst”²¹ („Służba Biblioteczna”) wykazuje, co następuje:

Proponowane stanowisko Grupa (TVOD)

Pracownik biblioteki (najniższego stopnia) T 3

Fachowiec służby średniej/Asystent biblioteczny/

Fachowiec ds. mediów i służb informacyjnych T 8

Bibliotekarz dyplomowany/Urzędnik biblioteczny/

Inspektor biblioteczny T 9

Bibliotekarz dyplomowany/Urzędnik biblioteczny/

Inspektor biblioteczny na stanowisku kierowniczym T 11

Bibliotekarz naukowy/Referent naukowy/

Referendarz biblioteczny/Radca biblioteczny/

Pracownik naukowy T 13

²¹ [http:// www.zlb.de/aktivitaeten/bd_neu](http://www.zlb.de/aktivitaeten/bd_neu); zob. też tabele i przykłady <http://paul.schubbi.org/tvoed/stufen.html>

Kierownik biblioteki instytutowej (uniwersytet) T 15

Zastępca dyrektora biblioteki uniwersyteckiej T 15

Dyrektor biblioteki uniwersyteckiej T 15 / T 15 U

W przypadku urzędników państwowych stosuje się odpowiednie zaszeregowanie przewidziane dla tej grupy pracowników (np. T 9 odpowiednio A 9). To samo dotyczy pracowników samorządów terytorialnych. Wysokość wynagrodzenia netto zależna jest, co trzeba podkreślić, od osobistej sytuacji danego pracownika (stan cywilny, liczba dzieci, klasa podatkowa itp.). Warto tu jeszcze zaprezentować stopnie rozwoju wynagrodzeń w grupie 2-15 i w grupie 1:

Grupa 2-15

Stopień 1 – przydzielony jest w momencie przyjęcia do pracy

Stopień 2 – po roku pracy

Stopień 3 – po 3 latach pracy

Stopień 4 – po 6 latach pracy

Stopień 5 – po 10 latach pracy

Stopień 6 – po 15 latach pracy

Grupa 1

Stopień 1 – pomija się

Stopień 2 – przydzielony jest w momencie przyjęcia do pracy

Stopień 3 – po 4 latach pracy

Stopień 4 – po 8 latach pracy

Stopień 5 – po 12 latach pracy

Stopień 6 – po 16 latach pracy

Wyliczona średnia płaca brutto wynosi 2792,00 Euro. Bibliotekarz służby średniej (bibliotekarz dyplomowany/Bachelor = grupa T 9) po trzech latach pracy otrzymuje średnie miesięczne wynagrodzenie brutto w wysokości 2570,00 Euro (3 stopień tabeli wynagrodzenia w grupie 2-15), a po sześciu latach pracy 2912,00 Euro (4 stopień w tabeli wynagrodzeń). Maksymalnie, po 15 latach pracy, wynagrodzenie w grupie T 9 wynosi obecnie 3392,00 Euro. Na dalszym etapie planowane jest wprowadzenie premii motywacyjnych.

Podsumowując, należy stwierdzić, że od wielu już lat, a szczególnie w okresie słabej koniunktury gospodarczej ostatniego okresu, jednostki finansujące biblioteki w Niemczech, jak chyba niestety wszędzie, skłaniały się wyraźnie do oszczędzania, ograniczając wydatki na potrzeby kultury i edukacji, z fatalnymi zresztą skutkami²². W najlepszym wypadku wydatki te pozostawały przez wiele lat na tym samym poziomie, przy jednoczesnym wzroście cen, w tym także książek. Czy odczuwalna ostatnio poprawa sytuacji gospodarczej pozytywnie wpłynie na sytuację bibliotek i bibliotekarzy, pokaże przyszłość.

²² Wyniki programu Pisa (Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów) zob.: http://www.pisa.oecd.org/pages/0,2987,en_32252351_32235731_1_1_1_1_1_1,00.html oraz <http://www.de.wikipedia.org/wiki/PISA-Studien>

Maria Małgorzata Maczkowska

NU Univerzitetaska Biblioteka „Sv. Kliment Ohridski”
Bitola, Macedonia

WIELOFUNKCYJNOŚĆ BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W BITOLI

Biblioteka Uniwersytecka im. Św. Klimenta Ochrydzkiego w Bitoli (Macedonia) jest kontynuacją wielowiekowej historii bibliotekarstwa w tym mieście. Już w XV wieku powstała w Bitoli pierwsza osmańska biblioteka na Bałkanach. W późniejszych wiekach nastąpił dalszy rozwój tradycji bibliotekarskich w mieście. Na przełomie XIX i XX wieku, kiedy Bitola była rozwiniętym ośrodkiem handlowym i kulturalnym, na terenie miasta i w jego okolicy działały różnorodne biblioteki: grecka, francuska, ruska, żydowskie biblioteki w synagogach, także biblioteki serbskie i bułgarskie.

W 1945 roku powstała w Bitoli Miejska Biblioteka Publiczna, która z biegiem lat, w miarę powiększania zbiorów, zmieniała nazwę i zasięg swojej działalności. W 1954 roku stała się jedną z trzech bibliotek depozytowych w kraju. Gdy w roku 1980 powstał w Bitoli Uniwersytet (drugi wówczas w Macedonii), biblioteka przejęła dodatkowo funkcję biblioteki uniwersyteckiej i stała się Miejską i Uniwersytecką Biblioteką, by w 2005 roku przyjąć obecną nazwę Biblioteki Uniwersyteckiej. Patronem biblioteki i bitolskiego Uniwersytetu jest św. Kliment Ochrydzki (840-916), uczeń Cyryla i Metodego. Był misjonarzem, a jednocześnie prowadził działalność literacką i translatorską. Kliment był założycielem Ochrydzkiej Szkoły Literackiej, znanej jako pierwszy uniwersytet słowiański, w którym kształciło się 3500 uczniów. Przyczynił

się do budowy wielu cerkwi i monasterów, w których stworzył później biblioteki. Jego działalność miała bardzo duży wpływ na rozwój kultury i piśmiennictwa słowiańskiego w IX i X wieku.

Biblioteka Uniwersytecka w Bitoli jest ważną instytucją kulturalną tego miasta, starającą się spełniać wiele wyznaczonych przez siebie funkcji. Jest biblioteką uniwersytecką i miejską dla dzieci i dorosłych. Odwiedzana jest przez studentów, pracowników naukowych, uczniów szkół podstawowych i średnich, a także przez najmłodszych i dorosłych miłośników książek. Dla potrzeb czytelników biblioteka udostępnia dwie duże czytelnie, sześć małych czytelni do nauki indywidualnej, czytelnię internetową, czytelnię działu dziecięcego, a także bogatą w zbiory czytelnię literatury francuskiej, utworzoną przy współpracy z Towarzystwem Alliance Française.

Zbiory biblioteczne liczą ponad 450 tys. książek naukowych, popularnonaukowych, beletrystycznych, książek dla dzieci i młodzieży, 50 tytułów gazet bieżących i 140 tytułów czasopism (bez wydawnictw periodycznych z czasów istnienia Jugosławii), zdigitalizowane materiały biblioteczne, a także zbiory muzyczne i dokumenty życia społecznego miasta. Zbiory, które biblioteka udostępnia swoim czytelnikom, to przede wszystkim literatura i czasopisma wydane w języku macedońskim, również w serbskim, chorwackim, albańskim, tureckim i w innych językach mniejszości narodowych. W bibliotece jest także literatura w językach: angielskim, francuskim, rosyjskim, bułgarskim, słoweńskim i innych. Ponadto w zbiorach biblioteki są książki w języku czeskim, słowackim i polskim. Literatura w języku polskim to głównie dzieła pisarzy i poetów polskich, przetłumaczone na język macedoński i serbski. Natomiast oryginalne teksty w języku polskim, jakie można znaleźć w zbiorach biblioteki, to przede wszystkim prace naukowe polskich językoznawców, którzy współpracują z uczonymi macedońskimi i wydają swoje prace w Macedonii.

W bibliotece zatrudnionych jest w 36 pracowników w działach: kompletowania i opracowania zbiorów, bibliografii, obsługi czytelników, rozwoju bibliotekarstwa, zbiorów specjalnych, introligatorstwa i administracji. Od szesnastu lat praca w bibliotece jest skomputery-

zowana. Zbiory w bibliotece zostały w całości opracowane komputerowo w systemie COBISS. Obecnie Biblioteka Uniwersytecka w Bitoli jest jedyną biblioteką w Macedonii, której kompletne katalogi są dostępne czytelnikom w systemie COBISS/OPAC i poprzez Internet (www.nuubbt.uklo.edu.mk). Program COBISS umożliwia szybkie i wielostronne przeszukiwanie katalogu zbiorów bibliotecznych. Dzięki temu, że program ten wykorzystują przy opracowaniu swoich zbiorów biblioteki we wszystkich państwach powstałych po rozpadzie Jugosławii (oprócz Chorwacji), a także w Bułgarii, udało się na Bałkanach stworzyć wspólny centralny, elektroniczny katalog zbiorów. Czytelnicy biblioteki są sprawnie obsługiwani przez system COBISS/Zajmuvanje, dzięki któremu możliwa jest skomputeryzowana ich rejestracja, szybkie wypożyczenie i zwrot bibliotecznych zbiorów oraz dokonywanie rezerwacji, a czytelnicy na bieżąco są informowani telefonicznie o zwrocie zarezerwowanej książki. Aby polepszyć jakość obsługi czytelników, przeprowadzane są wśród nich ankiety, w których czytelnicy zgłaszają swoje propozycje i uwagi krytyczne pomagające bibliotece w lepszym organizowaniu usług.

Biblioteka ma ścisłe związki z Uniwersytetem, aktywnie uczestniczy w pracach bitolskiej uczelni w zakresie podnoszenia poziomu kształcenia i rozwoju współpracy. Zbiory biblioteki są na bieżąco uzupełniane o literaturę naukową, specjalistyczną, podręczniki. Wydawana jest bibliografia prac naukowych pracowników uczelni. Studenci i kadra naukowo-dydaktyczna Uniwersytetu korzystają z czytelni komputerowej w bibliotece, gdzie udostępniane są dodatkowe bazy danych – EBSCO, SCOPUS, ProQuest, niezbędne do prac naukowych. Biblioteka organizuje ponadto kursy z zakresu informatyki, kursy językowe przy aktywnej pomocy Alliance Française, szkolenia bibliotekarzy z południowo-zachodniej części kraju, a dla studentów i uczniów organizuje regularne prezentacje programu COBISS/OPAC w celu ułatwienia dostępu do elektronicznego katalogu zbiorów.

Biblioteka Uniwersytecka intensywnie współpracuje z Biblioteką Narodową w Skopje. Realizowane są wspólne projekty w celu szybszego i wszechstronnego rozwoju bibliotekarstwa w Macedonii, prowadzone

są wspólne kursy i szkolenia bibliotekarzy. Pracownicy biblioteki są aktywnymi członkami Towarzystwa Bibliotekarzy Macedońskich, biorą też udział w corocznych spotkaniach bibliotekarzy z sąsiednich krajów. Co roku także organizowana jest dla bibliotekarzy pracujących w systemie COBISS międzynarodowa konferencja w Mariborze w Słowenii. Ostatnia konferencja poświęcona była ważnej roli bibliotek w rozwoju szkolnictwa wyższego i instytucji naukowo-badawczych krajów Europy Południowo-Wschodniej i wielkim znaczeniu bibliotek dla rozwoju tych krajów. Od wielu lat trwają w Macedonii prace nad komputeryzacją wszystkich bibliotek. Biblioteka Uniwersytecka w Bitoli jest włączona w proces komputeryzacji bibliotek w regionie południowo-zachodnim kraju. Pracownicy biblioteki nadzorują pracę bibliotekarzy w tym regionie, organizują dla nich szkolenia oraz udzielają pomocy merytorycznej i technicznej. W najbliższym czasie biblioteki wydziałowe Uniwersytetu mają zakończyć opracowanie swoich zbiorów w systemie COBISS i włączyć się do wspólnego centralnego elektronicznego katalogu. Pracownicy Biblioteki Uniwersyteckiej udzielają pomocy bibliotekom wydziałowym w tym zakresie, aby przyspieszyć opracowanie zbiorów.

Biblioteka Uniwersytecka w Bitoli prowadzi także działalność naukową i wydawniczą, co owocuje wydaniem prac z zakresu bibliotekarstwa, monografii poświęconych bibliotece, materiałów konferencyjnych oraz utworów bitolskich pisarzy uczestniczących w spotkaniach organizowanych przez bibliotekę. Dział bibliografii systematycznie przygotowuje do druku bibliografie regionalnych czasopism i prac pisarzy. W dorobku Biblioteki Uniwersyteckiej jest publikacja poświęcona prywatnym bibliotekom w Bitoli. Przygotowali ją do druku pracownicy biblioteki, którzy przeprowadzili kilkumiesięczne badania wśród bitolskich bibliofilów. Czasopismem Biblioteki Uniwersyteckiej jest „Bibliotečen trend”, publikowane są w nim informacje o pracy biblioteki, materiały informacyjne o organizowanych spotkaniach i wystawach, sprawozdania z odbywanych kursów i szkoleń, wywiady z pisarzami, recenzje nowości wydawniczych.

Biblioteka rozwija współpracę z bibliotekami z sąsiednich krajów. Zapoczątkowana została w tym roku (2007) współpraca Biblioteki

Uniwersyteckiej w Bitoli z Biblioteką w mieście Korcza w Albanii. Doszło do wzajemnych odwiedzin bibliotekarzy z tych miast, prezentacji pracy obu instytucji, donacji książek, podpisano też umowę o dalszej współpracy i realizacji wspólnych projektów. W najbliższych miesiącach będzie zrealizowana współpraca z bibliotekami bułgarskimi, trwają także prace nad przygotowaniem programu współpracy bitolskiej biblioteki uniwersyteckiej z Dolnośląską Biblioteką Publiczną we Wrocławiu. W przygotowaniu jest program współpracy z bibliotekami greckimi. Biblioteka współpracuje z wieloma instytucjami w mieście – z Centrum Kultury, teatrem, muzeum, urzędem miasta, szkołami podstawowymi i średnimi, uniwersytetem, konsulatami honorowymi państw europejskich (jest ich osiem w Bitoli), a także z różnymi stowarzyszeniami i fundacjami. Biblioteka dokłada starań, aby mieć częsty kontakt z mieszkańcami miasta, dlatego organizowane są regularne spotkania literackie, prezentacje nowo wydanych książek z udziałem ich autorów, różnorodne prelekcje i wykłady. W trakcie spotkań z pisarzami goszczą w Bibliotece Uniwersyteckiej aktorzy z pobliskiego teatru i uświetniają promocje książek recytacjami bądź czytaniem fragmentów utworów. Uczniowie średniej szkoły muzycznej wykonują często koncerty muzyki kameralnej. W holu biblioteki organizowane są wystawy poświęcone pisarzom, wydarzeniom historycznym, wystawy prac bitolskich artystów i artystów ludowych, prezentowane są prace dyplomowe studentów i twórczość literacka oraz plastyczna najmłodszych czytelników. Dla młodzieży organizowane są konkursy poetyckie nagradzane książkami ufundowanymi przez wydawnictwa macedońskie. Pracownicy biblioteki sukcesywnie informują czytelników o bieżącej pracy, wykorzystując w tym celu media – radio, telewizję, prasę. Wydawany jest biuletyn informujący o wszystkich nowych nabytkach biblioteki, nowych projektach. Dla młodzieży szkolnej organizowane są lekcje biblioteczne i konkursy na temat biblioteki, np. „Młodzi bibliotekarze”.

Biblioteka Uniwersytecka stara się wykorzystać w swojej działalności pomoc wolontariuszy, absolwentów Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu w Bitoli, którzy biorą udział w zajęciach wakacyjnych

– warsztatach twórczych organizowanych dla dzieci. Zakres oferowanych przez bibliotekę zajęć jest duży, obejmuje m.in. spotkania z twórcami literatury dziecięcej, wspólne czytanie książek, przygotowania inscenizacji tekstów dramatycznych, dyskusje na temat przeczytanych książek, naukę pisania własnych utworów. Dzieci w ramach prowadzonych zajęć wykonują różne prace plastyczne na kanwie literatury i sztuki folklorystycznej Macedonii, tworzą okładki i ilustracje do ulubionych książek, rysują mapki swoich wyimaginowanych podróży. W zajęciach biorą udział dzieci z różnych grup narodowościowych, czytają teksty w swoich językach narodowych, tłumaczą wybrane fragmenty literatury na swoje języki, wystawiają swoje prace na okresowych wystawach w holu bibliotecznym. Wspomniane zajęcia uczą dzieci wzajemnej tolerancji, współzycia i poszanowania różnic kulturowych i, co bardzo ważne, rozbudzają w nich trwale zainteresowanie książką i biblioteką.

Biblioteka Uniwersytecka od czterech lata organizuje też targi książki w Bitoli, na które zjeżdżają zainteresowani książką goście z całej Macedonii i spoza niej. Wydawcy macedońscy entuzjastycznie przyjęli pomysł organizacji – drugich poza Skopje – targów książki w kraju. Targi stały się szybko interesującą imprezą kulturalną w Bitoli, co nie przeszkadza, aby niewielkie wydawnictwa wystawiały w Bibliotece Uniwersyteckiej w ciągu całego roku swoje produkty cieszące się wielkim zainteresowaniem nabywców.

Macedońskie Ministerstwo Kultury stymuluje pracę instytucji kulturalnych w kraju dzięki dodatkowym dotacjom finansowym na realizację przedstawianych projektów. Biblioteka Uniwersytecka opracowuje co roku nowe projekty, których realizacja ma poszerzać i usprawniać pracę biblioteczną. Obecnie realizowany jest projekt obejmujący badania nad zbiorami bibliotecznymi i ochroną starych druków w bibliotekach cerkiewnych w Bitoli i regionie. Rezultat badań zostanie przedstawiony w zamierzonej książce. Warto tu dodać, że Biblioteka Uniwersytecka w 2006 r., jako jedna z pięciu macedońskich bibliotek, została wyznaczona przez macedońskie Ministerstwo Kultury do kontroli jej pracy przez zagranicznych ekspertów. Biblio-

teka gościła eksperta do spraw rozwoju bibliotek z Francji. Jean-Marie Arnoult dokonał w ciągu kilku dni oceny pracy biblioteki, określając pozytywnie nie tylko jej przedsięwzięcia, ale i uzyskiwane rezultaty. Pozytywna ocena eksperta wpłynęła bardzo korzystnie na bibliotekarzy, którzy zmagając się z codziennymi trudnościami, potrafią jednak realizować usługi biblioteczne na wysokim poziomie.

LITERATURA

1. Asimov M. (red.), *Pečatarstvo i izdavaštvo vo Bitola*, Bitola 1998.
2. Petrovska J. (red.), *Nacionalna ustanova – Univerzitetska biblioteka Sv. Kliment Ohridski Bitola: 1945-2005: 60 godini*, Bitola 2005.
3. Strejovski A. (red.), *Bibliotekarstvo vo Bitola i Bitolsko*, Bitola 1995.
4. „Bibliotečen trend”, 2003 [kwartalnik].

Iwona H. Pugacewicz

Uniwersytet Warszawski

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych

Warszawa

CENTRUM DOKUMENTACJI I INFORMACJI
POLONII PÓŁNOCNEJ FRANCJI
– HISTORIA, DZIAŁALNOŚĆ, PERSPEKTYWY
POCZĄTKI EMIGRACJI ZAROBKOWEJ

Historia polskiej emigracji w północnej Francji sięga początku ubiegłego stulecia. W odróżnieniu od powszechnie znanej, dziewiętnastowiecznej tzw. Wielkiej Emigracji ta druga, późniejsza fala wychodźstwa miała charakter wyraźnie ekonomiczny. W latach 1908-1910 rozwijający się niezwykle dynamicznie przemysł górniczy północnej Francji wsparło około 10 tys. polskich emigrantów. W 1919 r. na podstawie wzajemnej umowy rządowej pracę we francuskich kopalniach znalazły kolejne tysiące Polaków. Po 1924 r. stutysięczna grupa, tym razem doświadczonych polskich górników z zagłębia Ruhry, zmuszanych do wyrzeczenia się obywatelstwa polskiego, zasilila emigracyjne szeregi. W sumie do końca lat trzydziestych liczba polskich przybyśców wahała się w granicach 500 000-700 000¹.

¹ Więcej na temat liczebności, rozmieszczenia i struktury, *vide*: R. Dzwonkowski Sak, W. Śladkowski, *Polonia francuska*, [w:] *Polonia w Europie*, red. B. Szydłowska-Cegłowa, Poznań 1992, s. 374-386; E. Gogolewski, *La presence des ouvriers polonais dans le Nord et le Pas-de-Calais*, [w:] *Contribution à la préparation des Assises de la Pologne*, éd. Centre d'Etude de la Culture Polonaise de l'Université Charles de Gaulle – Lille III 1992, s. 7-11.

Również i dzisiaj, po upływie niespełna dziewięćdziesięciu lat, region Nord-Pas-de-Calais jest zamieszkały przez ponad półmilionową społeczność polonijną. Górnicza przeszłość powoli odchodzi w niepamięć. Wszak współczesne czwarte, a niekiedy piąte pokolenie dawnego wychodźstwa to wykształceni we Francji reprezentanci prawie wszelkich profesji z wyjątkiem górniczej, gdyż ostatnia kopalnia została tu zamknięta w grudniu 1990 r. I tylko największe w Europie pokopalniane hałdy w okolicach świadczą o minionej węglowej historii regionu.

Najwięcej polskich osad górniczych, z czasem przekształcanych w miasteczka, powstawało w okolicach między Bethune a Valenciennes. Za najważniejsze centrum dawnego górnictwa uchodzi Lens. W polskich ośrodkach powstawały ochronki i szkółki, sklepy i gospody, kościoły i cmentarze, dziesiątki różnorodnych stowarzyszeń, towarzystw, kół zainteresowań, chórów, zespołów *etc.* Życie organizowało się w oparciu o polskie wspólnoty parafialne, te z kolei obejmując swoją działalnością większość regionu o powierzchni ponad 12 tys. km², jednoczyły całą francuską polonię Nord-Pas-de-Calais². Ponieważ w północnej Francji znajdowało się najliczniejsze skupisko Polaków, polonijne organizacje o charakterze ogólnofrancuskim, a nawet międzynarodowym, bardzo często właśnie tutaj umieszczały swe główne ośrodki, jak na przykład Kongres Polonii Francuskiej, Polskie Zjednoczenie Katolickie czy Związek Harcerstwa³.

Wprawdzie celem niniejszego tekstu jest ukazanie jednej ze sfer życia współczesnej Polonii, niemniej z uwagi na rozproszone przekazy historyczne oraz w celu zrozumienia genezy współcześnie podejmowanych prac mających na celu ratowanie polskiego dziedzictwa narodowego we Francji wstęp ów wydaje się nieodzowny.

² *Vide*: R. Dzwonkowski Sak, *Polska opieka religijna we Francji 1909-1939*, Poznań–Warszawa 1988.

³ W. Śladkowski, *Polacy we Francji*, Lublin 1985, s. 153-162; E. Gogolewski, *Album aux souvenirs. La vie associative illustrée des Polonais de France 1945-1955*, éd. Centre d'Etude de la Culture Polonaise de l'Université Charles de Gaulle – Lille III 1987, s. 5-80.

Dzisiaj gros Polonii północnofrancuskiej skupione jest w tzw. *Maison de la Polonia*, a główną jej bolączką nie jest walka o pracę, o przetrwanie w sensie ekonomicznym, jak to niegdyś bywało, lecz troska o zachowanie pamięci lat minionych oraz o zachowanie tożsamości narodowej przez najmłodsze poemigracyjne pokolenie⁴. W jaki sposób historię powiązać z teraźniejszością i przyszłymi losami Polonii północnofrancuskiej? Jak jednoczyć i organizować ową Polonię epoki informacyjnej na początku XXI wieku, wszak pamięć i sentymentalna tradycja nie wystarczają do przyciągnięcia młodzieży. Tym i innym problemom próbuje stawiać czoła stosunkowo młoda, ponadstowarzyszeniowa organizacja pod nazwą *Maison de la Polonia* (dalej: MDP), co po polsku znaczy – Dom Polonii⁵.

DZIAŁALNOŚĆ DOMU POLONII

W 1992 r., z inicjatywy francuskich władz regionalnych Nord Pas-de-Calais, po raz pierwszy w historii zwołano do Lille spotkanie wszystkich organizacji polonijnych⁶. W trzy lata później, w wyniku dyskusji nad faktyczną kondycją oraz w ramach waloryzacji ruchu polonijnego, powołano do życia Dom Polonijny północnej Francji ja-

⁴ O stopniu więzi emigracji z Polską pisał również Jan Gruszyński. *Vide*: J. Gruszyński, *Spoleczność polska we Francji 1918-1978. Problemy integracyjne trzech pokoleń*, Warszawa 1981, s. 302-303. Janine Ponty w swoich badaniach przeprowadzonych w początkach lat dziewięćdziesiątych wykazała, że czwarte pokolenie poemigracyjne lat dwudziestych XX w. prawie zupełnie zatraciło swoje korzenie i nie mówiło po polsku, *vide*: J. Ponty, *Les Polonais du Nord ou la mémoire des corons*, éd. Autrement, Paris 1995, s. 53.

⁵ Oficjalna strona internetowa Domu Polonii, *Maison de la Polonia*, [on-line, dostęp 23 lipca 2007] <http://www.maisondelapolonia.com/>

⁶ Bardzo ważną rolę w stworzeniu *Domu Polonijnego* odegrała sekcja polska na Uniwersytecie Charles de Gaulle – Lille III, która w 1989 r. zorganizowała konferencję naukową *Les ouvriers polonais en France après la seconde guerre mondiale*, Lille III, a następnie, na prośbę władz regionalnych, w 1992 r. kolejną, nawołując wszystkie organizacje do współpracy na niwie kultury, nauki i turystyki. *Vide*: *Contribution à la préparation...*, wstęp, s. I-II.

ko główny organ mający na celu ogarnięcie swoją działalnością kulturalną jak największej ilości organizacji i obszarów. Tak więc w pierwotnym zamyśle Dom Polonijny miał być jedynie centrum kulturalno-turystycznym i pełnić funkcję w pewnym sensie usługowe wobec pozostałych organizacji na czele z działającym nieprzerwanie od 1949 r. Kongresem Polonii⁷. Z czasem okazało się, że nowa organizacja próbująca także scalać i porządkować polonijną działalność stowarzyszeniową staje się poważnym partnerem dla władz francuskich i może odegrać istotną rolę w rozwoju wzajemnych stosunków francusko-polskich na niwie społeczno-kulturalnej, przynajmniej w wymiarze regionalnym. Początki działalności nowej organizacji pokazały, że największe potrzeby polonijne dotyczą stosownej informacji o ojczyźnie, odnowienia kontaktów instytucjonalnych i personalnych, podjęcia współpracy kulturalno-oświatowej, prezentacji aktualności i współczesnego obrazu Polski zarówno rodowitym Francuzom jak i Polonii. Zajęto się wreszcie „odnową” zaniedbywanego dotychczas życia stowarzyszeniowego w regionie.

CENTRUM DOKUMENTACJI I INFORMACJI

To co najsilniej łączy dzisiejszą Polonię, to niewątpliwie jej pochodzenie i wspólna, nie zawsze doceniana historia. Część śladów z przeszłości zatarł upływający czas, gdyż sami jej uczestnicy nie dostrzegali w swoim górniczym żywocie nic ciekawego. Mało atrakcyjna, ciężka fizyczna praca i związana z nią niska stopa życiowa, niezajomość języka i miejscowych obyczajów nie przysparzały powodów do dumy. W poszukiwaniu własnego azylu tworząc swoją małą ojczyznę na francuskiej ziemi, zabiegali głównie o to, aby dzieci miały lepiej: żeby znały język, żeby były lepiej wykształcone, lżej pracowały, więcej zarabiały, żeby łatwiej im się żyło. I gdzieś tam w ciągu minionych lat ta swoista kula u nogi, jaką była różnie oceniana polskość,

⁷ Więcej na temat Kongresu Polonii Francuskiej *vide: Panorama emigracji polskiej: kalendarz naszej rodziny 1968, 1968, s. 32-33.*

pomału stawała się coraz lżejsza, aż wreszcie w niektórych przypadkach zupełnie znikła.

W imię ochrony pamięci narodowej podjęto działania mające na celu zapisanie na kartach historii śladów przeszłości, ocalenie od zapomnienia okrucich życia codziennego pierwszych polskich emigrantów z początków XX w. W celu uratowania od zapomnienia i utrwalenia najnowszej historii, inspirując się działalnością angielskiej organizacji The Living Archives, z inicjatywy polskiej emigracji uruchomiony został program pod analogiczną nazwą *Passé Vivant*. Główny pomysłodawca – Dom Polonijny – poczynił wysiłki, ażeby w jego ramach zaprezentować polskie świadectwo przeszłości. I tak po roku intensywnych prac została wydana książka pod tytułem *Les Sentinelles de Dourges (Strażnicy z Dourges)* – zbiór 20 autentycznych relacji i wspomnień potomków polskiej emigracji z lat 1920-1940⁸. Poszukiwanie owych śladów z przeszłości: dokumentów, relacji, świadków tamtych wydarzeń uzmysłowiło organizacji wagę i rozmiary przedsięwzięcia. Dom Polonijny jako pierwszy docenił potrzebę rejestrowania i popularyzacji wspólnej przeszłości, co spotkało się z szerokim uznaniem polskich i francuskich władz⁹. Aby prace były lepiej uporządkowane i zorganizowane, postanowiono w ramach Domu Polonijnego wygenerować specjalną komórkę zajmującą się wyłącznie poszukiwaniem i przekazywaniem wszelkiego typu informacji o Polsce i Polonii (zarówno przeszłych, jak i teraźniejszych) służących całemu regionowi. W ten sposób powstała idea powołania Centrum Dokumentacji i Informacji Domu Polonii (*Centre de Documentation et d'Information de la Maison de la Polonia*, dalej: CDI) formalnie zrealizowana w 2001 r.

⁸ *Les sentinelles de Dourges. Témoignages de Dourgeois de 1920 à 1939*, éd. Maison de la Polonité, Nord-Pas-de-Calais 1999.

⁹ Były konsul generalny w Lille, Jędrzej Bukowski, we wstępie do wyżej cytowanej książki napisał: „La Maison de la Polonité s’est donné pour ambition première de la valoriser, de la célébrer, d’en faire un pont entre le passé et l’avenir...” („Ambicją Domu Polonijnego jest przede wszystkim dowartościowanie, nadanie stosownej rangi i połączenie wspólnym mostem przeszłości z przyszłością...” – tłumaczenie własne I.H.P.), *ibidem*, s. 3.

DZIAŁALNOŚĆ DOKUMENTACYJNO-ARCHIWIZACYJNA CDI

Pokłosem różnorodnych akcji podejmowanych przez Dom Polonijny, a szczególnie przez CDI, było po pierwsze widoczne skupianie rozproszonego dotychczas życia emigracyjnego wokół skonkretyzowanych wspólnych celów, wyrażające się przede wszystkim przechodzeniem licznych organizacji i stowarzyszeń pod opiekę organizacyjno-merytoryczną DP, gdyż łatwiej jest funkcjonować w większej strukturze, kiedy jest się małym (dzisiaj w ramach Domu Polonii – zmiana nazwy nastąpiła w 2006 r. – zrzeszonych jest ponad 60 organizacji, ok. 7500 członków). Z drugiej strony dzięki owej akcji zjednoczeniowej Dom Polonijny wypromował się na poważną organizację lobbującą na rzecz Polski i Polonii wobec władz północnej Francji.

W 2002 r. w uznaniu zasług i dotychczasowej pracy Polonii na rzecz środowiska, merostwo miasta Hénin-Beaumont zdecydowało się przekazać tutejszej Polonii w czasowe użytkowanie pierwsze trzy pomieszczenia, w centrum miasta: na drugim piętrze nowoczesnego budynku, w prestiżowym kompleksie administracyjno-kulturalnym zwanym „Espace Lumière” z przeznaczeniem na działalność organizacyjno-administracyjną. W niespełna trzy lata później władze miasta dodały do tego kolejne powierzchnie, tym razem na parterze. Obszerne lokum z przeszklonymi dwiema ścianami (od strony ulicy i wewnętrznego pasażu) wraz z zapleczem biurowym zostały przeznaczone na działalność CDI, a sąsiadujące z nimi z dwóch stron również przeszklone, potężne sale (o imponujących rozmiarach 300 m²) przekształcono i zaadoptowano na potrzeby typowo usługowo-rozrywkowe, tworząc tradycyjną polską restaurację na około 150 miejsc, nowoczesny bar i dyskotekę.

Dzisiaj cały francusko-polski, a może bardziej polsko-francuski kompleks „Espace Lumière” to trzy kina, sale konferencyjne, wewnętrzny taras, pomieszczenia reprezentacyjno-biurowe CDI wraz z nowo powstałą biblioteką (150 m²), centrum gastronomiczno-rozrywkowe, a na wyższych kondygnacjach: urząd miejski Hénin-Beaumont

sąsiadujący z biurami Maison de la Polonia, a także skromna redakcja polonijnej gazety.

Już w pierwszych miesiącach funkcjonowania CDI pojawiła się paląca konieczność stworzenia archiwum z prawdziwego zdarzenia. Organizacje coraz liczniej przyłączające się do Domu Polonijnego, bardzo często swoją dotychczasową dokumentację pakowały w klasery, kartony, skoroszyty i przekazywały Centrum Dokumentacji na adres 39, rue Elie Gruyelle, 62110 Hénin-Beaumont. Zaczęto nadsyłać niezwykle cenne, z historycznego punktu widzenia, archiwalia nieistniejących już stowarzyszeń, dotychczas znajdujące się w różnych przypadkowych miejscach, bo oto nareszcie pojawił się ktoś, kto głośno wyraził swoje zainteresowanie górnictwem przeszłości¹⁰. CDI weszło w posiadanie polskich gazet emigracyjnych sprzed wojny (np. „Narodowiec”, „Polskie Pacholę”), licznych publikacji polonijnych z całej Francji za okres powojenny i wielu innych cennych dokumentów z przeszłości. Kontynuacja działań podjętych w ramach projektu „Passé Vivant”, a zwłaszcza wydanie książki, o której mowa była wyżej, zachęciły również prywatne osoby do przekazywania rodzinnych pamiątek na rzecz Centrum. Akcja ratowania od zapomnienia i scalania polskiej dokumentacji pogórnicznej bardzo szybko i mimowolnie przekształciła się w zbiórkę wszelkiego rodzaju poloników. Przynoszono (i nadal są dostarczane) różnej wartości książki, albumy, mapy, stare zdjęcia, szkice i notatki sprzed lat.

BIBLIOTEKA

Po roku stało się jasne, że samo archiwum to zaledwie część potrzeb tutejszego środowiska. Wraz z uzyskaniem nowych pomieszczeń w 2005 r. podjęto decyzję o stworzeniu Biblioteki Polonii Północnej Francji. O pomoc finansowo-organizacyjną zwrócono się do

¹⁰ W posiadaniu archiwum biblioteki Maison de la Polonia znajdują się m.in. fragmenty zbiorów dokumentów tak liczących się swego czasu organizacji, jak Związek Polek we Francji, Tradycja i Przeszłość – Harne czy jednego z oddziałów Związku Sokółów we Francji.

liczących się instytucji zarówno polskich, jak i francuskich, a także osób prywatnych. W celu nagłośnienia projektu odwołano się do pomocy partnerskich organizacji zrzeszonych w Domu Polonii. I tak na przykład za pośrednictwem Kongresu Polonii Biblioteka Polska w Paryżu przekazała na rzecz przyszłej biblioteki CID 6000 woluminów. Wśród instytucji wspierających należy w pierwszym rzędzie wymienić „Wspólnotę Polską”, Konsulat Generalny w Lille, Stowarzyszenie „Semper Polonia”, Fundację „Oświata Polska za Granicą”, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Edukacji Narodowej i wiele innych. Część swoich cennych zbiorów przekazały osobistości liczące się w życiu polonijnym: były konsul Jędrzej Bukowski (roczniki „Kultury Paryskiej” za okres 1971-2000 sygnowane jego własnym ekslibrisem), profesorowie Edmond Gogolewski, autor licznych cytowanych wyżej publikacji o życiu polonijnym, i Edmond Marek – propagator historii Polski w ramach edycji klubu Polonia-Nord¹¹. Obecnie zinwentaryzowano ponad 7000 pozycji. Część nadal pozostaje w pudłach, oczekując na swoją kolej. Cechą charakterystyczną biblioteki jest bogaty dział polskiej i polonijnej literatury emigracyjnej w języku francuskim, a zwłaszcza prawie kompletna bibliografia prac dotyczących historii i losów Polonii północnej Francji.

Z funduszy uzyskanych zarówno od władz polskich, jak i francuskich zakupiono i zainstalowano pierwsze regały biblioteczne. Przy założeniu, że każdy potencjalny czytelnik będzie miał bezpośredni dostęp do książek, planowany jest stosowny system zabezpieczeń i skomputeryzowany system obsługi. Udało się w tym celu zakupić pierwsze komputery oraz rozpocząć wstępną inwentaryzację. W ramach współpracy z Ministerstwem Kultury Narodowej w Polsce CDI zwrócił się z prośbą o zakup oprogramowania bibliotecznego MAK oraz o przeprowadzenie szkolenia odnośnie archiwizacji i archiwaliów polonijnych. Oba wnioski zostały pomyślnie zrealizowane. Wprawdzie całkowite zakończenie prac nad komputeryzacją bibliote-

¹¹ Biblioteka CID otrzymała m.in. serię cennych prac wydanych przez *Études et travaux du Club Polonia-Nord*, ISSN 1160-2635.

ki optymistycznie przewidziane jest na pierwszy kwartał 2008 r., ale już obecnie działa skromna wypożyczalnia. Kto ma ochotę na chwilę relaksu z zajmującą lekturą, jest mile widzianym gościem w nowopowstającej bibliotece.

POCZĄTKI WSPÓŁPRACY Z BIBLIOTEKARSTWEM FRANCUSKIM

Pomimo swego młodego wieku i stosunkowo jeszcze nielicznych zbiorów Biblioteka Polonii Północnej Francji odnotowuje pierwsze nieśmiałe sukcesy na niwie współpracy ze swoimi francuskimi odpowiednikami. Wydział Mediateki Departmentalnej, organizujący bibliobusową obsługę oraz wspomagający podległe mu francuskie mediateki i biblioteki miejskie, odpowiada przede wszystkim za szkolenia bibliotekarzy na swoim terenie. Z myślą o włączeniu polonijnej biblioteki, być może w przyszłości pierwszej we Francji polonijnej mediateki, do sieci francuskich bibliotek funkcjonujących w oparciu o wypracowane, miejscowe standardy, zaproponowano szefowi nowo powstałej placówki stosowne szkolenie. Będzie ono dotyczyć organizacji i funkcjonowania bibliotek publicznych we Francji. Ze swojej zaś strony CDI, w ramach trwającej już od kilku lat we Francji akcji zbliżania do siebie bibliotek sąsiedzkich, zaprezentuje swoją młodą placówkę, co będzie połączone z pogadanką-wykładem na temat dawnego i współczesnego polskiego filmu animowanego. Wstępna umowa przewiduje polską prezentację w trzech liczących się ośrodkach: Bibliothèque Départementales de Wimereux, Bibliothèque Départementales de Lillers oraz Bibliothèque Départementales de Dainville.

Inną interesującą akcją planowaną przez CDI jest „polska półka we francuskiej bibliotece”. Pomysłodawcy mają na myśli przede wszystkim te francuskie księżnice, wokół których mieszka najwięcej starej i nowej Polonii. Pierwsza faza projektu przewiduje tworzenie tego typu półek na zasadzie regionalnej wymiany międzybibliotecznej. Warto wspomnieć, że w każdym francuskim miasteczku znajduje się biblioteka lub mediateka, tam zaś gdzie jest do niej daleko – dojeżdża-

ją wspomniane już bibliobusy. W największym mieście regionu, w Lille, liczącym ok. 175 tys. mieszkańców funkcjonuje sprawnie działająca sieć, na którą składa się Mediateka Centralna im. Jeana Lévy – znanego humanisty z początku XX w. wielce zasłużonego dla ruchu bibliotecznego – (650 tys. książek i 11 tys. czasopism), siedem podległych jej publicznych bibliotek dzielnicowych oraz jeden bibliobus¹². Jak dotychczas w regionie, poza biblioteką uniwersytecką przy Centrum Studiów Kultury Polskiej mieszczącej się w Villeneuve-d’Ascq (około 15 tys. woluminów)¹³, nowopowstałą biblioteką CDI, biblioteką szkolną przy Punkcie Konsultacyjnym w Lille (ok. 2000 woluminów) oraz od lat niedostępną biblioteką oo. Oblatów w Vaudricourt (brak danych), istnieje tylko jeden ośrodek, gdzie można znaleźć odpowiednią reprezentację polskiej literatury sąsiadującą z książkami francuskimi. Mamy tu na myśli bibliotekę w pogórnicy dziesięcioletniej miejscowości o wdzięcznej nazwie Houdain, w której to w latach pięćdziesiątych ubiegłego stulecia, z inicjatywy polskiego górnika – poety Ignacego Flaczyńskiego – została otwarta miejska biblioteka francusko-polska, nadal chętnie odwiedzana przez tutejszą Polonię i obsługiwana przez wolontariuszkę Leokadię Szewczyk. Dzisiaj biblioteka dysponuje 3 tys. pozycji wydanych w języku polskim.

Zważywszy na liczebność polskiej emigracji w regionie (niektórzy szacują ją nawet na 600 000), coraz większe zainteresowanie współczesną Polską, językiem, kulturą, turystyką, w przededniu otwarcia granicy ekonomicznej między oboma państwami, idea „polskiej półki”, a co za tym idzie aktualnej informacji o Polsce w każdej większej bibliotece regionu, wydaje się w pełni uzasadniona.

¹² Oficjalna strona Urzędu Miejskiego w Lille – Biblioteki, *Mairie-Lille.fr*, [on-line, dostęp 23 lipca 2007] http://www.mairie-lille.fr/sections/site-fr/Menu_horizontal_haut/Education_-_Enseignement/Bibliotheques

¹³ Więcej na temat Centrum, *vide: Ośrodki polonistyczne, Francja*, [on-line, dostęp 23 lipca 2007] http://www2.polon.uw.edu.pl/webmk/osrodki_pok.php?kr=Francja&id=22

SZLAK DZIEDZICTWA POLSKIEGO

Początki powstania CDI należy wiązać, o czym była mowa, z fascynacją historią najnowszą. Pasji tej nadal poświęcone jest gros jego działań. Po sukcesie *Strażników z Douge* zdecydowano o kontynuacji całego przedsięwzięcia. Postanowiono jednak podejść do tego bardziej metodycznie. Cel nowego projektu został jasno sprecyzowany: ocalić od zapomnienia historię emigracji polskiej północnej Francji, zabezpieczyć wszelkie pozostałe świadectwa jej egzystencji z początków ubiegłego wieku, odtworzyć życie codzienne Polonii międzywojnia i pierwszych dziesiątków lat powojennych. Prace pod kierunkiem Edwarda Oszczeka, dawnego prezesa Polskiego Zjednoczenia Katolickiego (1990-1999), wiceprezesa Kongresu Polonii Francuskiej (1995-1997), obecnie szefa programowego CDI, przebiegały wielotorowo. Najpierw nakreślono cele szczegółowe oraz plan postępowania. Do najważniejszych etapów pracy zaliczono:

1. Stworzenie stosownego zaplecza merytoryczno-technicznego oraz wybór metody, opracowanie narzędzi do rejestracji wszelkich śladów polskich w regionie (pomniki, kościoły, kaplice, nazwy ulic, boisk, placów *etc.*).
2. Rejestracja zgłoszonych obiektów, archiwizacja danych. Stworzenie mapy poloników w Nord Pas-de-Calais.
3. Wybór grupy reprezentacyjnej, pogłębione badania, rejestracja fotograficzna i opis terenowy.
4. Opisanie najciekawszych poloników w ramach szlaku historyczno-turystycznego.
5. Wydanie książki o charakterze przewodnika *Śladami dziedzictwa polskiego*.

Opisanie wszystkich powyższych punktów przekroczyłoby ramy niniejszego artykułu, wobec czego zasygnalizujemy jedynie najważniejsze działania.

W zakresie zaplecza materialnego: zakup komputerów, oprogramowania, aparatu cyfrowego *etc.* – nie napotkano większych problemów. Pomoc napłynęła zarówno od Polonii, jak i z Polski. W dotarciu

z wcześniej opracowanymi anketami, w celu rejestracji wszelkich poloników, pomogła rozbudowana sieć organizacyjna Domu Polonii. Nie wystarczyło bowiem rozesłanie kwestionariuszy badawczych, sporządzonych dla ułatwienia w języku francuskim. Tylko nieliczne z tzw. fiches techniques zostały wypełnione i zwrócone do Centrum. Należało zmobilizować wszystkie organizacje, polskie parafie, niejednokrotnie prosić o pomoc władze miejskie lub gminne w ustalaniu tożsamości bądź odtwarzaniu historii niektórych obiektów. Prace rejestracyjne trwały dwa lata. W celu ich usprawnienia nawiązano kontakty z tutejszymi uniwersytetami: Lille III, Université du Littoral i Université d'Artois. W miarę potrzeb podpisuje się z nimi oficjalne umowy – kontrakty, w ramach których studenci zarówno francuscy, najczęściej o polskich korzeniach, jak i przyjeżdżający z Polski na studia mogą odbywać oficjalne praktyki i staże, w ramach których wspomagają działania CDI. Na przestrzeni ostatnich dwóch lat w MDP pracowało 11 stażystów. Przy okazji prowadzenia rejestracji okazało się, jak wiele prac konserwatorskich należy przedsięwziąć w celu ratowania pamiątek z przeszłości. Tutaj z kolei zwrócono się z prośbą o pomoc do Ministerstwa Kultury, Departamentu do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą, które wybrane pomniki dziedzictwa narodowego otoczy szczególną opieką. W zasadzie mapa poloników północnej Francji, a dokładnie regionu Pas-de-Calais, jest już wstępnie opracowana. Promocja pierwszego polonijnego produktu turystycznego (w postaci najpierw broszury, w przyszłości być może poważniejszej publikacji) – *Szlaku dziedzictwa polskiego* przewidziana jest na wrzesień 2007 r., a więc na zakończenie obchodów Roku Polskiego w Pas-de-Calais.

O POLSKI UDZIAŁ WE FRANCUSKIM DZIEDZICTWIE NARODOWYM

Ów miesiąc nie przypadkowo został wybrany na oficjalną prezentację prac. Od dwóch lat CDI zabiega o oficjalne uczestnictwo w tzw. Journées du Patrimoine – dniach francuskiego dziedzictwa narodowego, czyli narodowym, a nawet międzynarodowym święcie kultury. Zainicjo-

wane w 1984 r. przez ówczesnego ministra kultury, są celebrowane corocznie w trzeci weekend września. Wówczas to wszystkie muzea, galerie, wystawy, skanseny, zabytkowe wnętrza mieszczące na co dzień różnorodne rządowe instytucje, na czele z pałacem prezydenckim, prestiżowe budowle o charakterze zarówno sakralnym, jak i laickim (np. siedziba polskiej ambasady w Paryżu) otwierają swe podwoje dla tzw. szerokiej publiczności. Każdy, kto ma ochotę, może tego dnia obejrzeć narodowe perełki, na co dzień niedostępne, pod warunkiem, że przeznaczy dużo czasu na oczekiwanie w kolejce. Odpowiednio wcześniej podawana jest do publicznej wiadomości lista miejsc i obiektów, które w danym roku będą dostępne do zwiedzania, wraz z ich krótkim opisem oraz spis imprez towarzyszących. Maison de la Polonia już w roku ubiegłym zabiegało o tego typu promocję wybranych poloników. Niestety, propozycja spotkała się z zarzutem zbyt szerokiej sakralnej reprezentatywności. W tym roku natomiast tzw. communauté d'agglomération d'Hénin-Carvin wyraziła zamiar współpracy¹⁴. A więc wybrane obiekty ze szlaku dziedzictwa polonijnego znajdujące się na terenie aglomeracji w dniach 15-16 września 2007 r. będą promować nie tylko francuskie, ale także polskie dziedzictwo narodowe poza granicami kraju. Z kolei we współpracy z Aglomeracją Béthune-Bruay (Artoiscom) przewidziane są tzw. warsztaty polonijne dla dzieci, w celu zapoznania najmłodszego pokolenia Francuzów z wielokulturową historią regionu.

Ochrona i docenianie górniczej przeszłości Polonii północnej Francji ma jeszcze inną, szerszą perspektywę. Dzięki staraniom przede wszystkim francuskim, Jean-François Carona, wiceprzewodniczącego regionu, prezesa stowarzyszenia Bassin Minier UNESCO 2005 (Zagłębie Węglowe UNESCO 2005), są czynione starania, ażeby ów pogórni-

¹⁴ We Francji od paru lat obserwujemy reorganizację administracji terenowej. Gminy zaczynają się łączyć ze sobą na zasadzie zadaniowej, niekoniecznie geograficznej. Dobrym przykładem tego typu powiązań jest realizacja Journée du Patrimoine przez związek aglomeracji gmin Hénin-Carvin. *Vide: Agglomérations et Pays en Nord-Pas-de-Calais; Le tableau de bord: un outil pour connaître et comparer* [w:] „Profils. Nord Pas-de-Calais”, nr 10/2005, s.1-10 [on-line, dostęp 23 lipca 2007] http://www.insee.fr/fr/insee_regions/nord-pas-de-calais/rfc/docs/P05_10.pdf

czy teren – z całą zachowaną infrastrukturą, z nietypowym krajobrazem, którego symbolem jest hałda górująca nad płaskim krajobrazem – został wpisany na listę światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego ludzkości. Spis ten zawiera miejsca objęte szczególną ochroną ze względu na ich unikatową wartość historyczną bądź przyrodniczą. O objęciu danego obiektu ochroną UNESCO decyduje szereg kryteriów. W przypadku zagłębia węglowego większość z nich jest spełniona:

- przedstawia ono unikatowe świadectwo tradycji kulturowej minionej już cywilizacji,
- stanowi szczególny przykład zespołu architektonicznego i technologicznego oraz krajobrazu ilustrującego ważny etap w historii ludzkości,
- przedstawia tradycyjne ludzkie osadnictwo, zagospodarowanie ziemi reprezentatywne dla wielu kultur, prezentujące ludzką interakcję ze środowiskiem.

Wpisanie na listę UNESCO to wielkie wyróżnienie, a także promocja i co najważniejsze stała opieka państwa i lokalnych społeczności o wartość światowego formatu. Zagłębie górnicze w Nord-Pas-Calais tworzone m.in. przez emigrację włoską, polską, belgijską, jugosłowiańską i arabską ma wielkie szanse, aby znaleźć się na tej liście. Jeśli to nastąpi, CDI niewątpliwie będzie mogło przypisać sobie mały udział w owym sukcesie, gdyż od dwóch lat wspiera w miarę możliwości tę akcję, promując historię i kulturę polskiego osadnictwa.

Godna podkreślenia jest również współpraca CDI z Centrum Historii Górnictwa w Lewarde. Zostało ono założone w 1984 r. w tzw. fosie Delloye, niedaleko Douai i zajmuje powierzchnię 8 ha. W skład Centrum wchodzi: muzeum górnictwa prezentujące 15 tys. różnorodnych eksponatów, centrum dokumentacyjno-archiwalne (2,5 km akt, 500 tys. dokumentów ikonograficznych) oraz naukowe centrum kultury energetycznej¹⁵. W planach CDI jest stworzenie w rejonie Dour-

¹⁵ Oficjalna strona Centrum Historii Górnictwa, *Le musée. Centre Historique Minier de Lewarde* [on-line, dostęp 23 lipca 2007] <http://www.chm-lewarde.com/index2.htm>

ge, przy współpracy muzeum w Lewarde, skansenu polskiego osadnictwa z początków XX w. Docelowo myśli się o odtworzeniu życia codziennego w zaadaptowanych na ten cel 5 pogórnicznych dwuizbowych domkach z czerwonej cegły, w których byłyby prezentowane dotychczas zgromadzone eksponaty. Z przeprowadzonych przez CDI wrywkowych kwerend w archiwum Lewarde wynika, że bardzo wiele dokumentów znaczącej wagi niebędących w posiadaniu ani polskich, ani polonijnych instytucji znajduje się właśnie tam i czeka na badacza gotowego podjąć wyzwanie opisanie dziejów górnictwa polonijnego w północnej Francji. Zapewne na poważną monografię tego typu przyjdzie jeszcze poczekać.

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA DOMU POLONII, NOWE PRZEDSIĘWZIĘCIA

Głównym forum udzielania, jak i pozyskiwania informacji, prezentacji dawnego i obecnego życia polonijnego jest dwumiesięcznik „Echo de la Polonia”, drugie co do ważności, po „Głosie Katolickim”, pismo Polonii francuskiej. Założone w 1998 r. z inicjatywy Edwarda Oszczeka do roku 2005 ukazywało się pod nieco innym tytułem – „Echo de la Polonité”. Dzisiaj „Echo de la Polonia”¹⁶, regularnie dotowane przez francuskie i polskie władze oraz organizacje polonijne wychodzące w 3000 egzemplarzy, prezentuje nie tylko tutejsze aktualności, ale również informuje o współczesnym życiu Polonii z różnych zakątków świata. Zarówno częstotliwość, jak i wielkość nakładu nie zaspokajają specyficznych potrzeb informacyjnych. Od 2008 r. planowane jest comiesięczne wydawanie gazety oraz, w zależności od finansów, zwiększenie nakładu przynajmniej o 10%.

Tegorocznym ukoronowaniem dotychczasowej działalności CDI było przyznanie mu organizacji I Światowego Zjazdu Domów Polskich i Polonijnych, który miał miejsce w głównej siedzibie Maison de

¹⁶ „Echo de la Polonia, Bulletin d'informations de la Maison de la Polonia”, ISSN 1955-1754.

la Polonia w Hénin-Beaumont w dniach 28 kwietnia-2 maja 2007 r. i zakończył się dużym sukcesem¹⁷.

W ramach wielokierunkowej działalności Centrum Dokumentacji i Informacji o Polonii Francuskiej wciąż pojawiają się nowe przedsięwzięcia. Coraz więcej osób zaczyna poszukiwać swoich korzeni i swoich przodków. Na początku były to spotkania z uznanym specjalistą Chrystianem Michele Orpelem historykiem-geografem, twórcą interesującego pomysłu zatytułowanego *Paszport genealogiczny*, który ma na celu propagowanie poszukiwania swoich korzeni¹⁸. Jedni odkrywają nieznanne losy swoich rodzin, inni nawiązują kontakty z polskimi krewnymi, odbudowując dawniej zerwane więzi, wreszcie są i tacy, którzy w imię racji narodowej i swojej polskiej tożsamości chcą posiadać wiedzę o swoich losach, co przysparza dumy oraz często leczy z kompleksów. Zainteresowanie indywidualnych, najczęściej starszych osób tego typu działalnością przerosło wszelkie oczekiwania. Wobec tego CDI planuje w ostatnim kwartale tego roku formalną rejestrację klubu i zwiększenie częstotliwości spotkań.

ZAKOŃCZENIE

W niniejszym artykule przedstawiono tylko te najważniejsze pola działalności CDI, które na trwałe wpisują się w jego program i nie należą do wydarzeń czy manifestacji jednorazowych. Pominęto opisywanie różnorodnych imprez kulturalno-rozrywkowych o charakterze jednorazowym, jak np. koncerty polskiej muzyki, konkursy, wystawy, liczne prezentacje środowiskowe zarówno na polonijnym, jak i francuskim forum. Nie opisano działalności poszczególnych, ponad sześćdziesięciu organizacji polonijnych wchodzących w skład Domu Polonii, wszak każda z nich ma swój program, który realizuje, często

¹⁷ Opis I Światowego Zjazdu Domów Polskich i Polonijnych i podjęte tam decyzje *vide*: „Echo de la Polonia”, nr 11/2007, wkładka specjalna.

¹⁸ Ch.M. Orpej, *Passeport Généalogique pour la Pologne*, „Gazet@ Beskid” [online, dostęp 23 lipca 2007] <http://www.beskid.com/passeport.html>

pod wspólnym szyldem. O ogromie i ważności działań MDP najlepiej świadczą sami Francuzi.

W trakcie jednej z wcześniejszych imprez towarzyszących Rokowi Polskiemu w Pas-de-Calais Dominique Dupilet, stający na czele Departamentu Pas-de-Calais powiedział: „Wielka część naszej społeczności jest pochodzenia polskiego. Trzeba zrobić wszystko, ażeby w roku 2100 lub 2150, jeśli ktoś będzie poszukiwać tutaj historii swoich polskich przodków, właśnie u nas znalazł całą zachowaną przeszłość tejże emigracji”¹⁹.

¹⁹ „Une grande partie de notre population a des origines polonaises. Il faut qu'en 2100 ou 2150, quand quelqu'un recherche l'histoire de ses ancêtres polonais, il trouve chez nous toute la memoire de cette immigration” (tłumaczenie własne I.H.P.); F. Tourne, *Une feuille de route 2007 chargée au conseil général du Pas-de-Calais*, „La Voixdu Nord”, nr 2217, 10.01.2007, s. 8.

Ewa Rutkiewicz

Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa
Gdańsk

BIBLIOTEKI POLSKIE I ŻYCIE KULTURALNE POLONII W AUSTRALII (RELACJA Z PODRÓŻY)

Na Spotkaniu Bibliotekarzy Polonijnych konieczne wydaje się wyjaśnienie pojęcia POLONIA, nawet, jeśli czyni się to po raz kolejny. *Encyklopedia Polskiej Emigracji i Polonii*, pod red. E. Dopierały, t. 4, P-S, Toruń 2005 wyjaśnia, że POLONIA jest to: „termin nie do końca sprecyzowany, określający polską społeczność na terenie obcego etnicznie państwa. Jest to rodzaj zbiorowości osób polskiego pochodzenia nazywanej tak przez siebie, jak i przez innych. Termin Polonia stosuje się w kontekście uogólniającym i przedstawia genetycznie różne fale emigracyjne, określa całość polskiej grupy etnicznej zamieszkującej poza ziemiami polskim, obejmuje nie tylko emigrantów i ich potomków, ale polskie mniejszości narodowe. Do Polonii można zaliczyć przede wszystkim potomków emigrantów, którzy uznają kraj i państwo swego przebywania, a zarazem związani są w różny sposób z krajem ojczystym. W niektórych miejscach osiedlenia nadaje się specyficzne nazwy grupie polskiej, wynikające z tradycji i form językowych, nie dzieląc Polaków na emigrantów czy polskiego pochodzenia”.

Dr Janusz Rygielski, Prezes Rady Naczelnej Polonii Australijskiej i Nowozelandzkiej, tak charakteryzuje Polonię w Australii (list e-mail z dn.12.05.2007): „W Australii znajdują się 22 kluby lub domy polskie. Różnica polega na tym, że dom polski stanowi własność organi-

zacji społecznej. W rozbiciu na stany wygląda to następująco: Nowa Południowa Walia – 8, Wiktoria – 5, Queensland – 3, Australia Południowa – 2, Australia Zachodnia – 2, Australijskie Terytorium Stołeczne – 2, Tasmania – 1. Jeśli chodzi o liczbę organizacji w danym stanie, to wolałbym, aby na ten temat wypowiedzieli się przedstawiciele stanów. Najliczniejsza Polonia mieszka w Melbourne i Sydney, najmniej liczna na Terytorium Północnym. Zwracam uwagę na fakt, że nie wszystkie organizacje należą do naszej struktury Polonii zorganizowanej. Np. w Wiktorii czterdzieści organizacji należy do Federacji Polskich Organizacji w Wiktorii, natomiast kilka organizacji znajduje się poza federacją (a więc i Radą Naczelną). Liczenie organizacji nie jest zresztą sprawą prostą, bo np. lokalne kółka seniorów w Sydney i Melbourne zarejestrowały się jako osobne organizacje, licząc, że im to pomoże w uzyskaniu dotacji od państwa. Organizacje są nieporównywalne, bardzo duże, np. organizacja harcerska czy kombatanatów, jak i bardzo małe, ale czasami o sporym znaczeniu, jak chociażby Muzeum i Archiwum Polonii Australijskiej. [...] Większość szkół języka polskiego należy do Komisji Oświatowej Polonii Australijskiej, a więc Rady Naczelnej. Mamy też Studium Języka Polskiego na Uniwersytecie Macquarie w Sydney. Wydaje się, że w organizacjach znajduje się nieco więcej kobiet, co wynika z faktu, że członkostwo nadal w dużym stopniu opiera się na powojennej emigracji, a panie, jak wiadomo, żyją dłużej”.

Mój kolejny pobyt w Brisbane i pobliskich miejscach, a także na Tasmanii (w Sorell), miał na celu przede wszystkim odwiedzić przyjaciół, w miarę możliwości charakter turystyczny, a także pozwolił mi na pogłębienie moich zainteresowań, np. zawodowych. Opracowanie tego tekstu jest wynikiem głównie moich spostrzeżeń, obserwacji, niepogłębionych z oczywistych powodów. Ale korzystałam również z literatury: cytowana wcześniej *Encyklopedia Emigracji Polskiej i Polonii*, t. 1-5, Toruń 2003-2005; B. Klukowskiego, *Książnice narodowe świata*, Warszawa 2005; S. Kubowa, *Bibliotekarskie reminiscencje z (Południowej) Australii*, dokument elektroniczny ISBNiK z dn.02.01.1007 oraz prowadzonej korespondencji e-mail z Prezesem RN Australii i Oceanii J. Rygielskim, Ewą Rygielską, jego żoną, która

zajmuje się turystyką, działaczami Polonii, Wandą Horky, Dyrektorem Polskiego Instytutu Historycznego w Australii, jednocześnie pracownikiem naukowym Biblioteki Narodowej w Canberze, oraz z wybranymi bibliotekami polskimi. Należy podkreślić, że nie wszyscy odpowiadali, zarówno z Polski, jak i Australii (np. „Tygodnik Polski”, do redakcji którego telefonowałam dwukrotnie).

Australia, podobnie jak inne kraje anglosaskie, należy do krajów, które najbardziej dbają o jakość usług bibliotecznych. Wyrazem uznania światowej społeczności dla bibliotekarzy australijskich jest fakt, że kraj ten dwukrotnie był gospodarzem corocznych konferencji IFLA oraz to, że aktualnym prezydentem tej wielkiej organizacji jest Alex Byrne, dyrektor Biblioteki Uniwersytetu Technicznego w Sydney. Sieć bibliotek tego kraju tworzą: Biblioteka Narodowa z siedzibą w Canberze, biblioteki państwowe poszczególnych ośmiu stanów, biblioteki uczelni wyższych i biblioteki publiczne.

Biblioteka Narodowa pełni funkcje podobne do większości bibliotek narodowych: archiwizuje piśmiennictwo narodowe, prowadzi działalność naukową, bibliograficzną i wydawniczą, jest wielką biblioteką uniwersalną, ale jednak z naciskiem na nauki humanistyczne i społeczne oraz wspomaga szkolenie bibliotekarzy. Biblioteka w Canberze wzięła też na siebie obowiązek archiwizowania piśmiennictwa azjatyckiego, głównie z rejonu Półwyspu Indyjskiego i krajów Azji Południowo-Wschodniej (cytuję za S. Kubowem). W swoich zbiorach ma książki umieszczane w katalogach online na bieżąco, wydawnictwa ciągłe, kasety video, fotografie, mapy, media elektroniczne i inne. Tematycznie są to przede wszystkim australiana, publikacje rządowe, zbiory główne, zbiory azjatyckie, zbiory Pacyfiku, cymelia i skarby. Posiada obszerną kolekcję publikacji i mikrofilmów w języku chińskim i japońskim.

W Brisbane wybudowano nową Bibliotekę Państwową lub raczej Stanową (State Library of Queensland), mieści się ona w city. Jest to duży, czteropiętrowy, oszklony, nowoczesny budynek, z ruchomymi schodami, w pełni skomputeryzowany. Biblioteka jest odpowiedzialna za gromadzenie i archiwizowanie piśmiennictwa wytworzonego w granicach stanu i jego dotyczącego. Obowiązuje wolny dostęp do

zbiorów. Wypożyczalnia wyposażona jest w dwa stanowiska do samoobsługi: czytelnicy sami oddają książki, odbierają pokwitowania zwrotu, rejestrują wypożyczenia. Pracownicy za kontuarem instruuja, jak należy to zrobić, korzystając z systemu komputerowego. Czytelnicy mają do dyspozycji komputery, telewizory. W bibliotece odbywa się wiele różnorodnych imprez, spotkań autorskich, wystaw, nawet pokazów mody! Można powiedzieć, że biblioteka pełni funkcje ośrodka kulturalno-oświatowego. Czytelnicy biblioteki korzystają też z dobrze przygotowanych przez bibliotekę różnych informatorów o swoich zbiorach, katalogach, imprezach oraz z instrukcji. W Brisbane mieści się też Biblioteka Publiczna. Przeglądając pobieżnie katalogi obu bibliotek, znaleźć w nich można książki w języku polskim lub Polski dotyczących w języku angielskim. W Bibliotece Narodowej znalazłam m.in. *Pamiętniki J.Ch. Paska* wydane w 1968 r., wybór dramatów S. Wyspiańskiego. A w State Library w Brisbane, obok pozycji w katalogu, niedużą półkę książek w języku polskim, a wśród nich naprawdę wszystko: elementarne podręczniki do nauki języka polskiego, przewodniki po Polsce, kilka książek dla dzieci.

Nie charakteryzuję szerzej tych bibliotek, ponieważ w centrum zainteresowania winny być biblioteki polskie w Australii. W Australii nie ma biblioteki, którą można by uznać wyłącznie za polonijną. Biblioteki takie mieszczą się w Domach Polonii. Niestety, często przydzielono im małe pomieszczenia, nie zawsze dobrze oświetlone, a ich zbiory pochodzą z darów i na ogół są to egzemplarze klasyki polskiej, brakuje natomiast literatury współczesnej. Wszyscy pracownicy tych bibliotek pracowali i nadal pracują społecznie i choć nie zawsze są przygotowani fachowo do roli bibliotekarza, to należy docenić zaangażowanie tych ludzi i ich wiarę, że książka polska jest potrzebna.

Biblioteka w Domu Polonii w Brisbane (Milton) posiada ok. 14 tys. książek polskich lub w języku angielskim dotyczących Polski. Ostatnio dokonano zakupu książek z Polski za blisko trzy tysiące dolarów. Informacje o czasie pracy Biblioteki Polonii oraz wykaz nabytków zamieszczany jest na łamach czasopisma „Biuletyn. Magazyn Polonii w Queensland”. Cytuję tę informację w całości, została ona wydruko-

wana w vol. 58 nr 10 tego czasopisma: „Zapraszamy do Biblioteki w Polskim Domu. Oto tytuły najnowszych pozycji: *Pamięć i tożsamość*, *Podróże z Herodotem*, *Sprawa honoru*, *Powstanie 44*, *Autobiografia*, *Donos na Wojtyłę*, *Śmierć w Breslau*, *Widma w mieście Breslau*, *Codziennik*, *Najgorszy*, *Wojna polsko-ruska*, *Kawały*, *Dwanaście*, *Polactwo*, *Rzeczpospolita kłamców*, *Co z tą Polską*, *Mini wykłady o maxi sprawach*, *13 bajek królestwa Lailonii dla dużych i małych oraz inne bajki*, *Z głowy*, *Baltazar-Autobiografia*, *Nigdy w życiu*, *Serce na temblaku*, *Ja wam pokażę*, *Paw Królowej*, *Cesarz*, *Koniec świata w mieście Breslau*. W kwietniu Biblioteka spodziewa się około 150-ciu nowych polskich książek. Biblioteka czynna jest w środy: 6⁰⁰ pm-7⁰⁰ pm i w piątki: 4⁰⁰ pm-7⁰⁰ pm”.

Ważna jest też współpraca bibliotek polskich z bibliotekami australijskimi w zakresie wymiany publikacji. O tę współpracę zapytałam tylko kilka bibliotek:

- Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego prowadziła wymianę z National Library of Australia w Canberrze. W zamian za „Zeszyty Naukowe UG Geografia i Oceanografia” otrzymywała „Sea Transport Statistics i Port Authority Cargo Movement” (wymiana zakończyła się w 1989 r.). Obecnie wysyła „Oceanological and Hydrobiological Studies”, pismo wydawane w języku angielskim, zamieszczone na liście filadelfijskiej, do Library University of New England w Armidale, sporadycznie otrzymując w zamian różne publikacje.
- Biblioteka Politechniki Wrocławskiej prowadziła wymianę do roku 2003 z Biblioteką Univeristy of Queensland w Brisbane. Wymianę zakończono z powodu braku rekompensaty (zob. list Małgorzaty Kuzieli z dn. 10.05.2007).
- Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego w e-mail z dn. 14 czerwca 2007 odpowiedziała listem Elżbiety Zygmuntowicz z Działu Wymiany Zagranicznej: „Na dzień dzisiejszy nie prowadzimy wymiany z bibliotekami na terenie Australii. W przeszłości współpracowaliśmy z: 1) Australia National University – wymiana zakończona w 1984 r., 2) Polish Historical Societ in Australia – wymianę zakończono w 1990 r., 3) Commonwealth Scientific and Industrial Research

- Organization Central Library – wymiana zakończona w 1992 r., 4) National Library of Australia – wymianę zakończono z ich inicjatywy w 1995 r. z uwagi na zainteresowanie National Library of Australia materiałami publikowanymi w krajach azjatyckich. Wymiana z każdą z tych bibliotek obejmowała około dziesięciu publikacji rocznie”.
- Biblioteka Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie nie utrzymuje kontaktów wymiennych „z uniwersytetami w Australii, ostatnie kontakty mieliśmy w latach siedemdziesiątych”, odpowiada Magdalena Katyńska z Sekcji Gromadzenia Zbiorów Obcych, dodając: „W tej części świata współpracujemy z University of Canterbury Nowa Zelandia” (list e-mail z dn. 11.05.2007).
 - Kamila Maj listem z dn. 11.05.2007 odpowiedziała, że Biblioteka Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu prowadzi wymianę z University of New South Wales Law Library w Sydney.
 - Biblioteka Narodowa w Warszawie nie odpowiedziała na zapytanie o współpracę w zakresie wymiany publikacji.

Istotna jest też rola prasy. Popularne w Australii są obecnie „Tygodnik Polski” wydawany od wielu lat, obecnie w Melbourne, „Kurier Zachodni” oraz biuletyny, które pełnią ważną rolę w lokalnych społecznościach polonijnych, i inne niskonakładowe wydawnictwa periodyczne. Wspomniany już „Biuletyn. Magazyn Polonii w Queensland”, ukazujący się od długiego czasu, wywiera znaczny wpływ na życie Polonii australijskiej.

W Domu Polonii w Brisbane (Milton) mieści się też Polskie Archiwum i Muzeum w Queensland, którego zadaniem jest gromadzenie, opracowanie i dokumentowanie historii emigracji polskiej w Queensland. Wykorzystałam swój pobyt w Brisbane i przedstawiłam toruńskie wydawnictwo Oficyna Kucharski i starałam się zachęcić Polaków, by zechcieli historię swego życia na emigracji, swoje noty biograficzne przesłać także do Polski.

Domy Polonii prowadzą szeroko pojętą działalność kulturalną i oświatową, choć nie zawsze mogą liczyć na żywy odzew z Polski. Anna Curtis zajmująca się organizowaniem życia kulturalnego na terenie Queensland, na moje pytanie o formy spotkań kulturalnych czy wieczoro-

rów autorskich odpowiedziała: „Niestety, tu w Brisbane takich wieczorów nie ma. Nikt z Polski nie okazał żadnego zainteresowania. Bardzo trudno jest znaleźć kontakty z polskimi artystami. Może przyjeżdżają do Sydney albo Melbourne. Tam jest dużo więcej Polaków [...]” (list e-mail z dn. 08.05.2007). Wcześniej wielu artystów, muzyków, aktorów z Polski przyjeżdżało do Brisbane, Polonia tłumnie wykupywała bilety na przedstawienia, ale w ostatnich latach nie ma możliwości finansowych na kontynuację współpracy kulturalnej. „Tygodnik Polski” z 21.03.2007 informował o koncertach Chóru Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu w różnych miejscach w Australii i o wystawie łódzkiej malarki i graficzki Anny Szyło. Jednak artyści i pisarze z Polski docierają do Polonii australijskiej, wykorzystując kontakty prywatne, jak na przykład Małgorzata Sokołowska, towarzysząca mi w ostatniej podróży. W numerze 10 „Biuletynu” z 2007 r. ukazało się *Zaproszenie na wieczór autorski z Panią Małgorzatą Sokołowską, autorką książek o Gdyni*. Spotkanie było bardzo udane i w następnym numerze „Biuletynu” zamieszczono obszerną, interesującą relację z tego wieczoru.

Bywa jednak tak, że to pisarze z Australii prezentują swój dorobek autorski najpierw w Polsce. Przykładem jest Maria Agoston, poetka, laureatka wielu konkursów literackich w Australii. Jej utwory drukowano w publikacjach Związku Pisarzy Wielokulturowych w Queensland. Poetka mieszka w Brisbane, wydała dwujęzyczny – po polsku i angielsku – zbiór wierszy pt. *A Gift for you – Dla Ciebie w prezencie*. Poetka urodzona w Polsce, w Nysie, zorganizowała sama swój wieczór autorski także w Milton w Domu Polonii 21 października 2005 r.

Kontakty z Polską i Australią utrzymywane są też przez turystykę. Píše o niej W.W. Gaworecki (*Turystyka*, wyd. 5 zm., Warszawa 2007 s. 53-55): „Wykształciła się turystyka polonijna. Jest ona odmianą turystyki etnicznej i nadaje obecnie nowy model stosunków Polonii z krajem. Emigracja lat osiemdziesiątych stanowi nową jakość kulturalną, tworzoną w innych warunkach, innych systemach myślenia i innym otoczeniu. Z punktu widzenia promocji turystyki polonijnej jakość ta sprawia, że konieczne jest nowe spojrzenie na turystę polonijnego, który reprezentuje już inne motywacje i zainteresowania. Istot-

ne ma być stworzenie i utrzymywanie ciągłości kulturowej. Roli turystyki polonijnej w umacnianiu kontaktów z Polonią można upatrywać przede wszystkim w kontaktach rodzinnych. Trzeba nadmienić, że około 5 mln dorosłych obywateli Polski ma krewnych za granicą. Duże możliwości rozwoju turystyki polonijnej istnieją na płaszczyźnie kulturalnej (np. udostępnianie na rynku krajowym dzieł tworzonych na emigracji, obecność twórców emigracyjnych w kraju). Ważna jest rola turystyki polonijnej w procesie dyfuzji elementów kultury w zakresie turystyki profesjonalnej, np. lekarzy, inżynierów, naukowców, dziennikarzy czy nauczycieli [...]”. Ponadto ze strony zarówno polskich, jak i australijskich biur podróży oferowana jest turystyka o charakterze przygodowym, poznawczym, wyjazdy dostosowane terminami i opracowaniem tras i obiektów, imprez do indywidualnego klienta i jego wymagań. Polskie biura turystyczne organizują też wyjazdy w celu nauki języka angielskiego. Swoje oferty pozyskiwania studentów zamieszczają różne publikacje (zob. *Studia na świecie*, Warszawa 2004), oferty są także na stronach internetowych polskich i australijskich.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie kontaktów Polski z Australią i Australii z Polską w różnorodnych aspektach. Nie są poparte żadnymi badaniami naukowymi, są wrażeniami z podróży spisanyymi na gorąco, obserwacjami najbardziej mnie interesujących przejawów kulturalnej wymiany między Polską a Polonią. Jako pracownik Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego przez ponad dwadzieścia lat zajmowałam się wymianą publikacji. Śledząc tę formę współpracy mojej biblioteki i korzystając z informacji na ten temat przekazywanych przez inne biblioteki, sądzę, że jedną z przyczyn tego stanu może być szybko rosnąca fala emigracji z Azji Południowo-Wschodniej i ukierunkowanie się bibliotek australijskich na realizację potrzeb nowych emigrantów. Nie bez znaczenia mogą być też finanse, bo jak pisze w swoim, cytowanym już liście W. Horky: „[...] 5.000 kilometres [!] [...] fly costs [...] \$ 1000 [...]”. W Polsce coraz bogatsza staje się jedynie wąska grupa ludzi, która częściej ponure i zimne miesiące jesienno-zimowe spędza w Australii, może więc w przyszłości szersze kontakty rozwiną się właśnie poprzez turystykę, zwłaszcza wśród młodych ludzi.

Stefan Władysiuk

Biblioteka Polska im. Wandy Stachiewicz
Montreal, Kanada

BIBLIOTEKA POLSKA IM. WANDY STACHIEWICZ PRZY UNIWERSYTECIE MCGILL W MONTREALU I JEJ DZIAŁALNOŚĆ

Biblioteka założona została wraz z Instytutem w 1943 r. przy Uniwersytecie McGill w Montrealu. Jest unikatową placówką wśród instytucji polonijnych na terenie Ameryki Północnej. Znajduje się przy renomowanym uniwersytecie, zaliczanym do wiodących w Kanadzie i należącym do 25 najlepszych uniwersytetów na świecie. Biblioteka im. Wandy Stachiewicz jest jednocześnie biblioteką publiczną, służącą Polonii montrealskiej. Jestem jej bibliotekarzem i pragnę Państwu przybliżyć jej dokonania w ciągu sześćdziesięciu lat oraz pokazać znaczenie dla polskiej kultury i nauki.

POLSKI INSTYTUT NAUKOWY W KANADZIE – JEGO GENEZA I DZIAŁALNOŚĆ

W 1942 r. w Nowym Jorku, polscy naukowcy, którzy znaleźli się na kontynencie amerykańskim jako uchodźcy wojenni, z prof. Oskarem Haleckim założyli Polski Instytut Naukowy w Ameryce (Polish Institute of Arts and Science in America – PIASA). Instytut miał być na emigracji odpowiednikiem Polskiej Akademii Umiejętności

w Krakowie. Prof. O. Halecki, znany historyk przedwojennego Uniwersytetu Warszawskiego, bywał często w Montrealu, gdzie wykładał historię Europy Wschodniej na francuskojęzycznym Uniwersytecie de Montreal, nawiązał kontakt z garstką polskich profesorów rzuconych losami wojennymi do Kanady. To oni w 1943 r. z poparciem prof. O. Haleckiego stworzyli oddział kanadyjski PIASA, który później, z inicjatywy długoletniego prezesa prof. Tadeusza Romera, zmienił nazwę na Polski Instytut Naukowy w Kanadzie, z sekcjami w Ottawie, Toronto i Vancouver. Celem kanadyjskiego oddziału było stworzenie forum dla coraz liczniejszej grupy intelektualistów polskich w Kanadzie oraz nawiązanie stosunków z odpowiednimi grupami kanadyjskimi. Za pośrednictwem działalności oddział miał szerzyć prawdę o Polsce, jej historii i kulturze, w okresie, gdy informacje były zniekształcane i niszczone w kraju przez okupantów.

Od początku swego istnienia oddział, popularnie zwany Instytutem Polskim, miał poparcie wielu uczonych kanadyjskich uczelni. Wśród nich wyróżniał się powszechnie znany neurochirurg Wilder G. Penfield, profesor Uniwersytetu McGill oraz założyciel i dyrektor światowej sławy Montrealskiego Instytutu Neurologicznego. Od czerwca 1938 r. był zagranicznym członkiem korespondentem Wydziału Lekarskiego Polskiej Akademii Umiejętności. Z tej racji W.G. Penfield przejął nieoficjalny patronat nad nowopowstałą polską instytucją, aktywnie włączając się w początkową fazę organizacyjną Instytutu Polskiego. Przede wszystkim starał się o poparcie swojego uniwersytetu dla polskiej inicjatywy. Ważną rolę w założeniu kanadyjskiej sekcji PIASA w Montrealu odegrał też polski konsul generalny Rzeczypospolitej Polskiej w Montrealu, dr Tadeusz Brzeziński (ojciec Zbigniewa), który miał liczne kontakty z kanadyjskim środowiskiem intelektualnym, angielskim i francuskim. Niezmiernie ważną dla dalszej działalności i długoletniej egzystencji nowej polskiej placówki kulturalnej była rezolucja rady senackiej McGill dotycząca udzielenia Instytutowi Polskiemu przywilejów uniwersyteckich oraz udostępnienia siedziby na terenie uczelni. Początkowo był to niewielki pokój na przeciw gabinetu rektora uniwersytetu, ale po kilku przeprowadzkach

Instytut od 1964 r. ma stałą siedzibę w stylowej, trzypiętrowej kamienicy, w centrum miasta, na obrzeżach zabudowań uniwersyteckich. Instytut Polski uważany jest za afiliowany przy Uniwersytecie. Jest organizacją niezależną od władz uczelni, zrzeszającą przeważnie Kanadyjczyków polskiego pochodzenia, jednak od początku swego istnienia honorowym prezesem Instytutu Polskiego jest zawsze kolejny rektor Uniwersytetu McGill. Od 1989 r. Instytut koncentruje się na promowaniu polskiej kultury w Kanadzie oraz zaspokajaniu intelektualnych potrzeb polsko-kanadyjskiego społeczeństwa. Działalność Instytutu to także organizacja licznych konferencji i spotkań. Ostatnia zorganizowana konferencja międzynarodowa, ciesząca się dużym zainteresowaniem, poświęcona była życiu i twórczości Brunona Schulza.

Biblioteka im. Wandy Stachewicz – Biblioteka Polska w Montrealu jest na pewno najważniejszym osiągnięciem Instytutu Polskiego. W 1943 r. była to zaledwie maleńka kolekcja książek dla członków Instytutu. Od 1950 r. biblioteka zmieniła swój charakter, przekształcając się właściwie w dwie instytucje – bibliotekę akademicką służącą naukowcom i studentom zainteresowanym polskimi problemami oraz bibliotekę wypożyczającą swoje zbiory Polonii. Stale powiększający się księgozbiór, liczący obecnie ponad 40 tys. tomów, zawiera przede wszystkim książki z dziedziny literatury, historii, filozofii, sztuki i religii. Większość materiałów jest w języku polskim, ale prace dotyczące Polski pisane przez polskich autorów w języku francuskim lub angielskim też stanowią znaczną część księgozbioru. W czytelni biblioteki jest ponad sto tytułów periodyków i gazet w języku polskim, publikowanych na całym świecie. W ostatnich latach rocznie wypożycza się czytelnikom około 18 tys. książek.

Od samego początku Biblioteka Instytutu była specjalną troską Wandy Stachewicz, która była założycielką, wieloletnim dyrektorem i kustoszem księżnicy. Pod jej kierownictwem pracowało społecznie – z wielkim oddaniem i entuzjazmem – wiele osób, przyczyniając się do rozwoju świetności biblioteki. Wyłączną zasługą W. Stachewicz jest fakt, że Biblioteka Instytutu Polskiego w Montrealu stanowi obe-

nie największą polską bibliotekę na kontynencie amerykańskim i czołową polsko-kanadyjską instytucję. Dlatego też członkowie Instytutu zdecydowali na corocznym zebraniu w 1984 r. o nadaniu bibliotece imienia Wandy Stachewicz. Nie sposób, po ponad sześćdziesięciu latach, wymienić wszystkie osoby, które pracowały ochotniczo w bibliotece przez długie okresy. Ich ofiarna praca warunkowała jej istnienie. Trzeba tu jednak wspomnieć o niezwykle wkładzie w rozwój biblioteki dr Olgi Krzyczkowskiej, która była odpowiedzialna przez pierwsze 35 lat za dobór księgozbioru. Jeździła często do Polski, nawet w okresie, kiedy było to wielką rzadkością. Wykorzystywała okoliczność, że jej mąż był wysokim urzędnikiem stowarzyszenia linii lotniczych IATA, i zorganizowała w Polsce sieć znajomych osób dbających, aby odpowiednie wydawnictwa krajowe docierały do Kanady prywatnymi drogami. W Bibliotece Instytutu Polskiego nawet funkcja dyrektora jest funkcją społeczną, od 1986 r. pełni ją profesor neurologii Hanna Pappius. Ja sprawuję jedyny płatny etat bibliotekarza. Jestem związany z Biblioteką Polską od ponad 25 lat, najpierw jako wolontariusz, a w 1985 r. stałem się odpowiedzialny za prowadzenie tej placówki. Ukończyłem w 1978 r. Uniwersytet Gdański ze specjalnością: Wiedza o książce oraz Uniwersytet Concordia w Montrealu, na którym uzyskałem w 1995 r. „Diploma in Library Studies”.

Biblioteka Polska w Montrealu jest aktywnym członkiem Stałej Konferencji Archiwów, Muzeów i Bibliotek na Zachodzie, organizacji będącej wspólną płaszczyzną działania wszystkich znaczących polskich instytucji kulturalnych na Zachodzie, z Biblioteką Polską w Paryżu na czele. Bierzymy udział w corocznych konferencjach, a nasza placówka odpowiedzialna jest za prowadzenie strony internetowej konferencji (www.biblioteka.info/mabpz).

Podczas trwania ustroju komunistycznego Biblioteka Polska nie utrzymywała z Polską żadnych kontaktów, mimo licznych rządowych ofert. Prowadziła natomiast wymianę publikacji z Biblioteką Narodową, Biblioteką Jagiellońską, Biblioteką Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Biblioteką Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Odwiedzali ją profesorowie KUL i UJ, osoby związane z opozycją

polityczną przed rokiem 1980, a potem w okresie stanu wojennego biblioteka aktywnie wspierała Solidarność, umożliwiając przyjeżdżającym polskim działaczom kontakty ze środowiskiem polonijnym i dając okazję do prezentowania innego, niż oficjalne w PRL, stanowiska politycznego i społecznego. Przyjeżdżający chętnie korzystali z bogatego księgozbioru biblioteki, zwłaszcza z literatury niedostępnej w kraju. Po 1989 r. kontakty z Polską znacznie się ożywiły. Bardzo cenne są dla Biblioteki Polskiej kontakty i wielka pomoc ze strony Biblioteki Narodowej w Warszawie i Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Obie te instytucje przyczyniły się do wydania katalogu zbiorów Biblioteki Polskiej pt. *Grafika polska 1918-1939*, naukowo opracowanego trójjęzycznego albumu zawierającego prace czterdziestu czołowych polskich artystów grafików, które są częścią zbiorów ikonograficznych biblioteki. Na wydanie *Grafiki polskiej* wyłożyło też środki finansowe Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”. Kolejna publikacja, monografia *Polskie groby na Cmentarzu w Saint Sauveur des Monts* jest dotowana przez Radę Pamięci Walk i Męczeństwa w Warszawie. Biblioteka Polska ze swej strony zaopatruje Bibliotekę Narodową w Warszawie w kanadyjskie polonika oraz rozsyła swoje wydawnictwa do wielu bibliotek w Polsce, które wzruszone dziękują za otrzymane dary.

Z prawdziwą satysfakcją trzeba stwierdzić, że osiągnięcia Polskiego Instytutu Naukowego w Kanadzie i Biblioteki im. Wandy Stachewicz są obecnie uznawane w Polsce. W 1999 r. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej przyznało instytutowi i bibliotece odznakę „Zasłużony dla Kultury Polskiej” za wieloletnie i owocne propagowanie sztuki i kultury polskiej za granicą. W 2001 r. Poczta Polska wyemitowała serię znaczków upamiętniających kulturalne instytucje emigracyjne, jeden z nich poświęcony jest placówkom kanadyjskim. W 2007 r. obie polonijne instytucje w Montrealu otrzymały „Medal Pro Memoria” przyznawany przez Kierownika Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych za wybitne zasługi w utrwalaniu pamięci o ludziach i czynach w walce o niepodległość Polski podczas II wojny światowej i po jej zakończeniu.

Podstawy materialne istnienia i działania Biblioteki Polskiej umacniały się powoli. Na początku jej istnienia budżet kanadyjskiej sekcji Polskiego Instytutu był minimalny, opierał się wyłącznie na drobnej subwencji Rządu Polskiego w Londynie. Po uznaniu przez aliantów rządu komunistycznego w Warszawie instytut został bez żadnego stałego wsparcia finansowego. W latach sześćdziesiątych pozwoliły bibliotece przetrwać ten bardzo trudny dla niej okres dary indywidualne. Od 1982 r. biblioteka otrzymuje też doroczną dotację od zarządu miasta Montreal, wystarczającą na częściowe pokrycie wynagrodzenia bibliotekarza. Stała modernizacja i rozwój biblioteki możliwe są dzięki poparciu Polonii z całej Kanady. Społeczność polsko-kanadyjska wspiera bibliotekę, odpowiadając pozytywnie i ofiarnie na tradycyjny już od 1986 r. doroczny jesienny apel. Można powiedzieć, że Biblioteka Polska w Montrealu stoi obecnie na trzech solidnych filarach. Pierwszy filar to czołowy kanadyjski Uniwersytet McGill, któremu zawdzięczamy nie tylko pomieszczenie, ale też specjalne uznanie w środowisku bibliotek akademickich. Drugim filarem jest kilka już generacji osób pracujących w bibliotece społecznie, z wielkim oddaniem i entuzjazmem. Trzeci filar stanowi Polonia kanadyjska, która przez ostatnie dwadzieścia lat regularnie finansuje bibliotekę.

Biblioteka Polska funkcjonuje w dużym systemie bibliotek Uniwersytetu McGill, który ma 21 wydziałów, oferuje studentom ponad trzysta programów studiów na poziomie undergraduate i graduate. Kolekcja bibliotek Uniwersytetu liczy ponad sześć milionów dokumentów, z czego ponad dwa miliony stanowią książki, kolejne dwa miliony to mikroformy, a książek w wersji elektronicznej jest prawie milion. Zbiory czasopism w wersji papierowej liczą prawie 14 tys. jednostek, a czasopism elektronicznych ponad 38 tys. Zbiory ułożone są zgodnie z zasadami klasyfikacji Biblioteki Kongresu, obowiązuje wolny dostęp do półek. Prawie wszystkie zbiory objęte są katalogiem online. Warto tu dodać przydatną dla bibliotekarzy informację, że w 1999 r. Uniwersytet McGill przeszedł z systemu Notis na Aleph 500, uznając, że skuteczniej oddaje on, według słów dyrektora Biblioteki Uniwersytetu, „international aspects of our university”.

Polityką Biblioteki Uniwersytetu było zawsze maksymalne wyjście naprzeciw potrzebom swoich użytkowników – profesorów i studentów, co wyraża realizacja następujących usług: 1) studenci zawsze mogą prosić o ekspresowe skatalogowanie nowych nabytków, 2) w czasie sesji egzaminacyjnych biblioteka bywa otwarta dla studentów całą dobę, 3) wprowadzona została możliwość tzw. czatu z bibliotekarzem, w czasie sesji informacja naukowa czynna jest do późnych godzin nocnych. Biblioteki w systemie uniwersytetu dysponują ponad 580 terminalami dla czytelników i wszystkie są „strefami bezprzewodowego Internetu”.

Biblioteka Polska, należąca do systemu bibliotek uniwersytetu, w zakresie serwisu musi wychodzić naprzeciw oczekiwaniom swoich czytelników. Mimo że na Uniwersytecie McGill nie ma katedry polonistyki (próby jej uruchomienia nie powiodły się z powodu wysokich ze strony uczelni wymagań finansowych), to zainteresowanie Polską jako jednym z państw Europy Środkowej jest ciągle żywe. Głównymi użytkownikami zbiorów Biblioteki Polskiej są profesorowie i studenci takich departamentów (wydziałów), jak: Russian and Slavic Department, wydziały Historii, Nauk Politycznych czy Studiów Żydowskich. Stąd wielkie starania Biblioteki Polskiej o nabytki z zakresu polskiej historii i literatury w języku francuskim i angielskim. Katalog Biblioteki Polskiej zawiera opisy ponad 40 tys. dzieł. Książki naukowe, które mogą być przydatne studentom i profesorom (nawet wydane w języku polskim), od 1986 r. wprowadzane są do katalogu bibliotek Uniwersytetu McGill (MUSE), i tym samym są dostępne w Internecie. Katalogowaniem zajmuje się wykwalifikowany, zawodowy bibliotekarz, a koszty opracowania dokumentów obciążają budżet Biblioteki Polskiej. Opisów z adnotacją, że książka znajduje się w Polish Institute Library, jest obecnie już około 15 tys. Wprowadzone do katalogu uniwersyteckiego książki z Biblioteki Polskiej są dostępne dla wszystkich zainteresowanych w Kanadzie; można je wypożyczać poprzez sieć wypożyczeń międzybibliotecznych bibliotek uniwersyteckich i publicznych.

Biblioteka Polska bardzo szybko zorientowała się w korzyściach, jakie niesie Internet. Dzięki temu, że funkcjonuje w sieci bibliotek

uniwersyteckich, dostęp do Internetu uzyskała już w końcu lat osiemdziesiątych. Wówczas wielką nowością i rewelacją wśród czytelników biblioteki była pierwsza polska gazeta komputerowa „Donosy”, wysyłana przez pocztę elektroniczną od 1989 r. Codziennie była przede mną drukowana z Internetu, rozsyłana faksem, a także wykładana w czytelni biblioteki. Pierwsza wersja strony internetowej biblioteki powstała już w 1995 r. i tu warto dodać, że w 2002 r. strona www biblioteki uzyskała nagrodę specjalną przewodniczącego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w konkursie na najlepsze strony internetowe bibliotek w kategorii „Biblioteki polskie poza granicami kraju”. Dzięki stronie internetowej napływają do biblioteki pytania z całego świata. Dotyczą głównie Polonii kanadyjskiej, spraw Kanady, zdarzają się też poszukiwania członków rodzin z emigracji wojennej i solidarnościowej. Nierzadkie są zapytania, w jaki sposób można wyjechać do Kanady i dobrze się w niej urządzić.

W celu umożliwienia czytelnikom wolnego dostępu do Internetu w 2006 r., dzięki subwencji Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, zakupiono do Biblioteki Polskiej pięć nowoczesnych komputerów IBM. Uniwersytet McGill pokrył koszt podłączenia do systemu Biblioteki Głównej uczelni, co umożliwiło Bibliotece Polskiej i jej użytkownikom dostęp do licznych zaprenumerowanych czasopism i baz danych. Trzy stanowiska komputerowe są dostępne w czytelni; jest to wygodne zarówno dla studentów uczelni, jak i gości przybywających z Polski, kontynuujących pracę naukową. Studenci Uniwersytetu McGill polskiego pochodzenia zaglądają do czytelni Biblioteki Polskiej wtedy, gdy w Bibliotece Głównej uczelni są kolejki do stanowisk komputerowych. W jesieni 2007 r. Biblioteka Polska planuje zorganizować dla czytelników, zwłaszcza starszych, bezpłatny kurs obsługi komputera i Internetu.

W ciągu sześćdziesięciu lat działalności Biblioteka Polska mocno wrosła w pejzaż Polonii montrealskiej. Zaspokaja w dużej mierze potrzeby intelektualne Polonii i jest niewątpliwie wizytówką jej osiągnięć kulturalnych. W programie pobytu znanych osób w Montrealu zawsze jest planowana wizyta w Bibliotece Polskiej. W 1969 r.

odwiedził Bibliotekę krakowski kardynał Karol Wojtyła, wśród gości Biblioteki byli też laureaci Nagrody Nobla – Lech Wałęsa i Czesław Miłosz. Bibliotekę odwiedzają nie tylko wielcy i sławni. Przyjeżdżające z Polski do swoich dzieci matki, odwiedzające wnuki, bardzo często kierują swoje kroki do Biblioteki, wypożyczają książki i chwają biblioteczne zbiory, które są według ich słów o wiele bogatsze niż księgozbiory bibliotek publicznych w kraju. Okazuje się, że biblioteka kupuje, w miarę swoich możliwości, prawie wszystkie polskie nowości wydawnicze.

Biblioteka Polska traktowana jest przez społeczność polonijną w Montrealu jako „nasza biblioteka”. Najlepszym dowodem tej aprobaty jest poparcie finansowe, której Polonia udziela bibliotece jesienią każdego roku. Od ponad ćwierćwiecza Biblioteka Polska stawia sobie szczytny cel, aby zebrać od osób prywatnych kwotę nie mniejszą niż 25 tys. dolarów. Tylko raz w ciągu minionych lat kwota była mniejsza, zwykle zbiórka przynosi więcej niż 30 tys. Przyjął się też wśród Polonii zwyczaj niekupowania kwiatów na ceremonie pogrzebowe, znajomi i przyjaciele zmarłego przekazują pieniądze w darze Bibliotece Polskiej, zwykle są to kwoty od 1 do 2,5 tysiąca dolarów.

Ten dobry wizerunek biblioteka zawdzięcza swojej wyteżonej pracy i aktywnej współpracy z mediami polonijnymi – radiem i ukazującym się miesięcznikiem „Biuletyn Polonijny”, w którym jest stała rubryka „Na półce z książkami – Nowości Biblioteki Polskiej w Montrealu”. Biblioteka przyciąga też dzieci i młodzież ze szkół sobotnich, prezentując im pracę biblioteki, oraz organizuje sprzedaż książek podczas kiermaszów polonijnych. W gościnnych progach biblioteki mają miejsce także spotkania młodych naukowców z fundacji polonijnych. Biblioteka jest miejscem przepojonym polskością, żyjącym nią i przyciągającym nie tylko starsze, ale i młode pokolenie. Pozwala to Bibliotece Polskiej patrzeć z optymizmem w przyszłość, pomimo że współczesność stanowi dla bibliotek wielkie wyzwanie.

Elżbieta Zielińska-Sutáné
Országos Idegennyelvű Könyvtár
Budapest, Węgry

ORSZÁGOS IDEGENNYELVŰ KÖNYVTÁR – OGÓLNOKRAJOWA BIBLIOTEKA JĘZYKÓW OBCYCH W BUDAPESZCIE

Ogólnokrajowa Biblioteka Języków Obcych mieści się w samym sercu Budapesztu, w starym budynku przy równoległej do Dunaju ulicy Molnar. Ten wspaniały budynek powstał pod koniec 1897 r. jako siedziba Koła Katolickiego w Budapeszcie i od tego czasu do 1947 r. służył celom kulturalnym Koła. W przepięknej sali balowej (12 m szer., 25 m dł. i 12 m wys.) odbywały się odczyty, spotkania towarzyskie, kulturalne, muzyczne, także wiele koncertów dobroczynnych. To tutaj podczas II wojny światowej zorganizowano wiele koncertów i odczytów na rzecz polskich uchodźców na Węgrzech, o czym wielokrotnie donosiły „Wieści Polskie”¹.

Biblioteka powstała w marcu 1956 r. jako Państwowa Biblioteka im. M. Gorkiego. Jej podstawę stanowiły zbiory trzech bibliotek z księgozbiorami w języku rosyjskim. W styczniu 1957 r. biblioteka wprowadziła się do budynku przy ul. Molnar 11. Niestety, w wyniku wpływów socjalistycznego ujednoczenia architektury w 1969 r. budynek otrzymał modną wówczas fasadę mozaikową, pozbawiono go wszelkich ozdób, balkonów i paradyjnej bramy wejściowej. Ogromny

¹ „Wieści Polskie”, czasopismo uchodźców polskich na Węgrzech, wychodziło regularnie od listopada 1939 do marca 1944 r.

kontrast między wyglądem zewnętrznym a wnętrzem jest dzisiaj dużą niespodzianką dla wszystkich, którzy odwiedzają bibliotekę.

Nowo powstała biblioteka nie pasowała do węgierskiego systemu bibliotecznego i nie wytworzyła początkowo jasnych przepisów dotyczących profilu zbiorów. Z tego też powodu do biblioteki trafiały ogromne ilości dokumentów, a jedynym kryterium ich przyjmowania było to, że były to wydawnictwa drukowane cyrylicą. Miało to również i dobre strony, gdyż biblioteka wzbogaciła się wówczas o literaturę wycofaną decyzją cenzury radzieckiej, jak też o książki w języku rosyjskim wydawane na Zachodzie. Ciekawym zadaniem byłoby zbadanie różnych krętych dróg, którymi w latach pięćdziesiątych, sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ta oceniana literatura trafiała do biblioteki.

Odwilże polityczne, ale przede wszystkim zmiana zapotrzebowania czytelników i nowe wyzwania, jakim biblioteka starała się sprostać, doprowadziły do poszerzenia profilu, wzbogacenia usług bibliotecznych, przesunięcia akcentu na jakość zbioru i usług. Sprawily wreszcie, że biblioteka z publicznej stała się biblioteką fachową o zasięgu ogólnokrajowym. W 1990 r. postanowiono o zmianie nazwy biblioteki na bardziej odpowiadającą profilowi jej zbiorów i przyjęto miano Országos Idegennyelvű Könyvtár – Ogólnokrajowa Biblioteka Języków Obcych. W ubiegłym roku biblioteka obchodziła swoje pięćdziesiąte urodziny.

Obecnie biblioteka należy do największych bibliotek specjalistycznych na Węgrzech i obok Biblioteki Węgierskiej Akademii Nauk, Biblioteki Parlamentu czy Ogólnokrajowej Biblioteki Pedagogicznej stanowi widoczną placówkę kulturalną i naukową. I podobnie, jak inne ogólnokrajowe instytucje kulturalne, podlegała do grudnia 2006 r. bezpośrednio Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego Węgier². Został też określony profil gromadzenia zbiorów; biblioteka gromadzi dokumenty z szeroko pojętych nauk humanistycznych oraz obcoję-

² Od 2007 r. biblioteka podlega, wraz z innymi ogólnokrajowymi instytucjami (12 muzeów i 3 biblioteki), tzw. instytucji gestora, gdzie niektóre podobne działania realizowane są wspólnie i mają też wspólną administrację.

zyczne dokumenty oryginalne, nie gromadzi natomiast w szerszym zakresie przekładów literatury. Podstawę zbiorów biblioteki stanowią:

- dzieła pisarzy XX i XXI wieku w językach oryginalnych, jeśli zdarzają się tłumaczenia, to tylko na język węgierski lub przekłady literatury nieeuropejskiej i z tzw. małych języków na angielski, francuski, niemiecki lub rosyjski;
- literatura węgierska wydawana w kraju i poza granicami;
- tzw. klasyka literacka, czyli najważniejsze utwory literackie ze wszystkich obszarów językowych;
- historia literatury i nauka o literaturze;
- literatury klasyczne;
- literatura językoznawcza i podręczniki do nauki języków obcych;
- muzyka XX i XXI wieku i dzieła muzyki klasycznej;
- literatura zamieszkałych na Węgrzech trzynastu mniejszości narodowych;
- wszystkie opracowania i dokumenty dotyczące mniejszości na Węgrzech;
- literatura z zakresu historii;
- encyklopedie i leksykony powszechne oraz specjalistyczne;
- literatura z zakresu kultury, sztuki, filozofii, etnografii, folkloru, sztuki ludowej, muzyki ludowej, antropologii kultury, mediów itp.

Biblioteka posiada obecnie ponad 350 tys. dokumentów w 147 językach, w tym ponad 6 tys. w języku polskim. Około 80% dokumentów można wypożyczyć poza obręb biblioteki, z pozostałych zbiorów użytkownicy korzystają w czytelniach. Każdy większy obszar językowy ma w bibliotece swojego referenta, który jest odpowiedzialny za księgozbiór w danym języku, jego rozwój i ewentualną selekcję. To referent, studiując czasopisma i najnowsze informacje, bada rynek książki i pojawiające się na danym obszarze językowym wydawnictwa, ustala listę zakupów. Referenci decydują również o tym, czy ofiarowane bibliotece książki zostaną przyjęte do zbiorów. Biblioteka dokonuje zakupów za pośrednictwem węgierskich i zagranicznych kolporterów lub bezpośrednio za granicą w wydawnictwach lub firmach handlujących książkami i czasopismami. Trzon zbiorów biblio-

teki stanowią dokumenty z XX i XXI wieku, można więc powiedzieć, że biblioteka pokazuje współczesne trendy oraz kierunki literackie i muzyczne, a także zwraca uwagę na najnowsze osiągnięcia w dziedzinie nauk humanistycznych i społecznych. Pod względem bogactwa tematycznego i językowego biblioteka jest instytucją wyjątkową, nie tylko na Węgrzech, ale i w Europie. Warto tu zwrócić uwagę na zbiór wydawnictw w języku esperanto. Biblioteka zakupiła niedawno prywatną bibliotekę znanego badacza esperantysty Karola Fajszí'ego. W skład tego zbioru wchodzi wiele cennych dokumentów i jest on, w swojej dziedzinie, jednym z największych w Europie. Nabyte dokumenty są systematycznie opracowywane, po części są już dostępne w katalogu OPAC i prezencyjnie w bibliotece, a niedługo specjaliści będą mogli korzystać w całości ze zbioru.

Ważną część księgozbioru biblioteki stanowi literatura piękna autorstwa żyjących na Węgrzech autorów wywodzących się z mniejszości narodowych. Gromadzone są też dla mniejszości narodowych dokumenty prezentujące ich status prawny, samorządy, kulturę, szkolnictwo, życie codzienne, folklor itp. Działalność biblioteki w tym zakresie ma wielkie pozytywne znaczenie; z jednej strony pomaga utrzymać i umacniać tożsamość narodową, znajomość języka ojczystego, a także świadomość kulturalnej wyjątkowości, co pobudza grupy etniczne do kreatywnej aktywności w języku ojczystym, z drugiej zaś – prezentuje te wartości ogółowi społeczeństwa, co sprawia, że stają się one częścią świadomości i kultury wszystkich. Obok zbiorów uznanych za tradycyjne (już!), jak książki i czasopisma, biblioteka gromadzi też kasety video, CD, DVD i inne dokumenty elektroniczne. Dokumenty multimedialne najczęściej wykorzystywane są do nauki języków obcych. Dzięki nim i tradycyjnym drukom możliwa jest nauka 116 języków obcych, od stopnia podstawowego do poziomu egzaminów państwowych i certyfikatów.

W Bibliotece Języków Obcych powstają dwie duże bibliografie, które odnotowują publikacje z dwóch ważnych dyscyplin:

- bibliografia mniejszości narodowych na Węgrzech – jest to bibliografia artykułów z czasopism, zawierająca publikacje od

1945 r.; od 1992 r. dostępna jest w formie elektronicznej, za pośrednictwem katalogu w Internecie;

- bibliografia przekładów literatury pięknej, która zawiera utwory literatury światowej zamieszczane w czasopismach węgierskich; od 1987 r. dane bibliograficzne dostępne są także w wersji elektronicznej.

Zbiór czasopism w bibliotece jest podobnie jednolity i wyprofilowany jak zbiór książek. Obecnie prenumeratą objęte są czasopisma w 32 językach zgodnie z profilem gromadzenia zbiorów, podobnie prasa codzienna. Biblioteka ma ponad 500 tytułów czasopism bieżących i ponad 1300 już zamkniętych. W wymienionych 500 tytułach są też czasopisma 13 mniejszości narodowych na Węgrzech. Wśród 18 tytułów polskich czasopism są m.in.: „Akcent”, „Dialog”, „Teatr”, „Życie Muzyczne”, „Pamiętnik Literacki”, „Przegląd Humanistyczny”, „Zeszyty Literackie”, „Kresy”, „Więź”, „Poradnik Językowy”, „Język Polski” i „Gazeta Wyborcza”. Poza gromadzonymi i przechowywanymi w bibliotece dokumentami różnego typu, możliwy jest również dostęp do wielu światowych wirtualnych bibliotek, dokumentów, bibliografii, archiwów i baz danych. Znakiem czasu i następstwem, często negatywnie określanej, globalizacji są coraz częstsze i głębsze kontakty pomiędzy różnymi kulturami i ludźmi różnych krajów. Nikogo już nie dziwią na Węgrzech polskie napisy, polskie reklamy w telewizji. Dzięki powszechnemu dostępowi do Internetu coraz więcej wiemy o świecie i coraz szybciej docieramy do potrzebnych informacji. Aby sprostać rosnącemu głodowi informacji, konieczna jest znajomość języków obcych i swobodny dostęp do informacji tradycyjnej i elektronicznej.

Nauka i znajomość języków obcych i, co za tym idzie, znajomość innych kultur są obecnie bardzo rozpowszechnione. Odczuwa to też Biblioteka Języków Obcych, w której zwiększa się liczba osób, zwłaszcza młodych, zainteresowanych literaturą i kulturą obcojęzyczną, informacją, która jest potrzebna nie tylko podczas licznych wyjazdów zagranicznych, ale także do poznania własnego kraju, dbałości o własny język i kulturę narodową, tak ważnych w czasie globalizacji i mie-

szania się języków i kultur. Biblioteka stara się od pięćdziesięciu lat realizować bieżące zadania i wyprzedzać oczekiwania użytkowników.

Polski zbiór w Ogólnokrajowej Bibliotece Języków, jak powiedziano to już wyżej, liczy ponad 6000 dokumentów i 18 tytułów czasopism. Z przeprowadzonej wśród czytelników ankiety, na temat działalności biblioteki i jakości oferowanych przez nią usług bibliotecznych, wynika, że ze zbioru polskiego korzystają przede wszystkim studenci polonistyki dwóch budapeszteńskich uniwersytetów, także zamieszkała w Budapeszcie i okolicach mniejszość polska, badacze języka i literatury polskiej, tłumacze, miłośnicy literatury i kultury polskiej, a także osoby uczące się języka polskiego³. Biblioteka stale powiększa zbiory polskie. Podstawę zbioru polskiego stanowi literatura współczesna. W bibliotece są prawie wszystkie utwory literatury polskiej liczące się w XX i XXI wieku, a także dzieła klasyki polskiej, opracowania historii literatury polskiej, łącznie z *Wielką i Małą historią literatury polskiej* wydanymi przez PWN. *Mała historia literatury polskiej* jest w bibliotece w dwóch egzemplarzach, ponieważ jest to seria uniwersytecka. W czytelnicy i wypożyczalni są również *Słownik motywów literackich*, *Słownik postaci literackich* i słowniki poszczególnych epok literackich i ich twórców. Polską literaturę XX i XXI wieku prezentują, obok znanych, także młodzi pisarze, laureaci konkursów literackich, ale niekoniecznie, bo w zbiorze polskim można znaleźć również debiuty literackie. Obok dzieł zebranych C. Miłosa, W. Szymborskiej, S. Lema jest też *Pokolenie porno* i inne utwory teatralne na CD i polskie antologie utworów dramatycznych młodych autorów. Biblioteka zbiera polską literaturę współczesną od klasyki po tzw. czytała. Z dziedziny historii i kultury biblioteka nabyła 10-tomową *Wielką historię Polski* (od początków do 2002 r.), wydaną przez Wydawnictwo UJ w Krakowie, słownikowe dzieła W. Kopalińskiego i wydane w 2006 r. *Obyczaje w Polsce od średniowiecza do*

³ Określenie jest nieściśle, gdyż wydział humanistyczny (wraz z polonistyką) jednego z uniwersytetów znajduje się w Piliscsabee, ok. 30 km od Budapesztu, większość studentów wydziału mieszka jednak w stolicy.

czasów współczesnych. Ważną część polskiego księgozbioru stanowią językoznawstwo i podręczniki do nauki języka polskiego, dlatego biblioteka nabyła do zbiorów całą serię podręczników wydaną przez krakowski Universitas. W serii są książki, płyty, kasyety oraz bogaty zasób słowników, kompendiów, encyklopedii języka polskiego z poradnikiem dydaktycznym do nauczania języka od stopnia progowego do zaawansowanego. Ciekawostką i przebojem ostatniego roku (2006) są skróty polskich utworów literackich wraz ze słowniczkami m.in. utworów H. Sienkiewicza, M. Konopnickiej, B. Prusa, E. Orzeszkowej, które służą do nauki języka i literatury polskiej na obczyźnie, a także antologie, czytanki i opracowania prezentujące literaturę i kulturę polską, wzmacniające patriotyzm, pogłębiające więzi z ojczyzną. Wspomnieć też trzeba o świetnie wyposażonym studiu językowym biblioteki. Można się w nim uczyć 68 języków, do których biblioteka dysponuje materiałem dźwiękowym. Obok kaset i płyt do nauki języka polskiego można posłuchać także sonetów A. Mickiewicza czy wierszy C. Miłosza, te ostatnie w wykonaniu samego poety, z jego osobistymi objaśnieniami. Chętnie słuchana jest też *Filozofia po góralsku* ks. prof. J. Tischnera, a niezwykle popularne stały się praktyczne poradniki stylistyczne wraz z ćwiczeniami, które pomagają napisać esej, wypracowanie, krytykę literacką, list urzędowy, przemówienie publiczne.

Szeroko pojętą kulturę polską prezentują w bibliotece dzieła klasyków polskiej myśli filozoficznej. Popularne i wykorzystywane są pisma L. Kołakowskiego, B. Świderkówny, Jana Pawła II, J. Tischnera, a także wydawnictwa o nich samych. Ważną rolę w pielęgnowaniu języka polskiego i kultury narodowej spełniają: złota seria dziesięciu uznanych za najlepsze filmów A. Wajdy na DVD, a także filmy innych polskich reżyserów – M. Piekorz (*Pręgi*), K. Zanussiego (*Persona non grata*) czy ekranizacje znanych polskich utworów literackich.

W świetnie wyposażonym dziale muzycznym biblioteka w zbiorach polskich ma liczącą ponad 400 stron *Złotą księgę pieśni polskich*, a w niej opowieści o polskim hymnie narodowym i innych polskich pieśniach patriotycznych, a dzięki dołączonej płycie CD, można ich również słuchać. W 2006 r. zbiory polskie wzbogaciły się o *Złotą se-*

rię dzieł wszystkich F. Chopina na 20 płytach CD i o najbardziej znane polskie utwory jazzowe (10 płyt CD). Bogaty zbiór stanowi polska muzyka ludowa z wielu regionów Polski, także z Kresów wschodnich, w oryginalnym wykonaniu na oryginalnych instrumentach.

W ciągu ostatnich lat biblioteka zgromadziła wiele podstawowych wydawnictw dotyczących Unii Europejskiej, w tym również polską literaturę z tego zakresu. Biblioteka zorganizowała serię imprez pt. „Europa bez granic – Spotkanie kultur”, podczas których prezentowana była szeroko pojęta kultura starych i nowych członków Unii. Ostatnia wystawa z tej serii nosiła optymistyczny tytuł: „Europa należy do nas wszystkich”. Promowanie języka i kultury polskiej wśród Węgrów i zamieszkałych tu Polaków jest wspólną pracą biblioteki i polskich organizacji na Węgrzech. Wraz z Ogólnokrajowym Samorządem Mniejszości Polskiej i innymi samorządami oraz Instytutem Polskim w Budapeszcie biblioteka organizuje wystawy, spotkania z pisarzami, konferencje, recytacje literatury polskiej. Biblioteka bardzo aktywnie współpracuje z Biblioteką Narodową w Warszawie, Instytutem Narodowym im. F. Chopina i Muzeum F. Chopina w Warszawie. Wspólnie przygotowywane są także uroczystości rocznicowe F. Chopina w Polsce i na Węgrzech.

Mniejszości narodowe na Węgrzech stanowią 10% ludności. Uchwalona w 1993 r. przez węgierskie Zgromadzenie Krajowe ustawa LXXVII jest jedną z bardziej postępowych w Europie, również w porównaniu z ustawami innych krajów europejskich. Na mocy tej Ustawy działa na Węgrzech 13 Ogólnokrajowych Samorządów Mniejszości, a także samorzady na szczeblach wojewódzkich, miejskich, a nawet dzielnicowych, np. w Budapeszcie. Działają także szkoły, szkołyki niedzielne, zespoły ludowe, teatralne, biblioteki, wydawane są książki w językach mniejszości. Biblioteka, obok wspomnianej już bibliografii, prowadzi również działalność metodyczną. W niektórych bibliotekach publicznych, tam gdzie mieszkają mniejszości, utworzono tzw. biblioteczki bazowe, utrzymywane przez władze wojewódzkie zapewniające im finanse na pomnażanie księgozbiorów. Biblioteka sporządza listy oferowanych książek dla wszystkich 13 mniejszo-

ści. Listy są udostępniane za pośrednictwem Internetu wszystkim zgłaszającym się bibliotekom. Zamówione wydawnictwa biblioteka kupuje, opracowuje i wysyła do zamawiającego.

Pozycja Ogólnokrajowej Biblioteki Języków Obcych jako biblioteki fachowej i szczególnej skarbnicy wiedzy wymaga również szczególnych zabiegów marketingowych. Biblioteka jest świadoma faktu, że propagowanie tak specyficznego księgozbioru, czytelnictwa i usług biblioteczno-informacyjnych wymusza na pracownikach zwiększanie starań, bo w stosunku do biblioteki konkurencyjne są inne media, inne biblioteki, Internet. Obok wymienionych już wszechstronnych działań bibliotecznych i kulturalnych biblioteka co roku organizuje w swoich murach Dzień Języków przypadający na 26 września. Wówczas na licznych spotkaniach, wystawach, koncertach, pokazach prezentowane jest bogactwo różnych kultur, także polskiej. Warto też zaglądać na stronę internetową biblioteki: www.oik.hu.

Danuta Dudziak

Magdalena Iwańska

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej
Wrocław

korpo.ibuk.pl – PIERWSZY POLSKI SERWIS KSIĄŻEK ELEKTRONICZNYCH DLA BIBLIOTEK

WSTĘP

Program drugiego dnia konferencji pt. Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych, zgodnie z intencją organizatorów stanowił wyodrębniony i całkowicie zamknięty blok tematyczny, podobnie jak dwa pozostałe dni spotkań, i dotyczył w całości książek elektronicznych w bibliotece i na rynku.

Autorzy wystąpień oraz przedstawiciele zaproszonych firm prezentowali głównie serwisy zagraniczne i ich obecność w polskich bibliotekach, zatem wyraźnie dało się odczuć pewien rozdział między mnogością ofert zagranicznych a szczupłym czy wręcz żadnym rynkiem krajowym, co zbadał w ramach realizowanej przez siebie pracy doktorskiej jeden z uczestników konferencji, Grzegorz Czapnik z Uniwersytetu Łódzkiego. Stwierdza on we wstępie swojego referatu: „Od 2000 roku książki internetowe zaczęły być sprzedawane również przez rodzimych wydawców i dystrybutorów. Jednak pomimo upływu kilku lat, o rozwoju i wykorzystaniu polskiego rynku książek online wiadomo niewiele” i dodaje w podsumowaniu: „Przedstawione wyniki badań stanowią jedynie wybór najciekawszych (w opinii au-

tora) analizowanych zagadnień. Widać z nich przede wszystkim rozwój rynku zagranicznych publikacji przy silnym niedorozwoju oferty publikacji polskich. I choć w ciągu ostatniego 1,5 roku, nieuwzględnionego już w programie badań, pojawiło się kilka interesujących inicjatyw (jak na przykład firmowany przez PWN serwis ibuk.pl), to dla większości bibliotek oferowane przez polskie firmy książki internetowe znajdują się poza zasięgiem finansowym lub też nie posiadają wystarczająco interesującej oferty. W opinii autora, jedynie wspólne zaangażowanie wydawców, sprzedawców, dystrybutorów i bibliotek, traktowanych jako poważny masowy odbiorca, może być czynnikiem, który przełamie marazm rodzimego rynku internetowych książek¹.

Wydawnictwo Naukowe PWN, które wprowadziło na rynek serwis ibuk.pl w lutym 2007 r. otrzymało również zaproszenie do udziału w lipcowej konferencji WSBP, jednakże nie z propozycją przedstawienia, powszechnie znanego już portalu, adresowanego do indywidualnego odbiorcy². Organizatorzy konferencji – długo, bo od 2004 roku, ale życzliwie i z zaciekawieniem „kibicujący” projektowi czytelnemu on-line³ – zapraszając PWN na konferencję, mieli nadzieję na zobaczenie po raz pierwszy w Polsce, w lipcu 2007 r. już prawie gotowego serwisu korpo.ibuk.pl., czyli wersji przeznaczonej dla klienta

¹ Polski rynek książek internetowych i jego wykorzystanie w bibliotekach / Grzegorz Czapnik, // W: Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych. Wrocław, 4-6 lipca 2007 roku. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja „Elektronicznej Biblioteki”, 2007. - (EBIB Materiały konferencyjne nr 17). - ISBN 83-921757-6-X. - Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/czapnik.php>

² Internetowa czytelnia ibuk.pl oferuje czasowy dostęp do publikacji naukowych i akademickich – od dobowego do miesięcznego, oczywiście z możliwością prolongaty. Za dodatkową opłatą można też uzyskać możliwość drukowania określonej liczby stron. Z serwisu można korzystać z dowolnego miejsca <http://www.ibuk.pl/>

³ Czy łatwo kupić zagraniczną książkę elektroniczną? / Danuta Dudziak, Urszula Anna Wojtasik // W: Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny] / red. naczelny Bożena Bednarek-Michalska. - Nr 3/2007 (84) kwiecień. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2007. - Tryb dostępu: http://www.ebib.info/2007/84/a.php?dudziak_wojtasik. - Tyt. z pierwszego ekranu. - ISSN 1507-7187

korporacyjnego, a więc przede wszystkim dla bibliotek. Wydawnictwo Naukowe PWN zaproszenie przyjęło, ale nie z niewielkim opóźnieniem, i nie na konferencję, ale do współpracy, i w efekcie, w dniu 15 listopada 2007 roku na stronie Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej pojawiła się w aktualnościach informacja:

Testowy dostęp do polskich książek elektronicznych

Zapraszamy do testowania pierwszego polskiego serwisu książek elektronicznych dla bibliotek korpo.ibuk.pl. Kolekcja zawiera tytuły wydane przez: PWN, PWN/MIKOM i WNT z zakresu m.in.: chemii, fizyki, matematyki, techniki, informatyki.

<http://korpo.ibuk.pl>

Wersja korpo.ibuka.pl, jaką Biblioteka otrzymała do testowania, nie była produktem nowym zaskakującym czy nieznanym. Okolicznością sprzyjającą przy finalizowaniu projektu serwisu był fakt, że powierzono go wrocławskiemu informatykom, a kierownik Zespołu Obsługi Internetu i Publikacji PWN, Robert Podsiadły, odpowiedzialny za ów projekt nie stronił – o dziwo! – od rad i sugestii bibliotekarzy, lecz skrupulatnie przyszłych klientów poznawał i czerpał z ich doświadczeń, nie tracąc nic z programu drugiego dnia konferencji WSBP poświęconego w całości organizowaniu dostępu do książek elektronicznych w bibliotekach, gdzie był obecny jako uczestnik, a przede wszystkim jako pilny słuchacz.

Niniejszy artykuł jest szczegółowym opisem i próbą oceny pierwszego polskiego serwisu książek elektronicznych dla bibliotek korpo.ibuk.pl, który powstał jako wersja uzupełniająca serwisu ibuk.pl, znany już na rynku jako czytelnia on-line przeznaczona dla indywidualnego odbiorcy⁴.

⁴ Metoda oceny zawartości kolekcji MyiLibrary w kontekście jej zakupu. Studium przypadku. / Danuta Dudziak, Magdalena Iwańska // W: Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych. Wrocław, 4-6 lipca 2007 roku. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja „Elektronicznej Biblioteki”, 2007. - (EBIB Materiały konferencyjne nr 17). - ISBN 83-921757-6-X. -Tryb dostępu: http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/dudziak_iwanska.php

OPIS PRODUKTU W WERSJI STARTOWEJ

W listopadzie 2007 r. baza [ibuk.pl](http://www.ibuk.pl) (wspólna dla obydwu wersji) zawierała ok. 300 książek elektronicznych z zakresu nauk ekonomicznych, społecznych, matematyczno-przyrodniczych, humanistycznych i informatyki, czyli dziedzin przedstawionych w serwisie w postaci drzewa kategorii dostępnego na stronie <http://www.ibuk.pl/katalog.php>.

Do testowania dostarczono 288 pozycji, w tym 39 tytułów Wydawnictw Naukowo-Technicznych WNT, reszta to tytuły Wydawnictwa Naukowego PWN, w tym 8 tytułów PWN/MIKOM. Pierwsze testowanie serwisu odbyło się w okresie od 15.11.2007 do 15.12.2007 w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej, która także pierwsza podpisała umowę licencyjną na korzystanie z dostępu do książek zawartych w bazie serwisu.

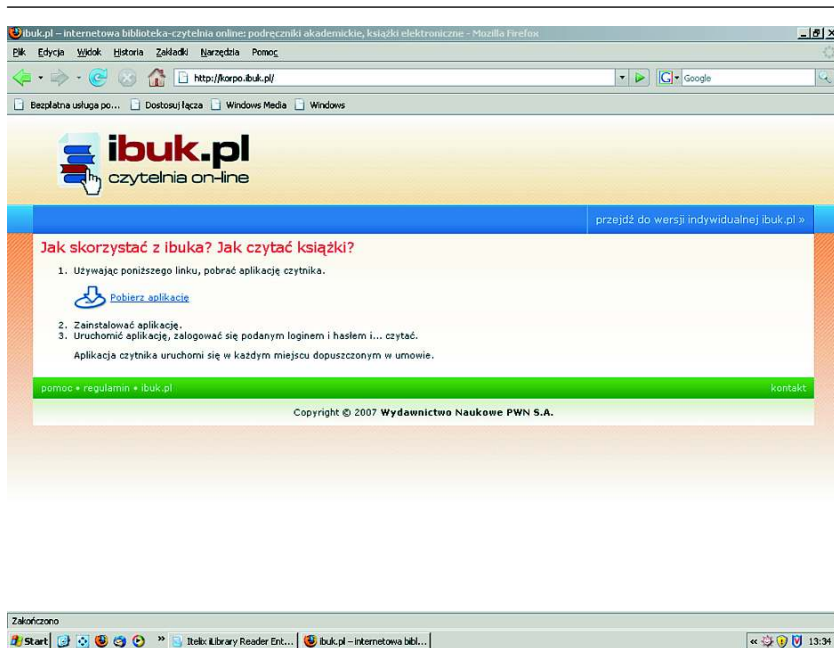
Opłata za udostępnienie publikacji liczona jest według następującego algorytmu: za cenę katalogową, obowiązującą w dniu podpisania umowy, dla papierowego odpowiednika książki udzielanych jest pięć równoczesnych rocznychostępów do elektronicznego wydania tej książki. Dodatkowo subskrybent ma prawo do automatycznego rozszerzania zakresu dostępnych publikacji o nowe pozycje z danej dziedziny/dziedzin, dodane do oferty w trakcie obowiązywania umowy, za cenę ok. 35% wartości książek mieszczących się już w danej dziedzinie, przy czym rozlicza się tylko rzeczywisty czas dostępności dodawanych pozycji w trakcie obowiązywania umowy. Przykładowo: jeżeli książka w cenie np. 50 zł zostanie dodana na 150 dni przed końcem umowy, to opłata za nią wyniesie: $(50 / 365 * 150 = 20,55 \text{ PLN})$, a szczegółowe rozliczenie następuje po zakończeniu umowy i jest wliczane do faktury za następny rok umowy bądź rozliczane. Ponadto wydawca zobowiązuje się dostarczać subskrybentowi statystyki używania publikacji, cyklicznie, nie rzadziej niż w odstępach dwumiesięcznych, lub stale poprzez serwis WWW, które zawierać będą takie dane jak m.in.: liczba logowań w czasie, liczba otwarć poszczególnych tytułów, przybliżona ilość otwieranych stron, liczba nieudanych otwarć – z powodu braku wolnychostępów, czas użytkowania serwisu i poszczególnych pozycji.

The screenshot shows the website interface for korpo.ibuk.pl. At the top, there is a navigation bar with links for 'koszyk', 'nowe konto', and 'zaloguj się'. Below this is a search bar and a 'szukaj' button. The main content area is titled 'Wszystkie' and displays a list of books. Each book entry includes the title, author, and pricing information for different access durations. For example, 'Administracja publiczna' by Jerzy Hausner (red.) is available for 4,49 zł per month or 13,47 zł for 60 days. Other books listed include 'Algebra dla studentów' and 'Algorytmy genetyczne. Kompedium. T. 1'. The page also features a sidebar with category links and a 'masz już opłacony dostęp?' section with a download application icon.

Raz w roku sporządzany też będzie raport wylistowanych i wycenionych wszystkich tytułów dodanych po podpisaniu umowy.

INSTRUKCJA KORZYSTANIA Z SERWISU korpo.ibuk.pl

1. Do korzystania z serwisu potrzebny jest specjalny czytnik iLibrary Reader EE firmy Itelix (do pobrania ze strony <http://korpo.ibuk.pl/>), który należy zainstalować na własnym komputerze.
2. Po uruchomieniu czytnika należy wpisać nazwę użytkownika: np. pwr i hasło: PWR.
3. Aplikacja uruchamia się na każdym komputerze w sieci, np. Politechniki Wrocławskiej, zgodnie z dostarczonym zakresem numerów IP.
4. Po uruchomieniu aplikacji na ekranie pojawia się lista książek i od tego momentu można je wybierać i czytać, przy czym do każdej pozycji możliwych jest pięć jednoczesnych dostępów, tzn. daną

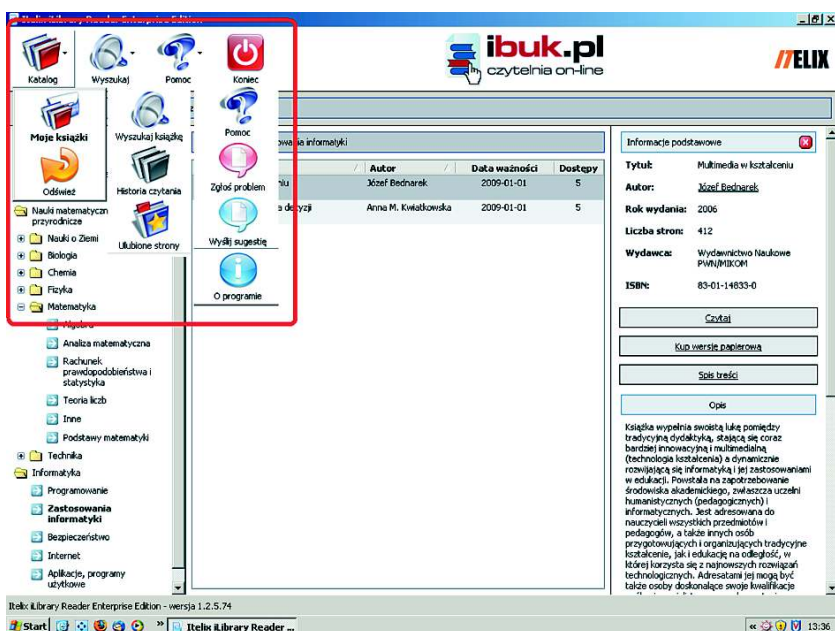
książkę może otworzyć w tym samym czasie tylko pięciu użytkowników.

Po wprowadzeniu poprawnych danych autoryzacyjnych i naciśnięciu przycisku „Zaloguj się”, program połączy się z serwerem czytelnika i otworzy okno główne z uruchomionym modulem „Moje książki”, gdzie prezentowane są książki (do których użytkownik wykupił dostęp) w postaci listy z następującymi kolumnami: kategoria, tytuł, autor, data ważności i liczba wykupionych dostępów. Dzięki wykorzystaniu funkcji sortowania można wyświetlić książki w ustalonej kolejności, np. wg kategorii, tytułów, autorów lub daty ważności.

W górnej części aplikacji znajduje się panel funkcyjny. Są tu dostępne cztery ikony:

1. Katalog

Umożliwia wyświetlanie książek w dwóch trybach: identycznym z trybem „Moje książki” lub zawierającym po lewej stronie kategorie

książek wyświetlone w postaci drzewka. Mamy tu także możliwość odświeżenia danych o wykupionych książkach (opcja „Odśwież”). Może być to przydatne w sytuacji, gdy kupiliśmy nową książkę w trakcie korzystania z aplikacji. W takiej sytuacji po wybraniu opcji „Odśwież” lista „Moje książki” zostanie zaktualizowana.

2. Wyszukaj

Umożliwia wywołanie jednego z trzech modułów:

Wyszukaj książkę – moduł pozwalający na przeszukiwanie bazy książek dostępnych na serwerze czytelnia. Mamy możliwość określenia zakresu przeszukiwania (w nazwiskach autorów, w tytułach, w spisach treści, w latach wydania, w zagadnieniach, w opisach, w numerach ISBN). Po wprowadzeniu żądanego hasła lub frazy należy nacisnąć przycisk „Szukaj”. Wyszukiwane hasło musi mieć co najmniej dwa znaki. Po przeszukaniu bazy program wyświetli wyniki w maksymalnie trzech sekcjach:

a) książki z wyszukiwaną frazą – lista książek zawierających wy-

- szukiwane hasło lub wszystkie słowa z wprowadzonej frazy, pogrupowanych wg kategorii;
- b) książki z wyszukiwaną frazą (zawierające zagadnienia) – lista książek zawierających wyszukiwane hasło lub wszystkie słowa z wprowadzonej frazy, pogrupowanych wg zagadnień, a następnie wg kategorii;
- c) książki z wyszukiwaną frazą (z uwzględnieniem spisów treści) – lista książek zawierających wyszukiwane hasło lub wszystkie słowa z wprowadzonej frazy wraz z wyszczególnionymi gałęziami spisu treści, w których znaleziono przynajmniej jedno słowo z wprowadzonej frazy.

„Historia czytania” – rejestr przeglądanych przez nas książek w układzie chronologicznym, a w jego obrębie – alfabetycznym;

„Ulubione strony” – czytając książkę możemy dodać stronę(y) do ulubionych i przechowywać ją(e) w tym folderze. Jest to bardzo wygodny sposób zaznaczania ważnych treści, o większej funkcjonalności.

Wyślij swoją sugestię

Tvoja sugestia

Tytuł:

Wypełnij poniższe pola jeśli oczekujesz kontaktu zwrotnego:

Imię i nazwisko:

Adres e-mail:

Te pola wypełniane są automatycznie:

ID użytkownika: 10/3149

Wersja programu: 1.2.5.74

Wersja systemu: Windows XP Professional Dodatek Service Pack 2 (Build 2600)

Wersja IE: Internet Explorer 6 (SP 1) (Windows XP SP 2) 6.0.2900.2180 Szyfrowani

Rozdzielczość: 1024 x 768

Głębina kolorów: 32

Wyślij Zamknij

Wyślij zgłoszenie problemu

Twoje zgłoszenie problemu

Rodzaj zgłoszenia: Brak dostępu do publikacji
 Brak dostępu do wydruku
 Błąd wyświetlania lub wydruku strony
 Inny

Tytuł:

Opis problemu:

Pełna treść komunikatu błędu (jeśli się pojawił):

Wypełnij poniższe pola jeśli oczekujesz kontaktu zwrotnego:

Imię i nazwisko:

Adres e-mail:

Wyślij Zamknij

ści, niż tradycyjne zakładki, gdyż w jednym miejscu grupuje strony z różnych tytułów.

3. „Pomoc” – tu znajdziemy wszelkie informacje o programie. Znajdują się tu również dwa formularze: „Wyślij swoją sugestię” i „Zgłoś problem”, dzięki którym automatycznie możemy zgłosić awarię lub zaproponować zmiany w funkcjonowaniu systemu. Komunikaty kierowane są do właściwego zespołu obsługującego.

4. „Koniec”

Panel informacji o książce

The screenshot shows the ITELIX Library Reader Enterprise Edition interface. The top navigation bar includes icons for 'Katalog', 'Wyszukaj', 'Pomoc', and 'Koniec', along with the 'ibuk.pl czytelnia on-line' logo and the 'ITELIX' logo. The main window is divided into a left sidebar with a tree view of subjects (Marketing, Usługi, Unia Europejska, etc.), a central table of books, and a right-hand panel for book details.

Tytuł	Autor	Data ważności	Dostępny
Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej	Ewa Maluszewska (red.), Bohdan ...	2009-01-01	5
Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej	J. Maluszewska (red.), B. Gruchma...	2009-01-01	5
Polska w Unii Europejskiej. Dynamika konwergencji ekonomicznej	J. J. Michalek (red.), W. Siniński (red.), ...	2009-01-01	5

Opis

Podrecznik-lektorium skierowany jest przede wszystkim do kandydatów, maturzystów, kandydatów na studia i studentów różnych uczelni, szczególnie na kierunku europeistyka oraz do wszystkich osób zainteresowanych poszerzeniem swojej wiedzy na temat integracji europejskiej i udziału Polski w tym procesie. Przystąpienie do Unii Europejskiej oznacza nie tylko uzyskanie pomocy finansowej, swobodę przepływu osób, towarów, usług i kapitału czy uzyskanie przez Polaków obywatelstwa europejskiego, ale przede wszystkim możliwość czynnego udziału w tworzeniu nowej rzeczywistości - nowych zasad, praw i obowiązków spoczywających na członkach Wspólnoty. Łącznie to jednak-możliwe tylko wówczas, gdy społeczeństwo polskie będzie dysponowało wystarczającą wiedzą o strukturach i funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Do głównych zalet książki należą:

- * omówienie najważniejszych i najbardziej potrzebnych zagadnień;
- * prosty i zwiewny język;
- * alfabetyczny wykaz hasł;
- * hasła na marginesach.

Książka przeznaczona jest dla kandydatów, kandydatów na studia i studentów.

Zespół autorów tworzą pracownicy naukowcy i wykładowcy Katedry Europeistyki Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.

Zagadnienia

Unia Europejska, Integracja, Wspólnota europejska, Parlament Europejski, Rada Europejska, Polska w Unii Europejskiej, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Unia Gospodarcza i Walutowa

Po wybraniu dowolnej książki z listy (dotyczy to modułów: „Moje książki”, „Wszystkie książki”, „Wyszukaj książkę” oraz „Historia czytania”) po prawej stronie okna aplikacji pojawia się panel zawierający podstawowe informacje o książce: tytuł, autora, rok wydania, liczbę stron, wydawcę, ISBN, opis książki oraz listę zagadnień przypisanych do danej książki.

Zagadnienia mają formę słów kluczowych, pełnią funkcję popularnych w Internecie tagów. Nie ma wykazu alfabetycznego zagadnień, jednak nie jest to wada, gdyż zawartość bazy jest ułożona wg dziedzin.

Dodatkowo w panelu tym widoczne są następujące przyciski:

„Czytaj” – umożliwia przejście do pierwszej strony książki (przycisk ten widoczny jest w sytuacji, gdy użytkownik ma wykupiony dostęp do danej publikacji);

„Kup wersję papierową” – umożliwia przejście do sklepu internetowego wydawnictwa w celu zakupu wersji papierowej danej książki;

„Spis treści” – otwiera spis treści książki, prezentowany w formie drzewka (kliknięcie na aktywną gałąź drzewka umożliwia natychmiastowe wyświetlenie danego rozdziału książki).

Przeglądarka książek

Po kliknięciu na jedną z pozycji na liście „Moje książki”, wybraniu określonego rozdziału ze spisu treści lub kliknięciu na przycisk „Czytaj” otworzy się nowe okno pozwalające na przeglądanie danej książki.

The screenshot shows the 'Multimedia w kształceniu' e-book reader interface. The left sidebar contains a table of contents with sections like 'WPROWADZENIE', 'CZĘŚĆ TEORETYCZNA', and 'CZĘŚĆ PRAKTYCZNA'. The main window displays a page with text about specific learning styles and preferences for different media types.

Jaka jest specyfika nauki i nauczania uczenia się 15

Uczysz się poprzez to, co:

- widzisz;
- słyszysz;
- wyczuwasz smakiem;
- wyczuwasz węchem;
- dotykasz;
- robisz;
- sobie wyobrazasz;
- wyczuwasz intencje;
- czujesz¹.

Preferowane style nauki (sposoby uczenia się) w typowej grupie uczniów:

- działaniowy (dotykowy) 37%;
- słuchowy 34%;
- wzrołowy 29%.

1. Jest to przegląd stylów uczenia się w typowej grupie uczniów, przeprowadzony przez Specific Diagnostic Studies (SDS) z Rockville w stanie Maryland na podstawie badań 5 300 uczniów ze Stanów Zjednoczonych, Hongkongu i Japonii, uczących się do klas od piątej do dziesiątej. Uczniowie wypełnili ankietę na temat preferowanego przez siebie sposobu uczenia się.²

Związek między zapamiętywaniem a percepcją

Istnieje ścisły związek między zdolnością zapamiętywania a rodzajem zmysłowej percepcji.

W pamięci utrzymuje się porządek bowiem:

- 20% informacji słyszanej;
- 30% widzianej;
- do 80% przez percepcję wzrokową i słuchową³.

¹ G. Dryden, J. Van, *Revolucja w uczeniu się. Clucz: między sprawnością niż* (2001), Wydawnictwo Miedziński i S-ka, Poznań 2001, s. 38.

² Tansie s. 116.

³ G. L. Adams, *Why Intention? In Multimedia & Videoconferencing*, March 1992.

PODSUMOWANIE OKRESU TESTOWEGO

W ciągu 30 dni okresu testowego odnotowano 361 zalogowań do systemu i 563 otwarcia książek. Najpoczytniejszy tytuł: Chemia fizyczna.1, Podstawy fenomenologiczne /Krzysztof Pigoń, Zdzisław Ruziewicz. Wyd. 5 zm. i popr. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005 miał 26 otwarć. Średnio dziennie odnotowywano ok. 12 logowań do systemu; najwięcej – 55 logowań – zanotowano 22 listopada.

Co można stwierdzić zestawiając te dane np. ze statystykami wykorzystania książek elektronicznych bazy KNOVEL, która przedstawiana była po raz pierwszy użytkownikom Politechniki Wrocławskiej dwa lata wcześniej i na starcie zawierała ok. trzykrotnie licniejszą kolekcję (ok. 800 tytułów) zagranicznych książek naukowych zgrupowanych w kilkunastu dziedzinach nauki i techniki?

Tabela 1

	KNOVEL – 2006 /1 miesiąc	KNOVEL – 2007 /1 miesiąc	korpo.ibuk.pl 1 miesiąc
Sumaryczny czas on-line do wykupionych treści w godz.	446/ 37	755/ 63	282
Ilość sesji do treści wykupionych	1823/ 152	3278/ 273	361

źródło: oprac. własne

W tabeli 1 zestawiono wybrane statystyki wykorzystywania serwisu korpo.ibuk.pl przez okres testów trwający jeden miesiąc z analogicznymi statystykami serwisu KNOVEL, podając sumaryczne dane za lata 2006 i 2007 oraz średnie wartości przypadające na jeden miesiąc.

Porównanie tych danych może być podstawą do stwierdzenia, że serwisem korpo.ibuk.pl zainteresuje się wkrótce wiele naukowych bibliotek w Polsce, co zapewne wymuszą sami użytkownicy, zwłaszcza jeżeli baza będzie zapełniać się równie systematycznie jak KNOVEL, gdzie od 2004 r. i ok. 800 tytułów po 3 latach osiągnięto stan ponad 1100 tytułów (dane z września 2007).

Jeżeli użytkownicy biblioteki odczuwają brak wystarczającej liczby egzemplarzy podręczników drukowanych, mogą w każdej chwili skorzystać z elektronicznej wersji potrzebnego tytułu, i to równocześnie z czterema innymi użytkownikami, z dowolnego komputera sieci uczelnianej, bez konieczności odwiedzania czytelni czy wypożyczalni bibliotecznych i bez obciążania konta czytelniczego kolejnym tytułem. To z pewnością komfortowa, nowoczesna i ekonomiczna uzasadniona oferta zarówno dla obsługi bibliotecznej, jak i użytkowników, którzy jednakże przywykli już do korzystania z książek elektronicznych w bibliotekach i będą stopniowo wymuszać to, czego w wersji startowej serwisu korpo.ibuk.pl brak, a więc umożliwienie dostępu do bazy serwisu ze swojego osobistego komputera w domu, po zarejestrowaniu się w systemie OneLog, oraz rezygnację z obowiązku instalowania specjalnego czytnika. Nie wzbudzi też zachwytu użytkowników fakt, że serwis korpo.ibuk.pl nie zezwala na kopiowanie i drukowanie treści udostępnianych książek, co z kolei dla bibliotek jest rozwiązaniem korzystnym, bo niepociągającym konieczności uruchamiania systemu rozliczania używanych w czasie drukowania: papieru i sprzętu. Możliwość drukowania fragmentów dostępna jest w indywidualnej wersji bazy – przeznaczonej nie dla bibliotek, ale dla klienta jednostkowego <http://www.ibuk.pl/>.

ZAKOŃCZENIE

O wartościującą ocenę pierwszego polskiego serwisu książek elektronicznych w Polsce, jakim jest opisany wyżej korpo.ibuk.pl, można pokusić się nie wcześniej, niż po co najmniej roku użytkowania i monitorowania zachowań użytkowników. Jednakże u progu 2008 r., w momencie wchodzenia produktu na rynek i pojawiania się go w bibliotekach, po okresie pierwszych testów i porównań z już znanymi i wykorzystywanymi serwisami zagranicznymi można stwierdzić, że:

Oferta jest elastycznie sformułowana i ukierunkowana na różnorodne potrzeby i możliwości finansowe klienta, umożliwiając zakup dostępu zarówno do wybranych tytułów, jak i całych pakietów tematycznych.

Oprócz odejścia od modelu obowiązkowego zakupu całych pakietów, sztywnego i źle ocenianego przez biblioteki, projektanci nie wykluczają wprowadzenia zróżnicowanej (także cenowo) liczby równoczesnych dostępów do jednego tytułu; kiedy kolekcja książek w bazie powiększy się znacząco, powiedzmy dziesięciokrotnie, wrażenie niezbyt wygórowanej ceny dostępu na starcie do niewielu, bo tylko ponad 300 tytułów – szybko zniknie.

Serwis zaopatrzony jest w czytelny i precyzyjny system generowania różnorodnych statystyk wykorzystania, określa, m.in. przybliżoną liczbę otwieranych stron poszczególnych tytułów, co pomaga klientowi szybko i bezbłędnie podejmować decyzje dotyczące przedłużenia subskrypcji w kolejnych latach.

Klient ma prawo do automatycznego rozszerzania zakresu dostępnych publikacji o nowe pozycje, dodawane sukcesywnie do wykupionych dziedzin w trakcie obowiązywania rocznej subskrypcji.

Ideąłem byłoby, aby wprowadzane do serwisu nowości mogły być także sugerowane przez biblioteki i wzbogacały kolekcję o tytuły najbardziej popularne i wykorzystywane w procesie dydaktycznym, ale i wydawane przez różnych wydawców.

Wielu wydawców musi się jednak przekonać, głównie na materiale statystycznym, że sprzedaż dostępów do wersji elektronicznych książek nie ogranicza popytu na wersje drukowane, a wręcz przeciwnie, po pierwsze błyskawicznie informuje o nowościach, pozwala je dokładnie poznać i ocenić, a następnie zachęca do zakupu książki drukowanej.

Z punktu widzenia bibliotek, jedną z wielu niekwestionowanych zalet serwisu jest też możliwość niemal natychmiastowego „przekazania” danego tytułu kolejnemu użytkownikowi (wylogowując się lub będąc wylogowanym automatycznie przy braku aktywności przez określony czas). Dla porównania: wypożyczona książka drukowana jest niedostępna aż do momentu zwrotu przez czytelnika; samo wypożyczenie nie oznacza wykorzystywania, natomiast w przypadku wersji elektronicznej książka, którą czytelnik „wyłączy”, jest natychmiast i bezobsługowo dostępna dla innego użytkownika. Takiej książki nie można też zgubić ani zniszczyć.

W dużych sieciach bibliotek uczelnianych przy wypożyczeniach sięgających tzw. wielkich liczb, bo przekraczających milion operacji w skali roku, wprowadzenie do oferty bibliotek książek elektronicznych jest nie tylko celowe, ale i konieczne.

Regina Rohleder

Paulina Figacz

Jolanta Bronowicka

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej
Wrocław

DOLNOŚLĄSKA BIBLIOTEKA CYFROWA PONAD GRANICAMI

WSTĘP

Ostatnią dekadę XX wieku w Polsce cechowała fascynacja rozwojem sieci komputerowych i upowszechnianiem dostępu do Internetu. Wizja przystąpienia do Unii Europejskiej była impulsem do integracji i wymagała dostosowania się do standardów europejskich również w zakresie technologii teleinformatycznych. W Ministerstwie Łączności powstał dokument *ePolska. Plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001-2006*¹, w którym nkreślono główne kierunki rozwoju informatyzacji. W dokumencie zapisano: „Kluczowym zadaniem dla Polski jest włączenie się w proces budowy ery informacyjnej poprzez wykorzystanie nowoczesnych technologii społeczeństwa informacyjnego, stwarzanie warunków dla zapewnienia bezpośredniego dostępu do informacji, kształtowanie świadomości społeczeństwa oraz rozwijanie jego potencjału intelektualnego i gospodarczego”. Powszechna komputeryzacja miała być

¹ *ePolska. Plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001-2006* [on-line]. [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://kbn.icm.edu.pl/cele/epolska.html>

realizowana poprzez dostęp do taniego, szybkiego i bezpiecznego Internetu oraz stymulowanie lepszego wykorzystania technologii informacyjnych. Niezależnie od planowanych działań odpowiednich instytucji państwowych w kilku ośrodkach akademickich i naukowych w kraju rozpoczęto prace nad cyfryzacją i udostępnianiem zbiorów bibliotecznych online.

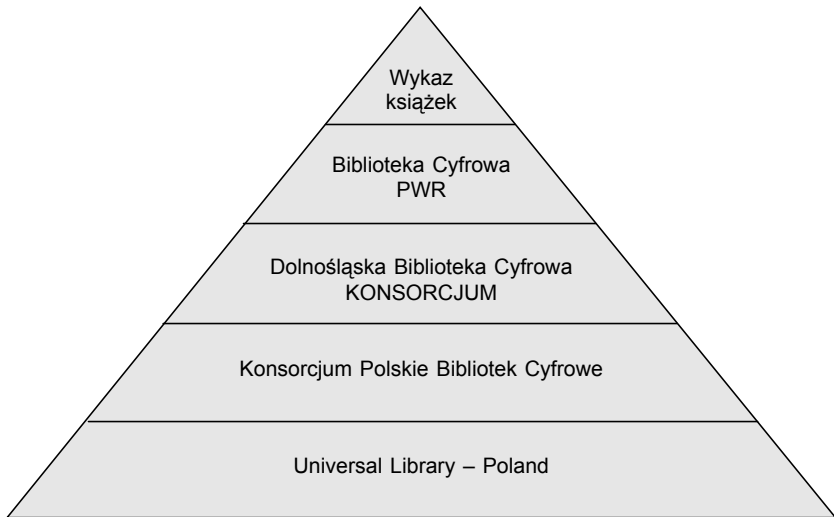
Biblioteka internetowa, dysponując globalnym zasięgiem, zapewnia powszechny i jednoczesny dostęp wielu czytelników do uporządkowanych zbiorów bibliotecznych przez całą dobę. Wygodne przeszukiwanie (również rozproszone) katalogów obiektów cyfrowych ułatwia przeglądanie i czytanie literatury online, a także w niektórych bibliotekach pobieranie plików. Oprócz prezentacji pełnych tekstów materiałów bibliotecznych umożliwia łączenie informacji tekstowej, graficznej, sekwencji obrazów (film) oraz dźwiękowej w jednym przekazie multimedialnym. Szczególnie w przypadku zbiorów starszych spełnia ponadto rolę ochronną i archiwizuje zasoby.

FAZY ROZWOJU BIBLIOTEKI CYFROWEJ

Sposób prezentacji dokumentów elektronicznych w Internecie zmieniał się w trakcie rozwoju biblioteki cyfrowej (il.1). Prace nad utworzeniem zasobu wirtualnego w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej rozpoczęto w 2002 roku. Dwa lata później, w kwietniu 2004 roku, na witrynie Biblioteki Głównej zaprezentowano wykaz książek, a po kilku miesiącach zbiory cyfrowe umieszczono na platformie dLibra w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Wrocławskiej (BC PWr). W 2005 roku, po przeniesieniu bazy na serwer we Wrocławskim Centrum Sieciowo-Superkomputerowym (WCSS), BC PWr przekształciła się w Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową (DBC)², która stała się biblioteką regionalną działającą w ramach konsorcjum. W 2006 roku podjęto kroki w celu utworzenia Konsorcjum Polskie

² *Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa* [on-line]. [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dbc.wroc.pl>

Biblioteki Cyfrowe, ale niestety ta inicjatywa dotychczas nie została zrealizowana. W tym samym roku DBC przystąpiła do projektu Universal Library – Poland, międzynarodowego programu pod przewodnictwem Carnegie Mellon University (Pittsburgh – USA). W ramach tego projektu otrzymała skaner do starodruków oraz komputery ze specjalistycznym oprogramowaniem.

Il. 1. Fazy rozwoju DBC

ZAŁOŻENIA I ORGANIZACJA DBC

Prace zmierzające do budowy biblioteki wirtualnej rozpoczęto od konsultacji z bibliotekami tworzącymi zasoby cyfrowe, szkoleń, analizowania repozytoriów cyfrowych, a także samodzielnych testów. W rezultacie tych działań opracowano szkic projektu biblioteki elektronicznej³, rozważając następujące zagadnienia:

³ R. Rohleder, *Udział akademickich bibliotek internetowych w procesie dydaktycznym. Seminarium Nowe media w edukacji: osiągnięcia pracowników Politechniki Wrocławskiej w zakresie nauczania z wykorzystaniem nowych mediów [on-line]*. Wro-

Dla kogo ma być przeznaczona biblioteka cyfrowa?

Początkowo DBC została utworzona w celu ułatwienia dostępu do materiałów bibliotecznych studentom i pracownikom Politechniki Wrocławskiej. Na przełomie drugiego i trzeciego tysiąclecia uczelnie wyższe w Polsce oblegane były przez młodzież wyżu demograficznego, co w znacznym stopniu utrudniało studentom dostęp do literatury.

Jakie zasoby są udostępniane sieciowo?

W kolekcji Zbiory Politechniki Wrocławskiej zamieszczono kilka kolekcji podrzędnych⁴. Materiały współczesne: skrypty, podręczniki, monografie, materiały konferencyjne wydane w Oficynie Wydawniczej Politechniki Wrocławskiej zgrupowano w kolekcji podrzędnej – „Książki wydane w Politechnice Wrocławskiej”. Kryterium selekcji dla tego zasobu stanowi zapotrzebowanie użytkowników. Źródłem publikacji są elektroniczne zbiory uzyskane z Wydawnictwa Politechniki Wrocławskiej oraz poszukiwane przez studentów książki, których nakład został wyczerpany. Publikacje są prezentowane w DBC po uzyskaniu zgody autorów na ich rozpowszechnianie sieciowe. Z czasem w kolekcjach podrzędnych znalazły się również doktoraty i niektóre bieżące czasopisma. Zauważa się wyraźny wzrost zainteresowania autorów publikacji naukowych udostępnianiem swoich prac w Internecie. Powodem jest zarówno chęć upowszechnienia materiałów dydaktycznych wśród studentów, jak i promowanie dorobku autora. Starsze materiały (niewymagające zgody autorów) znalazły się w kolekcji podrzędnej – „Książki wydane przed rokiem 1949” (rok 1949 jest datą graniczną dla Narodowego Zasobu Biblioteczny – NZB). Formułując kryteria wyboru dla starszych zbiorów, postanowiono, że będą to materiały z dziedziny nauk technicznych odpowiadające pro-

claw: Politechnika Wroclawska, 2005, [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=964&from=&from=metadata&search&dirids=1>

⁴ T. Parkoła, *Podręcznik użytkownika środowiska dLibra (wersja 2.2)*, [on-line] Poznań: PCSS, 2006, [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://dlibra.psnc.pl/biblioteka/dlibra/docmetadata?id=25&from=&from=generalsearch&dirids=1>

filowi naszej Uczelni, literatura dotycząca Wrocławia i Dolnego Śląska oraz zbiory NZB. W kolekcjach DBC znajdują się także materiały biblioteczne innych uczelni i instytucji – Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, Akademii Wychowania Fizycznego, Akademii Ekonomicznej, Uniwersytetu Przyrodniczego, Akademii Muzycznej, Kolegium Karkonoskiego oraz Papieskiego Wydziału Teologicznego. W zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich znajdują się odzyskane z Biblioteki im. Stefanyka czasopisma lwowskie, podobny zasób – wydawnictw ciągłych z przełomu XIX i XX wieku ma Biblioteka Akademii Wychowania Fizycznego. Biblioteki takich uczelni jak Uniwersytet Przyrodniczy, Akademia Ekonomiczna oraz Papieski Wydział Teologiczny poprzez bibliotekę cyfrową promują zabytki dziedzictwa kulturowego zamieszczając najbardziej cenne stare druki pochodzące z ich zbiorów. Natomiast Biblioteka Akademii Muzycznej zgodnie ze swoją specyfiką udostępnia wartościowe muzykalia. Ponadto Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego, podobnie jak Biblioteka Kolegium Karkonoskiego, dzięki swoim publikacjom dydaktycznym rozwija naukowe repozytorium elektroniczne. Kolejne biblioteki Konsorcjum przygotowują swoje zasoby do rozpowszechniania w Internecie.

Jak pozyskać zbiory cyfrowe?

Dokumenty elektroniczne otrzymuje się poprzez skanowanie lub zlecenie w ramach outsourcingu skanowania i przetwarzania zbiorów własnych oraz gromadząc współczesne publikacje (książki, czasopisma, monografie, rozprawy doktorskie itp.) utworzone w postaci elektronicznej. Organizacja pracy w DBC jest bezpośrednio związana ze źródłem pozyskiwania dokumentów. W efekcie mamy do czynienia z publikacjami drukowanymi, które w procesie digitalizacji zapisuje się w formie plików DjVu, oraz elektronicznymi dokumentami konwertowanymi do formatu PDF. Pliki archiwalne przechowuje się w postaci TIFF. Dokumenty elektroniczne uzyskuje się poprzez skanowanie w pracowni, współpracę z Oficyną Wydawniczą, bezpośrednio od autorów oraz za pośrednictwem outsourcingu, usług digitalizacji.

Jaki potencjał jest potrzebny do tworzenia biblioteki internetowej?

Do realizacji zadań biblioteki cyfrowej wybiera się osoby spośród kadry bibliotecznej lub zatrudnia pracowników z odpowiednimi kwalifikacjami, zdolnych po przeszkoleniu do podjęcia obowiązków w zakresie cyfryzacji i udostępniania zasobów w Internecie. Zapewnia się odpowiednią bazę w zakresie sprzętu, oprogramowania i narzędzi teleinformatycznych. Planując wydatki, należy uwzględnić serwis, materiały eksploatacyjne oraz aktualizacje „warsztatu” biblioteki cyfrowej, a także bieżącą i stałą archiwizację dokumentów elektronicznych oraz opracowanie sposobu ich przechowywania. Przed rozpoczęciem prac nad publikacjami współczesnymi negocjuje się zgody autorów uprawniające do umieszczenia obiektu cyfrowego na stronie DBC zgodnie z *Ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych* z 1994 roku. Są to umowy udzielające licencji niewyłącznej, nieograniczonej i nieograniczonej czasowo zawarte pomiędzy uczelnią a twórcą. Licencja niewyłączna zezwala na udostępnianie prawa do rozpowszechniania dzieła kilku podmiotom (np. bibliotece cyfrowej, wydawcy itp.). Z licencji nieograniczonej może korzystać dowolna liczba użytkowników, a w przypadku licencji nieograniczonej czasowo dostęp do utworu jest bezterminowy.

KONSORCJUM DOLNOŚLĄSKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ

Obok Politechniki Wrocławskiej, reprezentowanej przez WCSS i Bibliotekę Główną, inicjatorem utworzenia regionalnej biblioteki cyfrowej był Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Należy podkreślić ważną rolę pełnioną przez WCSS, które wspomagając biblioteki cyfrowe, przejęło zadania związane z pozyskaniem i utrzymaniem sprzętu oraz oprogramowania, a także kontrolą i serwisem infrastruktury technologicznej. WCSS pełni również rolę administratora systemu dLibra, przydzielając prawa dostępu dla użytkowników DBC (prawa koordynatora, redaktorów kolekcji, czytelników, grup użytkowników).

Uroczyste podpisanie umowy Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej nastąpiło 20 grudnia 2006 roku, a na liście partycypantów znalazły się następujące uczelnie i instytucje:

- Akademia Ekonomiczna,
- Akademia Medyczna,
- Akademia Muzyczna,
- Akademia Sztuk Pięknych,
- Akademia Wychowania Fizycznego,
- Państwowa Wyższa Szkoła Teatralna,
- Papieski Wydział Teologiczny,
- Politechnika Wrocławska (inicjator),
- Uniwersytet Przyrodniczy,
- Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych,
- Zakład Narodowy im. Ossolińskich (inicjator).

W lutym 2007 roku Rada Konsorcjum pozytywnie rozpatrzyła wniosek o przystąpienie do Konsorcjum DBC Kolegium Karkonoskiego.

Ze względu na różne możliwości organizacyjno-technologiczne biblioteki współpracujące w Konsorcjum podzielono na trzy grupy:

1. Biblioteki digitalizujące i redagujące – samodzielnie digitalizują, zlecają digitalizacje i wprowadzają dokumenty cyfrowe do DBC;
2. Biblioteki redagujące – zlecają digitalizacje i wprowadzają dokumenty cyfrowe do DBC;
3. Biblioteki zlecające – zlecają digitalizacje i powiększają zasoby DBC za pośrednictwem innych bibliotek.

Umowa konsorcyjna określa warunki przystąpienia do współpracy, obowiązki koordynatora i uczestników oraz cele DBC:

1. Rozwój działań w zakresie gromadzenia cyfrowych zbiorów bibliotecznych na Dolnym Śląsku.
2. Zapewnienie powszechnego dostępu do zbiorów o charakterze naukowo-dydaktycznym, kulturalnym i regionalnym.
3. Kreowanie przedsięwzięć związanych z rozpowszechnianiem wiedzy za pośrednictwem mediów elektronicznych.
4. Promowanie rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz uczenia na odległość.

Biblioteka Politechniki Wrocławskiej pełni rolę koordynatora Konsorcjum. Przeprowadzono szkolenia dla członków Konsorcjum, których celem było zapoznanie z zadaniami, organizacją i sposobem funkcjonowania DBC oraz z digitalizacją i przygotowaniem do udostępniania sieciowego dokumentów elektronicznych. Szkolenia przeprowadził zespół Biblioteki Cyfrowej. Instytucje należące do Konsorcjum zamierzają wystąpić ze wspólnym wnioskiem o dotacje na organizację pracowni cyfrowych, digitalizację, sprzęt i oprogramowanie. Dane do przygotowania wniosków o dofinansowanie zostaną zebrane za pomocą ankiety. W uzasadnieniu wniosku o subwencję uwzględnione zostaną potrzeby cyfryzacji danego zasobu oraz informacja o typie i wielkości zbiorów podlegających digitalizacji w poszczególnych instytucjach. Konsorcjum zamierza aplikować o środki z Unii Europejskiej z Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO) dla województwa dolnośląskiego na lata 2007-2013 lub Sektorowych Programów Operacyjnych (SPO) – Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007-2013.

dLibra

W rezultacie porozumienia Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych i Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego powstała platforma organizacyjno-technologiczna dLibra do zarządzania biblioteką cyfrową, na której zbudowano Wielkopolską Bibliotekę Cyfrową (WBC)⁵. Zdigitalizowane zbiory własne zamieszczają w niej biblioteki i archiwa regionu. Rozwiązanie to cechuje szerokie spektrum wyszukiwania oraz przyjazny interfejs czytelnika. Czytelnik po zarejestrowaniu indywidualnego konta użytkownika otrzymuje za pośrednictwem poczty elektronicznej biuletyny informujące o nowościach w danej bibliotece. Zaletą systemu jest możliwość rozproszonego wyszukiwania we wszystkich bibliotekach dLibry oraz dostęp

⁵ *Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa* [on-line], [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.wbc.poznan.pl>

do bibliotek cyfrowych poprzez popularne wyszukiwarki (Google, Onet itp.). Ponadto dLibra jest na tyle przyjazna i otwarta na inne systemy, że udostępnia jeszcze inne alternatywne metody dostępu do publikacji elektronicznych. W zamierzeniach twórców dLibra miała służyć do budowy regionalnych bibliotek cyfrowych, ale można z niej korzystać do tworzenia każdego cyfrowego repozytorium.

Biblioteka cyfrowa działająca w systemie dLibra składa się z aplikacji – Administratora, Redaktora i Czytelnika⁶. W bazie gromadzone są obiekty cyfrowe, ich opisy metadane w schemacie Dublin Core, struktura katalogu i moduł zarządzania zbiorem. Administrator nadaje uprawnienia dostępu do biblioteki cyfrowej i zarządza jej strukturą. Natomiast Redaktor pobiera z bibliotek zdigitalizowane zbiory, wcześniej przygotowane do prezentacji w sieciach komputerowych, umieszczając je w hierarchicznej strukturze katalogu wraz z opisem metadane. Użytkownik za pomocą strony WWW zadaje pytania i otrzymuje listę wyników wyszukiwania, przegląda i czyta literaturę. Może również pobrać skompresowaną publikację w postaci pliku ZIP.

METADANE

DBC, podobnie jak inne biblioteki zarządzające zasobami elektronicznymi, opracowuje zbiory w taki sposób, by łatwo można było do nich dotrzeć. Podstawową zasadą towarzyszącą tworzeniu publikacji elektronicznych powinno być opracowywanie spójnych danych, dających możliwość zastosowania jednolitych metod przeszukiwania tych zasobów. Stosowanie tej zasady ma ustrzec przed problemami, jakie niesie ze sobą ciągle powiększający się zasób wirtualny. W związku z tym pracownicy odpowiedzialni za tworzenie repozytorium cyfrowe-

⁶ C. Mazurek, J.A. Niskich, M. Werla, *Rozwój Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej a zmiany funkcjonalności systemu dLibra. Konferencja Digitalizacja Zbiorów Bibliotecznych* [on-line], Poznań: PCSS, 2005, [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://dlibra.psnc.pl/biblioteka/dlibra/docmetadata?id=73&from=&from=generalsearch&dirids=1>

go posługują się narzędziami, które umożliwią im opisanie publikacji w sposób jak najbardziej jednoznaczny i najprostszy z punktu widzenia użytkownika Internetu. Na całym świecie grupy specjalistów od lat pracują nad utworzeniem schematów umożliwiających opisywanie obiektów cyfrowych. Tradycja tworzenia opisów bibliograficznych ułatwia opracowywanie publikacji elektronicznych. W związku z tym na wzór katalogów bibliotecznych powstają zbiory metadanych, które umożliwiają zarządzanie informacją⁷ o obiekcie cyfrowym i pozwalają na jej wartościowanie oraz wyszukanie w Internecie. Zbiór metadanych tworzony w DBC korzysta ze schematu Dublin Core, wybranego przez autorów systemu dLibra, na którym funkcjonuje biblioteka cyfrowa. Metadane stanowią zbiór wartości atrybutów schematu Dublin Core Metadata Element Set. Jest to obecnie jeden z najbardziej popularnych formatów metadanowych używanych do opisu publikacji elektronicznych i akceptowanych przez środowisko biblioteczne, które zainicjowało oraz współtworzyło ten projekt.

W DBC wykorzystuje się 15 z oferowanych przez system atrybutów. Przy tworzeniu metadanych bibliotekarz nie ma możliwości korzystania z precyzyjnych i powszechnie przyjętych zasad opisu publikacji, ponieważ nie powstała jeszcze norma, która określałaby jednoznacznie, jak opracowywać obiekty zamieszczane w bibliotekach cyfrowych. Jak słusznie zauważa Marek Nahotko, powołując się na Stefana Gradmanna – „zbiory metadanych są inaczej używane niż katalogi biblioteczne”⁸. Wpływa to w dużym stopniu na sposób opisywania tych publikacji. Z uwagi na dbałość o poprawność danych i dążenie do jednolitego opracowywania zbiorów elektronicznych pracownicy DBC tworząc bazę metadanych, wzorują się na opisach bibliograficznych publikacji tradycyjnych (MARC 21), uzupełniając je o dodatkowe elementy określające cechy właściwe dla obiektów elek-

⁷ M. Nahotko, *Metadane. Sposób na uporządkowanie Internetu* [książka]. Kraków 2004.

⁸ M. Nahotko, *Metadane*, „Biuletyn EBIB” 2000, nr 6 [on-line], [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib14/nahotko.html

tronicznych. Zasada ta obowiązuje również w innych bibliotekach cyfrowych działających na platformie dLibra. Dzięki temu dane zawarte w różnych bibliotekach cyfrowych są formalnie do siebie zbliżone, co ułatwia odnajdowanie zbiorów, między innymi poprzez zastosowanie wyszukiwania rozproszonego. Opisy metadane funkcjonują nie tylko w obrębie pewnej bazy danych, ale są wpisane również w wirtualne zasoby Internetu. Wpływają na wyniki wyszukiwania i efektywność dotarcia do publikacji elektronicznych.

Niezwykle istotnym elementem komunikowania się między systemami wyszukiwawczymi a repozytoriami gromadzącymi obiekty cyfrowe są protokoły służące do selektywnego pobierania metadanych. Jednym z nich jest protokół OAI-PMH (Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting). BC PWr (później jako DBC) spełniła standardy organizacji OAI i została umieszczona na stronie – Archives Initiative – Repository Explorer, na liście instytucji dostępnych przez protokół OAI-PMH, pod nazwami Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa oraz Wrocław University of Technology Digital Library.

Opis takiego protokołu odnosi się do następujących elementów:

- klient protokołu OAI-PMH pobierający metadane na temat obiektu, np. Google,
- system udostępniający metadane na temat obiektów cyfrowych, np. dLibra,
- pojedynczy obiekt opisywany przez repozytorium, posiadający unikatowy identyfikator, np. publikacja elektroniczna autorstwa Tadeusza Mikulczyńskiego pt. *Mechanika płynów* zamieszczona w DBC,
- metadane elementu zapisane w schemacie Dublin Core,
- zbiór elementów zebranych w danym repozytorium⁹.

Przykładowe wykorzystanie funkcjonalności protokołu OAI-PMH ilustrują poniższe obrazy (il. 2, il. 3).

⁹ *Biblioteka cyfrowa jako repozytorium OAI-PMH* [on-line], [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: http://dlibra.psnc.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=62&Itemid=62&lang=pl

Google **Sieć** Grafika Grupy dyskusyjne Katalog **wiecej »**
 podstawy automatyki mikulczyński Szukaj Szukania zaawansowane
 Szukania Ustawienia
 Szukaj w Internecie Szukaj na stronach kategorii: język polski

Sieć Wyniki 1 - 30 spośród około 150 w języku polski dla zapytanie podstawy automatyki mikulczyński

Dolnoslaska Biblioteka Cyfrowa - Podstawy automatyki
 Dublin Core wer.1.1.: Autor: **Mikulczyński, Tadeusz**. Tytuł: **Podstawy automatyki**. Temat i słowa kluczowe: **automatyka - ćwiczenia laboratoryjne ...**
www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=210&from=pubstats - 34k - [Kopia](#) - [Podobne strony](#)

Dolnoslaska Biblioteka Cyfrowa - Podstawy automatyki
 Dolnoslaska Biblioteka Cyfrowa, Treść publikacji, **Podstawy automatyki ...** Tytuł : **Podstawy automatyki**. Autor : **Mikulczyński, Tadeusz ...**
www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent2?id=210&from=editionindex&from=%7BsearchType%7Dsearch&dirids=1 - 13k - Wynik uzupełniający - [Kopia](#) - [Podobne strony](#)

(PDF) Sylabus
 Format pliku: PDF/Adobe Acrobat - [Wersja HTML](#)
 Kwiatkowski Włodzimierz: **Podstawy teorii sterowania**; wybrane zagadnienia, WAT. Warszawa 2002., 5. **Mikulczyński Tadeusz** i zespół: **Podstawy automatyki**; PWr. ...
www.fizyka.amu.edu.pl/.../
[Podstawy_automatyki_i_sterowania_\(InformStos\)_Kamil_Szkarlat.pdf](#) - [Podobne strony](#)

Nowości w bibliotece
 Nr inw. II 56337; **Podstawy automatyki** / Karol Rumatowski. ... Nr inw. II 56229; **Podstawy automatyki** / Ryszard Gessing. - Wyd. 3 zm. ...
www.bu.uz.zgora.pl/bu/nabytki/2006bnt/NRok/nowosci.htm - 1k - [Kopia](#) - [Podobne strony](#)

II. 2. Wynik wyszukiwania publikacji przez Google

Opis publikacji
Podstawy automatyki
 OAI-PMH RDF

Opis Dodatkowe informacje

- Dublin Core wer.1.1:
 - Autor: Mikulczyński, Tadeusz
 - Tytuł: Podstawy automatyki
 - Temat i słowa kluczowe: automatyka - ćwiczenia laboratoryjne
 - Wydawca: Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław
 - Data wydania: 1998
 - Typ zasobu: książka
 - Format: image/x.djvu
 - Identyfikator zasobu: oai:www.dbc.wroc.pl:210
 - Język: pol
 - Prawa: Oficyna Wydawnicza PWr

II. 3. Opis metadanyowy obiektu cyfrowego

W praktyce oznacza to, że najbardziej popularne portale i wyszukiwarki (np. Google) mogą wykorzystywać protokół OAI-PMH do przeglądania zawartości bazy wybranej biblioteki gromadzącej zasoby cyfrowe. Wyszukanie publikacji elektronicznej staje się bardziej efektywne i wpływa pozytywnie na popularyzację biblioteki cyfrowej i jej zbiorów.

W DBC stosuje się dodatkowo połączenie opisu bibliograficznego książki znajdującego się w katalogu bibliotecznym z opisem metadanych w bibliotece cyfrowej. Do tej operacji wykorzystywane są pola 530 i 856 w formacie MARC 21, informujące o dokumencie elektronicznym i adresie internetowym wyszukanej pozycji zasobu, pod którą jest ona dostępna w DBC. Dzięki korelacji dwóch systemów biblioteki tradycyjnej Aleph i biblioteki cyfrowej dLibra czytelnik otrzymuje dostęp do pełnego tekstu publikacji z poziomu katalogu bibliotecznego.

WYSZUKIWANIE DOKUMENTÓW

Najbardziej oczywistym i najprostszym sposobem dotarcia do zasobów DBC jest skorzystanie z jej strony WWW. Użytkownik ma do dyspozycji przyjazny interfejs, a poruszanie się po stronach odbywa się intuicyjnie. Strona główna DBC zbudowana jest w taki sposób, aby czytelnik miał możliwość przeglądania publikacji w danej kolekcji, które zbudowane są na zasadzie struktury hierarchicznej. Kolekcje odnoszą się do nazw bibliotek konsorcyjnych, które posiadają swoje zbiory w DBC. W obrębie kolekcji występuje podział ze względu na rodzaj prezentowanych dzieł, między innymi na: czasopisma, książki czy starodruki. Ponadto użytkownik ma dodatkowo do dyspozycji aparat wyszukiwawczy, który ma mu ułatwić dotarcie do konkretnych publikacji. Do realizacji podstawowych zapytań dostępne są takie mechanizmy, jak: indeksy (tytułów, autorów oraz słów kluczowych) oraz opcja wyszukiwania prostego (po wszystkich atrybutach, jakimi może być opisana publikacja), a także przeszukiwanie w pełnym tekście dokumentu oraz opisywane wcześniej wyszukiwanie rozproszone. Do tworzenia bardziej zaawansowanych zapytań użytkownik ma do dyspozycji odpowiedni formularz, dzięki któremu może za-

stosować nieograniczoną liczbą fraz. Opcja wyszukiwania zaawansowanego charakteryzuje się również dużą funkcjonalnością i oferuje pomoc dla użytkownika poprzez wprowadzenie listy, z której można wybrać jedną z wartości, jakimi dany atrybut jest opisany w DBC. Narzędzia służące do pozyskiwania danych o publikacjach są wzbogacone o dodatkowe opcje takie jak: maskowanie, tworzenie złożonych fraz czy zapytań rozwiniętych¹⁰. Dodatkowo istnieje możliwość wykorzystania funkcji służącej do określania zakresów chronologicznych odnoszących się do daty opublikowania dokumentu na stronie DBC.

Istotnym elementem systemu dLibra, który wspomaga pracę przy tworzeniu biblioteki cyfrowej, jest funkcja publikacji planowanych. Redaktor sprawdza, czy dokumenty, które są przeznaczone do digitalizacji, nie zostały już wprowadzone do innych bibliotek cyfrowych, co pozwala uniknąć zamieszczania cyfrowych duplikatów. Następnie tworzy szcątkowy opis w katalogu, dzięki czemu zastrzega sobie prawo do umieszczenia elektronicznej wersji książki czy czasopisma.

dLibra gromadzi także informacje o najczęściej oglądanych obiektach cyfrowych. Na liście tych publikacji znajdują się tytuły i liczby wyświetleń.

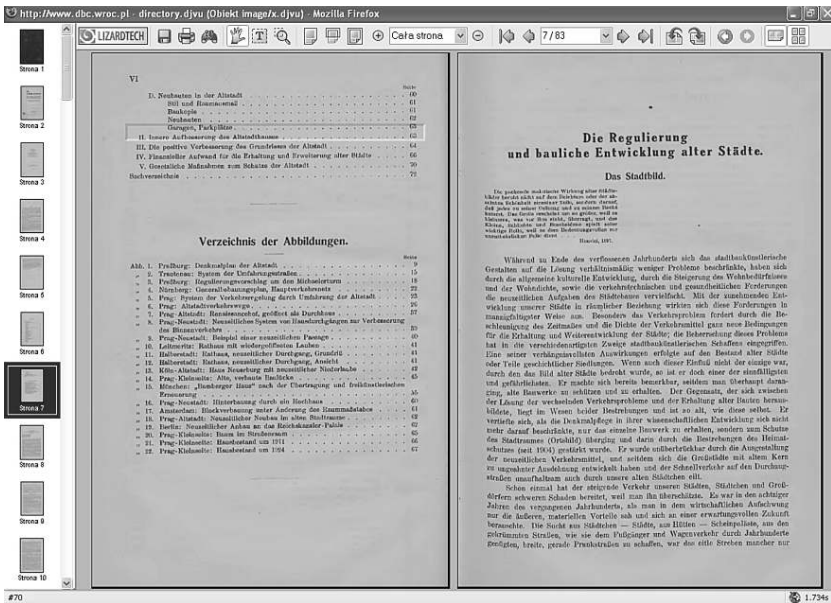
DIGITALIZACJA ZBIORÓW DRUKOWANYCH

Działania podejmowane w przypadku cyfryzacji tradycyjnych dokumentów tekstowych można podzielić na cztery podstawowe etapy:

1. selekcja księgozbioru
2. skanowanie
3. edycja i optymalizacja plików oraz tworzenie dokumentów elektronicznych właściwych dla bibliotek cyfrowych
4. archiwizacja plików

¹⁰ W. M. Kolasa, „dLibra” *Digital Library Framework – platforma do budowy bibliotek cyfrowych* [on-line], [dostęp 15.03.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://fidkar.wbp.krakow.pl/fidkar/dlibra/index.djvu>

Pierwszym elementem procesu pracy jest selekcja i wytypowanie dokumentów przeznaczonych do digitalizacji. Na tym etapie należy dokonać oceny jakości i stopnia zniszczenia oryginałów, poprawności generowanego obrazu, a także określenia ilości stron przeznaczonych do przetworzenia. Spośród wytypowanych do digitalizacji dokumentów należy wyselekcjonować zbiory, które będą skanowane w pracowni, a które zlecane specjalistycznej firmie. Po podjęciu decyzji o skanowaniu na zewnątrz i przygotowaniu protokołu zdawczo-odbiorczego wysłała się publikację firmie skanującej. Przygotowany materiał, zarówno własny, jak i pozyskany w firmie zewnętrznej, skanowany jest w rozdzielczości 300 dpi, w skali 1:1. Otrzymane pliki zapisywane są w formacie TIFF z kompresją bezstratną. Następnym etapem prac jest korekta i optymalizacja plików będących wynikiem skanowania. W tym celu należy wyrównać tekst na wszystkich skanach, wykadrować, zastosować odpowiednie filtry poprawiające jakość i czytelność zdigitalizowanego materiału, po czym połączyć wszystkie pliki, tworząc jeden

II. 4. Publikacja w formacie DjVu z aktywnym spisem treści

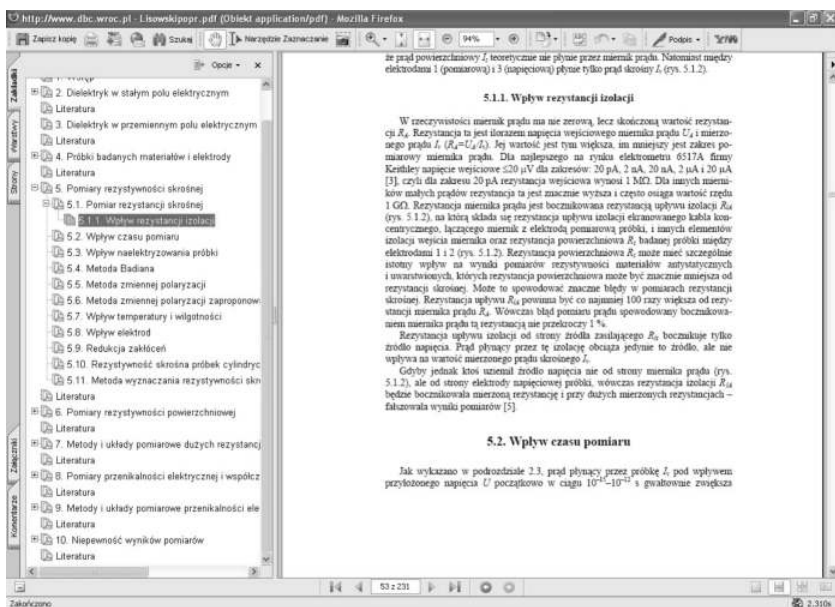
dokument elektroniczny zapisany w formacie DjVu. Dodatkowymi czynnościami, jakie wykonuje się w pracowni, jest stworzenie aparatu wspomagającego nawigację po dokumencie w postaci interaktywnego spisu treści, a także określenie koloru tła dokumentu, co ułatwia przeglądanie jego zawartości, wpływając na czytelność i kontrast tekstu. Jeśli jest to możliwe, materiał poddaje się procesowi rozpoznawania tekstu (OCR – ang. Optical Character Recognition). Tak skonwertowany plik przygotowany jest do zamieszczenia na stronie biblioteki cyfrowej. Ostatnią czynnością jest archiwizacja otrzymanych na drodze skanowania plików w formacie TIFF i DjVu na płytach DVD. Wszystkie płyty opisane są w specjalnie przygotowanej bazie, a każdemu nośnikowi przypisany jest określony numer identyfikacyjny.

ŹRÓDŁA ELEKTRONICZNE

Pierwszym etapem pracy nad dokumentem w wersji elektronicznej jest zgromadzenie oświadczeń autorów wyrażających zgodę na publikację ich dzieła na stronie internetowej DBC. W działania te zaangażowana jest zarówno Biblioteka, jak i Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej. Zazwyczaj wraz ze zgodą autora na publikację do pracowni przekazywane są pliki z wersjami elektronicznymi danych publikacji. Praca nad tego typu publikacjami rozpoczyna się od przekonwertowania dokumentów do formatu PDF. Kolejnym krokiem, po sprawdzeniu poprawności zapisu całego pliku, jest stworzenie aparatu wspomagającego nawigację po dokumencie. W tym celu do pliku dołączane są zakładki będące odwzorowaniem spisu treści. Tak przygotowany dokument jest gotowy do wprowadzenia do bazy dLibry. Dodatkowo skanowana jest okładka, z której tworzy się miniaturkę będącą uzupełnieniem opisu metadaneowego.

INNE BIBLIOTEKI CYFROWE W POLSCE

Już w 1999 roku na witrynie Biblioteki Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie umieszczono wykaz, z dostępem do pełnych te-

Il. 5. Publikacja w formacie PDF z zakładkami

kstów, książek będących w zbiorach bibliotecznych. Były to przede wszystkim skrypty i podręczniki dla studentów. Kilka lat później zbiory te, opisane w katalogu bibliotecznym w schemacie MARC 21, zamieszczono w Akademickiej Bibliotece Cyfrowej¹¹, w systemie Virtua (dawniej VTLS). W tym czasie w Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym powstawał system dLibra dla WBC, zaprezentowany w sieci w 2002 roku. Inną inicjatywą było utworzenie Polskiej Biblioteki Internetowej¹² gromadzącej zasoby dziedzictwa kulturowego. Niestety brak współpracy ze środowiskiem bibliotekarskim przy tworzeniu bazy biblioteki elektronicznej spowodował ograniczone możliwości wyszukiwawcze. Ciekawą alternatywą dla proponowa-

¹¹ *Akademicka Biblioteka Cyfrowa* [on-line], [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://abc.agh.edu.pl/>

¹² *Polska Biblioteka Internetowa* [on-line], [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pbi.edu.pl/>

nych rozwiązań miała być Wirtualna Biblioteka Sieci Semantycznej¹³ Politechniki Gdańskiej, zbudowana na systemie JeromeDL z wyszukiwaniem kontekstowym opartym na analizie danych. Akademska Biblioteka Internetowa¹⁴ została utworzona przez Pracownię Komunikacji Multimedialnej Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, w Poznaniu w 2003 roku. Projekt zakładał zamieszczanie w bibliotece multimediów i dokumentów tworzonych w formie elektronicznej, nie przewidywał natomiast digitalizacji materiałów drukowanych. Alfabetyczny wykaz pełnych tekstów obiektów cyfrowych zaprezentowała także Cieszyńska Biblioteka Wirtualna¹⁵. Wirtualną Bibliotekę Literatury Polskiej¹⁶, stanowiącą projekt badawczo-naukowy, zrealizowano w ramach projektu UNESCO w Instytucie Filologii Polskiej na Wydziale Filologiczno-Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego także w 2003 roku. Dopiero od roku 2005 można zauważyć dynamicznie rosnący trend tworzenia bibliotek internetowych. Powstały wtedy Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa¹⁷, Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa¹⁸, Biblioteka Cyfrowa Politechniki Łódzkiej¹⁹, a w latach 2006-2007 kilkanaście kolejnych bibliotek. Większość z nowo powstałych zasobów cyfrowych zamieszczono na platformie dLibra.

¹³ S.R. Kruk, *Biblioteki cyfrowe a rozwój Internetu Drugiej Generacji* [on-line], [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.man.poznan.pl/PIONIER2004/papers/kruk.pdf>

¹⁴ *Akademska Biblioteka Internetowa* [on-line], [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://abi.amu.edu.pl/>

¹⁵ *Cieszyńska Biblioteka Wirtualna* [on-line], [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.kc-cieszyn.pl/biblioteka/>

¹⁶ *Wirtualna Biblioteka Sieci Semantycznej Politechniki Gdańskiej* [on-line], [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://monika.univ.gda.pl/~literat/books.htm#books>

¹⁷ *Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa* [on-line], [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://kpbc.umk.pl>

¹⁸ *Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa* [on-line], [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://zbc.uz.zgora.pl>

¹⁹ *Biblioteka Cyfrowa Politechniki Łódzkiej* [on-line], [dostęp 16 marca 2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebipol.p.lodz.pl>

Prezentacja zasobów bibliotek tradycyjnych w globalnych sieciach komputerowych umożliwia powszechny dostęp do opublikowanych wyników badań naukowych prowadzonych na uczelniach. Przyczynia się także do wspierania e-learnigu oraz wzrostu poziomu wiedzy, czyli do rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Sieciowe udostępnianie zasobów bibliotecznych ważne jest dla instytucji podejmujących takie inicjatywy także z powodu prestiżu związanego z tego rodzaju działalnością.

Najcenniejsze zbiory bibliotek należące do NZB są szczególnie chronione, a nawet zabezpieczane w sejfach i zwykle niedostępne dla szerszej publiczności. Dzięki bibliotekom cyfrowym stały się powszechnie dostępne w Internecie, bez obawy o uszczerbek dla tych cennych wydawnictw.

Anna Komperda

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej
Wrocław

ROZWÓJ SYSTEMU DOKUMENTOWANIA PRAC NAUKOWYCH NA POLITECHNICE WROCŁAWSKIEJ

System rejestracji dorobku naukowego to jedno z najważniejszych zadań Biblioteki Politechniki Wrocławskiej realizowane już od ponad 30 lat! Jego celem było i jest wspomaganie zarządzania badaniami naukowymi poprzez gromadzenie i rozpowszechnianie danych o piśmienniczym dorobku naukowym pracowników PWr. Dane dostarczone z systemu stanowią ważny element podstawy oceny pracowników naukowych, zespołów czy jednostek organizacyjnych. Za przygotowanie tych danych są odpowiedzialni pracownicy bibliotek na wydziałach, jak również specjalnie powołany Oddział Dokumentacji w Bibliotece Głównej. Najważniejsze cechy systemu – jego organizację, przepływ danych, tworzenie i rozpowszechnianie informacji na podstawie bazy są szczegółowo przedstawione we wcześniejszych publikacjach (patrz: Bibliografia). W dniach 4-6 lipca 2007 r. Biblioteka Politechniki Wrocławskiej była organizatorem konferencji „Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych”, na którą został przygotowany poster *Dokumentacja Dorobku Naukowego Politechniki Wrocławskiej* (http://www.dbc.wroc.pl/poster_3.pdf). Przedstawia on rozwój systemu od początków jego funkcjonowania – m.in. zarządzeń władz uczelni, zmian systemów komputerowych do obsługi bazy i rozpowszechnianie informacji na jej podstawie. Niniejsza publikacja

jest rozwinięciem wybranych tematów zaprezentowanych skrótowo w postaci posteru, jak również uwzględnia kolejne zmiany, jakie dokonały się w działalności dokumentacyjnej w 2007 r.

ZARZĄDZENIA WŁADZ PWr DOTYCZĄCE DOKUMENTOWANIA

Od chwili powstania systemu wydano szereg uchwał i zarządzeń, zmienianych i dostosowywanych do aktualnych potrzeb i wymagań zarówno uczelni, jak i ministerstwa obligujących autorów oraz instytucji do obowiązkowego i terminowego dokumentowania zakończonych prac naukowych określających sposób przekazywania danych i ich rozpowszechniania. Są to:

- 1969 – Szczegółowe zasady planowania i sprawozdawczości z prowadzonych badań naukowych. W: Zarządzenia i wytyczne. Organizacja działalności instytutu uczelnianego, Wrocław: PWroc., 1969.
- 1980 – ZW JM Rektora PWr nr 8/75/80 w sprawie wydawania raportów i ewidencji dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej.
- 1985 – ZW JM Rektora PWr nr 26/85 w sprawie dokumentowania i rozpowszechniania informacji w Systemie Ewidencji Prac Naukowych Pracowników Politechniki Wrocławskiej (SINT/NB).
- 1995 – ZW JM Rektora PWr nr 8/95 w sprawie dokumentowania i rozpowszechniania informacji o pracach naukowych w Politechnice Wrocławskiej.
- 2005 – ZW JM Rektora PWr nr 1/2005 w sprawie dokumentowania i rozpowszechniania wyników badań naukowych pracowników Politechniki Wrocławskiej.

Pierwsze zarządzenie – wydane już w 1969 r. – zapewniło napływ danych do Biblioteki i stało się podstawą organizacji systemu pozyskiwania, opracowywania i udostępniania informacji o pracach naukowych. Ostatnie, wydane w 2005 r., jest dokumentem szczegółowo opisującym zasady obowiązujące autorów i Bibliotekę w procesie dokumentacji. W zarządzeniach zdefiniowano, jakie prace są zaliczane

do publikowanego dorobku naukowego, a jakie do niepublikowanego, przewidziano także postępowanie w wypadku wątpliwości czy rozbieżności w kwalifikowaniu prac. System zarządzeń spowodował stały napływ danych od autorów, czego wynikiem jest kompletna baza dorobku (99% kompletności danych).

Podstawą prawidłowego funkcjonowania systemu przez lata była konsekwencja władz uczelni w respektowaniu bazy dorobku tworzonego w Bibliotece jako jedyne źródła danych o pracach naukowych pracowników PWr.

SYSTEMY KOMPUTEROWE DO OBSŁUGI BAZY

System dokumentowania był jednym z pierwszych systemów komputerowych stworzonych przez zespół informatyków Biblioteki. Był to pionierski w Polsce, zautomatyzowany system przetwarzania informacji naukowej zmieniany i udoskonalany na przestrzeni lat. Funkcjonował jako:

- 1972 – SINT-D – system wsadowy eksploatowany na maszynach cyfrowych serii ODRA -1300 w centrum obliczeniowym PWr. Do magazynowania danych służyły taśmy magnetyczne. Aktualizacja następowała poprzez wczytanie danych wyperforowanych na taśmie papierowej. Podstawą systemu był zbiór PRACE NAUKOWE zorganizowany w formacie FIND¹.
- 1977 – SINT-NB – nowocześniejsza wersja poprzedniego systemu, gdzie został zastosowany format APIN/MARC. Był on wersją formatu USMARC opracowaną przez informatyków Biblioteki. W 1979 r. zmodernizowano system wprowadzania danych – taśmę papierową zastąpiła taśma magnetyczna tworzona z terminala ekranowego minikomputera MERA 9150 [toż. 2].

¹ D. Klesta, I. Rzońca, *Komputerowy zintegrowany system biblioteczny ALEPH. Koncepcja funkcjonowania bazy danych Dorobku Naukowego Pracowników DONA w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej*, „Raporty Bibl. Gł. OINT PWr” 1005, Ser. SPR, nr 268, s. 3.

- 1992 – DONA – rozpoczęcie eksploatacji nowej, mikrokomputerowej wersji systemu udostępnianego on-line w uczelnianej sieci komputerowej Novell (Wrocławska Muncypalna Sieć Komputerowa) za pomocą mikrokomputerów klasy IBM/PC AT-286 pracujących w sieci Novell. Przeprowadzono konwersję zbiorów PRACE NAUKOWE i PRACOWNICY. Nie wszystkie krążki taśmy magnetycznej zdołano skonwertować. Najstarsze prace zostały ponownie wprowadzone ręcznie do systemu.
- 1996 – DONA-APIN – uruchomienie bezpłatnego i powszechnego dostępu do bazy w Internecie wprost ze strony WWW Biblioteki.
- 2002 – APIN2000 – udoskonalenie formularza wyszukiwawczego umożliwiające zadawanie zapytań w oparciu o różne kryteria (autor, rok/lata publikacji, rodzaj pracy, jednostka organizacyjna, słowa kluczowe itp.).
- 2007 – DONA-ALEPH – udostępnienie bazy w systemie ALEPH; przeprowadzono konwersję danych z formatu APIN/MARC na format MARC21. Opracowany został nowy formularz wyszukiwawczy i formaty wyświetlania danych. Nowy system zapewnił stabilne funkcjonowanie bazy i dał szereg nowych możliwości m.in. udostępnienie pełnych tekstów dokumentów elektronicznych – artykułów, referatów, książek, prac doktorskich.

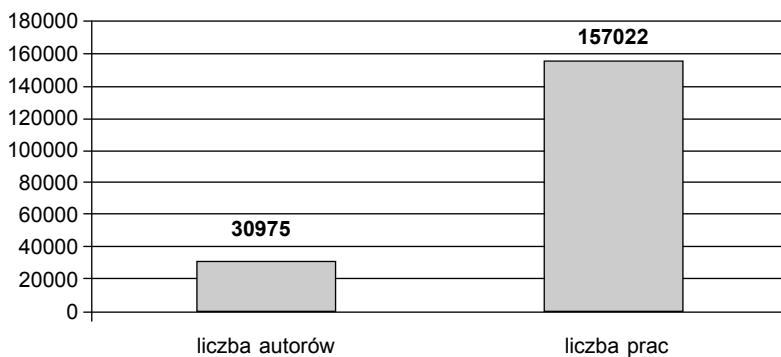
Przedstawione powyżej, trwające przez ponad 30 lat eksploatacji zmiany kolejnych wersji systemu komputerowego stanowią historię rozwoju komputeryzacji Biblioteki PWr. System ewoluował wraz z rozwojem sprzętu komputerowego i rozwoju informatyki. Stosowane na początku uruchomienia procesory 6-bitowe nie dawały dużych możliwości, m.in. odpowiedniej jakości kodowania małych i dużych liter oraz znaków diakrytycznych. Nie stosowano wówczas w Polsce formatu danych bibliograficznych. Pierwsze wydawnictwa powstawały w formacie standardowego pakietu oprogramowania FIND w postaci tabel i zostały zaprojektowane zgodnie z wymaganiami władz Politechniki². Miało to odbicie w jakości opisów prac znajdujących się w bazie. Ponadto, wraz z wdrożeniem kolejnej ulepszonej wersji

nie wszystkie dane przechodziły konwersję i trzeba je było wprowadzać ręcznie. Najnowsza konwersja prowadzona stopniowo od 2005 r., której zadaniem było przeniesienie wszystkich rekordów bazy do międzynarodowego formatu stosowanego w zintegrowanych systemach bibliotecznych MARC21, pozwoliła na uporządkowanie danych i ich ujednoczenie zgodnie z obowiązującymi standardami. Możliwości, jakie daje zintegrowany system ALEPH, będą stale rozwijane i wzbogacane m.in. o nowe zasady wprowadzania danych w oparciu o KHW, korekty i prezentacji wyników zarówno opisów bibliograficznych, jak i statystyki.

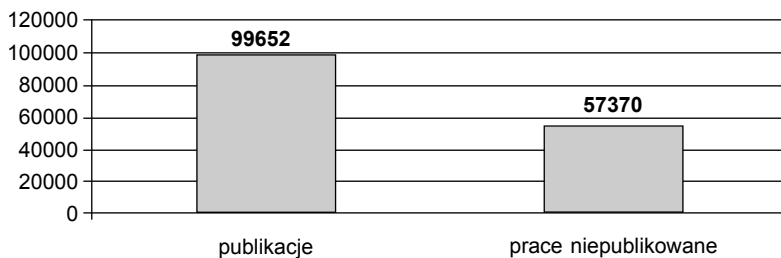
BAZA DONA – STATYSTYKA

Baza jest wykorzystywana nie tylko jako źródło informacji bibliograficznej. Ważnym elementem jest możliwość uzyskiwania danych statystycznych, które są m.in. używane do obserwacji rozwoju bazy – np. rocznego przyrostu wprowadzanych danych, liczby autorów, prac publikowanych i niepublikowanych. Według danych do 2007 r., w bazie jest zarejestrowanych 30 975 autorów (pracowników PWr i współautorów spoza PWr) i 157 022 prace (publikacje i prace niepublikowane z wszystkich modułów bazy – zbioru prac naukowych, popularnonaukowych i sprzed okresu zatrudnienia danego pracownika). Rocznie baza aktualizowana jest średnio o ok. 5 tysięcy opisów. Aktualny stan bazy prezentują poniższe wykresy.

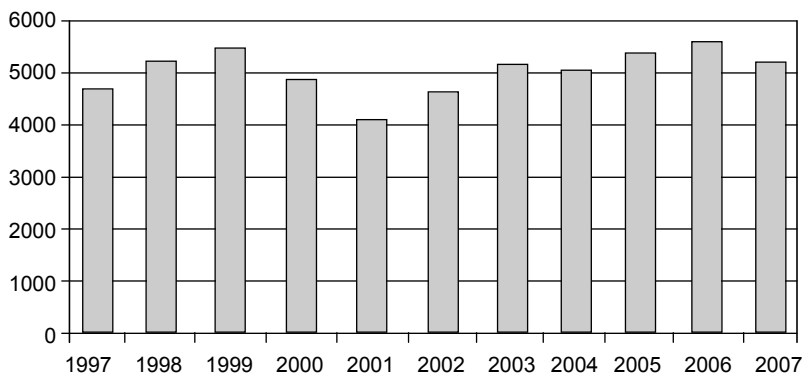
² D. Głazek, *Wspomaganie badań i dydaktyki w Politechnice Wrocławskiej przez wydawnictwa systemu DONA*, [w:] *Udział bibliotek akademickich w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego w Polsce – potencjał, możliwości, potrzeby. Materiały z konferencji naukowej, Bydgoszcz-Klonowo, 15-17.V.2002*, Bydgoszcz 2002, s. 79-91, tu s. 85.

Wykres 1. Liczba autorów i prac

Wykres 2. Liczba publikacji i prac niepublikowanych

Wykres 3. Roczny przyrost rekordów w bazie

ROZPOWSZECHNIANIE INFORMACJI Z BAZY DONA INTERNET

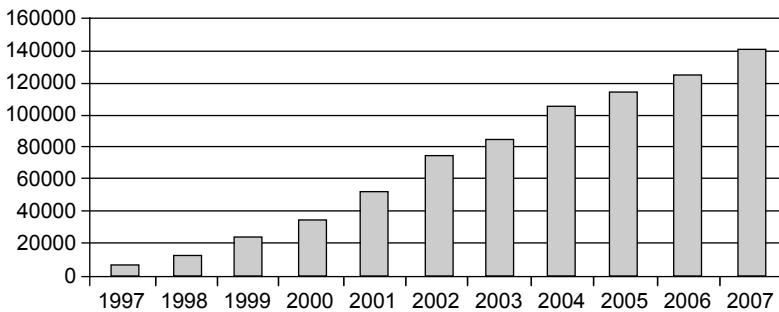
Baza jest udostępniana bez ograniczeń na stronie domowej Biblioteki pod adresem <http://apin.bg.pwr.wroc.pl/Aleph/formDONA.htm>. Od 2007 r., do jej obsługi wykorzystywany jest system ALEPH, którego oryginalny interfejs wyszukiwawczy został zastąpiony formularzem zaprojektowanym przez zespół informatyków Biblioteki³. Zapewnił on możliwość zadawania zapytań złożonych zgodnie z wymogami i potrzebami użytkowników PWr przyzwyczajonych do szczegółowego i elastycznego formułowania pytań do bazy, czego niestety nie zapewnia oryginalny interfejs wyszukiwawczy ALEPH-a stworzony do wyszukiwania książek lub czasopism oraz ich wypożyczeń. Obecnie zainstalowany formularz umożliwia wyszukiwanie według m.in:

- dorobku jednego lub kilku autorów wyszukiwanych wg nazwiska i imienia lub numeru identyfikacyjnego, który otrzymuje każdy publikujący pracownik PWr,
- promotorów prac doktorskich,
- literatury na określony temat wg słów kluczowych, słów z dowolnego wyszukiwanego pola lub tylko z tytułu pracy,
- typu dorobku: publikacji lub prac niepublikowanych,
- roku lub zakresu lat opublikowania/archiwizacji pracy,
- zasięgu międzynarodowego (wg języka dokumentu) lub wg miejsca wydania dokumentu,
- słów z tytułu czasopisma, materiałów konferencyjnych, wydawnictw zwartych,
- jednostki organizacyjnej (wydziału, instytutu, zakładu) – aktualnie funkcjonującego w strukturze lub już nieistniejącego.

³ D. Kołcio, B. Radecka, I. Statkiewicz, *Komputerowy zintegrowany system biblioteczny ALEPH. Interfejs wyszukiwawczy WWW dedykowany dla bazy Dorobek Naukowy Pracowników Politechniki Wrocławskiej DONA*, „Raporty Bibl. Gł. OINT PWr” 2005, Ser. SPR, nr 269 s. 25.

Tak rozbudowany formularz umożliwia stosowanie różnorodnych i wąskich zapytań o dorobek indywidualny, poszczególnych jednostek, w określonym przedziale czasowym z wyborem rodzaju pracy, jej zasięgu, prac opublikowanych w wybranym czasopiśmie lub wydawnictwie zwartym. Rezultatem wyszukiwań jest lista wyników prac wyświetlanych w kilku formatach: standardowym, pełnym MARC, karty katalogowej, przypisach czy opisu skróconego. Oprócz dostępnych formatów wyświetlania opisów prac na ekranie komputera możliwe jest wygenerowanie zestawienia bibliograficznego w postaci dokumentu Word lub w postaci strony html z możliwością wydrukowania lub zapisania w postaci elektronicznej.

Od 1997 r., kiedy to baza z systemu dostępnego tylko w sieci uczelnianej stała się dostępna bez ograniczeń dla wszystkich użytkowników Internetu, wykorzystanie bazy systematycznie rośnie i osiągnęło obecnie ponad 140 tysięcy wejść rocznie.

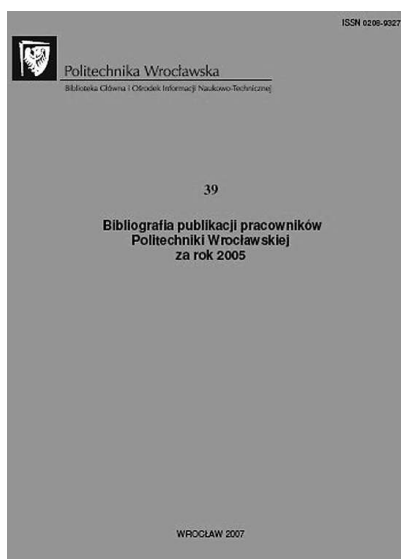
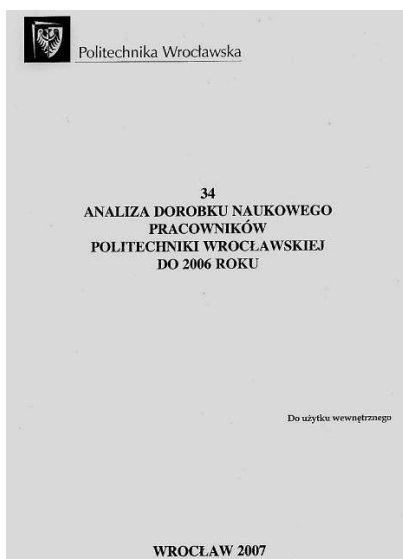

Wykres 4. Zapytania do bazy w Internecie

WYDAWNICTWA

Na podstawie bazy tworzone są wydawnictwa:

– *Analiza dorobku naukowego pracowników PWr...* – roczny raport przeznaczony wyłącznie dla władz uczelni – wydawany od 1973 r. w wersji drukowanej, a od 2004 r. również w wersji elektronicznej (pdf). Zawiera dane statystyczne nt. publikacji i cytowań pracowników i jednostek PWr.

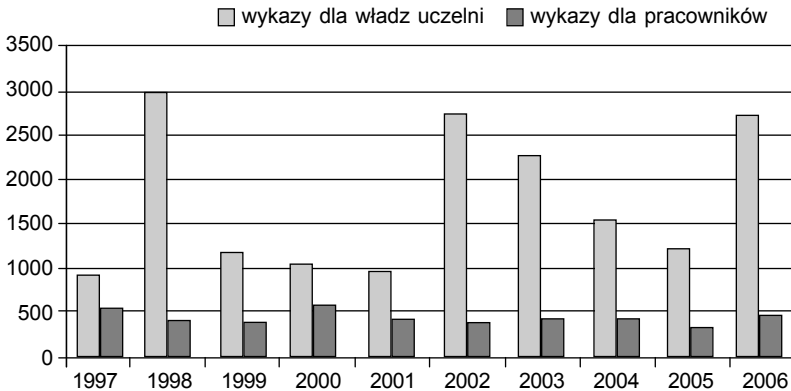

– Bibliografia publikacji pracowników PWr (wydawana od 1969 r., do 2004 w wersji drukowanej. Od tomu 39 (bibliografia za rok 2005) będzie wydawana tylko w wersji elektronicznej i udostępniana poprzez Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową (<http://www.dbc.wroc.pl/dlibra>).

ZESTAWIENIA STATYSTYCZNE

Z punktu widzenia głównych użytkowników systemu – pracowników naukowych i władz uczelni – niezwykle istotna jest możliwość pozyskiwania na bieżąco kompletnych danych bibliograficznych i statystycznych. Służą one do indywidualnej oceny pracowników, zespołów badawczych, poszczególnych jednostek i całej uczelni. Są to dane przekazywane do Ministerstwa, przy staraniach o granty i dotacje, a także wykorzystywane na potrzeby różnych ankiet i analiz (np. rankingi uczelni prowadzone przez tygodniki „Wprost”, „Polityka”). Zapotrzebowanie na dane z bazy gwałtownie rośnie w latach obowiązkowych ocen wyznaczanych przez ministerstwo (ocena parametryczna jednostek, ocena pracowników). Oddział Dokumentacji na bieżą-

co przygotowuje wykazy statystyczne na zamówienie władz uczelni i pracowników – w formie wydruków lub pliku elektronicznego. Liczbę wykonanych zestawień w ciągu ostatnich dziesięciu lat prezentuje poniższy wykres.

Wykres 5. Wykazy dla władz uczelni i pracowników

Nie wszystkie informacje mogą być rozpowszechniane bez ograniczeń. Dane statystyczne przedstawiające dorobek uczelni są generowane i opracowywane jako dokumenty wewnętrzne tylko do użytku osób zainteresowanych (patrz powyżej – wydawnictwo *Analiza dorobku naukowego...*). Aktualnie są testowane nowe programy tworzone przez informatyków Biblioteki, które w oparciu o system ALEPH, pozwolą na bieżące przygotowanie różnorodnych analiz statystycznych i zestawień dla całej uczelni, poszczególnych jednostek oraz indywidualnych autorów. Przykłady wybranych statystyk prezentuje *Wykaz 1* – dla jednostki organizacyjnej – Wydziału Chemicznego oraz *Wykaz 2* – dorobek indywidualny pracownika.

Wykaz 1. Wydział Chemiczny, rok publikacji/archiwizacji 2007, podział wg rodzaju prac i zasięgu wg języka dokumentu (międzynarodowe – dla prac opublikowanych w jednym z pięciu języków kongresowych i lokalne – dla pozostałych języków).

Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej
 Politechniki Wrocławskiej
 DOROBK NAUKOWY
 (baza jawna)

W-3 Wydz. Chemiczny

zakres czasowy: rok publikacji/archiwizacji: 2007

OGÓŁEM:	535		
PUBLIKACJE:	512	NIEPUBLIKACJE:	23
monografie lokalne:	2	doktoraty:	17
podręczniki lokalne:	2	sprawozdania PWr:	3
utwory w wyd. zwartych międzynarodowe:	10	PRE do druku:	2
utwory w wyd. zwartych lokalne:	24	referaty konf. niepublikowane:	1
artykuły międzynarodowe:	209		
artykuły lokalne:	85		
referaty międzynarodowe:	95		
referaty lokalne:	38		
patenty:	47		

Wykaz 2. Dorobek indywidualny pracownika naukowego. Podział na rodzaje prac i zasięg wg języka dokumentu – międzynarodowy i lokalny.

Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej
 Politechniki Wrocławskiej
 DOROBK NAUKOWY
 (baza pełna)

prof. dr hab. inż. Jan Nowak

zakres czasowy: lata publikacji/archiwizacji: 1997-2007

OGÓŁEM:	151		
PUBLIKACJE:	140	NIEPUBLIKACJE:	11
podręczniki lokalne:	1	[promotorstwa doktoratów]	[6]
utwory w wyd. zwartych międzynarodowe:	5	sprawozdania PWr:	4
utwory w wyd. zwartych lokalne:	5	PRE do druku:	4

artykuły międzynarodowe:	110	PRE nie do druku:	3
artykuły lokalne:	4		
referaty międzynarodowe:	10		
referaty lokalne:	4		
patenty:	1		

INFORMACJE O DOKTORATACH OBRONIONYCH NA PWR

Od 1988 r. Oddział Dokumentacji wysyła informacje o obronionych pracach doktorskich i habilitacyjnych do bazy Dissertations and Theses. Obecnie w bazie jest 1090 prac. Wysyłanie danych odbywa się zgodnie z zarządzeniem władz uczelni z 1997 r., które pozwala rozliczyć się doktorantowi po obronie pracy tylko wtedy, gdy wypełni on formularz zgłoszeniowy do bazy Dissertations and Theses i przekaże go Bibliotece. Dzięki temu zapewniona jest regularna aktualizacja bazy. W celu usprawnienia obsługi wysyłanych informacji w 2007 r. dotychczasowy formularz wypełniany odręcznie został zastąpiony wersją elektroniczną, dostępną na stronie WWW Biblioteki (<http://apin.bg.pwr.wroc.pl/doktoraty>), który po wypełnieniu, wydrukowaniu i podpisaniu przez doktoranta jest przekazywany za pośrednictwem bibliotek jednostek organizacyjnych do Oddziału Dokumentacji, a dalej wysyłany pocztą tradycyjną do USA.

DOSTĘP DO PEŁNYCH TEKSTÓW

Przez wszystkie lata udostępnienia baza DONA była źródłem informacji bibliograficznych i statystycznych. Od 2007 r. nowością jest udostępnienie pełnych tekstów prac. Jest to możliwe dzięki zakupowi nowoczesnego narzędzia linkującego LinkSolver'a, który rozpoznaje czasopismo poprzez nr ISSN i lokalizuje poszukiwany artykuł w zasobach czasopism elektronicznych Biblioteki i umożliwia wyświetlanie pełnego tekstu wprost ze strony bazy. W tym wypadku dostęp do pełnego tekstu jest możliwy tylko z komputerów uczelni lub po zarejestrowaniu się w systemie OneLog (<http://www.bg.pwr.wroc.pl/uslugi/523/zdal->

ny_dostep_onelog.html), który umożliwia korzystanie z licencjonowanych zasobów Biblioteki spoza sieci PWr). W przypadku braku danego tytułu w zbiorze czasopism elektronicznych *LinkSolver* przeszukuje katalog on-line biblioteki (baza „*Książki i Czasopisma*”) wskazując lokalizację na PWr wersji drukowanej czasopisma, jeżeli brak jest wersji drukowanej – wskazana jest lokalizacja w Polsce (poprzez katalog on-line Biblioteki Narodowej) lub na świecie poprzez katalog KVK.

Obecnie w bazie DONA udostępniane są pełne teksty następujących dokumentów:

- artykułów z czasopism elektronicznych prenumerowanych przez Bibliotekę PWr komercyjnych baz danych e-czasopism: ACS, APS/AIP, Blackwell, Ebsco, Elsevier, Emerald, IEEE, Springer/Kluwer, ProQuest, RSC, Wiley). Można również korzystać z pełnych tekstów czasopism dostępnych bezpłatnie w Internecie jako Open Access. W tym wypadku dostęp do pełnego tekstu jest możliwy ze wszystkich komputerów (również spoza sieci PWr),
- materiałów konferencyjnych – dostępnych bezpłatnie w Internecie,
- książek (podręczniki, skrypty, monografie) udostępnianych bezpłatnie przez Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową (DBC),
- prac doktorskich i habilitacyjnych – udostępnianych bezpłatnie przez Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową (DBC).

PODSUMOWANIE

System informacji o dorobku naukowym spełnia bardzo ważną rolę na Politechnice Wrocławskiej. Podstawą jego sprawnego funkcjonowania i szerokiego wykorzystania jest ścisła współpraca Biblioteki z władzami uczelni dzięki uregulowaniom w postaci wydanych zarządzeń oraz ich przestrzeganiu. Rolą Biblioteki jest wybór odpowiedniego systemu, który zapewnia stabilność funkcjonowania bazy oraz jej stałą modernizację poprzez tworzenie nowych rozwiązań zgodnych z wymaganiami uczelni i potrzebami użytkowników, a także zapewnienie stałego dostępu do danych poprzez przyjazny interfejs wyszukiwawczy z możliwością zadawania zapytań złożonych. Oprócz

danych bibliograficznych, baza musi być przystosowana do generowania różnych zestawień statystycznych wymaganych przez uczelnię i ministerstwo. Dzięki zastosowaniu nowoczesnego oprogramowania nastąpiła możliwość efektywnego wykorzystania bazy, uporządkowania formatu opisów (MARC21), zastosowania nowoczesnych rozwiązań do obsługi różnorodnych zapytań o naukowy dorobek piśmienniczy pracowników PWr. Integracja bazy DONA z innymi zasobami Biblioteki – bazami danych – komercyjnymi i bezpłatnymi zapewniła szerokie wykorzystanie przez poszczególnych autorów, władze, studentów oraz innych zainteresowanych dostępem do literatury naukowej.

BIBLIOGRAFIA

1. Głazek D., *Wspomaganie badań i dydaktyki w Politechnice Wrocławskiej przez wydawnictwa systemu DONA*, [w:] *Udział bibliotek akademickich w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego w Polsce – potencjał, możliwości, potrzeby. Materiały z konferencji naukowej, Bydgoszcz–Klonowo, 15-17.V.2002*, Bydgoszcz 2002, s. 79-91.
2. Klesta D., Rzońca I., *Komputerowy zintegrowany system biblioteczny ALEPH. Koncepcja funkcjonowania bazy danych Dorobku Naukowego Pracowników DONA w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej*, „Raporty Bibl. Gł. OINT PWr” 2005, Ser. SPR, nr 268.
3. Kołcio D., Radecka B., Statkiewicz I., *Komputerowy zintegrowany system biblioteczny ALEPH. Interfejs wyszukiwawczy WWW dedykowany dla bazy Dorobek Naukowy Pracowników Politechniki Wrocławskiej DONA*, „Raporty Bibl. Gł. OINT PWr” 2005, Ser. SPR, nr 269.
4. Komperda A., *Dokumentacja dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej*, [w:] *Biblioteka Politechniki Wrocławskiej 1946-2006*, Henryk Szarski, Jadwiga Wojtczak (red.), „Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia” [z.] 5, Wrocław 2007, s. 27-36.
5. Komperda A., *Rola bibliotek akademickich w zakresie tworzenia i rozpowszechniania informacji o dorobku naukowym uczelni. II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej „Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?” Łódź, 19-21 czerwca 2006 roku* [on-line, dostęp 15 września 2007], http://www.ebib.info/publikacje/mat-konf/biblio21/poster_ref05.pdf

Teresa Koniaszewska

Anna Uniejewska

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej
Wrocław

Ewa Zysek-Nockowska

Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania
Wrocław

BIBLIOTEKA BELETRYSTYCZNA NA POLITECHNICĘ WROCŁAWSKIEJ W LATACH 1953-2007 HISTORIA – ZBIORY – CZYTELNICTWO

WPROWADZENIE

W maju 1945 r. przybyła do Wrocławia grupa naukowo-kulturalna, na czele z prof. Stanisławem Kulczyńskim, której zadaniem było zabezpieczenie mienia przedwojennych uczelni i instytutów naukowych Wrocławia. Dekretem z 24 sierpnia 1945 r. Uniwersytet Wrocławski i Politechnikę Wrocławską przekształcono w uczelnie polskie. Studentom nowo organizowanych uczelni brakowało podręczników i pomocy naukowych w języku polskim. W opuszczonych domach i w ruinach znajdowali tylko książki niemieckie. Ludności polskiej przybyłej w 1945 r. do zrujnowanego i dymiącego jeszcze Wrocławia bardzo brakowało polskich książek. Polacy, którzy przybyli głównie ze wschodu, Krakowa i Poznania, organizowali wypożyczalnie przede wszystkim tych książek, które przywieźli z sobą. Wspomina o nich w swoim dzienniku Joanna Konopińska: „11 listopada 1945 r. Zupeł-

nie przypadkowo »odkryłam« polską wypożyczalnię książek przy ulicy Gierymskich. Jest to cudowne zjawisko dla mieszkańców tak bardzo spragnionych polskiej książki. Wypożyczalnię prowadzą bardzo miłe dwie panie przybyłe chyba ze Lwowa. Zbiór składa się z kilkuset czy nawet kilku tysięcy bardzo nieraz wartościowych książek. Ta wypożyczalnia dla mieszkańców Biskupina stanowi wielkiej doniosłości sprawę¹. „W Rynku po prawej stronie, idąc od ulicy Wita Stwosza, otworzył wypożyczalnię książek brodaty pan Kazanowicz. Nazwał ją »Książka na Śląsk«. Pan Kazanowicz ma duży wybór wartościowych dzieł przywiezionych ze Lwowa, gdzie poprzednio przez wiele lat prowadził podobną placówkę²».

STOWARZYSZENIE STUDENTÓW UNIwersYTETU I POLITECHNIKI WROCLAWSKIEJ „BRATNIA POMOC”

W pierwszych trudnych latach powojennych życie studenckie Uniwersytetu i Politechniki organizowało Stowarzyszenie Studentów Uniwersytetu i Politechniki Wrocławskiej „Bratnia Pomoc” zwane „Bratniakiem”³.

W 1947 r. „Bratniak” utrzymywał 83 domy studenckie dla ok. 1000 studentów⁴. W ramach swojej działalności stowarzyszenie przy domach studenckich zakładało biblioteki. Gromadziły one literaturę piękną, która pochodziła przede wszystkim z darów przekazywanych przez pracowników naukowych przybyłych z uczelni lwowskich czy Poznania oraz skrypty i podręczniki⁵. W „Bratniaku”, we współpracy z kołami naukowymi poszczególnych wydziałów, funkcjonowała Sekcja Wydawnicza, która wydawała skrypty – pisane często przez studentów na

¹ J. Konopińska, *Tamten wrocławski rok 1945-1946. Dziennik*, Wrocław 1987.

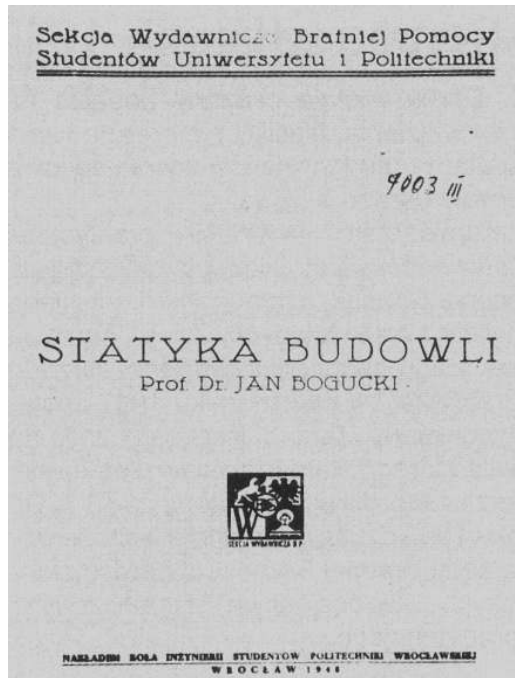
² *Ibidem*.

³ Organizacja powstała 10 września 1945 r. Zob. *Księga pamiątkowa pierwszych słuchaczy Politechniki Wrocławskiej roku inauguracyjnego 1945*, Wrocław 1985, s. 8.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Z przekazu J. Cadera, późniejszego zastępcy dyrektora.

podstawie notatek z wykładów i ćwiczeń, autoryzowanych przez pracowników dydaktycznych (il. 1). Studenci organizowali również powielanie unikatowych egzemplarzy podręczników, które później mogły być udostępniane przez bibliotekę⁶. W październiku 1946 r. powstało pierwsze czasopismo studenckie „Akademik Wrocławski” redagowane przez Zbigniewa Gołębia⁷. Wydawcą pisma była Sekcja Prasowa Bratniej Pomocy Studentów Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu⁸.

Il. 1. Wydawnictwa dydaktyczne „Bratniaka”⁹

⁶ *Księga pamiątkowa pierwszych słuchaczy Politechniki Wrocławskiej roku inaugurującego 1945*, Wrocław 1985; T. Izbicki, Wydział Architektury [wspomnienia].

⁷ Po roku czasopismo zostało zawieszono.

⁸ *Wrocławska prasa akademicka. Lata pionierskie 1945-1948*, [w:] *Szkice historyczne, czyli rzecz o Wrocławiu studentach i sporcie*, „Życie Akademickie. Miesięcznik Społeczności Akademickiej AWF we Wrocławiu”, Wrocław 1997.

⁹ *Księga Jubileuszowa 50-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945-1995*, Wrocław 1995.

Od 1947 roku ze względów politycznych rozpoczęła się likwidacja Bratniej Pomocy. W 1950 r. powstało Zrzeszenie Studentów Polskich, które przejęło ostatnie agendy „Bratniaka” w zakresie działalności kulturalno-oświatowej, turystycznej i sportowej.

BELETRYSTYCZNE BIBLIOTEKI STUDENCKIE POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Na początku lat 50. Ministerstwo Kultury i Sztuki oraz Ministerstwo Szkolnictwa opracowało szereg ustaw i zarządzeń dotyczących funkcjonowania zbiorów bibliotecznych. Uporządkowały one organizowanie bibliotek w różnych środowiskach, a przede wszystkim prowadzonych społecznie przez aktywnych czytelników. Ustalały również zasady ochrony ich majątku, ewidencji oraz statystyki czytelników i wypożyczeń (m.in. Okólnik Nr 3 Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 grudnia 1953 r. w sprawie wypożyczania studentom skryptów i podręczników przez biblioteki główne szkół wyższych).

Wydany na Politechnice w 1952 r. statut wyznaczył Bibliotece Głównej miejsce w organizacji uczelni. W 1953 r. biblioteka otrzymała „regulamin”, który obejmował dotychczasowe zarządzenia ministerstwa i wytyczne kierownictwa biblioteki w jedną całość.

W latach 1954-1956 Politechnika Wrocławska oddała do użytku trzy domy studenckie T-4, T-2 i T-3. W ostatnim z nich funkcjonowała biblioteka beletrystyczna, która została przeniesiona w połowie lat 70. do Domu Studenckiego T-15 na ul. Wittiga, gdzie powstało miasteczko studenckie¹⁰.

W 1953 r. została założona Biblioteka Klubu Studentów Politechniki Wrocławskiej zarządzana przez Komitet Uczelniany Zrzeszenia Studentów Polskich. Biblioteka gromadziła księgozbiór z literatury pięknej, popularnonaukowej oraz skrypty i podręczniki. W listopadzie 1953 r. księgozbiór biblioteki liczący około 3000 woluminów¹¹ został

¹⁰ Informacja z dokumentacji Oddziału Sieci Biblioteczno-Informacyjnej.

¹¹ *Politechnika Wrocławska w okresie dziesięciolecia 1945-1955*, Warszawa 1956.

włączony do Biblioteki Głównej, która sprawowała nad nią nadzór merytoryczny. Organizacyjnie biblioteka podlegała Zrzeszeniu Studentów Polskich. Równocześnie funkcjonowały biblioteki przy domach studenckich, o ich działalności jednak brak szczegółowych informacji.

W 1954 r. biblioteka otrzymała duże wsparcie ówczesnego prorektora Politechniki Wrocławskiej ds. dydaktyki prof. Bolesława Iwaskiewicza i została oficjalnie powołana zarządzeniem. Nadal organizacyjnie podlegała Zrzeszeniu Studentów Polskich, ale opiekę nad biblioteką sprawował prorektor i ówczesny kierownik Biblioteki Głównej J. Tarnawski. Biblioteka mieściła się w Budynku Głównym PWr¹² (pok. 201). Powierzchnia biblioteki wraz z czytelnią i magazynem wynosiła 132 m². Pracowały w niej wówczas dwie osoby na etatach administracyjnych¹³. W zarządzaniu biblioteką współdziałała Komisja Biblioteczna utworzona przez Zrzeszenie Studentów Polskich. (W 1954 r. na dziewięciu wydziałach Politechniki Wrocławskiej studiowało 4842 studentów¹⁴). Przewidziano ponadto kwartalne konferencje z przedstawicielami studentów w celu uzgodnienia zakupów skryptów i podręczników¹⁵. Pracownicy Biblioteki Głównej w ramach opieki merytorycznej i współpracy z organizacjami młodzieżowymi brali udział w doborze i opracowaniu księgozbioru do Biblioteki.

W dokumentacji bibliotecznej zachowały się trzy inwentarze zbiorów biblioteki (il. 2, 3).

„Inwentarz Biblioteki Klubu Studentów Politechniki Wrocławskiej”:

I.	z roku 1955/1956,	poz. 1-938,
II.	z roku 1956,	poz. 939-2016,
III.	od roku 1956 do 1959,	poz. 2017-3925,

Książki kupowane były w księgarniach i w antykwariacie naukowym. Niektóre z nabytków zachowały się do tej pory, wśród nich wydane, także w latach 1906, 1924, 1937-1939, np.:

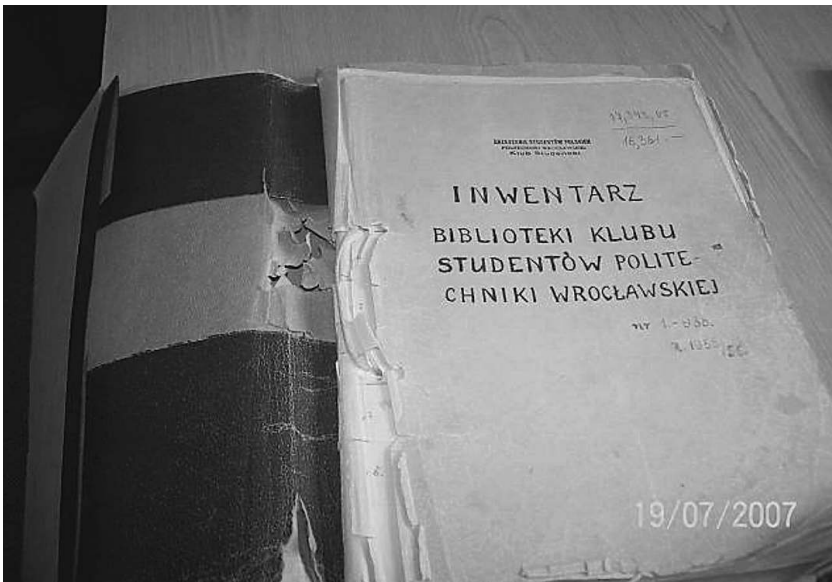
¹² Pok. 201, obecnie pomieszczenia te zajmuje Zespół Systemów Informacyjnych

¹³ Kierowniczką Maria Aman pracowała do 1970 r. i Anna F. Jurków (Lewandowska), która przepracowała w Bibliotece Beletrystycznej 42 lata (1959-2007).

¹⁴ *Politechnika Wroclawska...*

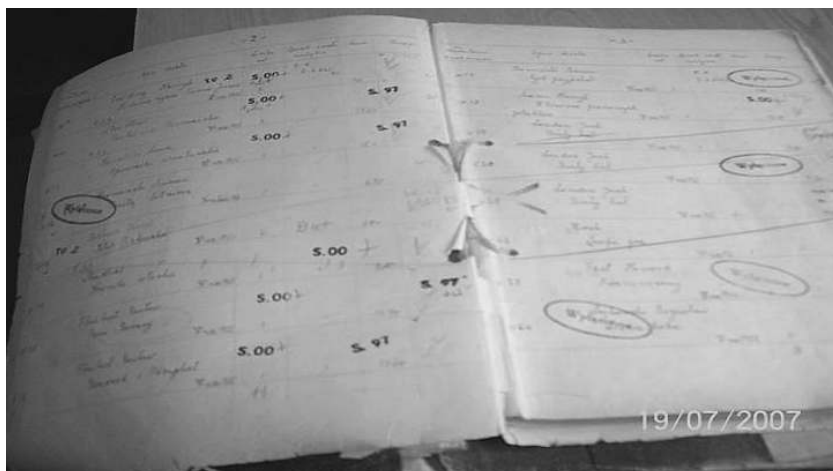
¹⁵ Sprawozdanie Biblioteki Głównej za rok 1955.

- poz. 263 Kowalska Anna, *Opowiadania greckie*, Warszawa 1946.
 poz. 264 Przerwa Tetmajer-Kazimierz, „*Księżniczka Metella*”,
 Warszawa 1924.
 poz. 278 Weysenhoff Józef, *Hetmani*, Kraków 1906.
 poz. 302 Conrad Joseph, *Między lądem a morzem. Nowele*,
 Warszawa 1924.
 poz. 303 Zweig Stefan, *Gwiazdy ludzkości*, Warszawa 1939.
 poz. 307 Konrad Joseph, *Lord Jim*, Warszawa 1933 t. 1-2.
 poz. 466 Świdarska Alina, *Zygmunt*, Warszawa 1939.

Il. 2. Strona tytułowa I. Inwentarza
 Biblioteki Klubu Studentów Politechniki Wrocławskiej

Już wtedy zdarzało się, że czytelnicy za zagubione książki oddawali inne, które otrzymywały nową sygnaturę. Inwentarze rejestrowały tylko książki z literatury pięknej. Brak informacji o wcześniejszych inwentarzach lub spisach książek. Ze sprawozdania J. Cadera z działalności Biblioteki Głównej w 1955 r. wiemy jednak, że w bibliotece były także skrypty i podręczniki.

II. 3. Przykładowa strona inwentarza

Biblioteka finansowana była z dwóch źródeł: rektoratu uczelni i ZSP (w 1966 r. fundusze rektorskie na zakup księgozbioru wynosiły 25 000 zł, z ZSP 10 000 zł, w 1967 analogicznie 30 000 i 8 000 zł). Przy bibliotece działało Koło Przyjaciół Biblioteki. Księgozbiór udostępniany był przez 7 godzin popołudniowych od października do czerwca. Czytelnikami byli studenci i pracownicy Uczelni¹⁶. W tym czasie najbardziej aktywnymi czytelnikami byli mieszkańcy domów studenckich (20%)¹⁷. Biblioteka prowadziła bogatą działalność kulturalną: spotkania literackie z pisarzami, m.in. Jarosławem Iwaszkiewiczem, Melchiorzem Wańkowiczem. Odbywały się także koncerty, występy chóru akademickiego, wystawy, np. wystawa malarstwa i twórczości Stanisława Wyspiańskiego, Jana Kasprówicza¹⁸.

W latach 60. biblioteka została przeniesiona do budynku AZS przy ul. Wybrzeże Wyspiańskiego 26, naprzeciw politechniki, do dwóch

¹⁶ S. Gorzkowicz, *Czytelnictwo studentów. Studium nad zagadnieniem humanizacji inteligencji technicznej*, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe. Śląskie Prace Bibliograficzne i Bibliotekoznawcze, t. XV, Wrocław 1972.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Wspomina o nich p. Lewandowska (Jurków), organizatorka spotkań.

pomieszczeń o powierzchni 58 m². Była wtedy największą studencką biblioteką beletrystyczną we Wrocławiu.

Biblioteka popularnie zwana „Wybrzeże”, w 1967 r. dysponowała 12 000 woluminów książek, z czego 69% stanowiła literatura piękna, 65 tytułami czasopism (kupowanych w EMPiKu), w tym 15 tytułów w językach obcych, np. „The Times”, „Paris Match”, „Burda”, „Die Welt”. W 1960 r. utworzono filie tej biblioteki w Domu Studenckim „Nad Fosą” przy ul. Podwale 27¹⁹. Biblioteka „Wybrzeże” była jednostką organizacyjną Rady Uczelnianej Zrzeszenia Studentów Polskich do 1969 r. Tabela 1 przedstawia jej rozwój, aktywność czytelników i napływ nabytków.

Tabela 1. Biblioteka Klubu Studentów PWr w latach 1954-1968²⁰

Lata	1954	1956	1960	1965	1968
Zbiory (wol.)	938	2016	6187	10541	13600
Czytelnicy	120	1055	1170	1480	1626

W lutym 1970 r. Biblioteka zmieniła nazwę na Biblioteka Beletrystyczna i jej zbiory wróciły na parter budynku głównego uczelni przy ul. Wybrzeże Wyspiańskiego 27. Warunki lokalowe, (które p. A. Lewandowska określa, jako katastroficzne) – jedno ciemne pomieszczenie o powierzchni 28 m², brak czytelnicy, wysokie do sufitu regały i brak ogrzewania centralnego – utrudniały prowadzenie działalności biblioteczej. W 1971 r. Biblioteka została ponownie przeniesiona, na trzecie piętro w tym samym budynku²¹, gdzie funkcjonowała w systemie dwuzmianowym do roku 1975. Biblioteka Beletrystyczna (pod tą nazwą) oficjalnie została powołana 23.01.1971 r. zatrudniała na etatach bibliotecznymy dwie osoby, samodzielnie gromadziła zbiory oraz prowadziła własną książkę inwentarzową.

¹⁹ Dom studencki funkcjonował od 1957 r., w budynku przejętym przez Politechnikę Wrocławską od wojska.

²⁰ *Księga XXV-lecia 1945-1970*, Wrocław 1970, s. 447.

²¹ Pomieszczenia obecnej Intrologorni Biblioteki Głównej.

Tabela 2. Biblioteka Beletrystyczna

Lata	Liczba woluminów	Udostępnianie w wol.
1970	15075	46410
1971	16808	39520
1972	17903	42500

REORGANIZACJA STRUKTURY BIBLIOTECZNEJ

W 1972 r. władze szkoły ustaliły nową strukturę organizacyjną Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej. W ramach reorganizacji Biblioteka Beletrystyczna włączona została do Biblioteki Głównej i OINT, na prawach oddziału²², a w 1975 została przekształcona w Czytelnię i Wypożyczalnię Beletrystyczną podporządkowaną Oddziałowi Udostępniania Zbiorów Biblioteki Głównej i po raz kolejny została przeniesiona do nowego pomieszczenia²³. Zbiory biblioteki liczyły wówczas 21 000 woluminów.

Gromadzenie i zakup zbiorów beletrystycznych przejął Oddział Gromadzenia Druków Zwartych, a prowadzenie księgi inwentarzowej i opracowanie zbiorów Oddział Opracowania Druków Zwartych. Od tego czasu, wprowadzono statystykę wypożyczeń na zasadach obowiązujących w Bibliotece Głównej. Godziny otwarcia Czytelni i Wypożyczalni Beletrystycznej zostały ujednolicone z godzinami otwarcia Oddziału Udostępniania Zbiorów – pn.-pt 8⁰⁰-20⁰⁰, sob. 8⁰⁰-13⁰⁰. Biblioteka dysponowała literaturą piękną i popularnonaukową, humanistyczną dotyczącą muzyki, filmu, malarstwa itp. Udostępniała kilkadziesiąt tytułów magazynów ilustrowanych, dzienników i czasopism o treści literackiej, kulturalno-społecznej i politycznej.

Istniejąca filia Biblioteki Beletrystycznej w Domu Studenckim „Nad Fosą” w latach 80. przestała działać, zamknięta na kilka lat w 1992 r. została zlikwidowana (biblioteka funkcjonowała poza struk-

²² *Działalność sieci biblioteczno-informacyjnej Politechniki Wrocławskiej w latach 1968-1972*, Komunikat Seria: C Informacja dla Kierownictwa Szkoły 1973.

²³ Obecnie pomieszczenie Oddziału Informacji Naukowej.

turą Biblioteki Głównej). Zbiory, bez żadnej inwentaryzacji, przekazano do domów wczasowych Uczelni.

W 1990 r. biblioteka (BG-BB) po raz kolejny została przeniesiona w obrębie budynku głównego uczelni do pok. 305, gdzie swoją siedzibę ma do dzisiaj. Wybudowanie małej antresoli pozwoliło na zwiększenie powierzchni magazynowej do 68 m², (il. 4).

Il. 4. Czytelnia Biblioteki Beletrystycznej (BG-BB)

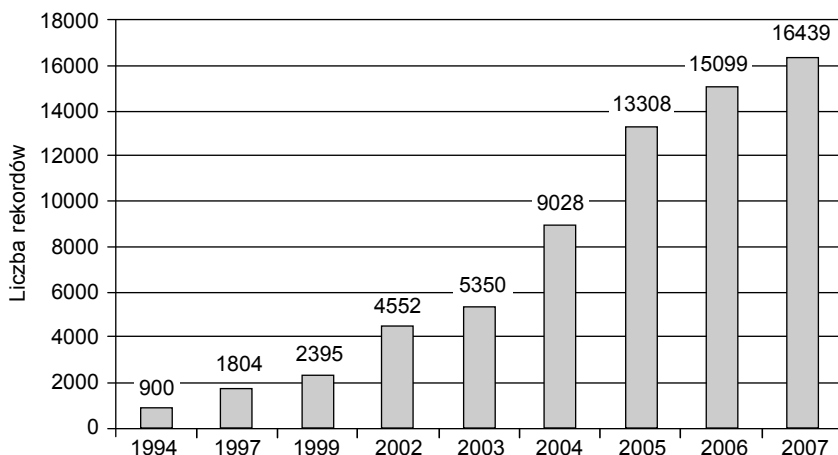
W 1995 r. do Oddziału Udostępniania Zbiorów włączona została również jako filia Biblioteka Beletrystyczna znajdująca się w Domu Studenckim T-15 (BT-15, od 2000 r. T-17).

Biblioteka Beletrystyczna Politechniki Wrocławskiej działa w strukturze Biblioteki Głównej i ma już utrwalone, wieloletnie tradycje. Wydaje się ewenementem w uczelniach technicznych Z przeglądu struktur organizacyjnych bibliotek tych uczelni wynika, że zbiory beletrystyczne są gromadzone i udostępniane w Bibliotece Politechniki

Łódzkiej, Akademii Górniczo-Technicznej, w Wojskowej Akademii Technicznej i Wyższej Szkole Oficerskiej Wojsk Lądowych im. Tadeusza Kościuszki.

KOMPUTERYZACJA BIBLIOTEKI

Prace nad komputeryzacją Biblioteki Beletrystycznej rozpoczęły się w 1994 r. od tworzenia koncepcji nowej bazy BELETRYSTYKA, w systemie APIN działającym w Bibliotece Głównej Politechniki. Kolejnym etapem było rozpoczęcie katalogowania zbiorów w formacie USMARC (1997 r.). W kwietniu 2002 r. w Bibliotece Głównej rozpoczęto wdrażanie nowo zakupionego systemu bibliotecznego ALEPH, który objął również Bibliotekę Beletrystyczną. W zasadniczy sposób usprawniło to proces wypożyczania zbiorów. Stworzyło także nowe możliwości opracowania nabytków oraz przyspieszenie procesu retrokonwersji zbiorów beletrystycznych. Większość rekordów można było kopiować z katalogu NUKAT. Dzięki pojawianiu się opisów w katalogu komputerowym wiele zbiorów „ożyło” – zostały one na nowo odkryte przez czytelników.

Il. 5. Baza BELETRYSTYKA – liczba rekordów

Czytelnicy nie mogą składać zamówień na zbiory przez Internet, mają natomiast informację o statusie książki i możliwościach jej wypożyczenia. Poczta elektroniczną wszyscy czytelnicy są indywidualnie powiadamiani o zbliżającym się terminie zwrotu książek. Eliminuje to wiele zbędnych napięć związanych z nieterminowym zwrotem zbiorów.

KSIĘGOZBIÓR BIBLIOTEKI BELETRYSTYCZNEJ

Proces gromadzenia zbiorów jest sporym wyzwaniem w kontekście ograniczeń finansowych, lokalowych i oczekiwań czytelników. Dawna biblioteka w Domu Studenckim „Nad Fosą” w 1966 r. dysponowała 3100 wol. (87% literatury pięknej), 12 tytułami czasopism, w tym 6 w językach obcych. Na zakup książek w 1966 r. wydatkowano w przeliczeniu na jednego czytelnika – studenta – ponad 7 zł, co w porównaniu z wydatkami bibliotek publicznych na jednego mieszkańca Wrocławia w wysokości 3,75 zł było wysoką kwotą²⁴. Jeden tytuł kupowany był w kilku egzemplarzach.

W 2007 r. biblioteki beletrystyczne (BG-BB, BT-17) posiadały łącznie 28 016 woluminów książek i 34 tytuły czasopism (zał. 1), 87 woluminów. Tylko niektóre tytuły kupowane są w 2 egzemplarzach, przyjęto bowiem zasadę zwiększania oferty tytułowej kosztem ilości egzemplarzy. Biblioteka gromadzi zbiory głównie z literatury pięknej, starannie wybierając autorów klasyki polskiej i obcej. A o tej staranności niech świadczą m.in. następujące fakty. Gdy w 1996 r. Wisława Szymborska otrzymała Literacką Nagrodę Nobla, Biblioteka Beletrystyczna oferowała 9 tomików poezji laureatki. Podobna sytuacja powtórzyła się w 2007 r., kiedy Noblem uhonorowano mało popularną w Polsce Doris Lessig. W prasie pojawiły się informacje o braku dostępu do jej utworów, a biblioteka posiadała trzy powieści, w tym jedną z nich, *Mrowisko*, w pierwszym wydaniu z 1956 r. W zbiorach literatury pięknej znajdują się, oczywiście w wyborze, lektury szkolne i opracowania historycznoliterackie, głównie otrzymane w darze od

²⁴ *Ibidem*.

czytelników. Ta część zbiorów jest często wykorzystywana przez młodych czytelników nadrabiających szkolne zaniedbania i świadomie sięgających po klasykę literatury, a także przez rodziców i dziadków, którzy jako pracownicy uczelni mają szansę wypożyczyć szkolną lekturę niedostępną już dla uczniów w bibliotekach szkolnych i publicznych. Czytelnicy ceniący swój rozwój i samokształcenie znajdują w bibliotece literaturę popularnonaukową. Hobbyści i praktycy mogą skorzystać z wielu poradników, przewodników i informatorów. Usatysfakcjonowani też będą amatorzy kryminałów, fantastyki i romansów. Przy gromadzeniu zbiorów ciągle należy pamiętać o potrzebie zachowania równowagi między zaspokojeniem potrzeb „elitarnych” i „masowych”.

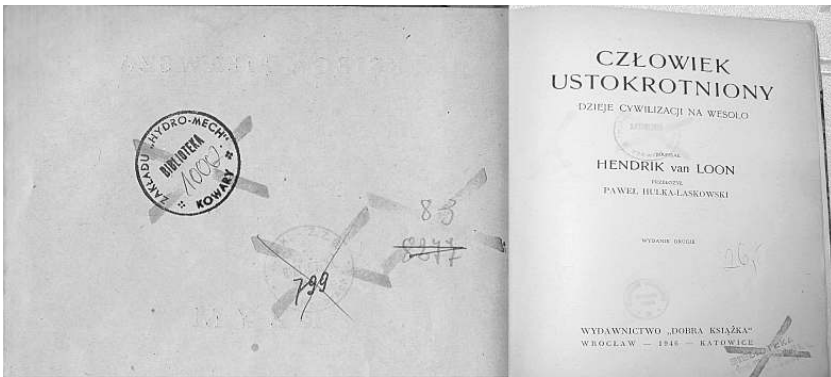
Zbiory biblioteki są często wykorzystywane przez studentów na zajęcia z bloku przedmiotów humanistyczno-menadżerskich, wybieranych z bogatej oferty zajęć przygotowanych przez różne wydziały. Kiedy pojawiły się kursy „Kulturowe i literackie tło ewangelii” i „Biblijne podstawy filozofii życia”, na prośbę czytelników do biblioteki zostało zakupione *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*. Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania gromadzi zbiory dotyczące zagadnień humanistyczno-menadżerskich w znacznie szerszym zakresie, tworząc warsztat naukowy dla użytkowników z całej Politechniki Wrocławskiej.

Pozyskiwanie nowych nabytków było i jest przedmiotem troski bibliotekarzy. Pracownicy bibliotek beletrystycznych śledzą na bieżąco ofertę rynku i zbierają dezyderaty od czytelników. W czasach, gdy dostęp do książki na rynku był reglamentowany, zaprzyjaźnione księgarnie odkładały na półkę po jednym egzemplarzu tytułu, a bibliotekarze wybierali pozycje do zakupu. Pracowicie zbierana makulatura była później wymieniana na dzieła Mickiewicza, Prusa, Sienkiewicza i innych klasyków. Aktualny rynek książki z dużą liczbą instytucji wydawniczych, komercjalizacją produkcji, dezintegracją sieci księgarskiej nie ułatwia procesów gromadzenia. Pociuszające jest tylko to, że spośród wielu oferentów można wybrać najlepszych dostawców: rzetelnych, szybkich, oferujących najniższe ceny.

Znaczącym źródłem nabytków biblioteki są dary od czytelników. Niekiedy są one rezultatem przeglądu prywatnych księgozbiorów,

wtedy trzeba je dyskretnie i taktownie poddać wstępnej selekcji. Są także wyrazem partnerskich stosunków między bibliotekarzem i czytelnikami, wyrazem sympatii i identyfikowania się z biblioteką. Umiejętne popularyzowanie idei przekazywania do biblioteki prywatnych przeczytanych książek, przyniosło efekty. W niektórych latach stanowiły one 50% nowych nabytków (tabela 3).

Biblioteka przyjmowała także dary od innych jednostek działających w uczelni. W latach 90. została zlikwidowana biblioteka, działająca przy powołanym (w 1973 r.) Zakładzie Doświadczalnym „Hydro-Mech” Politechniki Wrocławskiej w Kowarach. Biblioteka została przejęta przez „Hydro-Mech” wraz z majątkiem Kopalni „Wolność” w Kowarach, część zbiorów przejętych wtedy jest wypożyczalna do chwili obecnej (il. 6).

Il. 6. Strona tytułowa i znaki własnościowe z książki Hendrik van Loon, *Człowiek ustokrotniony. Dzieje cywilizacji na wesoło*, Wrocław 1946

Na początku lat 90. Biblioteka Beletrystyczna (BG-BB) przejęła część zbiorów Biblioteki z likwidowanego Studium Wojskowego. Były to zbiory o tematyce popularno-naukowej, historycznej, społecznej. W 1998 r. NSZZ „Solidarność” przekazała, ogromnie wówczas popularną, kolekcję obejmującą najnowszą „odkłamaną” historię Polski. Zbiory zakupiono z funduszy Związku Zawodowego, część literatury, wcześniej niedostępnej na rynku, często wydanej w formie powielonej – przekazali czytelnicy.

Tabela 3. Gromadzenie w Bibliotekach Beletrystycznych – zakupy, dary (w woluminach)

Lata	BG-BB, BT-15/17		
	Zakup	Dary	Razem
1996/97	412	127	539
1997/98	90	13	103
1998/99	50	15	65
1999/2000	203	38	268
2000/01	226	288	514
2001/02	556	275	831
2002/03	546	336	882
2003/04	1166	390	1556
2004/05	945	354	1299
2005/06	730	195	925
2006/07	622	156	778

Cennym uzupełnieniem zbiorów są czasopisma: dzienniki, tygodniki społeczno-kulturalne, literackie i popularnonaukowe. Wielu czytelników przekazuje bieżące – już przeczytane – numery czasopism, które wzbogacają ofertę biblioteki.

W Bibliotece Beletrystycznej nie gromadzi się materiałów audio-wizualnych, chyba że są dokumentami towarzyszącymi do książek i czasopism. Tego typu zbiory są gromadzone i udostępniane w Czytelnii Multimedialnej Biblioteki Głównej.

CZYTELNICY I UDOSTĘPNIANIE ZBIORÓW

Zgodnie z zapisami regulaminu systemu biblioteczno-informacyjnego ze zbiorów Biblioteki Beletrystycznej mogą korzystać pracownicy, studenci, doktoranci, emeryci i renciści Politechniki Wrocławskiej. Informacja o placówce i jej ofercie przekazywana jest przez pracowników Biblioteki Głównej i bibliotek wydziałowych studentom pierwszych lat studiów w ramach dni wstępnych. W ostatnich latach zmniejsza się liczba użytkowników Biblioteki Beletrystycznej

(BG-BB) Powodem tego może być m.in. malejąca liczba studentów uczelni wynikająca na przykładz procesów demograficznych. Obserwujemy również zmianę pokoleniową wśród pracowników Uczelni. Nie wszyscy przechodząc na emeryturę, nadal korzystają z biblioteki w miejscu pracy, raczej szukają biblioteki bliżej miejsca zamieszkania. W bibliotece (BT-17) liczba czytelników utrzymuje się na podobnym poziomie. Są to mieszkańcy akademików, którzy stanowią ok. 90% ogółu czytelników tej biblioteki. Wśród nich są studenci obcokrajowcy aktywnie korzystający ze zbiorów. Dla nich zgromadzono księgozbiór z zakresu języka polskiego (słowniki, poradniki językowe itp.) pomagający w doskonaleniu i pogłębianiu znajomości języka.

Tabela 4. Liczba czytelników w Bibliotekach Beletrystycznych

Lata	BG-BB	BT-15/T-17
1996/97	2944	500
1997/98	2785	475
1998/99	2986	468
1999/2000	2701	507
2000/01	2928	507
2001/02	3093	467
2002/03	2852	486
2003/04	2774	479
2004/05	2650	524
2005/06	2700	554
2006/07	2250	560

Przeprowadzane wśród Polaków badania czytelnictwa wskazują, że coraz większa część społeczeństwa przestaje czytać. Tym bardziej więc ważne jest, aby wśród studentów, którzy są najliczniejszą grupą użytkowników Biblioteki Beletrystycznej, podtrzymywać nawyk sięgania po książkę poprzez zapewnienie dostępu do lektury. Uczelnia oprócz warunków do nauki stwarza, więc możliwość zaspakajania potrzeb kulturalnych. Czytelnictwo młodzieży studiującej stanowi ważny element kształtowania nowej inteligencji i przyszłej kadry nauko-

Tabela 5. Odwiedziny i wypożyczenia w Bibliotece Beletrystycznej – BG-BB
(w woluminach)

Lata	Liczba odwiedzin w czytelni	Liczba odwiedzin w wypożyczalni	Razem	Liczba wypożyczonych książek	Liczba udostępnionych czasopism	Razem
1996/97	7094	14843	21973	27007	21228	48235
1997/98	4862	14456	19318	25603	11299	36992
1998/99	7002	16039	23041	27252	10766	38018
1999/2000	5644	15719	21363	26592	7956	34548
2000/01	5378	15437	20815	28750	7935	36685
2001/02	4253	15011	19264	25406	6758	32164
2002/03	4020	13416	17436	27356	5529	32885
2003/04	4414	13064	17478	27357	6051	33408
2004/05	4055	14707	18762	27429	5651	33080
2005/06	3642	13102	16744	22787 ²⁵	6100	28887
2006/07	3476	9831	13307	17404	6020	23424

Tabela 6. Odwiedziny i wypożyczenia w Bibliotece Beletrystycznej – BT-15/17
(w woluminach)

Lata	Liczba odwiedzin w czytelni	Liczba odwiedzin w wypożyczalni	Razem	Liczba wypożyczonych książek	Liczba udostępnionych czasopism	Razem
1996/97	1903	1745	3648	8056	4473	12529
1997/98	2338	2137	4475	9885	5608	15493
1998/99	2142	2050	4192	9423	5332	14755 ²⁶
1999/2000	1362	2137	2619	6030	3614	9644
2000/01	1305	1248	2553	5910	3628	9538
2001/02	1074	2098	3172	4838	3271	8109
2002/03	1314	1430	2348	6301	4928	11229
2003/04	1165	1183	2348	5900	4100	10000
2004/05	1017	1070	1887	3994	3026	6965
2005/06	1053	1172	1876	3963	3007	6970
2006/07	1184	1180	1969	3271	3020	6291

²⁵ Biblioteka była nieczynna 2,5 miesiąca z powodu remontu.²⁶ Zakup czasopism (50 wol.) z dodatkowych funduszy Samorządu Studenckiego.

wej. Wśród czytelników emerytów znajduje się wielu ludzi samotnych, spragnionych kontaktów i rozmowy. Wizyta w bibliotece bywa emocjonalnym powrotem do minionych lat czynnej pracy zawodowej.

BADANIA CZYTELNICTWA I WYKORZYSTANIA ZBIORÓW BIBLIOTEK BELETRYSTYCZNYCH NA POLITECHNICE WROCŁAWSKIEJ

Badania czytelnictwa użytkowników bibliotek beletrystycznych prowadzone były w 1966/1967 r. przez Katedrę Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego i Stowarzyszenia Naukowego. Dostarczyły one wiele szczegółowych informacji o studentach Politechniki Wrocławskiej oraz Uniwersytetu korzystających z bibliotek. Były to np. wyniki w nauce i liczba czytanych książek literatury pięknej w 1966 r., najpopularniejsi autorzy, źródła otrzymywania książek, wielkość księgozbiorów domowych, obciążenie zajęciami, pochodzenie społeczne i środowiskowe studentów itp.

W 2003 r. po raz drugi badania czytelnictwa przeprowadzili studenci Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa²⁷ (równocześnie pracownicy Biblioteki Głównej). Dokonali oni analizy poczytności tytułów literatury beletrystycznej zgromadzonej w Bibliotece Beletrystycznej (BG-BB) w Gmachu Głównym PWr, sondowali potrzeby i preferencje czytelnicze czytelników. W wyniku ankiety okazało się, że do najbardziej poczytnych autorów należą: P. Coelho, J.R.R. Tolkien, J. Chmielewska, W. Wharton, A. Sapkowski, K. Grochola, S. Lem i S. King.

Po raz trzeci, w listopadzie 2007 r. pracownicy Biblioteki Głównej i Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania przeprowadzili ankietę wśród studentów i pracowników Politechniki Wrocławskiej w obu bibliotekach beletrystycznych BG-BB i BT-17. Sondaż miał na celu sprawdzenie aktywności czytelniczej, oceny przez czytelników

²⁷ B. Biernacka, J. Błaszyk, M. Soliński, *Badania preferencji czytelniczych w Bibliotece Beletrystycznej Politechniki Wrocławskiej*, Wrocław 2003.

księgozbioru, trafności jego zakupów oraz sprawdzenia satysfakcji z jakości świadczonych usług, jak również celowości istnienia placówki tego typu na uczelni o profilu technicznym. Dodatkowo badania ankietowe uzupełnione były swobodną obserwacją przeprowadzoną przez bibliotekarzy. Uzyskane wyniki pozwoliły na przedstawienie zmian, które zachodziły na przestrzeni lat. Materiały uzyskane z badania stały się wskaźnikami postaw ankietowanych wobec bibliotek beletrystycznych działających na Politechnice Wrocławskiej.

Dokonano porównania niektórych wyników uzyskanych z dwóch ankiet – z roku 1966/1967 i z roku 2007, dla ogólnego zobrazowania problematyki oraz przedstawienia zmian, jakie zaszły na przestrzeni kilkudziesięciu lat w bibliotekach beletrystycznych na uczelni.

- Biblioteki beletrystyczne w latach 1966-1976 stanowiły źródło zaopatrzenia w książki dla 15,4% ogółu studiujących (860 czytelników)²⁸. W 2007 r. do obu bibliotek było zapisanych ok. 10% ogółu studentów i pracowników (3120).
- W roku 1966/1967 Biblioteka „Wybrzeże” dysponowała 12 200 wol., czytelnicy wypożyczyli 10 970 wol. (12 woluminów na jednego czytelnika; w WiMBP Wrocławia – 20 woluminów)²⁹. W roku 2007 księgozbiór bibliotek beletrystycznych liczył 28 016 woluminów, wypożyczono 29 715 woluminów (ok. 10 woluminów na jednego czytelnika)³⁰.
- Najbardziej aktywnymi czytelnikami tej biblioteki byli mieszkańcy domów studenckich, (co piąty)³¹. Obecnie relacja ta się zmieniła, 58% ankietowanych to użytkownicy mieszkający w domu rodzinnym, 22% mieszkający w domu studenckim i 22% na stacji.
- W latach 60. ze zbiorów bibliotek beletrystycznych korzystali przede wszystkim studenci. W 2007 r. biblioteki odwiedzają

²⁸ S. Gorzkowicz, *op. cit.*

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ *Ibidem.*

³⁰ *Ibidem.*

³¹ W 1976 biblioteka przeniesiona do miasteczka studenckiego przy. ul. Wittiga.

w dużej mierze pracownicy Politechniki Wrocławskiej, aż 43% wśród losowo ankietowanych.

- Zgodnie ankietą z przeprowadzoną w latach 60. w Bibliotece „Wybrzeże” przewagę w aktywności czytelniczej mieli mieszkańcy domów studenckich: Domu Studenckiego „Nad Fosą” (studenci Wydziału Mechanicznego i Mechaniczno-Energetycznego), podobnie jak mieszkańcy Domu Studenckiego T-3 przy pl. Grunwaldzkim (studenci Wydziału Elektrycznego) korzystali głównie z biblioteki w domu studenckim, w którym zamieszkiwali³². W tej chwili z bibliotek beletrystycznych korzystają reprezentanci wszystkich kierunków – nie zauważa się specjalnych dysproporcji. Z biblioteki (BG-BB) mieszczącej się w budynku głównym korzystało 89% ankietowanych; tu mieszczą się: Administracja Centralna, trzy dziekanaty i tu odbywają się zajęcia dla studentów. Z biblioteki (BT-17) korzysta 12% użytkowników, głównie mieszkańców miasteczka akademickiego. Wśród nich są czytelnicy korzystający z obu bibliotek. Z innych bibliotek tego typu znajdujących się we Wrocławiu lub poza Wrocławiem korzysta tylko 17% respondentów. Wynika z tego, że im bliżej miejsca pracy czy nauki znajduje się biblioteka, tym łatwiej i chętniej korzystają z niej czytelnicy.
- Wyniki ankiety przeprowadzonej w latach 60. pokazały, że od III roku (po okresie adaptacji) liczba studentów korzystających z Biblioteki „Wybrzeże” wzrosła dwukrotnie. Najczęściej z biblioteki korzystali studenci wydziałów: Architektury – 27,4%, Inżynierii Sanitarnej – 27%, Chemii – 21%, Budownictwa Lądowego – 17%, Elektrycznego – 14%, Elektroniki – 13,0%, Mechaniczno-Energetycznego – 9%, Mechanicznego – 7,1%, Górnictwa Odkrywkowego – 4,4%³³. Wyniki ostatniej ankiety natomiast pokazują, że studenci II, III i IV roku są najczęstszymi gośćmi w bibliotece, stanowią oni 48% użytkowników. Biblioteki odwiedza-

³² S. Gorzkowicz, *op. cit.*

³³ *Ibidem.*

li w równym stopniu reprezentanci wszystkich wydziałów (na poziomie 8-10%), a adaptacja studenta do nowych warunków obecnie przebiega w szybszym tempie. O istnieniu biblioteki i o jej ofercie dowiadują się na zajęciach z przysposobienia bibliotecznego i informatora dla studentów *System biblioteczno-informacyjny Politechniki Wrocławskiej*.

- W opinii studentów studiujących w latach 60. o wyborze książki decydowały takie czynniki, jak: nazwisko autora (55,4%), tematyka (36,9%), opinia innych (32,4%), recenzje (25,7%), tytuł (9,5%), zainteresowania własne (7,5%), opinia bibliotekarza (1,1%). Duże znaczenie miały recenzje książek, natomiast rola bibliotekarza była znikoma³⁴. W chwili obecnej użytkownicy przede wszystkim kierują się zainteresowaniami (87%), potrzebą kształcenia i doskonalenia (19%) oraz innymi potrzebami (50%). W ankiecie przeprowadzonej w 2007 r. czytelnicy bardzo dobrze (89%) i dobrze (11%) ocenili rolę bibliotekarza w dotarciu do literatury. Wzrosły również oczekiwania wobec niego – aż 81% użytkowników liczy na pomoc bibliotekarza. Znajomość zgromadzonego księgozbioru, wiedza o zainteresowaniach i gustach czytelników jest bardzo cenna w bibliotece. Nabywa się jej tylko w praktyce i to wieloletniej. Biblioteki beletrystyczne na Politechnice Wrocławskiej miały szczęście do zaangażowanych, stabilnych pracowników, którzy znakomicie poznali lokalne środowiska czytelników.
- Poszukiwanie książki, a następnie czytanie jej może być realizowane z różnym natężeniem czasowym, a także w różnych odcinkach czasu. W oparciu o wyniki uzyskane z ankiety przez Gorzkowicza wynika, że biblioteki odwiedzało i sięgało po książkę tygodniowo 58,7% respondentów, kilka razy w miesiącu 12,6%, raz w miesiącu 17,6%, sporadycznie 11,3%³⁵. Wakacje były dogodnym okresem do „nadrobienia zaległości w literaturze”³⁶.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

Inaczej kształtują się odwiedziny obecnie. Raz w tygodniu odwiedza bibliotekę tylko 9% użytkowników, dwa razy w tygodniu 21%, raz w miesiącu 51%, raz na kwartał 8%, sporadycznie 7% czytelników. Przy czym czas (lato, zima, w czasie sesji) nie miał dla respondentów znaczenia (97%). Dane te obrazują aktywność czytelnicy, która uzależniona jest od wielu czynników, zarówno obiektywnych, jak i subiektywnych.

- Wśród obecnie ankietowanych czytelników, 63% uważa, że biblioteki powinno wyposażać się w większą liczbę komputerów. Zasoby bibliotek beletrystycznych ocenia: bardzo dobrze – 46%, dobrze – 39% i wystarczająco – 11 % czytelników. Jednocześnie postulują o zwiększenie ilości tytułów: książek – 92%, a czasopism – 58%. Z danych ankiety wynika, że z wypożyczalni książek korzysta 100%, a z czasopism w czytelnicy 56% ankietowanych. Należy jednak cały czas pamiętać o rozbieżnych oczekiwaniach czytelników, które wynikają chociażby z wieku (student – 54%, doktorant – 3%, pracownik – 43%, emeryt – 5%), zainteresowań, przekonań politycznych i światopoglądowych. Biorąc pod uwagę powyższe czynniki, 98% respondentów znajduje w bibliotekach interesujące ich tytuły.
- Biblioteka Beletrystyczna (BG-BB) od lat zмага się z trudnościami lokalowymi, 78% ankietowanych użytkowników wyraziło zdanie, że należy je poprawić. Księgozbiór jest wypadkową potrzeb i możliwości finansowych. Biblioteka nie ma ambicji konkurowania z bibliotekami publicznymi, które działają w bliższej i dalszej okolicy Politechniki Wrocławskiej lub miejsc zamieszkania czytelników. Warunkiem atrakcyjności biblioteki jest systematyczny dopływ nowości, ale także ciągłe selekcjonowanie zbiorów, które stały się nieprzydatne. Materiały wycofane ze zbiorów przekazywane są na wewnętrzną giełdę dla czytelników lub przekazywane innym zainteresowanym bibliotekom, np. Zakładu Karnego, Śląskiego Okręgu Wojskowego i do ośrodków wypoczynkowych politechniki. Biblioteka Beletrystyczna (BG-BB) od początku swojego istnienia boryka się z trudnościami lokalowymi. Brak miejsca na najnowsze zbiory jest także częstym powodem selekcji. Problem

ten rozwiąże dopiero budowa gmachu nowej biblioteki. Zebrane w trakcie badań materiały oraz ich analiza pozwoliły jedynie na częściowe poznanie zagadnienia. Zadanie utrudnia fakt, że badania w tak szerokim i ogólnym kontekście na tym terenie przeprowadzono tylko raz, w 1967 r. Pozostałe dwie ankiety dotyczyły tylko części zagadnień. Sondaż podkreślił, że tego typu placówka na Politechnice Wrocławskiej pełni istotną rolę, jest nieodzowna w strukturze uczelni (98% ankietowanych), ma atrakcyjny dla czytelników księgozbiór. Dzięki swoim zbiorom pomaga w zdobywaniu wiedzy, kształtuje kulturę czytelniczą, rozwija hobby czy wreszcie dostarcza rozrywki. Paradoksalnie w dobie Internetu, kiedy nowoczesne technologie umożliwiają zdalną komunikację, rośnie zapotrzebowanie na bibliotekę, jako miejsce spotkań twarzą w twarz – z bibliotekarzem, czy innym czytelnikiem, aby wymienić uwagi o przeczytanej książce, gdzie można nawiązać kontakty koleżeńskie, spotkać inne osoby zainteresowane tą samą lekturą, gdzie można zwyczajnie porozmawiać.

ZAKOŃCZENIE

Obecne biblioteki beletrystyczne cieszą się niesłabnącą popularnością, jednak powinny dostosować swoje usługi do teraźniejszych potrzeb, a jednocześnie poszerzać ich zakres działania w oparciu o zbiory naukowe i popularnonaukowe. Wspecjalizowane biblioteki beletrystyczne mogą stanowić również bazę dla nauki własnej pracowników i studentów. Znaczącą rolę odgrywają tradycje biblioteki, jej pozycja w instytucji oraz pomoc i życzliwe wsparcie pracowników. Niezwykle ważna jest też aktywna postawa samych bibliotekarzy, sposób komunikowania się z użytkownikiem, chęć pomocy, cierpliwość przy tłumaczeniu zawłości, nawet jeżeli użytkownik określa książkę po kolorze okładki albo prosi np. „coś z historii”.

Mimo rozwoju komputeryzacji w bibliotekach zawsze zostanie jakaś grupa czytelników, którzy przede wszystkim będą oczekiwać bezpośredniego kontaktu z książką i bibliotekarzem. Na szczęście.

BIBLIOGRAFIA

1. Biernacka B., Błaszyk J., Stoliński M., *Badania preferencji czytelniczych w Bibliotece Beletrystycznej Politechniki Wrocławskiej*, Wrocław 2003 [maszynopis].
2. *Czytelnictwo, zakup książek i wykorzystanie Internetu w Polsce 2006 r.* „Poradnik Bibliotekarza” 2007, nr 5.
3. *Działalność sieci biblioteczno-informacyjnej Politechniki Wrocławskiej w latach 1968-1972*. Komunikat Seria: C Informacja dla Kierownictwa Szkoły, Wrocław 1973.
4. Gorzkowicz S., *Czytelnictwo studentów. Studium nad zagadnieniem humanizacji inteligencji technicznej*, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe. Śląskie Prace Bibliograficzne i Bibliotekoznawcze, t. XV, Wrocław 1972.
5. Konopińska J., *Tamten wrocławski rok 1945-1946. Dziennik*, Wrocław 1987.
6. *Księga pamiątkowa pierwszych słuchaczy Politechniki Wrocławskiej roku inauguracyjnego 1945*, Wrocław 1985.
7. *Księga jubileuszowa XXV Politechniki Wrocławskiej 1945-1970*, Wrocław 1970.
8. *Księga jubileuszowa 50-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945-1995*, Wrocław 1970.
9. Marecka E., *Zakładowe Biblioteki zakładowe*, „Bibliotekarz” 1994, nr 10, s. 11-13.
10. Smoleński D., *Technika a kultura*, „Miesięcznik Literacki” 1969, nr 3, s. 119-120.
11. *Politechnika Wroclawska w okresie dziesięciolecia 1945-1955*, Wrocław 1956.
12. *Problemy i zagrożenia bibliotekarstwa Polskiego*, „Przegląd Biblioteczny” 1993, z. 3/4.
13. Wołoch K., *Jeszcze w sprawie bibliotek beletrystycznych w zakładach pracy*, „Bibliotekarz” 1997, nr 4, s. 14-17.
14. *Wroclawska prasa akademicka. Lata pionierskie 1945-1948*, [w:] *Szkice historyczne czyli rzecz o Wrocławiu studentach i sporcie*, „Życie Akademickie. Miesięcznik Społeczności Akademickiej AWF we Wrocławiu”, Wrocław 1997.
15. *Sprawozdania Biblioteki Głównej za lata 1945-2007* [maszynopis w dokumentacji Biblioteki].

Małgorzata Kuziela

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej
Wrocław

WROCLAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY POLONIJNYCH JAKO FORUM BEZPOŚREDNIEJ WYMIANY INFORMACJI

WSTĘP

W strategiach rozwoju Politechniki Wrocławskiej jednym z ważniejszych założeń jest umiejętność dostosowywania się Uczelni do tempa zmieniających się warunków funkcjonowania, a także sztuka adaptacji sposobów do pełnienia roli ośrodka intelektualnego. Uczelnia ma być miejscem edukacji „społeczeństwa opartego na wiedzy”¹. Warunkiem powodzenia tej misji jest przede wszystkim podwyższenie kwalifikacji kadry odpowiedzialnej za kształcenie studentów. Biblioteka Główna, przyłączając się do realizacji tego zadania – oprócz stałej, nowoczesnej i maksymalnie dostosowanej do potrzeb uczelni oferty w zakresie organizowania dostępu najnowszych źródeł informacji – zaproponowała własny projekt pozyskania, przekazania i wykorzystania wiedzy dotyczącej funkcjonowania bibliotek na różnych kontynentach i stojących przed nimi zadań. Zorganizowane na początku lipca 2007 r. Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych

¹ <http://www.pwr.wroc.pl/12353.xml>

(WSBP), na które zostali zaproszeni polscy i zagraniczni bibliotekarze, pomyślane zostały jako forum bezpośredniej wymiany wiedzy i doświadczeń z własnych praktyk zawodowych. WSBP dawały możliwość zaprezentowania aktualnych i ważnych zagadnień dotyczących pracy bibliotekarzy i obsługi czytelnika, a także były próbą odpowiedzi na pytanie o miejsce biblioteki w uczelni i regionie w kontekście różnych warunków funkcjonowania bibliotek polskich i zagranicznych.

GENEZA PROJEKTU

Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej od kilkadziesiąt lat była zainteresowana prowadzeniem wymiany wydawnictw i współpracą z uczelniami nie tylko polskimi, ale także z wieloma ważnymi instytucjami naukowymi na świecie. Wieloletnie kontakty z kontrahentami poprzez wymianę nie tylko wydawnictw, ale także korespondencji listownej, telefonicznej czy też w formie spotkań przyczyniły się do nawiązania przyjaznych więzi i nieoficjalnych serdecznych kontaktów. Pojawienie się poczty elektronicznej, pozwalającej omijać służbową drogę tradycyjnych listów, znacznie ułatwiło spontaniczną i bezpośrednią komunikację z partnerami wymiany. Poza to banalna przyczyna przełożyła się najpierw na zorganizowanie wizyt kilku zaprzyjaźnionych bibliotekarzy polonijnych, a następnie na pomysł Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy Polonijnych.

Pierwsze spotkanie z bibliotekarzem Polakiem pracującym w Library of Congress, który zajmuje się wymianą, przyniosło tyle ciekawych wrażeń, informacji, spostrzeżeń, że przy następnym spotkaniu postanowiono poszerzyć grono słuchaczy o studentów z Koła Naukowego Instytutu Bibliotekoznawstwa, a w 2005 r. nasz gość stał się uczestnikiem ogólnopolskiego seminarium „Gromadzenie Zbiorów – Sztuka Wyboru”, gdzie zaprezentował swoją bibliotekę i stanowisko pracy, nie omijając szczegółów, o które trudno w fachowych wydawnictwach. Równie interesujące było spotkanie z pracownikiem British Library i z bibliotekarzem jednej z największych bibliotek amerykańskich z uniwersytetu w Stanford.

Te bardziej przyjacielskie niż zawodowe wizyty bibliotekarzy polonijnych przyniosły praktyczną wiedzę, która pozwalała uniknąć popełnianych wcześniej nieporozumień i gaf, a informacje na temat funkcjonowania wzorcowych bibliotek świata znacznie ułatwiła zrozumienie zasad wzajemnej współpracy i przełożyła się na płynne i bezkonfliktowe kontakty. Okazało się przy tym także, że żadne formy komunikacji nie rekompensują bezpośrednich rozmów pełnych pytań, anegdot, ciekawostek, ale też rzeczowych informacji.

PROJEKT

Doświadczenia i wnioski z wizyt zagranicznych gości stały się najsilniejszą inspiracją do zorganizowania podobnych spotkań o szerszej formule. Tuż przed końcem 2006 roku zapadła decyzja i wyznaczono termin Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy Polonijnych na lipiec 2007.

Nadrzędną ideą projektu było zaproszenie do Wrocławia bibliotekarzy Polaków mieszkających za granicą, czynnych zawodowo bądź związanych z pracą w bibliotece. Kluczem wyszukiwawczym był „bibliotekarz polonijny”, a nie typ biblioteki. Konsekwencją tego założenia było przyjęcie konwencji spotkania, tak by każdy zaproszony bibliotekarz czuł się bardziej gościem niż uczestnikiem konferencji. Celem spotkań było wzajemne poznanie się, integracja, konfrontacja doświadczeń i wiedzy na temat funkcjonowania bibliotek za granicami Polski, a także promocja własnych osiągnięć.

POSZUKIWANIA

Kiedy pierwsze, jeszcze nieoficjalne zwiastuny Spotkań rozposzechniły się w środowisku bibliotekarskim, okazało się, że pomysł został przyjęty z dużym zainteresowaniem, a nawet entuzjazmem. Powszechna akceptacja nie tylko ze strony środowiska, lecz także władz uczelni i miasta była wielką zachętą i mobilizowała do pracy. Jednakże tylko maksymalna koncentracja, świetna organizacja i zaangażowanie zespołu pracowników Biblioteki Głównej mogło sprawić, by

w pół roku uporać się z realizacją projektu Spotkań. Powodzenie przedsięwzięcia zależało nie tylko od wysiłku organizatorów, decydowała o nim przede wszystkim obecność polonijnych gości. Zastanawiano się: kto przyjedzie? i co przedstawi?

Od momentu wysyłania kartek bożonarodzeniowych z załączoną informacją o planowanym spotkaniu aż do ostatnich tygodni czerwca 2007 trwały misterne poszukiwania polskich bibliotekarzy w świecie. W strategii wyszukiwania przyjęto dwie główne metody: „pocztę pantoflową” i pocztę elektroniczną.

List o następującej treści został wysłany w setkach kopii do polskich i zagranicznych odbiorców.

Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej w dniach 4-6 lipca 2007 organizuje Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych. Informacje z zaproszeniem do wzięcia udziału w spotkaniu wysyłamy do Bibliotekarzy – Polaków pracujących w różnych bibliotekach świata. Chcielibyśmy się poznać i zaprzyjaźnić z grupą bliskich nam zawodowo osób, a także wymienić doświadczeniami i wiedzą o naszej pracy i o nas samych. Będzie nam bardzo miło gościć Państwa na naszym spotkaniu, będziemy także ogromnie wdzięczni za promocję Konferencji wśród Kolegów Bibliotekarzy.*

Obszar poszukiwań podzielono na strefy geograficzne. Pierwszy list zawiadamiający o konferencji zawierał prośbę o pomoc w dotarciu do potencjalnych gości konferencji i skierowany był do pracowników Biblioteki Głównej i bibliotek sieciowych Politechniki Wrocławskiej, następny do ośrodków naukowych Wrocławia i Polski. Kolejnym obszarem poszukiwań były adresy kontrahentów zagranicznych z wymiany. Pierwsza grupa listów w języku polskim i angielskim trafiła do wszystkich większych, mniejszych i całkiem małych bibliotek w Polsce i na świecie. Po tej grupie przyszła kolej na instytucje wspomagające działania bibliotek, czyli towarzystwa, stowarzyszenia, związki bibliotekarzy itp. Ponieważ sprawa dotyczyła Polonii, uzasadnione było też zwrócenie się z prośbą o pomoc w poszukiwaniach do organizacji i wspólnot polonijnych. I ostatnia grupa, do której przesłano informację, to internetowe media takie, jak: witryny

* Listy podawane są w wersji oryginalnej.

sieciowych gazet polonijnych i biuletyny fachowe. Wysłano setki listów e-mail i wiele oficjalnych zaproszeń do bibliotek polskich, bibliotek narodowych i do instytucji skupiających działalność polonijną takich, jak: Wspólnota Polska czy Stała Konferencja Muzeów Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie.

Równoległe do wysyłanej korespondencji prowadzona była „bezpośrednia wymiana informacji”. Szybko i skutecznie rozchodziły się ustne przekazy wśród zainteresowanych konferencją grup zawodowych.

(...) przesałam Pani ofertę do koleżanki z Kanady Lucyny Abrams i do kolegi ze Słowacji Jacka Trancygiera. Prosiłam żeby odezwali się do Pani. Będę miała na uwadze poszukiwania bibliotekarzy polonijnych jak kogoś uda mi się „namierzyć” to dam znać.

Pozdrawiam serdecznie
Grażyna Bilśka
Biblioteka Publiczna
Kłodzko

(...) Poinformowałam dwie inne osoby tu z London, też bibliotekarze z Polski, które pracują w bibliotekach uniwersyteckich. Mam jeszcze jedna koleżankę, która jest polonistka, a tutaj skończyła studia bibliotekoznawcze i pracuje w bibliotece publicznej. Też jej dam znać.

Lucyna Abrams
University of Western Ontario,
London, Kanada

Do organizatorów docierały adresy bibliotekarzy pracujących na terenie Niemiec czy Francji.

(...) myślę, że będę mogła pomóc i podać parę adresów, sama też chętnie wezmę w niej udział, serdecznie pozdrawiam

Grażyna Twarda
Biblioteka Collegium Polonicum

Telefonicznie skontaktowano się z RPA, Francją, Niemcami i USA. Front poszukiwań objął Australię, Rosję, Amerykę Południową i małe miasto w Szkocji.

Od prawie dwudziestu lat pracuje w bibliotece publicznej w West Lothian (Szkocja), blisko Edynburga, proszę o przesłanie warunków udziału w spotkaniu.

Pozdrowienia. Bogumila Smerecka.

Problematyczne nie było wysyłanie zaproszeń, lecz przekonanie adresatów do idei konferencji i zachęcenie ich, by wybrali się, często w bardzo daleką podróż, poświęcając swój urlop i nierzadko własne pieniądze. Przy czym, na etapie zaproszeń, pewne były tylko dwa fakty: temat konferencji i jej termin. Program dnia polonijnego opierał się na bardzo ogólnych dwóch tematach: „Biblioteki polskie w świecie” i „Polacy w bibliotekach na świecie”. Warunkiem wypełnienia tych dwóch bloków konkretnymi referatami była akceptacja zaproszenia i chęć prezentacji. Tymczasem brak programu to brak argumentów perswazji.

Jednak chęć spotkania, tęsknota za Polską i wiara, że efekt konferencji wynagrodzi wcześniejsze wątpliwości i kłopoty związane z przyjazdem do Wrocławia, okazały się dla bibliotekarzy polonijnych najbardziej przekonujące. Pierwsze listy z Argentyny i USA z aprobatą zaproszenia wywołały entuzjazm.

Styczeń 2007

Dziękuję za zaproszenie na konferencje. Odpowiem na zaproszenie za kilka dni. Wyjazd kusi z rozmaitych względów.

Na razie, życzę sukcesów!

Eva Eslami

Princeton University Library, USA

Styczeń 2007

Z wielką radością dowiedziałam się od mojej koleżanki Oli Giwer o spotkaniu bibliotekarzy we Wrocławiu. (...) Możliwość uczestniczenia w takim spotkaniu bardzo mnie rozentuzjasmowała - zwłaszcza po obejrzeniu cudownych fotografii. (...) Z nadzieją że się osobiście poznamy przesyłam Pani bardzo serdeczne pozdrowienia z dalekiego Buenos Aires.

Marta Bryszewska

Każda kolejna pozytywna odpowiedź to nie mniejsza radość i coraz większe szanse ułożenia programu dnia polonijnego, a w efekcie realizacji całego przedsięwzięcia. Bardzo sympatycznym akcentem, w prawie każdym otrzymanym liście, była pozytywna ocena pomysłu spotkań. Duży procent zaproszonych gości polonijnych z racji wcześniej ustalonych planów, braku funduszy bądź zgody przełożonych nie mogło wziąć udziału w Spotkaniach, lecz ciepłe słowa skierowane do organizatorów dawały nadzieję na udział gości w kolejnych spotkaniach.

Dziękuję serdecznie za zaproszenie na spotkanie bibliotekarzy polonijnych. To wspaniały pomysł-gratuluje pomysłu. Chętnie przyjechałabym do Wrocławia ponownie ale niestety termin 4-6 lipca już mam zajęty życzę udanego spotkania. Pozdrawiam serdecznie, Maria A. Jankowska Stanford University, USA

Dziękuję bardzo za zaproszenie, jednakże w lipcu nie będę w stanie przyjechać do Polski. Proszę mnie informować o następnych spotkaniach albo podobnych inicjatywach w Polsce.

Serdecznie dziękuję i pozdrawiam.

Wojciech Siemaszkiewicz

The New York Public Library, Slavic and Baltic Division

REALIZACJA

„Ponad 120 uczestników wzięło udział we Wrocławskich Spotkaniach Bibliotekarzy Polonijnych, które odbywały się od 4 do 6 lipca br. na Politechnice Wrocławskiej. Przyjechali z Niemiec, Słowacji, Węgier, Macedonii, Holandii, Szwecji i Wielkiej Brytanii, a także zza oceanu – z Argentyny, Kanady i Stanów Zjednoczonych”².

Patronat honorowy nad konferencją objęli: minister nauki i szkolnictwa wyższego prof. Michał Seweryński, prezydent Wrocławia Rafał Dutkiewicz, marszałek województwa dolnośląskiego Andrzej Łoś, rektor Politechniki Wrocławskiej prof. Tadeusz Luty oraz rektor Uniwersytetu Wrocławskiego prof. Leszek Pacholski.

Rangę Spotkań podkreślał fakt, że w inauguracji wyjątkowo udział wzięli rektor uczelni i grono prorektorów. Serdeczne powitanie gości przez gospodarza Spotkań dyrektora Biblioteki Głównej dr Henryka Szarskiego i wykład prof. Jana Miodka „Rzecz o języku żywym. Polszczyzna po roku 1989” sprawiły, że oficjalny charakter otwarcia nabrał lekkości i przełamał treść uczestników konferencji.

Trzydniowy program Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy Polonijnych został przez organizatorów roboczo podzielony na: dzień polonijny, dzień polski i dzień wrocławski. Każdy z dni był tematycz-

² *Polonijni Bibliotekarze we Wrocławiu*, „Pryzmat: Pismo Informacyjne Politechniki Wrocławskiej” 2007, nr 214, s. 20.

nie „indywidualnym bytem”, ale wszystkie połączyła idea „bezpośredniej wymiany informacji”. Program został tak zaprojektowany, by każda z grup – bibliotekarze polscy i zagraniczni – mogła wzajemnie przekazać sobie jak największą dawkę wiedzy i doświadczeń.

DZIEŃ POLONIJNY

Czas konferencyjny przeznaczony był wyłącznie na referaty gości polonijnych. Zaprezentowanych zostało 15 tematów skupionych wokół zagadnień dotyczących poziomu usług bibliotecznych, standardu obsługi użytkowników, warunków pracy oraz rozwoju i prestiżu zawodowego bibliotekarza, szkoleń bibliotecznych dla studentów i sposobów pozyskiwania czytelników. O tym wszystkim możemy się przekonać, zaglądając do artykułów zamieszczonych w 6 tomie „Z Problemów Naukowych Bibliotek Wrocławia”.

Poza tą czysto praktyczną wiedzą poznaliśmy ludzi, którzy z ofiarnością i pasją tworzą biblioteki polonijne i pielęgnują Polskość. Pokazano nam również, jak spełniać potrzeby czytelników w bibliotekach publicznych, zapewniając im wszelkie standardy wygody i nowoczesności, oraz jak zwrócić uwagę władz uczelni, miasta i regionu na zasadność istnienia bibliotek. Nasi zagraniczni przyjaciele udowodnili też, że są grupą zdolnych, niezwykle ambitnych i pracowitych osób, skoro potrafili – czasem w bardzo krótkim czasie – opanować tak trudny język jak szwedzki, węgierski czy holenderski na tyle dobrze by móc pracować w zawodzie bibliotekarza w renomowanych ośrodkach.

DZIEŃ POLSKI

W drugim dniu konferencji głos zabrali bibliotekarze, wydawcy i dystrybutorzy polscy zajmujący się zagadnieniami z bloku tematycznego Książki elektroniczne w bibliotece i na rynku, obejmującego:

- rynek zagranicznych książek elektronicznych,
- metody oceny poszczególnych ofert i produktów,
- negocjowanie kontraktów – lokalnie w bibliotekach i centralnie w skali kraju,

- statystyki wykorzystania książek elektronicznych – potrzeba standaryzacji,
- sposoby zwiększania efektywności wykorzystania zakupionych książek elektronicznych,
- książki elektroniczne w bibliotekach akademickich – zamiast czy oprócz książek drukowanych)³.

Starannie przygotowane prezentacje wypełnione liczbami, faktami i gotowymi wnioskami pokazały profesjonalizm i otwartość polskich bibliotekarzy na ważne i aktualne zjawisko książki elektronicznej i gotowość na przyjmowanie nowoczesnych rozwiązań i standardów obsługi czytelników. Bibliotekarze polonijni z respektem odnieśli się do poziomu naukowego polskich kolegów i ich zawodowej aktywności.

DZIEŃ WROCŁAWSKI

To czas na uspokojenie emocji i wymianę nie tylko pokonferencyjnych spostrzeżeń. Podczas wizyty w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich, w trakcie spacerów po wrocławskiej starówce, a potem przy polskiej grilowanej szynce była okazja, by przekazać sobie sumę zebranych wrażeń, wymienić wizytówki i adresy, zaprzyjaźnić się ze sobą podczas wspólnej zabawy i zapamiętać swoje imiona. Zachwyceni miastem goście stali się emisariuszami hasła „Wrocław Miastem Spotkań”, wyrażając przy tym nadzieję na ponowną wizytę i spotkanie w gronie przyjaznych im polskich bibliotekarzy.

WYNIKI

Najważniejszym celem Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy Polonijnych była „bezpośrednia wymiana informacji”. W opinii gości zamierzenie to udało się zrealizować z powodzeniem. Świadczą o tym liczne listy skierowane do organizatorów po konferencji.

(...) tu Eva z New Jersey. Już jestem z powrotem, prowadząc normalny tryb życia. Muszę powiedzieć, że każdy był ciekawy dowiedzieć się

³ <http://apin.bg.pwr.wroc.pl/WSBP/index.html>

o konferencji, szczególnie z-ca dyrektorki biblioteki. Z pochodzenia Polakiem i były szef mojej grupy już 20 lat temu. Nie mogę się dosyć podziękować Wam, za taką wspaniałą konferencję. Jestem pełna podziwu jak Wyście tak świetnie to zorganizowali. Przecież ile czasu i forsy w to włożono. Bravo, bravo, bravo.

Eva Eslami

Princeton University Library, USA

(...) Było mi wspaniale z Wami, nie mam słów podziękowania... Był to najpiękniejszy czas mojej „kariery zawodowej”, spędzony w gronie tak serdecznych ludzi... Dziękuję za wszystko z całego serca.. (...).

Małgorzata Maczkowska

Biblioteka Uniwersytecka, Bitola/ Macedonia

Ogromnie cieszy też fakt przeniesienia „wymiany” z sali konferencyjnej na terytorium międzynarodowe. Osobiste spotkania i wzajemne sympatie gości Spotkań, zapoczątkowały współpracę i serdeczne kontakty pomiędzy nimi.

(...) Dzięki Spotkaniu miałam okazję poznać wiele ciekawych osób. Skontaktował się ze mną Pan Władysiek z Kanady, przedstawił naszą bibliotekę na konferencji Bibliotekarzy i Muzealników w Londynie. Co wywołało wielkie zainteresowanie z ich strony i zaproponowali abyśmy się do nich przyłączyli. (...)

Marta Bryszewska z Buenos Aires

Po powrocie do swoich krajów goście spotkań sięgnęli do adresów zaprzyjaźnionych konferencyjnych sąsiadów nie tylko po to, by ustalać zawodowe szczegóły, ale także umówić się z nimi na prywatne spotkanie.

(...) chciałabym pojechać do Londynu, byłam tam 2 razy, mam to szczęście, że mam tam kuzynkę - Przyjaciółkę, to jedno, a często też myślę o Pani Elżbiecie z British Library, bardzo ciekawa i urokliwa osoba, właściwie, to umówiliśmy się właśnie w Londynie.

Ewa Rutkiewicz

Dobrym pomysłem na kontynuację i podtrzymanie kontaktów wydaje się stworzenie internetowego forum. Zamieszczone adresy i fotografie uczestników ułatwiłyby identyfikację i zapewniły wygodną wymianę informacji. Tutaj także byłoby miejsce na apele o pomoc w rozwiązywaniu problemów i zadawanie pytań.

Mam następujące pytanie do Kolegów i Koleżanek Bibliotekarzy:
W jaki sposób są u Was wprowadzane książki elektroniczne do katalogu?
Czy dodajecie ewt. własny kod klasyfikacji ?
Zbieram argumenty za i przeciw klasyfikowaniu książek elektronicznych
i jestem ciekawa jak podchodzą do tego problemu inne biblioteki.
Z góry dziękuję za odpowiedź!
Serdecznie pozdrawiam
Zofia Brinkman, Delft, Holandia

Forum spełniałoby także rolę tablicy ogłoszeń i dawałoby pole do rekrutacji potencjalnych gości przyszłych Spotkań.

Mierząc efekty konferencji, warto wspomnieć o promocyjnej roli przedsięwzięcia. Jeszcze zanim doszło do realizacji Spotkań sztyld Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej dzięki wysłanym listom, zaproszeniom, anonsom i ustnym przekazom zaistniał w setkach miejsc w Polsce i na świecie. Pomysł przedsięwzięcia zwrócił przychylną uwagę władz szkoły, miasta i innych urzędów państwowych na aktywność Biblioteki. Artykuły z konferencji w wersji elektronicznej i drukowanej opublikowane nie tylko w polskim wydaniu, ale umieszczane także przez naszych zagranicznych gości w lokalnych mediach, poza trwałym zapisem wydarzeń są ponadczasową i ponadterytorialną tubą promującą Wrocław i Politechnikę Wrocławską z Biblioteką Główną.

Na konferencji doszło także do symbolicznej, a właściwie kurtuazyjnej wymiany wydawnictw. Krajowy Ośrodek Dokumentacji Zabytków przekazał w darze uczestnikom Spotkań pięknie wydany tytuł: *Historic Monuments in Poland*, gospodarze Biblioteki Głównej dołączyli materiały promujące uczelnię i miasto, a przybywający zagraniczni goście zrewanżowali się pamiątkami w postaci albumów, filmów i folderów prezentujących ich miejsca pracy i zamieszkania.

Sukcesem lokalnym Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy Polonijnych była integracja środowiska naukowego Wrocławia. Gośćmi konferencji byli przedstawiciele wielu wrocławskich uczelni. Swoją obecność wyraźnie zaznaczyła Biblioteka Uniwersytecka, która wzięła udział w sesji posterowej i Ossolineum goszczące bibliotekarzy polonijnych w trzecim dniu konferencji.

PODSUMOWANIE

Pomysł zorganizowania WSBP nie wziął się ani z obowiązku, ani z konieczności; był wywołany dziecięcą ciekawością świata i atawistyczną potrzebą rozmowy z drugim człowiekiem bez pośrednictwa wygodnych, ale jedynie wirtualnych środków komunikacji. Spotkanie we Wrocławiu pomimo oficjalnego charakteru zostawiło wrażenie rodzinnego zjazdu, którego członkowie rozpierzchli się po świecie, a którym zapewniono jedynie warunki spotkania, gdzie mogliby podzielić się własnymi doświadczeniami, osiągnięciami, wspomnieniami i planami na przyszłość. Obecność dwudziestu dwóch osób, które pokonując niejedną formalną przeszkodę i długą podróż, przybyły do Wrocławia, ich przychylne opinie i podziękowania pozostawiły wrażenie, że po obu stronach istnieje potrzeba tego typu spotkań i że należy je kontynuować. Pozostaje mieć nadzieję, że poza trwałym zapisem Spotkania w postaci artykułów w formie elektronicznej⁴ i drukowanej utrwali się także przekonanie o konieczności zorganizowania kolejnych Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy Polonijnych.

⁴ <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/> [dostęp 20 grudnia 2007].

Bożena Grocholska

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej
Wrocław

WYWIAD
Z MARIĄ MAŁGORZATĄ MACZKOWSKĄ
Z MACEDONII,
uczestniczką Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy Polonijnych
(4-6 lipca 2007)

Po ukończeniu studiów swoje dorosłe życie zaczęła Pani na Bałkanach...

W Macedonii mieszkam na stałe już prawie od dwudziestu siedmiu lat. W roku 1980, będąc na ostatnim roku studiów Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, wyszłam za mąż za Macedończyka. Rok później wyjechałam z Polski i osiedliłam się na południu ówczesnej Jugosławii, w Bitoli. Tutaj znalazłam w Bibliotece Uniwersyteckiej swoją pierwszą pracę, tutaj urodziła się i wychowała trójka naszych dzieci. Macedonia stała się moim drugim domem, moja drugą ojczyzną. Podobnie jest z naszymi dziećmi – dla nich Polska stała się drugim domem. Obie nasze córki wyjechały na studia do Pol-

ski. Starsza już je skończyła i podjęła pracę w Krakowie, a młodsza studiuje we Wrocławiu. Syn uczy się jeszcze w szkole średniej, ale i on nie wyklucza możliwości wyjazdu do Polski na studia. Żyjemy więc wszyscy jakby w obu krajach jednocześnie, obie ojczyzny są nam równie bliskie.

Obecnie zmieniły się relacje zawodowe i nie ma znaczenia, w jakim kraju na świecie pracuje np. informatyk, a lista zawodów rozszerza się; jednak dwadzieścia kilka lat temu była bardzo ograniczona. Pani swoje życie zawodowe związała z biblioteką czy od początku z powodzeniem? W jakim stopniu studia filologiczne okazały się przydatne?

Pracę w Bibliotece Uniwersyteckiej znalazłam dopiero po kilku latach od osiedlenia się w Bitoli. Znałam już wtedy bardzo dobrze język macedoński, więc mogłam bez problemu poradzić sobie w pracy ze wszystkimi obowiązkami. Początki mojej pracy w Bibliotece wspominam bardzo dobrze. Zostałam od razu zaakceptowana przez grono moich macedońskich koleżanek i kolegów, mogłam zawsze liczyć na ich pomoc i przyjaźń.

Od początku pracuję w Dziale Opracowania Zbiorów Bibliotecznych, a moje wykształcenie filologiczne jest bardzo przydatne, ponieważ mam często kontakt z literaturą w różnych językach słowiańskich. Wykorzystuję w pracy nie tylko znajomość języka polskiego, ale również języka starocerkiewno słowiańskiego, którego uczyłam się na studiach. Pracuję w dziale opracowania zbiorów, pomagam przy klasyfikacji polskich zbiorów, zajmuję się także tłumaczeniami.

Czyli Biblioteka w Bitoli ma w swojej kolekcji literaturę polską, jeśli tak czy są to wyłącznie tłumaczenia?

Biblioteka w Bitoli ma w swoich zbiorach tłumaczenia literatury polskiej na język macedoński, serbski i chorwacki. Są to dzieła ponad czterdziestu polskich pisarzy i poetów. Mamy w swych zbiorach dzieła Mickiewicza, Słowackiego, Sienkiewicza, Reymonta, Dąbrowskiej,

Żeromskiego, Andrzejewskiego, Lema, Gombrowicza, Miłosza, Rózewicza, Szymborskiej, Hłaski, Fidlera, Kosidowskiego i innych. Posiadamy również prace naukowe językoznawców polskich, którzy mieszkają w Polsce lub Macedonii, ale współpracują z językoznawcami macedońskimi i wspólnie wydają swoje prace na terenie Macedonii. Pracownicy naukowcy z Polski wykładają na różnych wydziałach uczelni macedońskich. Niektórzy z nich są członkami Macedońskiej Akademii Nauk, jak prof. Zuzanna Topolińska, wybitny polski językoznawca. Posiadamy w swoich zbiorach wiele prac prof. Topolińskiej, wydanych po polsku.

Bywa Pani w bibliotekach polskich. Czy styl pracy różni się w bibliotekach akademickich obu krajów?

Biblioteki w Macedonii i w Polsce mają podobny styl pracy, bibliotekarze mają też ten sam zaangażowany stosunek do pracy, podobne jest także ich poświęcenie w celu zaspokojenia potrzeb czytelników. Biblioteki akademickie w Macedonii i w Polsce wyróżniają się jednak od innego typu bibliotek lepszym dofinansowaniem, większym wsparciem różnorodnych instytucji, a tym samym lepszymi warunkami i większą ofertą dla swoich użytkowników: studentów i pracowników naukowych.

Kontynuując temat polskości: uczestniczy Pani w niektórych konferencjach i innych spotkaniach środowiskowych w Polsce. Czy nawiązała Pani stały kontakt biblioteki w Bitoli z którąś z polskich bibliotek?

Rozpoczęłam współpracę naszej biblioteki z Dolnośląską Biblioteką Publiczną we Wrocławiu. W najbliższych miesiącach dojdzie do realizacji projektu współpracy obu bibliotek i wzajemnych odwiedzin bibliotekarzy w Macedonii i w Polsce.

Latem tego roku uczestniczyłam we Wrocławskich Spotkaniach Bibliotekarzy Polonijnych i zaprezentowałam uczestnikom Spotkań działalność biblioteki w Bitoli (*Wielofunkcyjność Biblioteki Uniwer-*

syteckiej w Bitoli). Wielką satysfakcję sprawiło mi uczestniczenie w Spotkaniach i możliwość opowiedzenia o swojej pracy we własnym języku. Nawiązane w trakcie Spotkań kontakty z bibliotekarzami z Polski i różnych zakątków świata zapoczątkowały przyjaźń i współpracę z wieloma z nich.

Czy współpracuje Pani z innymi ośrodkami w Macedonii skupiającymi Polaków?

Staram się utrzymywać kontakt z Polakami mieszkającymi na terenie Bitoli i reszty kraju. Służą temu przede wszystkim coroczne spotkania Polaków w Skopje i organizacja Dni Kultury Polskiej w Macedonii. Popularyzujemy kulturę polską w Macedonii, zacieśniamy kontakty Macedończyków z Polakami. Pomaga nam w tym Ambasada Polska w Skopje. Polacy w Macedonii są postępową i dobrze zorganizowaną grupą i przyczyniają się do rozwoju tego kraju we wszystkich dziedzinach.

A Pani wizja futurystyczna biblioteki z uwzględnieniem globalizacji i współczesnych bądź przyszłościowych możliwości technicznych....

Biblioteka przyszłości będzie swoje zbiory udostępniała drogą elektroniczną – poprzez komputer, telefon komórkowy i inne nowoczesne sposoby. Wymiana informacji, wypożyczanie zbiorów bibliotecznych będą błyskawicznie realizowane i możliwe z każdego miejsca na ziemi. Biblioteki na całym świecie połączą się w jeden system biblioteczno-informacyjny, a wszystkie biblioteki osiągną ten sam wysoki poziom rozwoju. Wierzę, że biblioteki przyszłości będą całą swoją nowoczesnością i zastosowaniem rozwiniętej technologii znakomicie służyły czytelnikom, ale wierzę też, że książka w swej klasycznej postaci nie zniknie za naszych półek.

Może przeniosła Pani jakiś element polskiej tradycji czy kultury do swojego otoczenia?

Szanuję polskie tradycje i starałam się przenieść je na tutejszy grunt. W moim domu obchodzi się wszystkie święta po dwa razy – święta katolickie i prawosławne. Jest to bardzo miłe i dostarcza mojej rodzinie i naszym tutejszym przyjaciołom dużo radości. Wigilię obchodzimy w gronie kilku rodzin polsko-macedońskich. Po wspólnie przygotowanej świątecznej wieczerzy najpiękniej śpiewają po polsku kolędy nasi macedońscy mężowie.

Nie poprzestajemy na kultywowaniu tradycji polskich w Macedonii. Tutejsza Polonia stara się przybliżyć mieszkańcom Bitoli kulturę polską. Od kilkunastu lat działa na terenie Macedonii Towarzystwo Przyjaźni i Współpracy Macedońsko-Polskiej „Wisła”, które co roku organizuje w listopadzie Dni Kultury Polskiej w Macedonii. Jestem przewodniczącą filii Towarzystwa „Wisła” w Bitoli i od wielu lat jestem współorganizatorem wystawy grafiki polskiej, a także koncertu „Wieczór Chopina”. W koncercie bierze udział młodzież ze szkoły muzycznej w Bitoli. W trakcie koncertu utwory Chopina są przeplatane poezją polską, czytaną w języku polskim i macedońskim. Te polskie imprezy kulturalne stały się już tradycyjnymi imprezami w Bitoli i mają swoich licznych miłośników.

Życie zawodowe nieodłącznie przenika się z prywatnym. Na kształt relacji wpływają nie tylko cechy indywidualne, ale też kultura, tradycje, nawet klimat danej społeczności. Jak to jest w Macedonii?

Macedończycy są narodem ciepłym, serdecznym, pozytywnie nastawionym do życia. Tutejsze słońce wypełnia serca ludzi i wpływa na ich usposobienie. Są otwarci na zmiany, pogodni i uczynni. Są także bardzo towarzyscy, dowcipni i rozśpiewani.

W pracy panuje bezpośrednia, miła atmosfera. Wielu z nas kontaktuje się ze sobą w życiu prywatnym, a przyjaźń jest tutaj stałym elementem życia.

WROCLAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY POLONIJNYCH PROGRAM

4 lipca (środa)

BIBLIOTEKA W UCZELNI I REGIONIE

Aula, Gmach Główny Politechniki Wrocławskiej

- Otwarcie Konferencji przez JM Rektora Politechniki Wrocławskiej prof. Tadeusza LUTEGO
- Oferta Politechniki Wrocławskiej dla studentów zagranicznych. Monika HARDYGÓRA – Prorektor ds. Rozwoju Politechniki Wrocławskiej
- Rzecz o języku żywym. Polszczyzna po roku 1989. Jan MIODEK – Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego

Prowadzenie: Adolf JUZWENKO – Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu

- Biblioteka Polska im. Wandy Stachewicz przy Uniwersytecie McGill w Montrealu i jej działalność. Stefan WŁADYSIUK – Polish Institute and Library, McGill University, Montreal, Kanada
- Biblioteka Instytutu Polskiego w Berlinie – biblioteka polska, polonijna czy berlińska? Annekathrin GENEST – Instytut Polski w Berlinie, Niemcy
- Biblioteka Polska w Buenos Aires – prezentacja. Marta BRYSZEWSKA – Biblioteka Polska w Buenos Aires, Argentyna
- Katalogowanie wczoraj i dziś w Bibliotece Princeton University. Eva ESLAMI – Princeton University Library, USA

- Rynek zagranicznych książek elektronicznych. Marcin GABRIEL – International Publishing Service, Polska

Prowadzenie: Henryk SZARSKI – Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej

- Najnowsze osiągnięcia w dziedzinie elektronicznego przepływu informacji w Bibliotece Uniwersytetu w Ontario. Łucja ABRAMS – University of Western Ontario, London, Kanada
- Wielofunkcyjność Biblioteki Uniwersyteckiej w Bitoli. Maria Małgorzata MACZKOWSKA, NU Univerzitetaska Biblioteka „Sv. Kliment Ohridski”, Bitola, Macedonia
- Systemy kształcenia i wynagradzania bibliotekarzy w Niemczech. Bernard KWOKA – Martin-Optiz-Bibliothek, Herne, Niemcy
- Országos Idegennyelvű Könyvtár – Ogólnokrajowa Biblioteka Języków Obcych w Budapeszcie. Elżbieta ZIELIŃSKA-SUTÁNÉ – Országos Idegennyelvű Könyvtár, Budapeszt, Węgry
- Biblioteka w centrum miasta. Katalin Mészáros VASNÉ, Paulina Anna HALASI – Biblioteka Wojewódzka im. J. Katona w Kecskemet, Węgry
- Oblicze nowoczesnej biblioteki, czyli czego oczekują czytelnicy od katalogu bibliotecznego i jak spełnić ich oczekiwania. Primo firmy Ex Libris. Radosława DZIUBECKA, Maciej DZIUBECKI – ALEPH Polska/Ex Libris, Warszawa, Polska

Prowadzenie: Maria PIDŁYPCZAK-MAJEROWICZ – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Akademii Pedagogicznej w Krakowie

- Od bibliotekarza i dokumentalisty do brokera informacji. Celina KWIATEK-MACK – Deutsch-Polnisches Median und Dokumentationszentrum, Collegium Polonicum. Europa Universitat Viadrina, Frankfurt, Niemcy
- Pedagogiska centralen – model pedagogicznego centrum w Malmö. Aleksandra ERLANDSSON – Centralna Biblioteka Pedagogiczna w Malmö, Szwecja
- Student użytkownikiem informacji. Działalność dydaktyczna Centralnej Biblioteki Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego. Danuta

- KISS – Centralna Biblioteka Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego, Sopron, Węgry
- Bibliotekarz polonijny – więcej niż bibliotekarz. Doświadczenia z pracy w Toronto Public Library. Jolanta GRZELCZYK – Dział Promocji Miejskiej Biblioteki Publicznej, Wrocław, Polska
 - Cały świat widzi NUKAT. Maria BURCHARD – Centrum NUKAT Biblioteki Uniwersyteckiej, Warszawa, Polska
 - Polskie biblioteki na Litwie. Zdzisław GĘBOŁYŚ – Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, POLSKA

5 lipca (czwartek)

KSIĄŻKI ELEKTRONICZNE W BIBLIOTECE I NA RYNKU

Prowadzenie: Artur JAZDON – Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

- Rewolucja Gutenberga – przełom cyfrowy. Próba porównania. Małgorzata GÓRALSKA – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, Polska
- E-książki w bibliotece akademickiej: dostęp i promowanie zbiorów w Bibliotece Głównej Politechniki Warszawskiej. Alicja POTOCKA – Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej, Warszawa, Polska
- Statystyki wykorzystania książek elektronicznych. Potrzeba standaryzacji. Urszula Anna WOJTASIK – Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, Polska
- Książki elektroniczne w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu – stopień zainteresowania czytelników na tle wykorzystania pozostałych źródeł elektronicznych. Michał PIJEWSKI – Biblioteka Uniwersytecka, Poznań, Polska
- Najczęściej udostępniane skrypty Politechniki Wrocławskiej w wersji elektronicznej i drukowanej. Danuta DUDZIAK – Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, Polska
- Ebrary: uniwersalna platforma książek elektronicznych i nie tylko. Springer eBook Collection – jedna z najbardziej obszernych kolek-

cji książek naukowych online. Arkadiusz GRZEGORSKI – A.B.E. Marketing, Warszawa, Polska

Prowadzenie: Grażyna PIOTROWICZ – Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

- Polski rynek książek internetowych i jego wykorzystanie w bibliotekach. Grzegorz CZAPNIK – Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, Polska
- Optymalizacja kolekcji źródeł elektronicznych w bibliotece akademickiej. Iwona SÓJKOWSKA, Filip PODGÓRSKI – Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej, Łódź, Polska
- Metoda oceny zawartości kolekcji MyiLibrary w kontekście jej zakupu. Studium przypadku. Danuta DUDZIAK – Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, Polska, Magdalena IWĄŃSKA – studentka V-go roku Instytutu Informatyki i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, Polska
- E-publikacje BUWr jako wsparcie dydaktyki akademickiej i promocja dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska. Grażyna PIOTROWICZ, Tomasz KALOTA, Edyta KOTYŃSKA – Biblioteka Uniwersytecka, Wrocław, Polska
- Wybrane komercyjne serwisy e-książek: Knovel, SafariBooksOnline oraz MyiLibrary”. Marta MACIEJEWSKA – Akme Archive, Warszawa, Polska

Sesja posterowa: BIBLIOTEKA – UCZELNIA – MIASTO

Prowadzenie: Henryk SZARSKI – Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej

- Wrocław – miasto akademickie
- Politechnika Wrocławska – uczelnia z przyszłością
- Politechnika Wrocławska w mediach
- Nowe media i technologie w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu
- Sponsorzy konferencji

**BIBLIOTEKA POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ
PONAD GRANICAMI**

- System biblioteczno-informacyjny Politechniki Wrocławskiej. Teresa Koniaszewska, Jadwiga Wojtczak
- Katalog PWr – NUKAT – OCLC. Beata Starosta, Wioletta Stypuła, Krystyna Szyhlabeł
- Dokumentacja dorobku naukowego Politechniki Wrocławskiej. Anna Komperda
- Punkt Informacji Normalizacyjnej. Barbara Urbańczyk
- Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa. Regina Rohleder, Jolanta Bronowicka, Paulina Figacz
- Ogólnopolska działalność szkoleniowa. Barbara Makarska-Deszcz
- Działalność promocyjna. Bożena Grocholska, Barbara Urbańczyk
- Zwiedzanie Panoramy Raławickiej. Występ Akademickiego Chóru Politechniki Wrocławskiej pod dyrekcją Małgorzaty Sapiechy-Muzioł.

6 lipca (piątek)**WROCŁAW – MIASTO SPOTKAŃ**

- **Wizyta w Bibliotece Ossolineum**, ul. Szewska 37 Tradycja i nowoczesność Zakładu Narodowego im Ossolińskich. Wystawa „Skarby Ossolineum” z okazji 190. rocznicy powstania Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Gospodarz spotkania: dr Adolf Juzwenko – Dyrektor Zakładu Narodowego im. Ossolińskich
- Zwiedzanie Wrocławia z przewodnikiem

Politechnika Wroclawska

**Wroclawskie
Spotkania
Bibliotekarzy
Polonijnych**

Wroclaw, 4- 6 lipca 2007

Politechnika Wroclawska

WROCLAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY POLONIJNYCH

SPONSORZY

złoci

INTERNATIONAL
PUBLISHING
SERVICE Sp. z o.o.

SPONSORZY

srebrni

Aleph Polska
automatyzacja bibliotek

FROM LIBRARY SYSTEMS

GAZOPROJEKT SA
BIURO STUDIÓW I PROJEKTÓW GAZOWNICTWA

Copernicus
AIRPORT WROCLAW

Wydawnictwa
Naukowo-Techniczne

Kraina Książek

www.ksiegarnia.com.pl

Książki z całego świata

Firma Księgarska
Wiesława Juszczaka

AKROPOL ELEKTRONICS

Wolters Kluwer
Polska

SPONSORZY

brązowi

NEUROSOFT

Lubinpex®
gastroνομία catering

